T.C

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI

OKUL ÖNCESİ KURUMUNA DEVAM EDEN 5 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN SALDIRGAN EĞİLİMLERİ ÜZERİNDE EBEVEYN TUTUMUNUN ETKİSİNİN PSİKANALİTİK KURAM ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HANDE KUTLU

111104104

Danışman Öğretim Üyesi:

Yrd. Doç. Dr. Alper ŞAHİN

İstanbul, Şubat 2014

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

18.03.2014 tarihinde tezinin savunmasını yapan Hande KUTLU'ya ait "Okul Öncesi Kurumuna Devam Eden 5 Yaş Grubu Çocukların Saldırgan Eğilimleri Üzerinde Ebeveyn Tutumunun Etkisinin Psikanalitik Kuram Çerçevesinde İncelenmesi" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji (Gelişim Psikolojisi) Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy Birliği/Oy Çokluğuyla** Kabul Edilmiştir.

.....

Prof. Dr. Nermin ÇELEN
(Başkan)

.....

Yrd. Doç. Dr. Alper ŞAHİN
(Üye)
(Danışman)

.....

Yrd. Doç. Dr. Neslihan ZABCI
(Üye)

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca ve bu çalışmanın ortaya çıkış aşamasında öncelikle bilgi birikimini, deneyimini ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Alper Şahin'e hem çalışmanın uygulama kısmında yol gösterdiği, hem de genel olarak psikanalizle tanışmamı sağladığı için teşekkürlerimi sunarım.

Lisans eğitimimden bu yana engin bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, sadece mesleki kimliği ile değil manevi anlamda da her zaman desteğini hissettiğim Prof. Dr. Nermin Çelen'e sonsuz teşekkürler.

Beni projektif testlerle tanıştıran ve psikanaliz bilgimi bir adım daha ileriye taşımamı sağlayan Yrd. Doç. Dr. Neslihan Zabcı'ya ve Uzm. Klinik Psikolog Funda Akkapulu Aydın'a çok teşekkür ediyorum.

Tez çalışmam sırasında her türlü desteği, paylaşımı ve yakınlıklarını esirgemeyen arkadaşlarım Başak Soysal, Özge Aydemir ve Gülşah Dursun'a teşekkür ederim.

Son olarak sevgili anne ve babama bana verdikleri emek için sonsuz teşekkürler…

Hande Kutlu

Şubat, 2014

ÖZET

Bu araştırma çocuklarda sıklıkla tekrarlanan uyumsuz, otorite figürlerine karşı gelen, yetişkinlere ve akranlarına karşı sergilenen sözel ve fiziksel saldırgan davranışların ruhsal nedenlerini anlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada saldırgan eğilimler aile görüşmeleri, okul ortamında gerçekleştirilen gözlemler (oyun ve çizim çalışmaları) ve takip süreci ile bir araya getirilerek psikanalitik kuram çerçevesinde ele alınmıştır. Bu çocuklar isteklerine ve davranışlarına getirilen engellemeler karşısında verdikleri tepkiler sebebiyle sosyal ilişkilerinde sıkıntı yaşamaktadırlar. Psikanalitik literatürde bu tür davranışsal sorunlar, ruhsal yapılanmanın en önemli yapıtaşlarından birini temsil eden ödipal dönemde yaşanmakta olan aksaklıklar ile ilişkilendirilmektedir. Bu bilgi çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Araştırma süresi boyunca nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmış, elde edilen bilgiler içerik analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda çocuğun gelişimi üzerinde ebeveyn tutumlarına bağlı olarak dürtülerin kontrolü, çocuksu yetersizliği, otoritenin yasaklarını ve ebeveynin gücünü kabul etme gibi ödipal döneme ait unsurların yapılandırıcı bir şekilde ilerleyemediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Saldırgan Eğilim; psikanalitik yaklaşım; oedipus kompleksi

ABSTRACT

This study aims to find out the psychological reasons behind frequently observed maladjusted, verbal and physical aggressive behaviors on children performed towards authority figures and against adults and peers. In this study, combined with family interviews, observations conducted in school environment (plays and drawing activities), and follow-up process, aggressive tendencies are covered around the frame of psychoanalytic theory. These children have difficulties in their social relations due to the way they react to impediments against their demands and behaviors. In psychoanalytic literature, these sorts of behavior disorders are related to the problems experienced in the Oedipal age which presents one of the most important elements of psychological development. This information forms the basis of our study. Throughout the research process, descriptive research methods are used and collected data are endeavored to be evaluated by using content analysis. As a result of these evaluations, it is observed/seen that the factors belonging to the oedipal age such as control of the stimulus, incompetence in childhood, accepting the prohibitions of authority and the power of adults do not manage to proceed constructively.

Keywords: Aggressive tendency; psychoanalytical approach; oedipus complex.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……iii

ÖZET……iv

ABSTRACT……v

İÇİNDEKİLER……vi

1. GİRİŞ ……..1

1.1. Öfke ve Saldırganlığın Tanımı ……...2

1.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramında Öfke ve Saldırganlık …….....3

1.1.2. Bilişsel- Davranışçı Yaklaşımda Öfke ve Saldırganlık ……....3

1.1.3. Engellenme – Saldırganlık Kuramı ……..…4

1.1.4. Psikanalitik Kuramda Öfke ve Saldırganlık ……..…..…5

1.2. Etiyoloji ……...…6

1.2.1. Biyolojik, Nörolojik ve Genetik Etkenler …….…….....6

1.2.2. Psikolojik Etkenler…….……...6

1.2.3. Aile İlişkileri ……..……..…...7

1.2.4. Kişilik Özellikleri ……...……8

1.2.5. Sosyal ve Kültürel Faktörler ……..……..9

1.3. Psikoseksüel Gelişim Evreleri……...……10

1.4. Psikanalitik Kuram Çerçevesinde Öfke ve Saldırganlığa Dair Kuramsal Görüşler …….....……12

1.4.1. Freud ve Dürtü Kuramı ……...…12

1.4.2. Melanie Klein ve Erken Üstbenlik ……..…..14

1.4.3. D.W. Winnicott ve Erken Dönem Anne-Bebek İlişkisinin Çocuğun Saldırganlık Düzeyi Üzerindeki Etkileri ……..16

1.4.4. Wilfred Bion ve Annenin Düşlem Kapasitesi …….....….21

1.4.5. Diğer Kuramcıların Görüşler ……..,,,,,…..….22

1.5. Ödipal Çatışmanın Toplumsallaşma Üzerindeki Etkileri ……..….25

1.6. Çocuğun Libido Gelişimi Üzerinde Okulun Rolü ……...…..28

1.7. Saldırganlıkla İlgili Türkiye'de ve Dünyada Yapılan Çalışmalar ..…....29

2. YÖNTEM ……..……32

2.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları ……..…….……32

2.2. Katılımcılar ……..……..…....33

2.3. Veri Toplama Araçları ……..…34

2.3.1. Öngörüşme Formu ……....34

2.3.2. Çocuk Çizimleri ……...…….....34

2.3.3. Bireysel ve Grup-içi Gözlemler …….……...35

2.3.4. Çocuk ve ebeveynleriyle ilgili duygulara dair kaydedilen notlar.….35

2.4. İşlem …….…...36

2.5. Verilerin Analizi ……....37

3. BULGULAR ……..38

3.1. Olgu Sunumu I …….……...….38

3.2. Olgu Sunumu II ……...……..…56

3.3. Olgu Sunumu III …….……...……...…72

3.4. Olgu Sunumu IV ……...…….88

3.5. Olgu Sunumu V ……..…..……...……103

4. TARTIŞMA **116**

5. SONUÇ ve ÖNERİLER **123**

6. KAYNAKLAR **126**

7. EKLER **132**

EK – 1 132

EK – 2 134

EK – 3 135

EK – 4 136

EK – 5 137

EK – 6 138

EK – 7 139

EK – 8 140

EK – 9 141

EK – 10 142

EK – 11 143

8. ÖZGEÇMİŞ 144

1. GİRİŞ

Bu araştırma, son yıllarda okul öncesi dönem çocuklarında sıklıkla tekrarlanan ve gelişimsel olarak belirli dönemlerde (2 yaş civarı, okul öncesi –ödipal- dönem ve ergenlik çağı) tipik olarak gözlemlenen dürtüselliğin dışında saldırgan eğilimler sergileyen çocuklarda, bu durumun ruhsal nedenlerinin neler olabileceği, bu davranışlar üzerinde anne baba tutumunun farklılıklara yol açıp açmadığı sorularına cevap aranmaktadır. Özellikle son yıllarda okul öncesi kurumlarda bulunan çocuklarda bu çocukların sayısındaki artış dikkati çekmektedir. Bu çalışmada saldırgan eğilimler sergileyen çocukların içinde bulundukları gelişim dönemi itibariyle ruhsal işleyişlerinin yarı yapılandırılmış aile görüşmeleri ve çocuk gözlemleri ile değerlendirilerek takip/gözlem sürecinin sonrasında elde edilen bulguların psikanalitik kuram çerçevesinde anlaşılıp yorumlanması amaçlanmaktadır.

Saldırgan eğilimler, yaşam boyu seyri açısından incelendiğinde daha çok önem kazanmaktadır. Şiddeti ve yoğunluğu bakımından ayırıcı olan öfkeli tutum ve davranışlar, bireyin gelişiminin önündeki en büyük engellerden biridir. Öncelikle davranış bozukluğu ve ardından pek çok yıkıcı davranım bozukluklarına, hatta ilerleyen yıllarda antisosyal davranışlara öncül olarak görülmektedir (Thomas,2007). Bu nedenle hem kişide hem de sosyal yaşamda ciddi sıkıntılara yol açabilen bu gidişatı önleme adına ruhsal yapılanmanın çok önemli bir dönemini oluşturan ödipal dönem ve bu dönemdeki ebeveyn-çocuk ilişkisini incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmamızda özellikle bu sorunsalın gelişimsel boyutu üzerinde durulmuş, bireyin ileriye dönük gelişim dönemlerinde karşılaşabileceği sıkıntılara dair öngörülerde bulunulmuş, bununla birlikte klinik anlamda herhangi bir test, tanı, vb süreci söz konusu olmamıştır.

Okul öncesi dönem, psikanalitik literatürde çocuğun psikoseksüel gelişiminde ödipal döneme denk düşmektedir. Bu dönem, cinsel ve saldırgan dürtülerin hakim olduğu bir dönem olmakla birlikte, dönemin sonları-latans (okul çağı) dönemle birlikte çocuğun iç dünyasına hakim olan dürtülerini toplum içerisinde kontrol edebilmeye başlaması, ebeveynleriyle sağlıklı özdeşimin yolunun açılması beklenir (Freud, 1905). Bu noktada başta anneyle kurulan erken dönem ilişkileri ve onu takip

eden süreçte, ebeveynlerin çocuk karşısında aldığı konum, izlediği tutum ve davranışlar, çocuğun ruhsal yaşamının düzenlenmesinde önemli bir yere sahiptir.

Bebeğin ilk sevgi ve nefret nesnesi olan anne, bebeğin erken itkilerine özgü yoğunluk ve şiddetle hem arzulanır hem de nefret edilir. Bebek en başta beslenme ihtiyaçlarını

giderdiği, açlık hissini yatıştırdığı ve ona duyusal haz yaşattığı için annesini sever. Eğer bebek açsa ve arzuları tatmin edilmiyor veya çok geç ediliyorsa durum aniden değişir. Nefret ve saldırganlık duyguları ortaya çıkar ve bebek bütün arzularının nesnesi olan ve zihninde, deneyimlediği iyi ve kötü her şeyle bağlantılı olan kişiyi yok etme itkisinin tahakkümüne girer. Sevgi ve nefret, bebeğin zihninde birlikte mücadele eder, bu mücadele bir dereceye kadar hayat boyu sürer ve insan ilişkilerinde bir tehlike kaynağı oluşturması muhtemeldir (Klein, 1945).

Erken dönem anne bebek ilişkisinde annelik işlevlerinin ne kadar yeterli olduğu ilerleyen dönemlerde bebeğin agresyon düzeyinde etkili olmaktadır (Winnicott, 1956).

Ödipal döneme gelindiğinde ise çocuk, annesiyle ilk dönemlerindeki ikili ilişki biçiminden babanın işleviyle çıkamadığında, tümgüçlülük fantezilerinden vazgeçemez ve ben ideali olarak kendini yerleştirdiği birincil narsisizim döneminde takılı kalır (Chasseguet-Smirgel, 1975). Bu da toplumsallaşma sürecinde bir çocuğun üçüncüye – dışarıya sağlıklı bir şekilde açılabilmesinde zorluklar yaşamasına neden olur. Bu nedenle baba, anneyle çocuk arasında devreye girebilmesi ve yasa koyarak çocuğun üçüncü olabilmesi noktasında işlevselliğini ortaya koyması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir (Lebovici, 1982).

Bu bilgiler ışığında çocuğun toplumsallaşma yolunda sağlıklı adımlar atabilmesi için ödipal dönemin kazanımları, bu süreçte okul ve ailenin rolü çalışmamızın temelini oluşturmaktadır.

1.1. Öfke ve Saldırganlığın Tanımı

Literatür incelendiğinde, öfke ve saldırganlık kavramlarının genellikle bir arada kullanıldığı görülür. Özmen' in (2004) belirttiğine göre, öfke ve saldırganlık kavramlarının sürekli bir arada kullanılması bu iki kavramın uzun bir süre birbiriyle karıştırılmasına ve eş anlamlı kavramlar gibi algılanmasına neden olmuştur. Fakat psikolojide ve diğer sosyal bilimlerdeki gelişmeler bu iki kavramın artık ayrı ayrı ele alınıp incelenmesini gerekli kılmıştır.

Bu iki kavram incelendiğinde öfke kavramının, "engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakılma, kısıtlama vb. gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye ya da kişiye yönelik şu ya da bu biçimde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun olumsuz bir duygu" (Budak, 2000) olarak tanımlandığı görülmektedir.

Saldırganlık kavramı ise "diğer bir canlı ya da nesneye yönelik zarar verici ve rahatsız edici davranışlar" olarak tanımlanmaktadır (Boxer ve Tisak 2005). Bu doğrultuda "Hangi davranışlar saldırgan olarak değerlendirilmelidir?" sorusunun yanıtı üzerinde bir anlaşmaya

varılmış değildir. Davranışçı ya da sosyal öğrenme yaklaşımlarının da tercih ettiği en yalın tanım“Saldırganlık başkalarına zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranış ya da eylemdir” şeklinde tanımlanabilir (Freedman, Sears & Carlsmith, 1998).

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde, öfke kavramının bir duyguyu, saldırganlık kavramının ise daha çok bir davranışı ifade ettiği görülmektedir. Deffenbacher (1999), Dattalio ve Freeman (1994), Eckhardt ve Barbour (1997) da, öfke ve saldırganlık kavramlarının eş anlamlı kavramlar olmadığını belirtmektedirler. Ayrıca bu iki kavramın her zaman birbirlerine eşlik etmelerinin söz konusu olmadığını da vurgulamaktadırlar (Akt. Özmen, 2004).

1.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramında Öfke ve Saldırganlık:

Kanadalı psikolog Albert Bandura’nın (1983) sosyal öğrenme kuramına göre, çocuklar saldırganlık içgüdüsüyle doğmamaktadırlar. Saldırganlığı, sosyalleşme surecinde öğrenmektedirler. Doğrudan pekiştirme ve cezalandırma, saldırgan davranışları öğrenmedeki en temel mekanizma olarak açıklanmaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre, davranışlar çevresel uyarılar tarafından sekilenir. Temel refleksler hariç, insanlar doğuştan gelen bir davranış repertuarına sahip değillerdir ve bundan dolayı davranışları öğrenmek zorundadırlar. Saldırganlığın davranış boyutuna geçmesinde, sosyal modelin çok önemli bir yer tuttuğunu, çevresel uyarılar olarak kabul edilebilecek gurultu, sıcaklık, sosyal ödüller, kalabalık, taklit, aile içinde görülen eksik ve hatalı davranışlarla alevlenen saldırgan düşünce ve ifadelerin, saldırgan davranışın oluşumuna katkıda bulunarak sürdürülmesinde ve güçlenmesinde büyük etken olduğunu vurgular. Çocukların tutum ve davranışlarında televizyon, film ve medya gibi sembolik modellerin çok önemli bir yer tuttuğunu, bunların saldırganlığın artırıcısı olabileceğini vurgular (Aktaran: Karataş, 2002: 24). Bireyler yoğun duyguların sonucu saldırganlık yerine daha olumlu davranışları öğrenebilirler. Yani, bireyin sorunlar karsısında saldırgan davranışlar yerine daha olumlu başa çıkma yollarının öğrenilebileceğini savunmaktadır. Sosyal öğrenme kuramının, saldırganlığı, pekiştirme ve model alma süreçlerine dayalı olan öğrenilmiş davranış olarak gördüğü ortaya çıkmaktadır.

1.1.2. Bilişsel- Davranışçı Yaklaşımda Öfke ve Saldırganlık

Yaşamda karşılaşılan çeşitli durumlar bireylerde farklı heyecansal tepkilere yol açar. Bu durum bireylerin duygularını da farklı biçimlerde ortaya koymalarına neden olur. Bireylerin nasıl tepkide bulunacağını, durumlara ve olaylara ilişkin algıları ve onlara yüklediği anlamlar belirler. Duyguların temelini bireyin algıları ve olaylara verdiği anlamlar oluşturur. Tüm duygusal durumlarda sinir sistemi uyarılmaktadır, fakat bireyin nasıl tepkide bulunacağına

ilişkin ipuçları, bireyin içinde bulunduğu koşullar tarafından, diğer bir değişle çevre tarafından belirlenir (Morris, 2002). Bu tartışma, bireylerin yaşamda karşılaştıkları olaylara ilişkin bilişsel değerlendirmelerinin, olaylara verecekleri tepkiler üzerindeki önemini ortaya koymuştur. Schachter ve Singer, duyguların farklılaşmasında, bilişsel değerlendirmelerin önemini ortaya koymaya çalışmışlardır. Yapmış oldukları deneysel çalışmalarla, duygusal tepkiler üzerinde bilişsel süreçlerin ve otonom uyarılmanın aynı zamanda oluştuğunu ortaya koymuşlardır (Akt. Atkinson, Atkinson, Smith ve Bem, 1993).

Bilişsel yaklaşımda öfke duygusu ise daha çok fizyolojik, davranışsal, bilişsel ve duygusal yapının ortak bir sonucu olarak görülmektedir. Bu açıdan öfke, kontrol altına alınması gereken bir duygudur. Bunu da, öğrenme ilkelerine göre, bireyin öfke içeren davranışının altında yatan temel düşüncenin değiştirilmesi yoluyla gerçekleştirir. Bilişsel davranışçı yaklaşımların, öfkenin, özellikle ifade biçimi üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu yönüyle öfkenin ifade edilme biçiminin, öğrenilmiş bir davranış olduğu görüşünde birleşirler (Dykeman, 1995; Mayne ve Ambrose, 1999).

Bilişsel davranışçı yaklaşımın önemli kuramcılarından biri olan Beck'e (1979) göre ise, klasik davranışçılar duygu ve davranışların açıklanmasını sadece uyarıcı- tepki koşullanması modeliyle yapmışlar ve duygusal tepkileri dış uyaranlara verilen tepkiler olarak açıklamışlardır. Klasik davranışçı yaklaşımın açıklamalarında, düşüncelerin ve dış uyarıcıların birey tarafından anlamlandırılması süreçlerine yer verilmemektedir. Fakat bilişsel davranışçı yaklaşıma göre, öfke duygusunun ortaya çıkmasına neden olan şey uyarıcı değildir. Öfke duygusunun ortaya çıkmasına neden olan şey, bireyin bu uyarıcıyı algılama biçimi ve uyarıcıya verdiği anlamdır (Beck, 1979).

1.1.3. Engellenme – Saldırganlık Kuramı

Engellenme-saldırganlık kuramında, amaca yönelik bir davranışın engellenmesinin saldırganlığa yol açacağı, bunun da yöneldiği kişiye zarar verici bir davranışı başlatacağı varsayılmıştır. Bu engellenme kişinin çevresinden gelebileceği gibi, kendi içindeki çatışmalı eğilimler nedeniyle de ortaya çıkabilir (Donald ve arkadaşları,1939).

1939 yılında ortaya atılan engellenme kuramı, bir çok ampirik araştırmaya ışık tutmuş olmasının yanı sıra, şiddetli eleştirilere de hedef olmuş ve değişikliğe uğramıştır. Miller (1939) daha sonra her engellenmenin mutlaka saldırganlığa yol açtığı görüşünü değiştirerek, engellenmelerin farklı davranışlara da yol açabileceğini vurgulamıştır (Miller,1939).

1.1.4. Psikanalitik Kuramda Öfke ve Saldırganlık

Zabcı, 'Sınır Patolojilerde Nefretin Kökeni Üzerine' adlı makalesinde (2012) 'şiddet' kavramının anlamı ve işlevi üzerinde durmakta, onu saldırganlık ve nefret kavramlarından ayıran özellikleri şu cümlelerle ifade etmektedir:

> ''Nefret sıklıkla şiddet ve saldırganlık terimleri ile arasında bir fark yokmuş gibi kullanılır. Jean Bergeret (1972) bu üç terim arasındaki farklılıkların altını çizmiştir. ''Şiddet Latince'de Bia yani yaşam (via) kökünden gelir. Dolayısıyla şiddet esasında bir yaşam hamlesidir; yaşamı sürdürmek için gerekli ve tüm insanlarda mevcut olan doğal bir içgüdüdür. Bergeret'e göre şiddet kendi içinde ne iyi ne de kötüdür. Libido ile birleşebilmesine bağlı olarak farklı amaçlara yönelebilir; yapıcı amaçları olabileceği gibi yıkıcı yöne de gidebilir. Sonuç olarak ötekine saldırmak olarak değil yaşamı sürdürmeye yönelimlidir. Kısacası Bergeret şiddetin varoluşsal bir ihtiyaca hizmet ettiğini savunmaktadır. Saldırganlık ise şiddetin erotize edilmesi sonucu ortaya çıkar. Yöneldiği nesne vardır. Şiddet dürtüsü yeterli ölçüde nesne ve libido akımına dahil olamadığında, doyumsuz kalan narsistik libido kişiyi ötekine zarar vermeye ve bu yoldan doyum almaya yöneltmekte, bunun sonucunda saldırganlık ortaya çıkmaktadır'' (Zabcı,2012: 21).

Yine aynı makalede, Bergeret'in nefretin kimi zaman şiddet yönüne, kimi zaman saldırganlık yönüne doğru çekilen bir terim olarak kullanıldığını söylediği belirtilmiş, Freud'un nefrete yeni bir psikanalitik anlam vermemesinin ve bu terimin psikanaliz sözlüğünde yer almamasının, nefreti tanımlamayı oldukça zorlaştıran bir duruma yol açtığı vurgulanmıştır. Bununla birlikte, psikanalitik makalelerde nefretin genel tanımına bakıldığında, nefretin birine kötülük yapmayı istemeye iten şiddetli bir duygu olarak tanımlandığı ve bu kötülükten duyulan haz duygusuna işaret ettiği görülmektedir (Fine, 2005).

Dürtüler ve akibeti makalesinde Freud (1915), nesnenin haz duyumuna kaynaklık ettiğinde sevildiğinden, buna karşın nesne hoşnutsuzluk duyumunun kaynağı olduğunda ise nesneden nefret edileceğinden bahseder; bu nefret öylesine güçlenebilir ki nesneye şiddete ve onu yok etme niyetine dek uzanabilir.

Davranış problemlerine psikanalitik kuramda getirilen açıklamalara bakıldığında dürtüleri erteleyememe, toplumsal yaşama geçişte zorlanma, çocuksu tüm güçlülükten kurtulamama ve çocuksu eksikliği kabul edememe olarak değerlendirildiği görülmektedir (Aichhorn, 1935; A. Freud, 1965). Bir anlamda bu çocuklardan , Freud'un Cinsellik Üzerine Üç Deneme'sinde (1905) herkesin hesaplaşması gerektiğini belirttiği Ödipal karmaşa ile bu

dönem içerisinde hesaplaşmalarını ve bundan büyük ölçüde başarıyla çıkıp latans döneme girebilmelerini bekleriz. Bu nedenle ödipal dönemde bu sürecin nasıl geliştiği,özellikle erken dönemde anne bebek ilişkisi, sonraki süreçte babanın işlevselliği, bunlara bağlı olarak çocuğun nasıl bir yapılanma ile ilerlediği ve çevresel faktörlerin (aile, okul,vb) bu aşamaya nasıl bir katkıda bulunduğu takip edilmeli ve çocuklar bu doğrultuda yönlendirilmelidir. Psikanalitik kuram çerçevesindeki çalışmaların da, bireyin içsel dinamiklerine yani dürtüsel işleyişe ve yarattığı çatışmalara daha çok ağırlık verdiği görülmektedir.

1.2. Etiyoloji

1.2.1. Biyolojik, Nörolojik ve Genetik Etkenler

Öfkeli davranışlar üzerinde genetik faktörlerin rolünü çevresel etkilerden ayırmak ve bunu tanımlamak, sosyo-ekonomik seviye ve zeka gibi diğer etkenleri dışarıda bırakmanın zorluğu nedeniyle güç olmaktadır. Ancak, yine de bazı çocukların genetik aktarım nedeniyle öfkeli davranışlara daha fazla duyarlılığı olduğu görülmektedir (Yoshikawa, 1994). Birtakım nörolojik gözlemler sonucunda davranış bozukluğu olan gençlerde düşük frontal lob aktivitesi saptanmıştır. Frontol lob işlevlerinin azalması, davranışsal yanıtların kısıtlanmasına ve planlama yeteneğinde zayıflamaya neden olmaktadır.

Baker (2008) tarafından gerçekleştirilen ikiz çalışmaları ise, davranış bozukluklarında çevresel etkilerin yaklaşık %30 oranında etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla davranış bozukluklarından diğer çocuklarda görülen bozukluklara göre genetik etmenin dönemlerden itibaren hiperaktivite ile birlikte görülen davranış bozukluklarında kalıtsal öğelerin olduğu düşünülmektedir. Çocukta düşük zeka, kısıtlı sözel yetenekler ve yürütücü işlevlerin yetersizliği gibi nöropsikolojik kısıtlılıkların da davranış bozukluklarının erken başlangıcı için hassasiyet yarattığı düşünülmektedir.

1.2.2. Psikolojik Etkenler

Öfkeli ve karşı gelme davranışlarının etiyolojisi ile ilgili en çok üzerinde durulan, psikolojik etkenlerdir. Özellikle, çocuğun erken dönem ilişkileri en sık ele alınan konudur. Bağlanma teorisine göre güvensiz bağlanma çocuklarda karşıt davranışların görülme riskini artırmaktadır (Thomas, 2007).

Diğer bir araştırmada Dodge (1987) **sosyal öğrenme modelini** ortaya koymaktadır. Buna göre, çocukların erken yaşlarda yaşadıkları olumsuz deneyimler, ileriki yaşlarda

çevrelerinden olumsuz sinyal almaya, dolayısıyla bu kişilere karşı da düşmanca bir bakış açısı geliştirmelerine yol açmaktadır. Ön yargılı ve yanlış anlamaya müsait olduklarından, yarım gülümsemeyi dahi dalgacı bir gülümseme olarak algılayabilirler. Bu nedenle tepkileri de düşmanca ve öfkeli olmaktadır.

Ebeveynin ve çocuğun şiddeti arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, öfkeli çocukların, özellikle çocuklarına karşı öfkeli davranan ebeveynlerinin olduğu belirtilmektedir. Bu çalışma ebeveynin saldırganlığının çocuğa iletildiğini göstermektedir (Henderen ve Mullen, 2006).

1.2.3. Aile İlişkileri

Toplumsallığın ilk alanı ailedir. Çocuk için genişleyen yaratıcı bir gerçekliğin örülmesi ancak ailesinden hareketle olanaklıdır. Arnoux ''İletilebilen Ruhsal Yaşama Dair'' (2007) adlı makalesinde ailenin ve kuşaklararasının önemine atıfta bulunarak şunları söyler:

> ''Ben birden fazla cinsiyetten ve ötekinden doğdum. Bunların söylem, fantezi ve tarihlerinin dokusunda yoğruldum, bastırmalarını, vazgeçişlerini miras aldım. Böylelikle daha dünyaya gelmeden önce başlatıldım'' (sf: 15).

Bu ifade psikanalitik literatürde hem ailenin, hem de onun aracılığı ile ruhsallığımızda kalıtımsal olarak bırakılanlara işaret etmektedir. Dolayısıyla bir çocuğun sorunsalı üzerinde çalışırken aile bağlarının ele alınması oldukça önemlidir. Bu bağ yalnızca eşler arasındaki değil aynı zamanda ebeveyn bağı, çocuk-ebeveyn bağları, kardeşlik bağları, soy zinciri ile bağlar, ortak yaşam bağları ve aile grubunun dış dünyayla olan bağlarını da kapsar. Bu çeşitli bağ türleri, kişiler, cinsiyetler ve kuşaklar arasındaki farklılığı ortaya koymaya izin verir. Temel yasakların, yani babanın katli ve ensest yasaklarının aile yoluyla iletilmesinin temeli de bu noktada atılır (Joubert, 2009). Çünkü farklılaşmamışlık, rol ve görevlerdeki belirsizlikler herkes için büyük sıkıntıya yol açar (A. Eiguer, 1989, akt. Joubert, 2009).

Çocukların yaşadıkları sorunlar ile ebeveynlerinin onlara nasıl davrandığı, çocuğun bunu ne şekilde algıladığı ile ilgili olabileceği birçok çalışmada ortaya konmuştur. Bu nedenle öncelikli olarak çocuğun bu davranışlarının aile bireyleri üzerindeki etkisi, bireylerin yaşadığı kaygı karşısındaki savunma tarzları ve her birinin kişiliği için taşıdığı riskler göz önünde bulundurulmalıdır. Böylece ailenin sansürlenmiş veya suçluluk kaynağı olan duygulanımlarının da ortaya çıkarılması sağlanmış olur (Arnoux, 2007, akt. Abrevaya, 2007).

Annenin duygu durumu ve yıkıcı davranış bozuklukları arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, bu iki değişken arasında doğru orantı olduğu tespit edilmiştir (Özen, 2010). Bu

çalışmaya göre, annenin anksiyetesi, depresyonu, saldırganca tutumu çocukta karşıt gelme, öfkeli davranış ve ilerleyen süreçte saldırgan davranışlara neden olmaktadır. Yine bu çalışmada annelere daha az üzgün, kaygılı ve kızgın hissetmeleri ile ilgili yardımcı olunduğunda sonraki günlerde çocuktaki hareketliliğin ve karşıt davranışların %10 oranında azaldığı belirtilmektedir. Bu bilgi, davranış bozukluklarını, ebeveynin yetersiz olduğu durumlarda çocuğun onu harekete geçirmek için uygunsuz davranışlarını sürdürmesi olarak açıklayan Patterson'un baskı teorisi (coercive theory) ile uyuşmaktadır. Annenin duygu durumu daha iyi olduğunda ebeveynlik tutumları da daha iyi olacak ve çocuk bu davranışları kullanmaya ihtiyaç duymayacaktır.

Dışsallaştırma bozukluklarında ebeveyn tutumlarının incelendiği bir çalışmada sağlıklı çocuk ve ergen gelişiminde ebeveynlerin çocuklarını denetlemesinin gerekli olduğunun altı çizilmiştir (McKee ve ark., 2008). Aynı çalışmalarında McKee ve arkadaşları, çocukta dışsallaştırma ve içselleştirme bozukluklarının gelişmesine sebep olan üç ebeveyn tutumundan söz eder: otoriter, müsaade edici ve reddedici ebeveynlik. Otoriter ebeveynlik duygusal uzaklığın yanında sert disiplin ve fazla davranış kontrolü; müsaade edeci ebeveynlik fazla duygusal yakınlığa karşın az davranış kontrolü; reddedici ebeveynlik ise duygusal uzaklık ve düşük davranış kontrolüyle buna neden olur. Son yıllarda yapılan çalışmalarda, ebeveynin çocuğuna gerekli sınırları çizmesi ve onu gözlemleyip takip etmesi anlamına gelen davranış kontrolü olumlu ebeveynlik stratejileri arasında yer almaktadır. Bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda görülmektedir ki, ebeveynin kontrolü çocuklardaki davranış bozukluklarında tampon görevi görmektedir.

1.2.4. Kişilik Özellikleri

Öfkeli tutum ve davranışlar, çocuklarda bazı yaşlarda gelişimin bir parçası olarak görülebilmektedir. Bunlar özellikle çocukluk çağının 2-3 yaşa kadar olan dönemleri ve ergenlik çağıdır. Bu dönemlerde geçici olarak görülen öfke krizleri ve karşı gelme davranışları -ancak yoğunluğu ve şiddeti önemli bir ayırıcıdır-bu çocukların kendi kimliklerini bulmaları ve bireyselleşmeleri için onlara yardımcı olacaktır. Ancak, bu dönem dışında sıklıkla görülen karşıt tepkiler normal değerlendirilememektedir. Bahsi geçen çocukların kişilik özeliklerine bakıldığında ise belli gelişim dönemlerinde görülen ve bireyselleşmeye yarayan davranışların şiddetinin bu çocuklarda artmış ve süresinin uzamış olduğu görülmektedir. Bu çocuklar, inatçı ve uyumsuz çocuklardır. Bu çocukların kendilerini algılayışları zayıftır, sıklıkla başkalarını suçlarlar ya da kendilerine abartılmış şekilde değer verirler (Wilmshurst, 2009).

Freud (1965), küçük çocuklarda toplumsal açıdan kolay karşılanamayacak, patolojik görünümler gözlenebildiğini söyler. Ancak bu durum onun, anal sadistik evreden kaynaklanan, inatçılık, yıkıcılık hoşnutsuzluk gibi duygulanımlarının boşalımıdır. Bu yıkıcılık fallik evrenin çatışmaları ile de birleşince daha endişe verici gözükebilir. Ancak çocuk o dönemi geçip gizillik dönemine geldiğinde dürtü yoğunluğunun azalmasıyla bu sorunlar gelişimin ilerlemesi ile kendiliğinden geçecektir. Gelişimin ilerlemesinde aksaklık olduğu durumlarda çocuklar dürtülerini kontrol etmekte ve azaltmakta zorluk yaşayacağından yıkıcı ve uyumsuz davranışlar daha ileriki yaşlarda da görülmeye devam edebilir (A. Freud, 1965).Küçük çocukta normal olarak görülen dürtülerin hakimiyeti, yani birincil süreçlerin hakimiyeti ve hazzı erteleyememe gibi özellikler hem fiziksel hem de ruhsal gelişimin ilerlemesi ile artık yerini gerçeklik ilkesine bırakmalı ve toplumsal uyum ön plana geçmelidir.

Uyum becerisi, kendi isteklerini otoritenin isteklerine göre erteleyebilme ve bekletebilme becerisidir. Bebeklik döneminde açlık, acı, soğuk, yorgunluk gibi rahatsızlıklarla baş edilebilmesi durumunda gelişeceği düşünülür. Burada bakım veren kişi önemli roldedir. Bakım veren kişinin bebekle ilişkisi, sıkıntılarına destek olması ve rahatsızlıklarını gidermesi, bireye ilerleyen yaşlarda karşılaşacağı sıkıntıların üstesinden gelme becerisini sağlayacaktır. Bunun yanında dilin gelişimi de kendini sakinleştirme ve duygulanımları düzenlemeye yarayan daha üst düzey bir yöntem sağlar. Dili kullanmayı öğrenen çocuk duygularını, isteklerini ve düşüncelerini daha kolay anlatabilecek, çevre ile ilişkilerini daha kolay düzenleyecektir. Bulgular, bebeklik döneminde duygulanım düzenlemesinde zorlananların, çocukluk dönemleri sırasında yüksek oranda uyumsuzluk gösterdiklerini ortaya koymaktadır (Green ve Doyle, 1999).

Toplumsal açıdan uyumlu olmayan öfkeli davranışların şiddeti daha fazladır (Trembley ve ark., 1999). Bu davranışların nedeni olarak da Aguiler ve arkadaşları gelişimin ilk dönemlerinin ve aile özelliklerinin etkili olduğunu söyler. İlk üç yıldaki yetersiz bağlanma, bakım veren kişinin depresyonu, verilen bakımın kalitesinin düşüklüğü ve çatışmalı aile ortamının davranış bozukluğunun gelişmesinde risk belirtmektedirler (Aguiler ve ark., 2000).

1.2.5. Sosyal ve Kültürel Faktörler

Kültürel değişkenler de antisosyal davranışları ortaya çıkarmada etkili olmaktadır. Öfkenin kabulü, otorite figürüne bakış, ebeveynlik rolleri, bağımsızlığa verilen değer gibi kültürel olarak var olan inançların, öfkenin ve antisosyal davranışların ortaya çıkışında anlamlı bir etken olduğu belirtilmektedir (Hendren ve Mullen, 2006).

Lauru, toplumsal özelliklerin ruhsal yaşantılarımıza etkisini sorgularken son yıllardaki kültürel değişime dikkat çekmektedir. Sahip olma kültürünün var olma kültürüne baskın

geldiği, tüketim hazzının açıkça övüldüğü çağımızda sapkınlıkların ve zihinselleştirme yerine eyleme başvurmaların artmasını anlamlı bulmaktadır (Lauru, 2006).

Benzer bir dönüşümden ve yarattıklarından bahseden başka bir psikanalist Amati-Sas, çağımızı medyatik ve postmodern çağ olarak tanımlar ve hızla değişen teknolojinin insanın fantezilerini gerçekleştirebilecek olanaklar sunmayı vaat eder nitelikte olduğunu belirtir. Doğaya bile meydan okuyabileceğini düşünen, mutlak güce erişme, her şey olma ve her şeyi yapabilmeyi isteyen bir toplumla karşı karşıya olduğumuza değinir. Amati-Sas, psikanalitik kuramdan yola çıkılırsa çağımızın ensest yasağının reddine giden bir eğiliminin var olduğunu söyler. Oysa ki bütün bu tümgüçlü olma fantezilerine tezat olarak, herkes başkalarının desteğine, kapsayıcı bir çerçeveye ihtiyaç duyar. Amati-Sas, ödipal dönemin önemine değinerek,cinsiyet ve nesil farklılığının tanınması ve dolayısıyla ensestten vazgeçebilme yeteneğinin ruhsal dünyanın önemli bir düzenleyicisi olduğunu söyler. Bunu sağlayan aile ilişkileri ve bağları sayesinde çocuk kendi içsel gerçekliğini dışsal gerçeklik ve eylemden ayırabileceği gibi gitgide olanaklı ve olanaksız, izinli ve yasak arasındaki farkı da anlayacaktır (Amati-Sas, 1999).

1.3. Psikoseksüel Gelişim Evreleri

Ruhsal yapılanmalar, kaynağını dürtüsel işleyişten almaktadır. Dürtüsel işleyişin dönüşümü ile beraber bireyin ruhsal yapılanmasında da değişimler olmaktadır. Gereken değişim ve dönüşümlerin olamayışı, bir sonraki dönemlerde de bireyin zorlanmasına neden olmaktadır (Freud, 1938). Dolayısıyla, öncesinde çocuğun dürtüsel işleyişinin nasıl özellikler gösterdiğine ve nasıl bir dönüşüme uğradığına bakmanın, bahsedilen dönemleri ve çatışmaları anlamada faydalı olacağı düşünülmektedir. Bunun için Freud'un çocukta psikoseksüel gelişim kuramına değinilecektir.

Freud gizil dönem öncesindeki psikoseksüel gelişim evrelerini oral, anal ve ödipal dönemler olmak üzere sıralar (Freud, 1905). Öncelikle Freud ödipal öncesi dönem olan oral ve anal evreleri açıklar.

İlk evre olan oral evrede cinsel dürtü ve açlık dürtüsünün doyurucu nesnesi aynıdır, o da anne memesidir. Bebek karnını doyururken aynı zamanda dudaklarının emme hareketiyle haz alır. Çocuğun ilk sevgi nesnesi annesidir ve annesinin memesini hayatı boyunca başka nesnelerde yeniden bulur. (Freud, 1905).

İkinci evre anal evredir. Bu evrede erojen bölge anüstür. Bu dönemde çocuklar dışkıyı kendi bedenlerinin bir parçası olarak görürler. Onlar için bu parçayı dışarıya atmak, aslında başkalarına boyun eğmek; içinde tutmak ise karşı çıkış anlamlarını taşır. Çocuk anne

ile karşı karşıyadır, dışkısı üzerinden adeta bağımsızlık mücadelesi verir. Dışkı ile ilişki çocuğun aynı zamanda çevresi ile ilişkisidir. Çocuğun dışkısı ile olan ilişkisi, onun dışarıdaki diğer nesnelerle kuracağı ilişkinin temelidir. İdrar ve dışkı, çocuk nefret ettiğinde yıkıcı öğeleri, çocuk sevdiğinde ise hediyeleri temsil eder (Freud, 1905).

Bu dönemde tuvalet eğitimi çok katı verilirse, problemler yaşanır, çünkü bu dönem çocuğun özerklik savaşıdır ve güç çocuktadır. Elindeki gücü kullanmasına izin verilmezse, çocuk pasifize edilmiş olur ve katı bir üstbenlik yapılanması oluşur. Üst benlik sonraki süreçte çok hakim olur ve kişi id'in etkisini tamamen yok saymaya başlar, hazları yok sayar. Bu dönemin çocuğa katkısı, yapabilme duygusu ve aktif özdeşimdir. Bunlar elde edilemezse, inatçılık, isyan, pasiflik vb ortaya çıkar. Katı eğitimde, çocuk başka şeylerde anneyle inatlaşabilir, dediğini yapmayabilir. Tuvalet eğitimi çok gevşek verilirse ya da tuvaleti kullanması özendirilmezse, çocuk istediği yere yapabileceği mesajını alır. Aşırı dağınıklık, kontrol eksikliği, egosantrik olma özellikleri gelişebilir ve çocuk sınırları tanımaz hale gelebilir. Çocuğun ilerideki hayatında adaptasyonunu bozacak durumlara yol açabilir (Winnicott, 1998).

Üçüncü evrede itibaren ise artık cinsel içgüdünün yöneldiği nesne bir insandır. Freud (1923) bu evreye, erkeklik organına ağırlık vermiş olmasından dolayı fallik evre adını verir. Kız çocuklarının süreçlerinin çok net bilinmediğini itiraf ederek erkek çocuk üzerinden bu dönemi açıklamaya çalışır. O'na göre her iki cins için de penis ön plandadır (Freud, 1923).

Freud'a göre bu evreye kadar cinsiyet farklılığı yoktur. Ergenliğe kadar yalnızca erkeklik vardır. Erkek çocuk cinsiyetler arasındaki farklılığı bilir fakat bunu cinsel organlara bağlamaz. Gözlemleri sonucunda kızların penisi olmadığını keşfeder, bu onda kaygı yaratır, dürtüleri nedeniyle kızların kastre edildiği sonucunu çıkarır. Ödipal karmaşa da işte bu evrede yer alır. Erkek çocuğun oral dönemden itibaren libidinal nesnesi annedir. Kendisine rakip olarak gördüğü babanın yerini alarak anneye sahip olmak ister. Fakat anneye olan yatırımı karşısında baba tarafından iğdiş edileceğini düşünür. Bu noktada penisine yaptığı narsistik yatırım ebeveynine yaptığı libidinal yatırımı bastırır ve ödipal karmaşa sona erer. Rekabet yerini yavaş yavaş babayla özdeşleşmeye bırakır. Bir cinsel organ işlevsizleştirilerek çocuğun cinsel gelişiminin son evresi olan gizillik evresine girilir. Kız çocuğu ise kadınların ve tabi annesinin de iğdiş edildiğini keşfederek ondan uzaklaşır ve kadın cinsi tıpkı erkeklerde olduğu gibi değer kaybeder. Cinsel eğilimlerin önemli bir bölümü bastırılır. Böylelikle pasif içgüdüsel dürtüler yardımıyla kız çocuğu babasına yönelir. Penis arzusu yerini bebek sahibi olma arzusuna bıraktığı zaman ise artık kız çocuğu onu kadınlığa götürecek yoldadır. Çünkü bebek sahibi olma arzusu, pasiflikten aktifliğe geçişi temsil eder. Böylelikle kız çocuğu ödipal evreye girmiş olur. Annesini bir rakip olarak görmeye başlar ve ona karşı olumsuz duyguları

güçlenir. Ödipal evre kız çocuğunda daha uzun sürer ve ödipal karmaşa hiçbir zaman tamamen aşılamaz (1933).

1.4. Psikanalitik Kuram Çerçevesinde Öfke ve Saldırganlığa Dair Kuramsal Görüşler

1.4.1. Freud ve Dürtü Kuramı

Bu bölümde başta Freud olmak üzere, çocuğun uyumsuz davranışlarının altında yatan nedenlerin kuramsal açıdan getirilen açıklamalarına yer verilecektir.

Freud, temelde insanın saldırgan bir varlık olduğunu ve çevresine bunu yansıtmaktan kendisini alıkoyamadığını ifade ederek şu cümleyi kurar: ‘’Homo homini lupus’’ (insan insanın kurdudur) (Freud, 1930.: 298). Bununla birlikte bireyin dürtüleriyle baş etme şeklinin, toplumsallaşma sürecinde oldukça önemli olduğunu vurgular. Bu doğrultuda, uygarlaşma sürecinde insanların bir arada yaşayabilmesi için dürtülerinden vazgeçebilmesi gerekmektedir. Eğer herkes kendi dürtülerine göre hareket eder ve ötekinin ihtiyaçlarını göz ardı ederse, bir arada yaşamak bir kaosa dönüşecek, dolayısıyla birliktelik mümkün olmayacaktır. Bu nedenle en ilkel topluluklardan günümüze kadar hep insanların isteklerini sınırlandıran, otoritelerin koyduğu belli yasaklar olmuştur. Eğer böyle bir sistem olmasaydı fiziksel olarak kuvvetli olanın dürtüsel isteklerine göre kurallar belirlenirdi ve kaba kuvvet geçerli olurdu. Dolayısıyla bunun olabilmesi için bireylerin kendi isteklerinden yani dürtülerin anlık doyumundan vazgeçmesi ve onları kontrol edebilmesi gerekmektedir (Freud, 1930). Belirli yasalar çerçevesinde bir arada yaşayabilmenin en önemli şartı bu ise, o halde Freud’un dürtü kavramına getirdiği açıklamalara yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü söz konusu öfke kontrolü ve saldırganlık problemi yaşayan çocukların da sorunu kendi arzularını, çevrenin beklentilerine uygun hale dönüştürememektir.

Dürtü kuramını açıklarken Freud, kişinin yalnızca dışarıdan değil, aynı zamanda içeriden gelen birtakım uyarılmalara da maruz kaldığını ifade eder. Dürtü, bu içeriden gelen uyarılmalardır. Eyleme ve bedene enerjisini verir. Aynı zamanda kişinin ruhsallığında da izler bırakır. Bu uyarılmalar kişinin ruhsal işleyişinin temelini oluşturmaktadır (Freud, 1915a). Freud, ilk olarak cinsel dürtülere değinmiştir. Cinsellik Üzerine Üç Deneme (1905) adlı eserinde Freud, çocuk cinselliğinin keşfi ile beraber dürtüsel yaşantının çocuğun dünyaya gelişinden itibaren var olduğunu belirtmektedir. Daha sonra Freud, Haz İlkesinin Ötesinde (1920) adlı eserinde, insanda cinsel dürtülerin varlığı kadar yıkıcı dürtülerin de var olduğunu

belirterek saldırganlık dürtüsünü incelemiştir. Genel olarak kabul edilen, insanda her iki dürtünün de çevreden bağımsız, doğuştan var olduğudur.

Psikanalitik teoride dürtüler birinci topografik modelde bilinçdışında yer alırken, ikinci topografik modelde id olarak anılmaktadırlar. Freud, dürtülerin yer aldığı idin özelliklerinden bahsederken 'birincil süreç' kavramından bahseder. Birincil süreç idin çalışma şeklini belirlemektedir (1915). Dış koşulların ön planda olduğu benliğin çalışma şekli için ise ikincil süreçler kavramı kullanılmıştır (Freud, 1938). Bu doğrultuda birincil süreçlerin hakim olduğu kişiler çok hareketlidir. İsteklerinin ertelenmesine tahammülleri yoktur. Dürtü için önemli olan belli bir nesneye ulaşması değil, hemen doyuma ulaşmasıdır. İkincil süreçler ise bilinçli düşünceyi içerir. Mantığa ve yasalara bağlıdır. Nedensellik, zaman ve mekan önemlidir. Dürtü doyumu ertelenebilir ve çevresel koşullara uygun şekillenir. İddeki gibi dürtünün nesnesi ve doyum şekli değişken değildir. İdin özelliklerine bakıldığında çocukluğun daha erken dönemlerini akla getirmektedir. Bebek de erteleyemez, ihtiyacının hemen karşılanmasını bekler. Aynı bebeklikte olduğu gibi idde de zaman kavramı yoktur. Buradaki işleyişe hakim olan haz ilkesidir. Bu, bebeğin olduğu kadar benliği daha gelişmemiş çocuğun ruhsal yapısındaki dürtülerin işleyişine de ait bir özelliktir. Buna karşın yetişkin, olgun bir kişinin ruhsal yapısından beklenen, dürtülerinin ön planda olması değil gerçekliğin yani dış koşulların ön planda olmasıdır. Freud bu işleyişi ruhsal yapıda benliğe atfetmiştir. Birincil süreçlerle ikincil süreçler birbirinden keskin sınırlarla ayrılmaz. Ancak yetişkin düşünce biçiminden beklenen ikincil sürecin hakim olmasıdır (Akvardar ve ark., 1997, Akt: Özen, 2011).

Toplumsallaşma için engellenen dürtülerin başka tatmin yolları bulması gerektiğini söyleyen Freud, ''Uygarlığın Huzursuzluğu'' adlı eserinde ikincil süreçlere ve yüceltme kavramına gönderme yapar. Bilim, sanat, ideolojiler, yüceltmenin bir ürünüdür. Ancak Freud bir yetişkinin kendi arzularını erteleyebilmesi ve isteklerinden fedakarlık yapabilmesini çocuklukta bununla ilgili hazırlık yapılmasına bağlamaktadır. Buna göre, bir çocuğun yetişkin hayatında toplumsal kurallara uyabilmesi için önce ailede engellenmeyle karşılaşması gereklidir (Freud, 1930). Yine aynı eserde Freud, bireyin toplumsallaşma sürecinde ailenin öneminde değinmektedir. Buna göre çocuğun dürtülerinin anlık doyumunun yasaklanmasına dair ilk engel aileden gelmelidir. Ailede ve akrabalık ilişkilerinde bireyin karşılaştığı ilk ve en temel yasak ensest yasağı ve babanın öldürülmesine ilişkin yasaklardır. Bunlar, ilkel topluluklardan günümüze kadar gelen evrensel kurallardır. Bu kurallarla hem cinsel dürtüler hem de saldırganlık dürtüleri ketlenip amacını değiştirir ve yerini şefkate bırakır. Freud'a göre insanları bir arada tutan, bu şefkat duygusudur (Freud, 1930).

Freud'a göre bir arada yaşayabilmek ve uygarlaşma yolunda ilerleyebilmek için özellikle saldırganlık dürtüsünün dönüştürülmesi gereklidir. Çünkü saldırganlık, uygarlığın önündeki en büyük engeldir. Saldırgan dürtüler insanda kökensel olarak çevreden bağımsız bir şekilde bulunmaktadırlar. Bu nedenle saldırgan dürtülerin dışavurumlarını engellemek, karşıt ruhsal tepkiler oluşturarak düşük düzeyde tutmak ve yüceltilerek başka türlü ifadesini sağlamak bir arada yaşayabilmek için zorunludur (Freud, 1930). Yukarıda da belirtildiği üzere, saldırganlığın uyumlu hale dönüşmesi çocuklukta konulan yasakların içselleştirilmesi ile gerçekleşmektedir. Küçük çocuklarda ilk aşamada, yasağı koyanın cezasından korkulur. Çocuk, otorite figürü olmadığında yine dürtülerini kontrol edemez. Ancak, dışardan gelen yasak içselleştirildiğinde artık yasağı koyan üstben olur. Bundan sonra denetleme mekanizması olarak ortaya çıkan üstben, dürtülerin uygun şekilde de olsa doyumunu sağlamaya çalışan benlikle çatışma halinde olacaktır ve bu çatışmanın sonucunda suçluluk duygusu çıkacaktır. Üstbenin çok katı olduğu durumlarda ise oldukça yoğun suçluluk duygusu meydana gelmektedir (Freud, 1930). Suçun oluşumunda önemli bir rolü olan katı üstben ebeveynin katılığından ve sertliğinden olduğu gibi dürtülerin tamamen yadsınması ile de oluşmaktadır. Saldırganlığın yadsınması, hiçbir doyum imkanı bırakılmaması, var olan ama benlik tarafından yadsınan saldırganlığın üstben tarafından sahiplenilmesine neden olmaktadır.

Freud, içsel süreçlerle beraber katı üstben oluşumuna neden olabilecek iki ebeveyn tutumu üzerinde de durur: aşırı sertlik ve aşırı müsamahakarlık. Aşırı yumuşak ve şefkatli baba da aynı katı baba kadar çocukta aşırı sert bir üstben oluşumuna neden olacaktır. Çünkü çocuk gördüğü sevginin karşısında var olan saldırganlığını dışarı yöneltecek hiçbir yol bulamaz ve içe yöneltir. Sevgisiz yetiştirilmiş çocuklarda ben ile üstben arasında bir çatışma yoktur; çünkü bütün saldırganlık dışarıya aktarılabilir. Dolayısıyla Freud, katı üstbenin oluşumunda ebeveynlerin etkisini şöyle sıralar: *"Saldırganlığı uyandıran dürtü engellenmesi ve saldırganlığı içe aktararak üstbene atfeden sevgi deneyimi"* (Freud, 1930: 130).

1.4.2. Melanie KLEIN ve Erken Üstbenlik

Klein, insan davranışlarının kökeninin anne ile ilişkide olduğunu, kendilikle ilgili temellerin yaşamın ilk yıllarında atıldığını fark etmiş, bu ilişkiyi gözlemlemeye başladığında da, saldırganlığın ve güç ilişkilerinin, daha insan yavrusunun yaşamının başlangıcında ona yön verdiğini iddia etmiştir (Klein, 1952). Saldırganlık içgüdüsüyle hayatta kalabilmek için başkaları üzerinde egemenlik kurma arzusu, yaşamın başlangıcından beri vardır ve anneyle ilişkimizde de esastır. Yansıtmalı özdeşim, kendi olumsuz yanlarımızı, eksikliklerimizi,

gereksinimlerimizi anneye yükleyerek onu bu ihtiyaçları karşılamak için hareketlendirmenin, bir başka deyişle onun davranışlarını yönlendirmenin ve ona hükmetmenin adıdır (Klein, 1952). 'Normal Çocuklarda Suç Eğilimleri' isimli makalesinde Klein'ın suç kavramına getirdiği açıklamalarda bunu bireydeki sadistik dürtülerle açıkladığı görülmektedir. Saldırganlık dürtülerinin her çocukta var olduğundan bahseder ve bu dürtüleri çocuğun geçirdiği en erken dönemlere kadar inceler. Bu doğrultuda sadistik dürtülerin (oral-anal) en erken dönemlerden itibaren çocuğa egemen olmaya başladığını ifade eder. Klein, oral sadistik dürtülerle anne memesini ısırmayı yamyamlık eğilimleri ile ilişkilendirirken, anal sadistik dürtülerin göstergesi olarak da anal hazla yakından ilişkili olduğu düşünülen zulmetme, emretme, sahip olma gibi hazları göstermektedir. Normal çocukta da suç eğiliminin olduğunu düşündüren de bu sadistik dürtülerdir (Klein, 1927).

Klein'a göre ödipal karmaşa birinci yaşın sonu veya ikinci yaşın başında ortaya çıktığında sadist oral ve sadist anal tam anlamıyla hüküm sürmektedir. Sadist anal saplantıların yoğun olarak yaşandığı 2 yaştan sonra ödipal dönem çatışmaların da başlaması ile saldırganlık düşlemleri daha da canlanır ve ödipal çatışmaların nesnesi olan anne babaya yönelir. Klein da Freud ile benzer olarak bireyin topluma uyum sağlayabilmesinde ödipal döneme büyük önem verir. Ödipal çatışmaların suçlu kişilikler dahil herkesin kişilik gelişiminde büyük rol oynadığını belirtmektedir, ancak Klein ödipal çatışmaların yaşandığı dönemi daha erken yaşlara çekerek Freud'dan bu noktada ayrılır. Dolayısıyla üstben oluşumunu da daha erkene çekmiş olmaktadır. İki yaş kadar erken bir dönemde üstbenliğin çalışmaya başladığından bahsetmektedir. Klein, her çocukta olan anne babaya yönelik saldırgan dürtülerin, beraberinde sevgiyi de barındırmasından ötürü ortaya çıkan çelişkiler kısa zamanda zayıf benliği için dayanılamayacak hale geldiğinden, tek kaçış yolunun bastırmaya doğru yol almak olduğunu ve tümüyle ortadan kalkmayan bu çatışmalı durumun bilinçdışında aktif olarak kaldığını belirtmektedir. Klein'in suçlu çocuklar üzerinde en çok durduğu nokta budur: Bilinçdışı suçluluk duyguları. Daha uyumlu çocuklar bu suçluluk duyguları ile daha kolay baş edebilirken, suçlu çocuklar bu duyguyla baş edemeyip gerçekten suç işlerler (Klein, 1927).

Klein, antisosyal davranışı açıklamada üstbene önemli bir yer ayırmaktadır. Ona göre üstben oluşumu çocuğun nesnelerin erken oral içe alımıyla aynı anda başlar. Yaşamın başlangıcındaki yoğun ölüm ve saldırganlık dürtülerinden kurtulmak isteyen ve onlar tarafından yok edilme tehdidi altında olan benlik, libidoyu saldırgan dürtülere karşı devreye sokar ancak libidinal ve saldırganlık dürtülerinin de kaynaşarak sadizmi ortaya çıkarmasından ötürü başarılı olamaz. Bu yüzden bir savunma olarak ruhsal yapıda bölünme meydana gelir. Bu bölünme, Klein'a göre benliğin doğuştan gelen saldırgan dürtülere karşı

aldığı bir savunmadır ve üstben gelişiminin temelini oluşturmaktadır. Kişi libidinal dürtüleri korumak adına saldırgan dürtüleri ayırır ve saldırgan dürtüler ruhsal dünyada kişinin kendisine yönelen bir yapı haline gelir. Bu yüzden yaşamın ilk yıllarına ait üstben çok şiddetli, sert ve zalimcedir. Bu zalim üstbenin altında ezilen çocuğun zayıf benliği bu korkuyu dışarı atarak bir dış nesneden duyulan korku haline getirir. Bu nedenle çocuğun ilk yıllara ait ebeveyn özdeşimleri korkutucu ve saldırgan fantezilerle birleşmiştir. Klein, çocuğun gelişimi ilerleyip ve ilk dönemlere ait sadizm etkisini kaybedip daha olumlu nesne ilişkileri kurdukça zalim üstbenin etkisini kaybedeceğini belirtmektedir. Çocuk genital seviyeye ulaşıp Ödipal kaygılarla uğraşmaya başladıkça, üstben daha ılımlı olacak ve gerçekçi özdeşimlerle bütünleşecektir (akt. Özen, 2010).

Klein, 'Suç Üzerine' adlı makalesinde çocukların, anne babalarına yönelik saldırgan düşlemlerine ceza olarak yine onlardan gelecek misillemeden korktuklarını, buna bağlı olarak da tekrar tekrar asosyal nitelikli ve suç içeren eğilimler sergilediklerini belirtmiştir. Bu çocuklar kendilerini yaramazlık yapmaya ve cezalandırılmaya mecbur hissederler; çünkü gerçek ceza şiddetli olsa bile, hayali zalim anne babalarından sürekli bekledikleri öldürücü saldırılarla karşılaştırıldığında daha güven vericidir (Klein, 1934). Bu süreçte çocuğun kaygısı onu kendi nesnelerini yok etmeye iter, bu kendi kaygısının artmasına sebep olur ve bu da çocuğu bir kez daha kendi nesnelerine karşı kışkırtır. Kleinien yaklaşımda bu kısır döngü, bireylerdeki asosyal ve suç içeren eğilimlerin temelinde yattığı düşünülen psikolojik mekanizmayı meydana getirir (Klein, 1934).

Klein, bir çocuğun onarım eğiliminin ve çevresine olan güveninin arttığı ölçüde üstbenin zalimliğinin de bir o kadar azalacağından bahseder. İlk dönemleri güvenli bir şekilde geçirmiş ve bir saplanma yaşamamış çocuğun üstben yapılanması da üst düzey olacaktır. Aksi takdirde ilk dönemlerin yıkıcılığını taşıyarak arkaik kalmaya devam edecek ve daha katı olacaktır. Klein suçlu çocuktaki üstbenin arkaik dönemlerde kaldığını söyleyerek normal çocuktaki saldırganlık eğilimiyle arasındaki farklılaşmayı gösterir. Normal çocuklar daha ılımlı bir üstbene sahip olarak bu saldırganlıkları ile daha az suçluluk yaşayarak başa çıkmaktadırlar (Klein, 1934).

1.4.3. D.W. WINNICOTT ve Erken Dönem Anne-Bebek İlişkisinin Çocuğun Saldırganlık Düzeyi Üzerindeki Etkileri :

Winnicott sadece çocuğun içsel süreçlerini değil, anne bebek arasındaki ilişkisel alan üzerinden kuramını oluşturmuştur. Winnicott'a göre anne ile bebek arasındaki ilişki, karmaşık ve karşılıklı duygusal ihtiyaçları içerir ve temel olarak fiziksel bir yapıda değildir. Winnicott'un

kuramında erken nesne ilişkileri, dürtü doyumunu değil, çocuğun içindeki gelişimsel ihtiyaçlar ile anne tarafından sunulan annelik koşulları arasındaki etkileşimi içermektedir (Tükel, 2011).

Parman, ‘’Annelik Üzerine : Bir Psikanalitik Sözlük Denemesi’’ adlı makalesinde (2007), Winnicott’un ortaya atmış olduğu ‘’yeterince iyi anne’’ kavramının içeriğine değinerek, fiziksel ve duygusal uyumuyla kendisini bebeğinin çeşitli gelişim aşamalarına uyarlayabilen bir ‘’anne’’ye vurgu yapar.

Sağlıklı bir anne bebek ilişkisi ve çocuğun ileriye dönük ruhsal aygıtının sağlıklı bir şekilde çalışabilmesi için gerekli olan annelik işlevlerine, Winnicott’un kuramı bağlamında, Tükel’in ‘Bebek ve Anne Arasındaki Mekanda Öznenin Yaratılması: Winnicott’un Çalışmalarına Bir Bakış’’ isimli makalesinde (2011) ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Bu işlevler aşağıdaki gibidir;

Tutma işlevi : Winnicott’un kullandığı ‘tutma’ (holding) kavramı, çocuğun sadece fiziksel olarak tutulması değil, aynı zamanda birlikte yaşama kavramının öncesine denk düşen tüm çevre koşullarını ifade etmektedir. Aslında bu durum çocuğun aynı zamanda anne tarafından akılda tutulabilmesini de içeren bir kavramdır (Winnicott, 1975). Winnicott, annenin kendi isteğiyle kendini bebeğe özenli bir aracı olarak sunması şeklinde ortaya çıkan özveri durumunu ‘birincil annelik meşguliyeti’ olarak tanımlar. Tutma sürecinin bozulduğu durum için ise ‘ihlal’ terimini kullanmaktadır. Annelik bakımındaki yetersizlikler, yani annenin çocuk için neredeyse mükemmele yakın bir çevre yaratmadaki başarısızlığı ya da bu çevrenin giderek kaybolması, çocuğun duygusal gelişimini olumsuz yönde etkiler. İhlal tümüyle çevresel değildir; çocuk altbenlik dürtülerini, çevre koşulları yeterli değilse bir ihlal olarak yaşar. Uzun süreli ihlalin bir sonucu olarak sahte kendilik durumu ortaya çıkabilir. Sahte kendilik, çevrenin sağlamakta başarısız kaldığı bakım işlevlerini bir anlamda üzerine alır. Bebeğin ihtiyaçları, onun katlanabileceğinden daha uzun süre ertelendiğinde, bebek bir nevi ‘boyun eğme’ davranışı sergiler ve kendi ruhsal ihtiyaçlarını gidermeye başlar (Tükel, 2011).

Bakım verenin, bedensel teması uygulayış biçimi de (handling) önemlidir. Bebeği kucağında tutma şekli, onu fiziksel temas aracılığı ile ne şekilde sakinleştirebildiği noktası da yine önemli annelik işlevlerindendir (Winnicott, 1975)

Yanılsama Yaşantısı ve Varsanısal Tümgüçlülük : Yanılsama anı, bebeğin memeyi hem kendi varsanısı hem de dış gerçekliğe ait bir şey olarak almasıdır. Bu sırada bebek kendini tümgüçlü olarak görmektedir. Bu tümgüçlülük sağlıklı gelişim ve sağlam bir kendilik için temeldir. Bu aşamada annenin özverisi, bebeğin ihtiyaçlarına karşı duyarlılığı ve kusursuz zamanlaması çok önemlidir. Anneni dünyayı bebeğe anlaşılabilir ve bebeğin

gereksinimlerine uygun hale getirmesi, bebeğin zihninde bu yanılsamayı mümkün kılar. Varsanısal tümgüçlülük bir kez yerleşti mi, çocuk için kontrolü dışında bir dünyanın olduğu gerçeğini öğrenmek ve gücünün sınırlarını yaşamak gerekli hale gelir. Annenin bir süre sonra kendi annelik meşguliyetinden kurtulması ve kendi yaşamının diğer alanlarıyla ilgilenmeye başlaması, çocuğun neyi yapamadığı ve neyi yaratamadığıyla yüzleşme durumuna gelmeye zorlar. Bu dönem bebek hayal kırıklıkları yaşamaya başlar. Bir yandan da annenin bebeğin ihtiyaçlarına uyum göstermedeki yetersizliği nesneleri gerçek kılar. Bu gerçeklikle birlikte artık sevgi kadar nefret de devreye girmiştir (Tükel, 2011).

Çocuğun Gelişiminde Annenin Ayna Rolü : Winnicott, annenin, bebeğin yaşantı ve jestlerinin kesin bir yansımasını ona sağlayan bir ayna olarak işlev gördüğünü belirtmiştir. Winnicott şöyle der: ‘’Baktığımda görülüyorum, demek ki varım’’ (Winnicott, 1998: 142). Bebek, kendi duygusal durumunu annesinin yüz ifadesinden okur. Anne bunu yapamazsa, bebek önce huzursuz olur. Winnicott’un da değindiği üzere çocuğun yaratıcı kapasitesi körelmeye başlar. Yaratıcılığın ve kendini simgesel düzlemde ifade edememenin bir diğer sonucunun eyleme geçme olduğu düşünüldüğünde, bebek huzursuzlaşmasına başlar ve anneyi harekete geçirmeye çalışır ‘Ben buradayım, bana bak’ der aslında. Bu da işe yaramazsa saldırganlaşır.

Bundan sonraki bölümde, yukarıdaki bilgilerin de ışığında Winnicott’un, erken dönem anne-bebek ilişkisinin ve çevreyle olan etkileşiminin, çocuğun ‘saldırganlık’ düzeyini ne şekilde etkilediğine dair görüşlerine yer verilecektir.

Ünsal, ‘’Winnicott’un Kuramında Şiddet ve Suçluluk’ isimli makalesinde (2011), Winnicott’un saldırganlık ve yıkıcılık üzerine dile getirmiş olduğu düşüncelere yer vermektedir. Winnicott’un 1939’da kaleme aldığı ‘Saldırganlık’ başlıklı yazısında, bebeğin ilk başlardaki eylemlerini, deneyimlerini birincil saldırganlık olarak nitelendirmiş ve bunların hiçbir kasıt içermeyen rastlantısal devinimler olduğunu öne sürerek, bebeğin annenin karnını tekmelemesi, memeyi ısırması vs davranışların memeyi imha etmek istediği anlamına gelmediğini vurgulamıştır.

Ünsal aynı makalesinde yine Winnicott’un bir diğer eseri ‘Saldırganlık ve Duygusal Gelişim Arasındaki İlişkiler’de ise benliğin çeşitli gelişimsel aşamalarında bu saldırganlığın ne tür biçimler aldığını incelediğinden bahseder ve Winnicott’un şu tespitine yer verir: ‘’Benliğin henüz bütünleşmediği dönemde sadece hedef vardır (yemek istemek, memenin ucunu çiğnemek,vb), ama bu aşamada bir niyetten söz edilemez. Kişiliğin bütünleştiği ikinci aşamada ise ortaya nesneyi düşünme, koruma, gözetme veya suçluluk duygusu çıkar. Üçüncü aşamada ise kişilerarası bilinçli ve bilinçdışı çatışmaların eşlik ettiği ve Freud’un

metinleri boyunca izlediğimiz bildik saldırganlık ortaya çıkar.'' (Akt. Ünsal, 2011: 74). Dolayısıyla yıkıcılığın, saldırganlığın benliğin sorumluluğu altına girmesinin ancak benliğin, ortaya öfkenin çıkmasını sağlamaya yetecek kadar bir olgunluğa ve bütünlüğe ulaşmasından sonra gerçekleşebileceğini bize göstermektedir. Bu nedenle birincil saldırganlığın kötülük,yıkıcılık veya hasetle ilgisi yoktur. Winnicott bunu şöyle açıklar: ''En başlardaki saldırganlık, dışarıda yer alan nesnelerin keşfedilmesini sağlayacak olan bir çalışmanın parçasından başka bir şey değildir.''

Winnicott'ın kuramında özellikle nesneyle kurulan ilişkinin niteliği, çocuğun ileriye dönük davranış bozuklukları ve suça yönelik davranışlarının temel taşını oluşturur. 'Nesnenin kullanılması' (1969) adlı makalesinde bunu net bir şekilde vurgulamaktadır. Winnicott buradaki aşamaları tanımlarken, nesnenin kullanımı aşamasına ancak saldırganlık ve yıkıcılıktan geçerek ulaşılabileceği düşüncesini ortaya koymuştur. Süreç şöyle gelişmektedir; 'özne nesne ile ilişkidedir'in ardından 'özne nesneyi yok eder' gelir; işte ancak o zaman üçüncü aşamaya 'nesne öznenin yok ediciliğine karşı hayatta kalır' aşamasına geçilebilir. Eğer nesne hayatta kalabilirse, tutumunu değiştirmez, intikam almaya kalkışmazsa çocuk nesneyi kullanabilir. Nesne hayatta kalabildiği için değerli olur. Bu önermenin getirdiği diğer bir sonuç ise düşlemdeki yıkıcılığın gerçekliğin oluşturulması ve geliştirilmesinde çok temel bir rol oynadığı düşüncesidir. Çocuk tüm güçlülüğünün sınırlarını bu şekilde test eder ve sonunda nesnenin tamamen başka, kendi öznelliğinin sınırlarının tümüyle dışında olduğu bilincine varır.

Winnicott'a göre düşlemdeki yıkıcılığa öfke eşlik etmez, tam tersine nesne ayakta kalabildiği sürece öznenin hissedeceği duygu sevinç olacaktır. Böylece nesne artık kullanılabilir durumda olacaktır. Yok etmek aslında bir başarıdır, çünkü çocuk saldırgan olabilme riskini göze almıştır, nesnenin ayakta kalabildiğini görmüştür, ona karşı sevgi duymaya başlamıştır ve bundan böyle yıkıcılığı kendi düşlemlerinde kapsayıp tutabilecektir. Kendi tüm güçlülüğünün sınırlarının artık farkındadır, bu da kendi saldırganlığını kabul etmek anlamına gelir. ''Aksi bir durum, yetişkinlikte ortaya çıkan doyumsuzluğun, yıkıcı öfkenin ve tekrarlayan depresif atakların zeminini hazırlar'' (Akt. Ünsal, 2011: 78).

Bu bilgiler ışığında Winnicott'un da antisosyal davranışı inceleyen psikanalistlerden biri olduğu görülmektedir. O da antisosyal eğilimin kişinin duygusal gelişiminin doğasında olduğunu öne sürer. Dolayısıyla bu davranışlar aslında normal ya da normale yakın tüm çocuklarda görülmektedir. Winnicott'a göre bu çocuklar aslında güvenilir bir nesne arayışı içindedir. Burada Winnicott çocuğun ilk nesneyle, yani anneyle olan erken dönem ilişkisine gönderme yapmaktadır. Yıkıcı davranışlar gösteren çocuklar sabit bir çevresel ortam aramaktadır. Bu nedenle, çocuklar çevresindekileri harekete geçirmeye çalışmaktadırlar.

Aslında söz konusu nesne tarafından bir sınıra, çerçeveye ihtiyaç duyarlar. Winnicott çevrelemeyi annenin kollarına benzetir ve şöyle bir sıralamaya gider: Çocuğu önce annenin bedeni, kolları çevreler; sonra, ebeveyn ilişkileri, ev, yakın akrabalar, okul, toplum ve yasalar. Eğer bir çocuk önce ev içinde antisosyal davranışlar sergiliyorsa, yani anne babanın sınırları yeterli olamıyorsa, bu sonra dış çevreye (okul, arkadaşlar gibi) ve yasalara intikal edecektir (Winnicott, 1956). Winnicott'a göre çocuğun çerçeve ihtiyacı, onun ilk ve en temel ihtiyaçlarından biridir. Aslında tüm bu saldırgan davranışları çocuk, ilk dönemlerden itibaren annesine karşı sergilemektedir. Bunlar bir sinyal olarak, annesine ihtiyaçlarını göstermek için yapılan davranışlardır. Bu nedenle aslında antisosyal davranışlar sergileyen çocuğun bu olumsuz deneyimleri onarma ihtiyacı vardır ve bu saldırgan davranışlar aslında bir yardım çağrısı ve nesne arayışıdır. Çocuk, idden gelen temel ihtiyaçlarının doyurulmasını ister ancak anne bunun belli bir miktarını yapabilecektir. Her zaman bir yoksunluk durumu kalacaktır. Anne sadece çocuktan en sık gelen tekrarlanan ihtiyaçları giderebilecektir. Bu kalan yoksunluk da çocukta saldırganlık dürtülerini harekete geçirecektir. Bu sinyali alan, tamamen olmasa da çocuğun ihtiyaçlarını yerine getirebilen, saldırgan dürtüleri karşılayan, tahammül edebilen ve sakinleştirebilen bir anne varsa bu antisosyal eğilim olumluya döner. Ancak çocuğun sinyallerini alacak bir anne yoksa, libidinal ve saldırgan dürtüler birbirinden ayrılır ve geriye sadece rahatsız edici duygulanımlar kalır (akt. Özen, 2010).

Zabcı, 'Çocukluk Döneminde Görülen Sınır Patolojilerin Ortak Özellikleri'(2012) adlı metninde Green'in (1990) sınır patolojilerin temelinde yatan iki temel kaygıdan söz ettiğini belirtmiştir; Bunlar ''nesne kaybı endişesi'' ve ''istila endişesi''dir. Aynı metinde şöyle der:

> ''Bu çocukların çoğu temelde depresiftir. Ancak çocuk bir yetişkin gibi şikayette bulunmaktan ziyade, küçük çocuklarda bunun klasik ifade bulma şekli korku ve kaygılar, bedensel huzursuzluk, bedensel dışavurum, boşluğu doldurmak amacıyla çeşitli fiziksel eylemlere başvurma, kendini değersiz hissetme, saldırgan tepkiler, vb şeklinde görülmektedir. İçsel güven duygusu eksikliği, annenin kapsama işlevlerinin yetersizliği ile ilintili olup bu tarz davranış problemlerinde en fazla öne çıkan etkenlerden biridir. Anne uyarı kalkanı işlevini tam olarak gerçekleştiremediğinde içsel gerilim fazlalık yaratır ve taşma riski doğar'' (Akt: Zabcı, 2011: 24).

Zabcı, Esther Bick'in (1968) 'Erken nesne ilişkilerinde deri deneyimi' adlı metninde, bebeğin bir kapsayan olarak anneye olan mutlak gereksinimini vurguladığından bahseder. Bick'e göre, yaşamın başlangıcında kendilik parçaları arasında herhangi bir bütünleşme duygusuna sahip olmayan bebek, mutlak bir çaresizlik içindedir. Bu parçaların kapsanabilmesi için, bu işlevi görebilecek bir dış nesnenin bebek tarafından içe yansıtılması gerekmektedir. Tam da bu noktada karşımıza Bion'un 'kapsayıcı anne' kavramı çıkmaktadır.

1.4.4. Wilfred BION ve Annenin Düşlem Kapasitesi :

Bick'in (1968) de belirttiği üzere kapsayıcı nesne, bebeğin bedenini saran ve sınır oluşturan bir deri şeklinde algılanır. Ruhsallığın en ilkel evresinde kapsayıcı işleve olan yoğun gereksinme, bebeği ışık, koku veya başka bir duyusal özellik taşıyan bir nesnenin arayışına iter. Dolayısıyla böyle bir nesne kısa süre için de olsa, bebeğin ilgisini odaklayabilen bir özellik taşır. Ama anne nesnesini bu tür bir nesneden farklı kılan annenin ruhsal özellikleri ve düşlemleme kapasitesidir (capacite de reveire) (Zabcı, 2012).

Parman, ''Annelik Üzerine : Bir psikanalitik Sözlük Denemesi'' adlı metninde (2007), dış dünyanın çocuk için yabancı pek çok uyaranla çevrilmiş olduğu, bebeğin bu uyaranlara hazırlıklı olmadığı için dizorganize olup dengesini kaybettiğinden bahseder. Annenin, bebeğin bu durumunu anlaması ve bu uyaranları çocuk için düzenleyip ona yeniden sunması gerekmektedir. Anne çocuğun duygulanımlarına anlam veremediğinde, tasarım ve duygulanım arasında tam bir bağlantı sağlanamaz; dolayısıyla çocuk, anlamlandıramadığı şeyi sözcüklerle, simgesel oyun ve resimle ifade edemeyecektir. Böylelikle dürtüler de ruhsal olarak işlenemez ve özne tarafından tasarımlandırılamaz, adlandırılamaz. Dürtünün eylemle veya bedenle boşaltıldığı öfke, şiddet patlamaları gündeme gelir (Bion, 1962,1963,1965). Anne, stabil kalmalı ancak aynı zamanda etkilendiğini bebeğine hissettirmelidir. Durumdan etkilenmeli ancak çökmemeli, bebeği sakinleştirebilmelidir. Buna 'kapsayıcı işlev' denir. Ebeveyn çocuğunu sakinleştiremeyince, çocuk kendi kendini sakinleştirme yöntemleri bulur, bunlar kafasını duvara vurma, aşırı mastürbasyon, vb olabilir. Anne, saldırgan dürtüyü tahammül edilebilir hale getirir ve çocuk onu bu şekilde tekrar içe alır. Dolayısıyla kapsayan anne, çocuğun agresyonunu da kapsayabilen / karşılayabilen annedir. Anne, saldırgan dürtüleri kabul edip bunları anlamlandırarak bunlara karşı durur. Yukarıda da belirtildiği üzere bu, annenin bebeğin hizmetine verdiği düşlem kapasitesidir. Kişinin sahip olduğu ilk sakinleşme metodları da aslında bununla ilintilidir ve oldukça kalıcıdır. Sınır patolojilerde de gözlemlenen 'ya iyi ya kötü' işleyişi yani ambivalansa geçememe, kötü deneyimlerin anne tarafından dönüştürülememesi ve 'kötü' olarak kalması buna örnek teşkil eder.

Ebeveynlerin çocukla baş edememesi, çocuğun sınır arayışının başka yönlere kaymasına neden olur. Çocuğun düşlemsel saldırganlığının gerçek nesneye zarar vermeyeceğini anlaması gerekir. Anne çocuğuna bu mesajı vermezse, çocuk kendi kendini durdurabilmek için şiddetin dozunu arttırır (Winnicott, 1968). Nesne kaybı endişesi, ancak agresyonunu azalmasıyla ve nesnenin tamiri ile dışarıda bırakılabilir. Çocuğun frustrasyon deneyimleri, doyum deneyimlerinden daha fazlaysa, çocuk öfkeli olur. Dolayısıyla herşey, doyum ve kayıp deneyimlerinin dengede olmasına bağlıdır. Çocuğun agresyonu

yönlendirilmelidir. Sadece 'vurma' demek işe yaramaz. Ölüm dürtüsü daha güçlüyse kayıp sorunsalı aşılamaz olur. Kişi, boşluk duygusunu bedensel duyumlarla doldurmaya çalışır; oysa insanlar, fantezi ya da düşünceyle de bir duyum yaratabilirler. Bunun kaynağı, içsel bir anne tasarımının olmamasıdır. Nesne kaybı endişesinin kaynağı, çocuğun kendi agresyonudur. Çocuk kaçınılmaz olarak öfke duyar ve bunun anneyi yok edeceğinden korkar. Anne, çocukla baş edemezse çocuk herkesin sınırlarını zorlayarak test eder (Winnicott, 1998).

Parman, aynı makalesinde, psikanalizin annenin bebeğine karşı duyduğu aşkın boyutlarından bahsettiğinin altını çizerek bunları şu şekilde ifade eder: ''Birincisi; anne aşkının ağırlayan-kapsayan bir çerçeve olarak tanımlanmasıdır. Freud'un anneni bebek için uyarım-kalkanı işlevi gördüğünü belirtmesi, Winnicott'un temel annelik işlevleri olarak gördüğü 'handling ve holding'i, Bion'un 'annenin düşlem kapasitesi', Bowlby'nin 'güvenlik verici temel'i ve nihayet Lacan'ın 'ayna işlevi' bu boyutun farklı unsurlarının tanımlanmasıdır'' (Parman, 2007).

1.4.5. Diğer Kuramcıların Görüşleri

Zabcı, 'Latans (Okul Çağı) Döneminde Çocukların Dürtüsel İşleyiş Özellikleri ve Projektif Testlerin Katkısı' konulu doktora tezinde (2011), **Ferenczi**'nin **''**Ödipus karmaşasından önceki üstbenlik'' kavramından bahseder.

> ''1925'de Ferenczi, Ödipus karmasasının ortadan kalkışından çok önce bazı yasakların içsellestirildiği üzerinde durmustur: "Ebeveynlerle anal veya rahimsel özdesim, çocuğun ruhsallığında Benlik veya Üstbenlik idealinin bir tür fizyolojik öncüsünü teskil ediyor gibi görünmektedir". André Green (1971) kastrasyon kaygısının öncelikle anne memesinden çekilmeyle ve sonra dıskıdan ayrılmayla basladığını göstererek, daha sonra Ferenczi'ye katılacaktır'' (Zabcı, 2011: 32).

Lacan'a göre ise, eyleme geçme (acting out), simgesel düzenin dışında yer almaktadır. Bu çocuklarda sakinleşmenin yolu ruhsallıktan değil eylemsellikten geçmektedir. Simgenin olduğu yerde zaten eyleme geçmeye ihtiyaç duyulmayacağından, agresif dürtünün simgesel yollarla (sözcükle, resimle ve oyunla) ifade bulabilmesi gerektiğinden bahseder (Lacan, 1945).

Aichhorn (1935), antisosyal davranışları psikanalitik kuram çerçevesinde ele alan ilk psikanalistlerdendir. Başlangıçta tüm çocukların antisosyal olduklarını vurgulayan Aichhorn, ebeveynlerin en önemli görevinin çocuğu bu antisosyal durumdan sosyalleşmeye geçişini sağlamak olduğunu belirtir. Ona göre çocuğun yıkıcı davranışlarının altında yatan temel

neden, erken dönem nesne ilişkilerinde yaşanan aksaklıklardır. Eğer çocuğun ilk ve en önemli nesnesi yeterince güçlü değilse veya yoksa, o zaman gerçekçi ve toplumsal bir üstbenin temelleri atılamamış olur. Böyle bir durum çocuğun güçlü özdeşimler kurmasını engellemektedir. Bu durum, çocuğun libidinal ilişkilerden yatırımını çekmesine ve agresyonun ön planda olmasına neden olmaktadır. Çocuğun güçlü özdeşimler kurabilmesi, güvenilir ve sağlam nesne ilişkilerini yeniden deneyimleyebilmesi için terapinin önemli olduğu belirtilmektedir. Böylece çocuk terapisti ile özdeşleşerek yeniden libidinal ilişkilere yatırım yapabilecek, dolayısıyla antisosyal düzeyden sosyalleşme düzeyine geçebilecektir (Aichhorn, 1935).

Erken dönem nesne ilişkilerinde yaşanılan sıkıntılarla suçlu davranışlar sergileyen kişilerin bu davranışları arasındaki ilişki Bolwby tarafından da ele alınmıştır. Bolwby, suçlu kişilerle ilgili çalışmasında bu kişilerin erken dönemde bağlanma açısından sıkıntı yaşadıklarını ve bu durumun yetişkinlikte de bağlanma bozukluklarına neden olduğunu belirtmiştir. Buna göre bağlanma teorisi, çocukluk döneminde yaşanılan yoksunluklarla, yetişkinlik döneminde görülen antisosyal davranışlar arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu kişiler sonradan kendilerini koruma altına almak adına başkaları ile yakın ilişki kurmaktan kaçınır. Bu durum sosyal ilişkilere yapılan yatırımın ve olumlu duyguların azalmasına yol açacağından beraberinde davranım bozukluklarını da getirmektedir (Bowlby, 1944).

Chasseguet-Smirgel'e göre çocuk, annesiyle ilk dönemlerindeki ikili ilişki biçiminden babanın işleviyle çıkamadığında, tümgüçlülük fantezilerinden vazgeçemez ve ben ideali olarak kendini yerleştirdiği birincil narsizim döneminde takılı kalır. Ruhsal yapılanmanın böyle bir aşamada fiksasyona uğraması, çocuğun sosyal dünyaya açılması sürecinde onun beklenilen davranışları sergilemesini engeller, yani çocuk norm dışı kalır (Chasseguet-Smirgel, 1975). Sapkınlıkların açıklanmasında da ödipal dönemin kazanımlarına büyük önem veren Chasseguel-Smirgel, bu dönemdeki çatışmaların çözülmesiyle birlikte çocuk tarafından cinsiyet ve nesil farkının tanınmasının önemini vurgular. Ödipal dönem ancak bu şekilde sonlandırılabildiğinde çocuk önce anne babanın , sonra okulun ve nihayetinde toplumun koyduğu yasaklara uyum sağlayabilecektir (Chasseguet-Smirgel, 1975).

Chasseguet-Smirgel adı geçen çalışmasında konuyu çocuğun içsel dinamikleri değil aynı zamanda anne baba tutumları açısından da ele almaktadır. Sapkınlıkların etiolojisinde, annenin çocuğuna yönelik baştan çıkarma ve suç ortaklığı tutumları sonucunda çocuğun şunu düşüneceğini belirtmektedir: "Babamın yerini almama gerek yok, yani ona benzemeye çalışmama gerek yok, o yer, yani annemin yanı zaten bana ait" (Chasseguet-Smirgel, 1975: 25). Annenin baştan çıkarıcı, sürekli doyum veren tutumları ve babanın geri planda kalışı,

çocuğun ödipal çatışmalarının çözümlemesine izin vermediği gibi, hatta temelde söz konusu çatışmayı yaşayıp babayla rekabete girmesine bile gerek duymamasına yol açar.

Özen, '*Kayıp Babalar ve Geride Kalanlar'* isimli makalesinde (2010), Lebovici'nin babalarla ilgili düşüncelerine yer vermektedir**.** Lebovici'nin günümüzde değişen aile yapıları nedeni ile ödipal karmaşanın gelişiminin olumsuz yönde etkilendiğine ve ödipal çatışmalardan uzaklaşıldığına dikkati çektiğini belirtir. Özellikle yoğun olan boşanmalar ve ayrılıklar nedeni ile babaların çocuk bakımında son derece aktif olduklarını, tek başına bile çocuk büyüttüklerini belirterek babaların oldukça annesel bir role büründüklerine değinmektedir. Bununla beraber kadınlar da aile kurmak için babaların rolünü reddetmektedirler. Lebovici'ye göre ebeveynlerin kendi cinsiyetlerine özgü rollerini reddetmesi, çocuğun özdeşim sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla beraber anne ve babanın çocuğun karşısında birbirlerinin rollerini değersizleştirmeleri ve tek bir ebeveyn ile çocuk büyütülebileceğine dair düşünceler çocukların ebeveynlerini tümgüçlü görmesini sağlayarak ebeveyn imgelerini ve üstbenliklerini şiddetlendirmektedir. Bu da çocuktaki kendine ya da dışarıya yönelik saldırganlığının artmasına neden olmaktadır'' (akt. Özen, 2010).

Willock, yıkıcı davranışların altında narsistik yaraların yattığını belirtmektedir. Bu çocuklar istenmeyen, yeterince sevilmemiş, reddedilmiş çocuklardır ve narsistik açıdan kırılganlardır. Güvenli bir bakım eksikliği onları korkutmuş ve yalnızlık duygularının artmasına neden olmuştur. Bu çocuklar ilk kurdukları nesneyle ilişkilerinde karşılaştıkları olumsuz etkileri daha sonra karşılaştıkları kişilerden de beklemekte, kimse tarafından sevilmeyecek, kötü çocuklar olduklarını düşünmektedirler. Kendilerini de başkalarından geleceğini tahmin ettikleri şiddetten korumaya çalışmaktadırlar. Bu yüzden ötekine olan ihtiyacı reddetmekte ve buna bağlı olarak da tümgüçlü savunmalar geliştirerek onlarla ilişki kurmayı reddetmektedirler (Willock, 1986).

"İçsel babanın eksikliği"ne vurgu yapan Etchegoyen, ''Babalar Hakkında Psikanalitik Düşünceler'' adlı (2002) makalesinde çocuğun, babanın fiziksel olarak bulunmadığı ilk dönemlere ait anne ile olan ikili ilişkisinde kaldığını söyler. Bu doğrultuda babalığın pozitif anlamı içinde olan sınırlayan ve özdeşim kurmayı sağlayan rolü de azalmaktadır. Çocuklar daha çok var olan anneleri ile özdeşleşerek, varlıklarında babanın hiçbir payının olmadığını, sanki yalnızca annenin gücü ve baştan çıkarıcılığının olduğunu düşünmektedirler. Bu güçlü annelerin yanında da babalar ile çocuklar arasında kardeş kıskançlıkları ortaya çıkmaktadır. Böyle bir ruhsal işleyiş içinde çocukların anneye olan bağından toplumsal yaşantıya açılmaları ve bu toplumsal yaşantının gerekliliklerini yerine getirmesinin de oldukça güç olacağı düşünülmektedir'' (Etchegoyen, 2002).

1.5. Ödipal Çatışmanın Toplumsallaşma Süreci Üzerindeki Etkileri

Cinsellik Üzerine Üç Deneme'de Freud, fallik evrede kız ve erkek çocuğun yaşadığı çatışmalardan ve özdeşim süreçlerinden bahseder. Ödipal karmaşanın evrensel olduğunu, bireyin ruhsal gelişiminin temelini oluşturduğunu ve herkesin Ödipal çatışma ile karşı karşıya kalıp bunu çözmesi gerekeceğini, aksi takdirde nevrozun kurbanı olacağını belirtmiştir (Freud, 1905). Bu karmaşa Freud tarafından daha çok erkek çocuğu üzerinden anlatılmaktadır. Çocuğun önceki evrelerde annesiyle olan ilişkisi, bakım sağlaması ve ihtiyaçlarını gidermesi nedeni ile son derece önemli olduğu için çocuğun bütün libidinal yatırımları anneye yöneliktir. Bunun yanında çocuk babası ile de sevecen bir ilişki içerisindedir. Ancak fallik dönemle beraber artan cinsel hazza yönelik ilgi anneye karşı olan libidinal yatırımı da yoğunlaştırır ve anne ile ilişkinin cinsel bir nitelik almasını sağlar. Anne bu dönemde çocuk için cinsel nesne haline gelmektedir. Baba ise, çocuğun annesiyle arasında giren bir rakip konumuna gelir. Ödipal karmaşaya yol açan da budur. Çocuk, anneye sahip olabilmek adına babanın yerini almaya çalışır. Dolayısıyla babayla olan sevecen ilişkiye bir de düşmanlık boyutu eklenir ve ondan kurtulma arzuları ortaya çıkar. Baba ile olan ilişki anneye olan aşktan ötürü ikircikli bir hal alır (Freud, 1925). Diğer tarafta kız çocuklarında ise Ödipus karmaşası bazı farklılıklar dışında aynı biçimde gerçekleşir. Onlar da bu dönemde uyanan cinsel merak sonucu yaptıkları birtakım keşifler sonrasında penis eksikliğinin farkına varırlar. Onun babasında olduğunu anlayan kız ilk sevgi nesnesi olan annesinden vazgeçerek babaya yönelir. Babanın sevgisini kazanmaya çalışan kız çocuğu içinse bu sefer anne rakip haline gelecektir (Freud, 1925).

Ödipal dönemde penisin varlığı ve yokluğunun keşfedilmesi hadım edilme karmaşasını ortaya çıkarır ve bu ödipal karmaşanın kaderini de etkiler. Freud erkeklerde hadım edilme kompleksinin ödipal karmaşayı sonlandırırken kızlarda ise başlattığını söyler. Annesine yönelik cinsel yönelimde olan erkek çocuk bir yandan da bunun yasak olduğunu hissettiren baba ile karşılaşır hadım edilme endişesi sonucunda anneye olan arzularından vazgeçer. Kızlar ise penise sahip olmadığını keşfettiğinde babaya yönelir ve ödipal dönem onun için başlamış olur, fakat tam da bu noktada, anneye olan sevgisinden dolayı babaya yönelik düşlemlerini terk etmek zorunda kalır (Freud, 1924).

''Çocukta Genital Örgütlenme'' (1923b) adlı makalesinde Freud, cinsiyet farklılığının reddi ile hadım edilme karmaşası arasındaki ilişkiye dikkati çekerek, başlangıçta çocuğun, herkeste tek bir cinsel organ olduğunu onun da erkeğin cinsel organı yani penis olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir. Sonrasında yaptıkları keşifler sonucu kız çocuğunda penis olmadığını, hatta başlangıçta var olduğu fakat sonrasında oradan çıkartıldığı düşüncesiyle

birlikte karşı cinsten ebeveynine olan cinsel düşlemleri nedeniyle hadım edileceğini düşünmeye başlar. Çünkü, Freud'un kapsamlı olarak '*Totem ve Tabu*'da (1913) bahsettiği ilkel topluluklardan bugüne kadar en eski ve en temel yasak olan babanın öldürülmesi ve ensest yasağı hadım edilme tehdidi ile çocukta anlaşılır hale gelir. Bu nedenle çocuk ebeveynlerine yönelik cinsel arzularından vazgeçmek zorunda kalır (Freud, 1924).

Green'e göre ensest yasağının önemi akrabalık ilişkileri kurmasıdır. Bunun sayesinde çocuk Green'in "çifte farklılık" diye adlandırdığı cinsiyet ve kuşak farkını tanır. Green, tüm topluluklarda cinsellikle ilgili yasakların görüldüğünü belirterek hadım edilme tehdidinin ve ensestin simgesel rolüne değinir. Bu noktada toplumsal düzene geçebilmek için yasağın önemine vurgu yaparak, ensest yasağı ile ebeveynle birleşme düşlemini kastederek "hazların hazzı"nın denetime alındığını belirtir. Green, bireyin hiçbir sınırla karşılaşmamış olmasının toplumsal yaşamı tehlikeye sürükleyeceğini vurgular(Green, 1990). Green, bu yasa ile birlikte, çocuğun babaya olan saldırgan dürtüleri nedeniyle babanın katli düşlemlerinin anlamını sorgular. Buna göre ensest ilişki için babanın dışarıda bırakılması gerekir. Babanın öldürülmesine yönelik yasak da, doyuma ulaşmak için tüm sınırların kalkışının sonucunda ortaya çıkacak olan kargaşa ve toplumsal kaosa yönelik bir yasağı simgelemektedir (Green, 1990).

Lebovici, önceki psikoseksüel gelişim evrelerinin ödipal dönem üzerindeki öneminden bahseder. Genital seviyeye ulaşmadan önce çocuğun benliğinin oral ve anal sadistik dürtülerle nasıl baş ettiği ödipal dönem üzerinde etkilidir (Lebovici, 1981).

Ödipal döneme dair Klein'ın görüşlerine baktığımızda şöyle der: ''Bence odipus karmaşası yaşamın ilk senesinde başlar ve iki cinsiyette de ilk başta benzer hatlar üstünde gelişir. Annenin memesiyle olan ilişki, daha sonra kurulacak bütün ilişkilerin prototipidir. Bu nedenle meme ilişkisini her iki cinsiyette oidipus gelişiminin başlangıcına dair tasvirimde başlangıç noktası olarak alıyorum. Engellenme ve doyum baştan itibaren, bebeğin sevilen iyi meme ve nefret duyulan kötü meme ile olan ilişkisini şekillendirir. Engellenmeyle başa çıkma gereksinimi ve bunu izleyen saldırganlık, iyi meme ile iyi annenin idealize edilmesine ve buna paralel olarak, bütün zulmedici ve korkutucu nesnelerin prototipi haline gelen kötü meme ve kötü anneyle ilgili nefret ve korkuların şiddetlenmesine yol açar''(Klein,1933: 186-190).

Klein, genital evrede kız ve erkek çocuğun farklı şeyler yaşadığından bahseder. Freud'dan farklı olarak, anne memesi ile penisin eş değer olduğunu, kız çocuğun çok daha erken bir dönemde, yani memeden kesilmeyle birlikte babaya yöneldiğini ifade eder. Erkek çocuk için kaygı uyandıran baba tarafından hadım edilmek tehtidi iken, kız çocuğunu

babasına yönelik arzularından vazgeçiren şey, annelik işlevleri ile bağlantılı organlarının, kendi çocuklarının ve hatta güzelliğinin zarara uğrayacak olmasıdır (Klein, 1928).

Freud'un değindiği genital düzeyde yaşanan anne, baba ve çocuk arasındaki Ödipal çatışmalar sonraki süreçte bazı kuramcılar tarafından anne ve çocuk ikilisi arasında ele alınmıştır. Bu kuramcılardan biri de Grunberg'dir. Ödipal çatışmanın kökeni Grunberg'e anne tarafından başlatılır. Bu dönemde çocuk babaya yönelmediği takdirde anneyle olan erken dönem ilişkisini devam ettirir, onunla özdeşleşir ve bir süre sonra annenin narsistik tümgüçlülüğünü elde etmeye çalışır. Ancak annenin tümgüçlülüğü aynı zamanda çocuğu korkutur. Çocuk anne ile yaşanan çatışmalarda kendi öfkesini anneye yansıtarak anneyi tehlikeli algılamaya başlar ve anne korkutucu hale gelir. Bu durum çocuğun kendi saldırganlığını uyumlandırma kapasitesinin gelişimini engeller ve çocuğun benlik gelişimi zayıf kalır (Lebovici, 1981).

Lacan'da hadım edilme çocuğun anneden ayrılması ile başlar. Lacan hadım edilmeyi imgesel düzlemde ele alır. Anne ile çocuk arasında narsistik ve imgesel bir bağ vardır. Anne çocuğunu, tüm kadınların arzusu olan eksiğinin yani fallusun yerine koyar. Çocuk ise annenin arzusu ile özdeşleşir ve onu tatmin etmek ister. Ancak bu tatmin edilemez bir arzudur. Bu nedenle de ensesti yasaklayan ve yasayı temsil eden baba, anne ile çocuk arasındaki kopuşu sağlar. Anneye fallusa, çocuğa da anneye sahip olamayacağını hatırlatarak hadım eder. Böylece çocuk fallusa kendisinin değil babasının sahip olduğunu anlar ve bu da çocuğa baba ile özdeşleşmenin yolunu açar. Çocuk babanın yerine geçmeyi değil baba gibi olmayı ister. Dolayısıyla hadım etmede yani yasağı hatırlatmada babanın önemine Freud'dan sonra bir kez daha değinilmiştir. Lacan babanın çocuğu anneden ayırmasının çocuğun bireyselleşmesi ve topluma açılabilmesi için gerekli olduğunu söyler (Nasio,1988, akt. Özen 2010).

Bu bilgiler ışığında görülmektedir ki, toplumsal uyumun nasıl olabileceğini anlamaya çalışırken hadım edilme tehdidinin kabulünü, başka bir anlamda da Ödipal çatışmanın çözümünü ele almak önemlidir. Freud "Ödipus Karmaşasının Çözümü" adlı makalesinde çocuğun ödipal döneme ait ebeveyn nesnelerine yönelik arzularında yaşadığı hayal kırıklıkları sayesinde uzaklaşmak zorunda kalacağını belirtir (Freud, 1924).

Freud çocuğun anne babasına yönelik arzularından uzaklaşabilmesinin, anne babadan gelecek ceza ile gerçekleştiğini belirtir. Çocuk böylece onlara yönelik cinsel yatırımlarından vazgeçmek zorunda kalacaktır. Bunun sonucunda, çocuktaki karşı cinsten ebeveynine yönelik sevgi deseksüalize edilir ve yüceltilir. Cinsel arzu sevecenlik duygulanımlarına dönüşür. Terk edilen cinsel arzuların yerini özdeşimler alır. Çocuk aynı cinsten ebeveyni ile ilişkisini de özdeşleşme yolu ile devam ettirir. Çocuk ebeveyni ile

özdeşleşir ve bu özdeşleşme sayesinde çocukta ebeveynin yasağı da içe alınmış olur. Bu da en nihayetinde üstbenin çekirdeğini oluşturur (Freud, 1924).

1.6. Çocuğun Libido Gelişiminde Okulun Rolü

Klein, ‘’Çocuğun Libido Gelişiminde Okulun Rolü’’ adlı (1923) makalesinde, ‘okul’ olgusunun çocuğun ruhsal gelişimini hangi yönlerden ve ne şekilde etkilediğine değinmiştir. Bir çocuğun yaşamında ‘’okul’’un, çoğunlukla çok katı olarak algılanan yeni bir gerçekle karşı karşıya gelme anlamını taşıdığını, çocuğun bu taleplere uyum sağlama yolunun genel olarak yaşam görevlerine karşı olan tutumunu gösterdiğini ifade etmiştir.

Klein’a göre (1923) okulun oldukça önemli bir yere sahip olması, okulun ve öğrenmenin genel olarak herkes için libido tarafından belirlenmiş olmasına dayanır; zira talepleriyle okul, çocuğu libido kaynaklı içgüdüsel enerjilerini yüceltmeye mecbur eder. Okula başlamakla çocuk, saplanmalarının ve karmaşalarının temelini oluşturan bir çevreden çıkarak, kendisini yeni nesne ve etkinliklerle yüz yüze bulur. Ancak Klein her şeyin ötesinde burada karşısına çıkan yeni ve genellikle üstesinden gelmesi güç görevdeki etkinliğini ortaya koymak için çocuğun şimdiye kadar kendisine ait olan, az ya da çok edilgin dişil tutumunu terk etmesi gerektiğini vurgular. Çocuğun karmaşalarını göz önünde bulunduran anlayışlı bir öğretmenin, çocuk için başından beri iğdiş edici babayı temsil eden, anlayışsız, hatta zalim bir öğretmene kıyasla ketlenmeleri daha da azaltacağı ve daha olumlu sonuçlar alacağı açıktır. Öte yandan okuldaki en iyi koşullar altında bile öğrenmede çok güçlü ketlenmelerin meydana geldiğini, ancak yine de, öğretmenin fazlasıyla düşüncesiz davranmasının kesinlikle her zaman ketlenmeyle sonuçlancağı Klein tarafından birden fazla analizle saptanmıştır.

Klein, aynı metninde, sınırların, çocuğun karmaşa oluşumları tarafından, özellikle de okula ve öğretmene karşı tutumunu oluşturan babasıyla ilişkisi tarafından belirlendiğini ifade etmiştir (Klein, 1923).

Okul aracılığı ile çocuk, ilişkisel bağlamda kurduğu yeni arkadaşlıklar sayesinde sevebileceğini ve sevilebileceğini, sevginin ve iyiliğin var olduğunu görür. Ayrıca bu, hayalinde veya gerçeklikte başkalarına verdiği zararı onarabileceğinin de bir kanıtıdır. Dolayısıyla bu durum çocuğun ötekine olan güven duygusunun da gelişmesini sağlayacaktır (Klein, 1923).

Okul hayatı, küçük aile çevresine kıyasla, nefretin sevgiden ayrılmasına daha çok imkan sağlar. Okulda bazı çocuklardan nefret edilirken veya bunlar sadece sevilmezken diğerleri sevilebilir. Bu yolla, sevilen insandan nefret etme çatışması yüzünden bastırılmış

sevgi ve nefretle ilişkili heyecanların ikisi de toplumsal açıdan az çok kabul edilebilir yönlerde daha bütünlüklü bir ifade bulabilir (Klein, 1923).

1.7. Saldırganlıkla İlgili Yapılan Çalışmalar

Araştırmacılar, uzun süredir erken çocukluk dönemindeki saldırganlığın gelecekteki sosyal uyum problemlerinin tahmin edilmesindeki önemini vurgulamaktadır. Bunun bir sonucu olarak, saldırgan davranışın nedenleriyle ilgili risk faktörlerini belirlemek üzere yurt dışında yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte yapılan araştırmaların ağırlıklı olarak cinsiyet farklılıkları üzerinden ele alındığı görülmüştür (Crick ve Grotpeter, 1995).

Saldırganlıkla ilgili ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında ise, az sayıda olmakla beraber birçoğunun bilişsel davranışçı kuram çerçevesinde ele alınarak çözüm odaklı davranışçı tekniklerle –nedensel ve ilişkisel bağlamı göz önünde bulundurmadan, daha ziyade problem üzerinde çevresel koşulların araştırıldığı çalışmalar olduğu görülmektedir. Tükiye'de okul öncesi dönemde saldırganlık konusu ile ilgili psikanalitik kuram çerçevesinde incelenmiş yeterli düzeyde araştırmaya erişilememiştir.

Troy ve Sroufe (1987), erken çocukluk döneminde anne babaları tarafından reddedildiklerini veya duygusal yoksunluk yaşadıklarını düşünen bireylerin, güvensiz-çekingen tipte bir bağlılık ilişkisi geliştirdiklerini ve akranlarını potansiyel düşman olarak gördüklerini öne sürmüşlerdir. Mevcut araştırma, anne babasıyla güvensiz bağlanma gerçekleştirmiş çocukların güvenli bağlanma geliştirmiş çocuklara göre daha fazla düşmanlık ve fiziksel saldırganlık davranışları sergilediğini desteklemektedir.

Bandura ve Walters 1959'da (Akt: Öztürk, 1990) yaptığı araştırmalarda, anne babanın otoriter tutumlarının çocukta saldırganlık davranışını arttırdığını gözlemlemişlerdir.

Deur ve Parke, (Akt: Çağdaş ve Seçer, 2005) saldırgan davranışları anne babaları tarafından bazen ödüllendirilen bazen de cezalandırılan tutarsız bir tutumla yetiştirilen bir grup çocuk üzerinde yaptıkları bir araştırmada çocukların diğerlerine oranla daha fazla saldırganlık gösterdiklerini saptamışlardır.

Saldırgan davranışın taklit edildiği ya da model alındığı üzerine yoğunlaşan Bandura ve Berkowitz, özellikle çocukların başkalarını taklit etmeye eğilimli olduğu görüşünde birleşirler. Bandura'nın deneyi saldırganlığa tanık olan çocukların bunu aynen uyguladığını göstermiştir. Yetişkin bir kişinin büyük şişme bebeğe değişik saldırgan davranış biçimleri uyguladığını gözlemleyen ana okulu çocukları, yetişkinin eylemlerini taklit etmekle kalmayıp,

beklenmedik ve sıra dışı saldırgan davranış örüntüleri göstermişlerdir. Eğer gözlenen yetişkin model; gösterdiği saldırgan davranışlar için ödüllendirilmişse, çocukla aynı cinsiyette ise, çocuğun daha önce yakın ilişki içinde oldukları kimseler ise, çocukların modeli daha çok taklit ettikleri görülmüştür (Taylor, Peplau ve Sears, 2000).

Özbey ve Alisinanoğlu (2009), tek çocuk olanların kardeşi olanlardan daha fazla saldırgan davranışlar gösterdiğini saptamıştır. Bu durum tek çocuk sahibi ailelerin başka çocuğu olmamasından kaynaklı olarak çocuk merkezli bir yaşam sürdürmesi, tüm dikkat ve ilgilerini bu çocuğa vermeleri, çocuğun her istediğinin anında yerine getirilmesinin çocukta istekleri ve dürtülerini engelleyememe ve öz düzenleme becerilerinin yetersiz olmasından kaynaklı olabileceğini akla getirmektedir. İstekleri yapılamayan çocuğun ise bu beklenmedik duruma tepkisi fiziksel saldırgan davranışlarla olabilmektedir. Ancak Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010) çalışmasının kardeş sayısının saldırgan davranışlarla bir ilişkisinin olmadığını tespit eden sonuçları, bu çalışmanın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Bu durum, farklı kültüre sahip toplumlarda kardeş sayısının saldırgan davranışların sergilenip sergilenmemesinde bir etken olabileceğini düşündürmektedir.

Psikanalitik literatürde ise daha ziyade projektif testlerle gerçekleştirilmiş, latans dönemdeki dürtüsel işleyişlerin değerlendirilmesi, karşı olma karşı gelme 'Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu' (KOKGB) ile DEHB (Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu) ve DB'nin (Davranış Bozukluğu) birlikte değerlendirildiği araştırmalara ulaşılmıştır.

Türkbay ve arkadaşları, yalnız KOKGB ve eşlik eden DEHB olan çocukların aile işlevlerini değerlendirdikleri çalışmalarında, KOKGB ve DEHB'nin birlikte görüldüğü çocukların ailelerinin daha sert, uygunsuz ve tutarsız ebeveyn tutumları sergilediklerini saptamıştır (Türkbay ve ark., 2002).

Akdemir ve arkadaşlarının bipolar duygudurum bozukluğu olan anne babaların çocuklarında görülen psikopatolojilere baktıkları çalışmalarında yıkıcı davranım bozukluğunun anlamlı düzeyde fazla görüldüğü bulunmuştur (Akdemir ve ark., 2008).

Burada belirtilmesi gereken nokta şudur ki, KOKGB'nda fiziksel saldırganlık yoktur. Sözel saldırganlık ve karşı gelme davranışları mevcuttur. Davranış ve belirtiler fiziksel olmaya başlayınca (kavga etme, zarar verme, çalma vs) davranım bozukluğu tanısına yönelme olur. Genel olarak bakıldığında ise doğrudan saldırganlık ile ilgili çalışmalardan ziyade, DSM IV tanı kriterleri çerçevesinde Yıkıcı Davranış Bozuklukları (YDB)'nın alt grupları olarak karşımıza çıkmaktadır (Çakaloz ve ark., 2006). Söz konusu araştırmamızda çalıştığımız olgular ise yukarıda belirtilen psikiyatrik tanılardan herhangi birini almamış; yalnızca aile görüşmeleri ve çocuklarla gerçekleştirilen bireysel çalışmalar (oyun,resim,

bireysel ve grup içi gözlemler) aracılığı ile saldırgan davranışları ve ebeveyn tutumları çerçevesinde altında yatan nedenler anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırmanın Amacı :

Saldırgan eğilimler (otorite figürleri ve akranlarına karşı sözel/fiziksel agresif tutum ve davranışlar), bazı yaşlarda gelişimin bir parçası olarak görülebilmektedir. Bunlar özellikle çocukluk çağının 2-3 yaşa kadar olan dönemleri ve ergenlik çağıdır. Ödipal dönemin de başlaması ile saldırganlık düşlemleri daha da canlanır. Latans dönem ise ödipal dönemdeki cinsel ve saldırgan dürtülerin azalması değil ifade yollarının değişimi ile ilgilidir (ödipal karmaşanın bastırılmasından hareketle), fakat savunma mekanizmalarının daha da gelişmeye başlamasıyla birlikte dürtülerini söz konusu savunmalar ile dengelemeye çalışmaktadır, dolayısıyla erken dönem veya ödipal döneme bağlı aksaklıkların bundan sonra ergenlik döneminde yeniden dürtülerin uyanmasıyla harekete geçeceği bilinmektedir (Zabcı, 2011). Görülmektedir ki, bireyin topluma uyum sağlayabilmesi noktasında da ödipal dönem oldukça önemlidir.

Freud, ‘’Uygarlığın Huzursuzluğu’’ adlı (1930) eserinde saldırgan dürtülerin dönüştürülebilmesinin toplumsallaşma süreci üzerindeki öneminden bahsederken; Klein, ödipal çatışmaların suçlu kişilikler dahil herkesin gelişiminde büyük rol oynadığını belirtmektedir (Klein, 1927).

Klein, ‘’Çocuğun Libido Gelişiminde Okulun Rolü’’ adlı (1923) makalesinde, ‘okul’ olgusunun çocuğun ruhsal gelişimine hangi yönlerden ve ne şekilde etkilediğine değinerek, çocuğun ilk saplanmalarının ve karmaşalarının temelini oluşturan bir çevreden çıkarak, kendisini yeni nesne ve etkinliklerle yüz yüze bulduğu; bu noktada çocuğun karşılaştığı öğretmen tutumunun ve ev-okul arası aktarım süreçlerinin çocuğun libido gelişimi ve saldırgan dürtülerini dönüştürebilmesinde önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir.

Bu araştırma, son yıllarda okul öncesi dönem –psikanalitik literatürde ödipal dönem- çocuklarında sıklıkla tekrarlanan ve yukarıda sözü edilen gelişim dönemlerinde gözlemlenen dürtüselliğin dışında saldırgan eğilimler sergileyen çocuklarda bu durumun ruhsal nedenlerinin neler olabileceği ve bu davranışlar üzerinde anne baba tutumunun farklılıklara yol açıp açmadığı sorularına cevap aranmaktadır. Özellikle son yıllarda okul öncesi kurumlarına devam eden ve kliniklere bu sebeple başvuran çocukların ailelerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu çalışmada saldırgan eğilimler sergileyen çocukların ruhsal işleyişlerinin yarı yapılandırılmış aile görüşmeleri, çocuk gözlemleri ile değerlendirilmesi ve

takip/gözlem sürecinin sonrasında elde edilen bulguların psikanalitik kuram çerçevesinde anlaşılmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Araştırmadan elde edilecek sonuçlar doğrultusunda başta ebeveynlerin çocuklara karşı izlemesi gereken tutum ve davranışlar konusunda onlara rehber olabilecek bir kaynak sağlayacağı, ayrıca okul öncesi kurumlarında çalışan öğretmenlere ve yine bu kademede bulunan ruh sağlığı uzmanlarına da çocukların bu davranışlarının altında yatan nedenleri anlamlandırabilecek düşünce sisteminin kazandırılması, önleyici ve koruyucu programlar geliştirebilmeleri noktasında kendilerine ışık tutacağı düşünülmektedir.

Araştırma Soruları :

- Ödipal dönemde anne-çocuk ilişkisinde annenin istilacı/ihmal eden-hayal kırıklığı yaratan ve/veya baştan çıkarıcı tutumları çocuğun saldırgan eğilimleri üzerinde etkili midir ?

- Ödipal dönemde babanın ‘’babalık işlevlerini’’ yerine getirmedeki eksikliği, ödipal dönemin yapılandırıcı bir şekilde ilerlemesini engellemekte midir ?

Babalık İşlevlerinin Yetersizliği – Değerlendirme Kriterleri :

- Yasa/kural koymakta güçlük çeken baba/otorite figürü : Çocuğa kural koymayan, koyduğu kuralı takip etmeyen veya sınır çizmek için çaba sarfetmeyen otorite figürü.

- Babanın anneyle çocuk arasındaki ikili ilişki biçimine dahil olup çocuğa üçüncü olduğunu hatırlatmada yetersiz kalması : Annenin çocukla ikili ilişki biçiminden çıkabilmesi için babanın çocuğa net ve kararlı bir tutum sergilemesi, babanın eşiyle çift olduğunu çocuğa gösterebilmelidir.

- Çocuğuyla çift olan baba – çocuğun ebeveyn çiftine mesafe alamaması : Babanın eşine yaklaşırken, çocuğuna mesafe alabilmesi ve yine ona üçüncü olduğunu hatırlatabilmesi gerekmektedir.

- Ebeveynin çocuğuyla olan bedensel mesafeyi koruyamaması : Anne babanın çocuğu ile belirli bir bedensel mesafe içerisinde kalabilmesi, dokunsal ve görsel olarak gerekli sınırı (ebeveynin çocuğu ile birlikte uyumaması, çocuğun önünde giyinip soyunmaması, vb) çizebilmelidir.

2.2. Katılımcılar :

Araştırma, anaokulunda okul ortamında sessiz bir odada ve ders saatleri içerisinde gerçekleştirilmiştir. Okulların tamamı özel okuldur ve aileler orta sosyo ekonomik düzeyden

gelen ailelerden seçilmiştir. Araştırmanın popülasyonunu 5 yaşında olup ödipal dönemin getirdiği olağan düzeydeki (kontrol edilebilir düzeyde hareketlilik, otorite tarafından uyarıldığında davranışı durdurabilen, kendisini ve diğerlerini tehlikeli durumlara sokmayacak boyutta tutum ve davranışlar) dürtüselliğin/saldırganlık eğilimlerinin şiddeti ve yoğunluğu açısından dışında kalan çocuklar oluşturmaktadır.

2.3. Araçlar :

2.3.1. Öngörüşme formu (Ek; 1) ve yarı yapılandırılmış aile görüşmeleri

2.3.2. Çocuk çizimleri (Bir İnsan Çiz, Ağaç Çiz, Bir Aile Çiz) : (Ek; 2-11)

Çizimler, kişinin kısmen kendi farkındalığının da ötesinde kalan duyguları ve düşünceleri semboller ve çağrışımlar aracılığı ile ifade etmesini sağlar. Çocukların kendi iç dünyalarını temsil ettiği varsayılan ve ucu açık önermelerle başlatılan çizimleri, onların kişilerarası ilişkilerine yansıyan duygusal problemlerini, kızgınlıklarını, korkularını, beklenti ve endişelerini anlamamıza olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla çizimler çocuğun/bireyin kendini ifade etmesine olanak sağlayan yaratıcı ürünlerdir (Catte ve Cox, 1999, Akt. Saydam, 2004).

Özellikle ‘’Bir İnsan Çiz’’ ve ‘’Aile Çiz’’ çalışmaları bu açıdan önemlidir. Bir İnsan Çiz, çocuğun bireyselliği, kendini nasıl algıladığı konusunda gelişim uzmanına önemli ipuçları verirken, Aile Çiz ise, çocuğun aile içinde kendini ve yakın ilişki içerisinde bulunduğu kişileri nasıl algıladığını gösterir, aralarındaki etkileşimlerin dolaylı ifadesine olanak sağlar (Burns, 1982. Akt. Saydam, 2004).

Çizimlerinin bitiminde çocuğa çizdiği insanın yaşı, beden algısı, olumlu-olumsuz yönleri, işi, ailesi, sosyal ilişkileri hakkında sorular sorulur (Anastasi, 1990). Testin yorumunda resmin sayfadaki konumu, çizim şekli, uzuvların özellikleri göz önünde bulundurulur.

Çizimin sayfadaki konumu ile ilgili yorumda temel olarak 4 unsura dikkat edilir. Dikey çizilen insan resimleri sayfanın sol tarafında yer alıyorsa, regresif, bağımlı bir yapı söz konusu olmaktadır. Sağ taraftaki çizimler geleceğe yönelik yatırımlar, bireyselleşme, gelecekle ilgili kendine hedef belirleme ile ilişkilidir. Sayfanın üst kısmındaki çizimler gerçekleri değerlendirmede problem yaşama, içgörü eksikliğine işaret etmektedir. Sayfanın alt kısmına kaydırılmış çizimler ise, depresif özellikler, içe dönük yapılanmayla ilintilidir.

Çizim şekilleriyle ilgili olarak, silik ve kesintili çizgiler hassas, kırılgan kişilik özelliklerine işaret ederken, kalın, çok bastırılarak çizilen çizgiler saldırgan dürtülerin varlığını gösterebilmektedir. İlk çizilen resmin cinsiyeti cinsel yönelimi ve özdeşim nesnesi konusunda bilgi verir. Çocukların öncelikli kendi cinsiyetinde insan resmi çizmeleri beklenir. İlk resmin

karşı cinsiyetten olması durumunda, söz konusu olan erkek çocuk ise, babanın oğluna olan yakınlığı ve baba-oğul paylaşımlarının konuşulması gerektiği düşünülmelidir. Benzer durum kız çocuk ve annesi için de geçerlidir.

‘’Bir insan çiz’’ testinin geçerliliğini sınamak amacıyla yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen bulguların tutarsız olması nedeniyle bu test psikometrik bir ölçüm olmak yerine, aile ve çocukla yapılan görüşmelere katkı sağlayan, değerlendirme ve yorum sürecini zenginleştiren bir test olarak kullanılması gerektiği vurgulanmıştır (Anastasi, 1990).

Bu noktada da önemli olan testin yorumu sonucunda elde edilen bilgiler, mutlak, kesin bilgiler olmayıp, aile ile birlikte ele alınması, yordanması gereken konulara ışık tutması amaçlanmaktadır. Bir anlamda bu testten elde edilen yorumlar, çocuğun aile bireyleri ve aile yapısını algılama şeklini yansıtmakta olup, testin yorumunun bütün aile bireyleri ile birlikte ele alınması, hem çocuğun problem davranışını, hem de aile işlevlerini, aile içindeki bireylerin iletişimini, etkileşimini anlamak açısından önemli olmaktadır.

‘’Aile çiz’’ testinde ise aile bireylerinin çiziliş sırası, konumları, çiziliş şekli ve uzuvların çizim karakteristiklerinin yorumlanması önemlidir.

Birbirine yakın veya dokunarak çizilen aile bireylerinin yakın ilişki ve paylaşım içinde oldukları düşünülmektedir. Öte yandan aileden uzak, ayrı çizilen bireylerin aileyle olan ilişkilerinde problem yaşadıkları, aileyle bütünlük sağlayamadıkları düşünülmektedir. Burns’a (1982) göre, çizilen aile bireylerinin –özellikle babanın- çocuğa karşı olan pozisyonu ve bakış yönü, çocuğun sosyal kendilik algısı üzerinde açıklayıcı olmaktadır. Buna göre, babalarını kendine doğru yönelmiş olarak çizen çocukların sosyal ilişki ve benlik algılarının, babalarını farklı yöne bakarken çizen çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Burns, 1982).

Bir insan çiz testi ve Bir aile çiz gibi testlerin uygulanması ve yorumlanması noktasında dikkat edilmesi gereken en önemli noktalar testi yorumlayan kişinin öznelliği ve çizimi yapan çocuğun zihinsel ve psikomotor gelişim düzeyi olmaktadır. bu testleri yorumlamada kullanılabilecek standart değerlendirme kriterleri ve skor yoktur. Dolayısıyla testi uygulayan, bu testin sonucunda elde ettiği bilgilere kesin gözüyle bakmamalı, çocuk ve aileyle yaptığı görüşmeler çerçevesinde yorumlamalı ve değerlendirmelidir.

Araştırmamızda da yer alan katılımcılarla literatür, gözlemler ve ailelerden alınan geribildirimler doğrultusunda bu çizim çalışmalarının dinamik yorumları ele alınmıştır.

2.3.3. Bireysel ve grup içi oyun ve gözlemler.

2.3.4. Çocuk ve ebeveynleriyle ilgili duygulara dair kaydedilen notlar :

Bir çocuk ve sorunsalının soy kütüğündeki yeri nedir ? Bunu anlayabilmek için yalnızca aile bireyleriyle yapılan görüşmeler veya çocuğu tanımak adına kullanılan araçlar (gelişimsel testler, resimler, oyun, vb) yeterli değildir. Tüm bunlar olduğu sırada ebeveynlerin ve çocuğun bizde uyandırdığı duygu ve düşünceler, aktarım / karşı aktarım sürecinde değerli bilgiler sağlar. Bu süreçte kişiler arası iletimin gelişim uzmanına nasıl yansıdığının, onun çocuğun meselesine daha fazla yaklaşabilmesinde önemli olduğu düşünülmektedir. Örneğin çocuğun oyun sırasında araştırmacıda uyandırdığı duygu, ebeveynlerde de çocukla aralarındaki ilişki sırasında aynı hissi uyandırıyor olabilir. Benzer şekilde anne babanın yine görüşmeler sırasında araştırmacıda uyandırdığı duyguları araştırmacının düşünmesi, anlamlandırması ve bu doğrultuda kendisinin çocuğa olan aktarımını yeniden değerlendirmesi noktasında değerli bilgiler verdiği görülebilir. Seanslar sırasında kaydedilen duyguların, sonrasında bu duyguların anlam kazandığı sahnelerle birleşmesi çocuğun problemine dair verilerin daha anlamlı hale gelmesini sağlayabilir.

Bu araştırmada gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Bu üç yöntemin bir arada kullanılması, "*veri çeşitlemesi* " olgusuna bir örnektir.

2.4. İşlem :

Araştırma grubuna katılan çocuklar öncelikle okulda grup içerisinde gözlemlenmiş, saldırganlık düzeyi yoğun olanlar seçilerek çalışmaya dahil edilmiştir. Gereken yaş kriterine uyan çocukların aileleriyle telefonda görüşülerek çalışmadan bahsedilmiş ve katılmayı kabul edenlere öngörüşmeyi gerçekleştirmek üzere randevu verilmiştir. Çalışmayı kabul eden ailelerin çocuklarıyla takip süreci başlatılmıştır.

Verilerin toplanmasına katkıda bulunmak amacıyla çocuklar ile bireysel görüşmeler, oyun seansları, çizim çalışmaları (süre kısıtlaması yoktur, testör yönergeyi verdikten sonra müdahalede bulunmaz) ve gözlemler (bireysel ve grup içinde) yapılmış, bu süreçlerde çocuğun çizimlerinde; kadınsı / erkeksi özdeşimlere bakış açısı, aile içerisinde kendine dair algısı ve kendini nasıl konumlandırdığı, oyunlarında; birbirini tekrarlayan ve dürtüleri açığa çıkaran sahneler, grup içi gözlemlerinde ise akranlarıyla ve yetişkinler/otorite ile ilişki kurma biçimi, ebeveynlere dair duyguların okul ortamında aktarımı, sosyal ilişkiler içerisinde kendine dair algısı noktalarına dair fikir edinilmiştir. Bu sırada aileler ile 10/15 gün aralıklarla ikinci ve üçüncü görüşmeler gerçekleştirilmiş, toplamda yapılan bu 3 görüşmenin genel hatlarıyla ailenin çocuğun sorunsalına bakış açısı ve bu doğrultuda aile bireylerinin kendi dinamiklerini (çocuğa karşı sergiledikleri tutumlar çerçevesinde) anlamada doygunluk noktasına ulaştığı düşünülmüştür. Tüm seanslardan elde edilen veriler vaka gözlemleriyle birleştirilerek

çocuğun davranışlarının altında yatan dinamikler psikanalitik kuram çerçevesinde anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Araştırma sırasında hem araştırmacının kendi yorum ve çıkarımlarını test etmesi, hem de araştırma sonuçlarına dair subjektiviteyi en az düzeye indirgemek amacıyla birden fazla bilgi toplama tekniğinden yararlanılmış, aynı zamanda 3 kişiden (gelişim psikoloğu, klinik psikolog) akran süpervizyonu alınmıştır. Böylece elde edilen gözlemlerin geçerliliğinin ve ulaşılan sonuçların doğruluğunun arttırılabileceği düşünülmüştür.

2.5. Verilerin Analizi :

Nitel araştırmalarda araştırmacı, söz konusu bilgi toplama tekniklerini (yaygın olarak kullanılan gözlem, görüşme ve doküman incelemesi) kullanarak topladığı bilgiyi veriye dönüştürdükten sonra verileri çözümlemek için iki genel yöntem kullanabilir. Bunlardan birincisi; derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin incelenmesinde kullanılan betimsel analiz, ikincisi ise daha yakından incelemeyi ve bu verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşmayı gerektiren içerik analizidir (Bogdan Şimşek ve Yıldırım, 2003).

Bu araştırmada gerçekleştirilen aile görüşmeleri, vakaların takip ve gözlemleri, bireysel çalışmalar, literatür incelemeleriyle bir araya getirilerek *''içerik analizi''* ile psikanalitik kuram çerçevesinde değerlendirilip yorumlanmaya çalışılmış ve bu değerlendirmelere her bir olgunun sonunda yer verilmiştir.

İlk olarak aileyle yapılan öngörüşmeden elde edilen çıktılar, çocukla gerçekleştirilen seansların sonuçlarıyla bir araya getirilmiş ve her iki görüşmeden elde edilen sonuçların (aileyle ve çocukla yapılan tüm görüşmelerin sonunda) birbirleriyle uyumlu olduğu görülmüştür. Üçüncü aşamada araştırmacı vakalara dair kendi duygu ve düşüncelerine yer vermiş ve bu üç aşamada elde edilen sonuçlar birbirleriyle karşılaştırılarak ortak noktalar çıkarılmıştır. Son aşamada elde edilen tüm verilerin güvenilirliğini test etmek amacıyla metin ve vaka analizleri bağımsız olarak yorumlayabilecek kişilerle paylaşılmış, böylece araştırmacının subjektivitesinin azaltılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, bağımsız kişilerden gelen yorumlarla araştırmacının kendi çıkarımlarının birbiriyle uyumlu olduğu, dolayısıyla elde edilen sonuçların anlamlı olduğu görülmüştür (interjudge reliability).

3. BULGULAR

3.1. Olgu Sunumu – I (A.S)

A.S, 5 yaş 8 aylık. Tek çocuk. Fiziksel olarak yaşıtlarından oldukça küçük göstermekte olup, bununla birlikte kognitif becerileri iyi düzeyde olan bir çocuktur. Oldukça güç bir anne-çocuk ilişkisiyle başa çıkmaya çalışmaktadır. Doğumdan itibaren anne, A'nın olumsuz herhangi bir çevresel etkene maruz kalmamasına ilişkin kaygılarını ona da aktarmıştır. A özellikle anne tarafından aşırı tutkuyla sevilen bir çocuktur. Okul içerisinde huzursuz, yoğun dürtüsel davranışlara sahip ve oldukça hareketlidir. Etkinlik saatleri içerisinde sınıfta kalabilmekte güçlük çekmekte, sınırlar çizildiğinde ve kurallarla karşılaştığında karşısında bulunan yetişkine karşı gelme davranışı sergilemekte, (vurma, tükürme, ısırma, bağırma, kendini yerlere atma) arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde ise grup dinamiğine ve kurallı grup oyunlarına dahil olabilmekte zorlanmaktadır (kendi istediği oyun oynanmadığında, arkadaşından istediği bir oyuncağı elde edemediğinde öfke krizleri yaşıyor ve arkadaşlarına vurmaya başlıyor, onlara sert bir cisim atarak karşılık veriyordu). A çevresindeki kişilere –özellikle öğretmenlerine- karşı (içinde bulunduğu dönemin de bir özelliği olarak) oldukça ikircikli bir tutum sergilemektedir. Öğretmenleriyle tensel temas kurmaktan oldukça keyif almakta, fakat onlara olan sevgisini öğretmeninin dudağından öpme isteğiyle veya bedensel olarak uygun olmayan şekillerde onlara dokunarak göstermeye çalışmaktadır.

I.GÖRÜŞME

Görüşme için randevu almak amacıyla anneyi arandığında çok memnun olduğunu ve okul tarafından aramasaydı kendisinin arayıp görüşme talebinde bulunacağını, A'nın okuldaki durumunu çok merak ettiğini söyledi.

Görüşmeye anne baba birlikte, 10 dakika erken geldiler. Tam vaktinde görüşmeye aldıktan sonra anne ilk olarak A'nın okulda bir problem yaşayıp yaşamadığını sordu. Çünkü son aylarda (yaklaşık 3-4 aydır) evde anlam veremedikleri ciddi bir huzursuzluk hakimdi. A evde sıklıkla öfke krizlerine giriyor, anne baba olarak onu durdurmakta güçlük çekiyorlardı. İstekleri (uzun süre Ipad oynamak, televizyon izlemek, oyuncak seçimi, vb) yerine getirilmediğinde sert tepkiler gösteriyordu. Öncesinde A'nın bu zamana kadar ki öyküsünü öğrenmenin, şu an ki tutum ve davranışlarını anlamlandırabilmekte önemli olduğu, bu

nedenle ilk olarak A'yı daha yakından tanımak amacıyla bir öngörüşme gerçekleştirileceği, burada hatırladıkları kadarıyla verecekleri bilgilerin oldukça önemli olduğu ifade edildi.

Anne baba bundan 7 yıl önce ortak bir arkadaşları vasıtası ile tanışmışlardı. Evlenmeye nasıl karar verdikleri sürece dair soruya anne; ''Aslında şu an A'dan öncesini hatırlamıyor gibiyim, sanki ondan önce yaşamıyormuşum gibi' yanıtını verdi. Çocuğun tarihini kurarken kendi öykülerini unutmuş gibiydiler. Planlı bir gebelikti ve annenin aktardığı kadarıyla cinsiyet beklentileri yoktu.

Anne, A'nın ismini kendisinin koyduğunu ve manasının hükümdar, baştaki kişi gibi anlamlara geldiğini söyledi.

A epidüral anestezi ile 20 gün erken doğmuştu. Hamileliğinin 6. ayında A'nın böbreklerinde büyüme olduğunu öğrenmişlerdi. Bu nedenle gebeliğin geri kalan süreci kendisi için çok stresli geçmişti ''Psikolojik olarak kendimi son 3 ay çok kötü hissettim. Sürekli ona bir şey olacak diye o kadar korktum ki, o süreçte ciddi bir depresyon geçirdim.'' Anne doğum anını izlemeye cesareti olmadığı için o sırada kendisinin uyutulduğun ifade etti.

Bebeklik Dönemi **:**

Doğumu takiben 6 ay süresince A'nın böbreklerindeki büyüme gerilemişti. 1 yaşından itibaren ise reflü teşhisi konmuş ve uzun dönem tedavi olmuştu, şu an eskisi kadar şiddetli olmasa da etkileri hala devam ediyordu. O nedenle az ama sık aralıklarla yemek yediriyorlardı. ''O süreçte yanımda kimse yoktu, babam da rahatsızlanmıştı o dönem, annemler şehir dışında yaşadığı için annem onunla ilgilenmek zorundaydı. Her şeyle kendim ilgilenmek zorunda kaldım. Eşim de çok yoğun çalıştığı için yeterli derecede destek olamadı. A tüm bu hastalık süreçlerine bağlı olarak çok zor bir bebeklik geçirdi''. A'nın erken dönemde yaşadığı hastalıklar, annenin ona olan hassasiyetini daha da arttırmıştı.

Gelişim Uzmanı: A'ya anne dışında sonraki süreçte bakım veren başka biri oldu mu?

Anne : ''A doğmadan önce işi bırakmıştım, bir daha da çalışmadım zaten. O günden beri her şeyiyle ben ilgileniyorum. Ara ara kayınvalidem ve annem geliyordu ama ben hiç kimseyi istemiyordum yanımda, A'yla baş başa kalmak istiyordum, o dönem uyumuyordum bile, sürekli onunla ilgileniyordum, kimse ona benim kadar iyi bakamaz diye düşündüm hep.''

A, 9 ay kadar anne sütü almıştı. Bir gün nezle olmuştu ve burnundan nefes alamamaya başlamıştı, hastalığı 4-5 gün kadar sürdü, o arada sütü alabilmekte çok zorlandığı için kendiliğinden bırakmıştı. Emzik veya biberon kullanmamış, çok uzun süre püreli yiyeceklerle, gıdaları blendardan geçirerek beslemişlerdi. Hala yemek yeme

konusunda sıkıntılar yaşıyordu, ya neredeyse hiç yemek yemiyor (annenin deyimiyle), ya da bir yetişkinin kendisine yedirmesini bekliyor ve yemek seçiyordu.

Gelişimsel Özellikleri :

A., 13 aylıkken emeklemeye, 18 aylıkken yürümeye, 18 aylıkken ise konuşmaya başlamıştı.

Tuvalet eğitimiyle ilgili olarak, anne aslında 2 yaşında A'yı alıştırmaya başladıklarını, fakat 3 günlüğüne tatile gittikleri sırada zorluk kendileri adına zorluk çekmemek adına altına yeniden bez bağlamaya başladıklarını, böylece sürecin başa döndüğü öğrenildi. Aslında orada da A söylemeye başlamıştı, 'anne çişim geldi' diyordu, ben de 'altını bağladık oğlum yapabilirsin sorun değil dedim hep.'' Sonra eve geri döndüğümüzde süreci başa sardık ve yeniden altına bez bağlamamaya,sık sık çişin var mı diye sormaya başladık öylece alıştı. Tam olarak 3 yaş 3 aylıkken tuvaletini söyleyebilmeye başladı.

Çocukluk Dönemi ve Anne Baba ile İlişkiler :

A'nın bebekliğinden beri reflüsü vardı. Yediklerini sürekli kusuyordu. Anne, A'nın ilaçlarını ağız yoluyla alamadığı için yemeklerine kattığını söyledi. Aslında yemekle ilgili yaşadığı problemde anne kendini de suçlayıcı bir tutuma bürünmüştü ve bunu şu cümlelerle ifade etti ; '' Yemek konusunda hep baskı yapan bir anne oldum. Sonra da yemek yemeyi reddetmeye başladı zaten tekrar kusarım korkusuyla. Ben de o zamandan beri sürekli elimde tabakla A'nın peşinden koşuyorum, o sırada televizyon açıyorum oyalansın diye.'' A'nın erken dönemde yaşadığı hastalıklar, annenin ona olan hassasiyetini daha da arttırmıştı.

Uykularıyla ilgili olarak alınan bilgiler doğrultusunda anne babanın paylaşımları şu yönde oldu;

'Aslında A'nın yatağını 9 aylıkken ayırdık ama annem bize her geldiğinde 'bu çocuk daha çok küçük gece üzeri açılıyor, üşütüyor sonra da hastalanıyor' diyerek onun yanında yer yatağı yapıyordu, A. da yanında biriyle yatmaya alıştı. O günden beri sürekli yanımıza geliyor, biz de yatağına götürmeye üşeniyoruz sabah bir uyanıyoruz yanımızda bazen fark etmiyoruz bile geldiğini. Bir ara A'yla birlikte anneannesine kalmaya gittik 3 günlüğüne, babası yurtdışındaydı o sırada. Orada da A.'yla birlikte yattık, öyle olunca eve dönüşte daha çok tetiklendi bu durum, babasını bu sefer benimle yatırmama noktasına geldi. Sanırım korkuyor. Dönem dönem değişiyor korkuları. Başlarda canavarlardan korkuyordu, sonra dinazorlardan, şimdi de karanlıktan korkmaya başladı.''

O sırada A minderde doktor kitiyle oynuyordu ve ben A'ya dönerek : 'peki sen nelerden korkarsın?' diye sordum.

- ''Annemle babam ben çağırdığımda yanıma gelmezlerse korkarım, bir de hayaletlerden korkarım. Rüyamda kocaman bir hayalet gördüm bizim bahçeden içeri girmişti, bağırıp annemle babamı çağırdım yanıma.''

Anne : ''İzlediği korsanlı, canavarlı çizgi filmleri azaltmaya çalışıyoruz. Çok seviyor. Sürekli öyle filmlerin, oyunların peşinde. Şu an zaman zaman hayvanlardan da korkabiliyor.''

Anne, A'yla evde puzzle yaptıkların, baba eve geç geldiği için onların birlikte vakit geçirmeye çok zamanları olmadığını söyledi. Kuralları genelde evde anne kendisinin koyduğunu, babanın bu konuda daha pasif kaldığını ifade etti.

O sırada baba söz almak ister gibi öne doğru eğildi fakat yine tam o sırada anne yeniden atılarak; 'babamız aslında evde etkisiz eleman, daha sakin ve bana göre daha geri planda kalıyor. Kızıyorum ona bazen, A'nın her şeyiyle ben ilgileniyorum çünkü' şeklinde bir cümle kurdu.

Baba bir süre daha sessizliğini koruduktan sonra; 'A. annesinin sözünü benden daha çok dinliyor, ben bir şey söylediğimde ya da uyardığımda inadına yapıyor' şeklinde bir ifadede bulundu.

Anne babaya dönerek: 'tabi dinlemez seni, ne zaman ona kızacak olsan bu vasıfsız yüz ifadesini takınıyorsun, çocuk gülüyor musun kızıyor musun anlamıyor ki' diye karşılık verdi. Baba sessiz kaldı ve gülümsedi.

Anne-Babanın Kendi Ebeveynleri ile ilgili Paylaşımları :

Babanın çocukluk dönemlerinde anne babayla ilişkisinden bahsederken, kendisinin de annesiyle çift olduğu, babasının ise daha geri planda kaldığı, yoğun bir çalışma yaşantısı olduğu ve akşamları eve geç geldiğinden dolayı kendisinin uyumuş olduğu ve babasını çoğu akşam göremediği öğrenildi. Anne ise kendi annesinden iyi niyetli, yardımsever bir kadın olarak bahsediyor, kendisinin dominant bir karaktere sahip oluşunu da annesine bağlıyordu, çünkü annesi de kendisi kadar olmasa da otoriter bir kadındı fakat onu ikna etmek daha kolaydı.

II.GÖRÜŞME

Görüşmeye öncelikle tam vaktinde anne geldi. Babanın trafikte kaldığını, bir 10 dakika kadar gecikeceğini, fakat bizim görüşmeye başlamamızda herhangi bir sakınca olmadığını söyledi. Babayı bekleyebileceğimizi ve o da geldikten sonra görüşmeye başlayabileceğimizi belirtildi, çünkü annenin meselesi zaten babayı yok saymak, ona bir alan açmamak. Benzer davranış görüşme ortamında da tekrarlansaydı, gelişim uzmanı anne gibi davranmış olacaktı. Oysa 'baba'nın görüşmeler sırasındaki rolü ve önemi anneye (ve dolayısıyla babaya) hissettirilebilmeli ki anne de dolaylı olarak bunu görebilsin. Anne o sırada kısa bir süre bekleme odasında kaldıktan sonra babanın gelmesiyle beraber görüşmeye 15 dakika kadar geç başlandı.

Yine ilk olarak anne sözü alarak A'nın son üç haftadır evde iyice kendilerine karşı gelmeye ve sesini yükseltmeye başladığı, sözlerini hiçbir şekilde dinlemediğini ve kendilerine vurduğunu söyledi.

Baba : ''Evde hiç sözümüzü dinlemiyor, sanki bizi duymuyor, kendi bildiğini okuyor.''

Evde A'ya karşı disiplin uygulamakta oldukça zorlanıyorlardı. Babanın bu cümlesi üzerine ona neden sınır koymadığını sorduğumda baba şöyle dedi: ''Sen böyle yaptığında çok üzülüyoruz, hem çok ayıp bu davranışların diyorum ama annesi A'ya karşı çok hassas. Hemen duygusallaşıyor, morali bozuluyor, ben de çok üstüne gitmek istemiyorum'' (dolayısıyla anneye duyduğu aşk ve babaya karşı olan nefret duyguları A'da çok fazla uyarılım, bilinçdışı suçluluk ve ceza korkusu yaratmaktadır).

Anne : ''Elimi tutmadan karşıdan karşıya asla geçmez, hatta apartmandan dışarıya bile çıkmazdı, şimdi caddede elimi tutmadan kendi başına gezmek istiyor. Evde hiç kurallara uymuyor.'' Çocuğun özgürleşme çabaları anne tarafından tehdit olarak algılanıyor gibi.

Gelişim Uzmanı: Uymakta zorlandığı kurallardan biraz bahseder misiniz?

Anne: Oyunu bittiğinde oyuncaklarını toplamasını söylüyorum, asla yapmıyor, 'bana ne siz toplayın' diyor. Gazlı kalemleriyle resimleri odasında yapmasını söylüyorum çünkü salonda bütün koltuklar boya içinde ,inadına gelip koltuklarlın üzerinde resim yapmak, duvarları boyamak istiyor. Hatta dün okuldan kendisine ait olmayan ufak çocuk makaslarından getirmiş, akşam eve geldiğinde oyun sırasında babasının masada duran işle ilgili bir evrakını heralde gereksiz bir kağıt zannedip yırtmış'' (Bu davranışıyla aslında A.'nın babayı/yasayı çağırdığı düşünülmektedir)

Baba : 'Dün A. mutfaktayken benden kola istedi ama reflüsü olduğu için içmemesi gerekiyor o yüzden vermedim. Birden bağırmaya, çığlık atmaya başladı. Öfke krizi geçirdi resmen.

Kendini yerlere attı. Bana vurmaya başladı, sonra da annesine gidip ‘anne babam beni dövdü’’ dedi.

Anne : ‘Evet, ‘vurdun işte vurdun bana’ diye bağırıyordu mutfağa döndüğümüzde babasına. Kontrolünü iyice kaybetti. Nereye saldıracağını şaşırdı evin içinde. Babasıyla ilişkisi iyice kötüye gitmeye başladı. Ben bir şeye kızdığımda gelip benden özür diliyor, hemen sarılıyor ama babaya karşı asla bu şekilde davranmıyor.’’

G.U : A. öfkelendiğinde ve size karşı gelme davranışı sergilemeye başladığında sizin tepkiniz ne oluyor?

Anne : ‘O sırada onu sakinleştirmek için hemen kucağıma alıp sarılıyorum, öpüyorum onu. Bu ona iyi geliyor.

Baba : ‘Aslında bunları dikkat çekmek için yapıyor. Belki de biraz görmezden gelmemiz gerekiyor ama annesi onun ağlamasına hiç dayanamıyor. Yemek konusunda da öyle.’’

Anne : ‘Yemek problemi evde hepimizi mahvediyor, özellikle de beni. Hiç birşey yemiyor. En fazla bir kaşık tadına bakıp sonra ben doydum diyor (Anne çocuğun kendi arzusuna göre hareket etmesini beklemektedir.Yokluk kadar bu şekilde nüfuz edici bir tutumun da ilerleyen dönemlerde aynı sonuçlara sebebiyet verebileceği düşünülmektedir). Geçen ay hadi bu sefer baskı yapmayayım, ilgilenmiyormuş gibi yapayım dedim ama bu sefer de 2 kg verdi. Şimdi sırf onu oyalamak için, sırf yemeklerini yesin diye yine elimde kaşıkla peşinde koşmaya başladım. 2-3 kaşık daha fazla yediriyorum belki ama yediğinden de bir şey anlamıyor zaten. Televizyon açıyorum. Çizgi film izlerken daha fazla yiyor farkında olmadan. Anneannesi 45 dakika mama sandalyesinde oturtuyor onu. Yardımcı mı tutsam acaba yemek konusunda Arda’ya destek olması için. Sürekli tartıyorum evde. Evde diyor ki ‘öğretmenim bugün karnım acıktığında beni yemeğe götürmedi’ diyor. Biraz öğretmeninden ilgi beklediği için de gerçi söylüyor olabilir bunu bilemiyorum. Bu arada size de hayran, çok seviyor, evde sürekli sizinle oynadığı oyunları anlatıyor. ‘’

G.U.: Paylaşımlarımız hakkında neler düşünüyor, hangi oyunlarımızdan bahsediyor?

Anne : Resim yapmışsınız bir defasında. Normalde resim yapmayı hiç sevmez ama çok hoşuna gitmiş. Hayvanlı bir resim çizmiş sonra o resimle ilgili bir hikaye anlatmış size. Bir defasında da legolarla bir şehir kurduğunuzdan bahsetti. Sonra polisler gelmiş, şehrin içindeki hırsızları kovalamış, silahlarıyla bütün suçluları yakalamış. A. : ‘’Şehirdeki evleri aslında yakmadan da yıkabilirmiş hırsızlar, ama sonra hem yakmış hem de yıkmışlar.’’

III.GÖRÜŞME

Anne baba görüşmeye birlikte ve vaktinde geldiler.

Anne, A'dan dün okulda bir problem yaşandığını öğrendiğini, A'nın okulda bir arkadaşına istemeden vurduktan sonra çok üzüldüğünü söylemişti. Anne evde bu durumu daha fazla sorgulamaya çalıştığını, ama A'nın konuşmak istemediğini, hatta elini annesinin ağzına götürerek onu da susturmaya çalıştığını söyledi. Anne ne yaptıysa ağzından laf almayı beceremediğini ifade ediyordu. Sonrasında dayanamayıp sinirlendiğini ve A'ya bağırdığını, bir daha bu şekilde davranırsa onu sevmeyeceğini ve bırakıp gideceğini söyleyerek kapının önüne bırakmıştı. A. 2-3 dakika orada kaldıktan sonra (kapıyı kapatmamıştı) ağlamaya başlamıştı ve içeri geri almıştı. A eve girdiğinde çok korkmuştu ve ağlayarak annesinin dizlerine yapışmış, onu çok sevdiğini söyleyerek özür dilemişti (sessizlik).

Sonraki günlerde A'nın kendisine karşı nasıl bir tutum izlediği hakkında konuştuğumuzda, bir süre davranışsal olarak tepkilerinin biraz daha hafiflediğini, artık kendilerine vurmadığını söyledi. Fakat yemek yeme problemi daha da ağırlaşmıştı. Yemeyi neredeyse tamamen reddetmeye başlamıştı. Bununla birlikte annenin deyimiyle, doğru olmayan söylemlerde bulunmaya başlamıştı. Öyle bir şey olmadığı halde, ''arkadaşlarım beni ısırdı, okulda hemşireye götürdüler hemşire yarama buz koydu'' gibi ifadelerde bulunuyordu.

Saldırgan davranışları bir süre sonra (yaklaşık 2 hafta kadar) yeniden su yüzüne çıkmıştı. A. evde vuruyor, kumandayı yere fırlatıyordu (bir kez annesiyle babası koltukta birlikte otururken onların kafasına atmıştı). Anne, yorulduğunda bir türlü yavaşlayamadığını, kendini durdurmakta ve kontrol etmekte zorlandığını ve gece çok geç yattığını (02.00) söylüyordu. Anne böyle zamanlarda A'yı ayağında salladığını ifade etti. aynı noktada baba da A'da hiperaktiviteden şüphelendiklerini söyledi.

Anne: ''16 kg olursan sana istediğin playstationı /oyuncağı alacağım'' diyordu. A'ya ancak kilo aldığı takdirde güçlü olabileceğini söylüyordu. Son zamanlarda A. evde 'sınıfın en küçüğü benim, ben çok mu güçsüzüm' cümlesini kurmaya başlamıştı. A. bazen okuldan eve yorgun bir şekilde geliyor ve biraz uyumak istiyordu, fakat anne buna çoğu zaman izin vermediğini, öncelikle ona yemek yedirmeye çalıştığını ve sonra isterse uyuyabileceğini söylüyordu. Bunun dışında yine anne A'yla bir sohbet sırasında ona eğer yemeklerini bitirirse Survivor'da kazanan ağabeyler gibi olacağını, ama yemezse oradaki kaybedenlere benzeyeceğini söylemişti. Sonrasında bu söyleminden dolayı pişmanlık duyduğunu dile getirerek yanlış bir şey yaptığını ifade etti.

A. o sırada oyununu durdurdu ve annenin söylediklerini dinlemeye başladı. Ardından konuşmaya dahil olarak şu cümleyi kurdu : ‘’ Ö… (sınıfından bir arkadaşı) çok güçlü, o bağırdığında herkes ondan çok korkuyor. Biz okulda çeteyiz. A.., Ö…, bir de ben. Yaramazlık yapan çocukları yakalayıp onlara ceza veriyoruz.’’

G.U.: Nasıl cezalar bunlar ?

Arda : Oyuncaklarını alıyoruz, ben bir kere benimle oyuncağını paylaşmadı diye E..’ye vurdum.’

Bu arada anne, ev içinde kendisinin babasıyla A’nın kilosu, yemek yeme problemi, bu şekilde devam ederse hastalanacağı ve çok güçsüz düşeceğine dair konuşmalarına A’nın şahit olduğunu da eklemişti.

Baba : ‘’Son zamanlarda A’yla ilgili yaşadığımız olumlu gelişmelerden biri artık daha uzun süre odasında kalabiliyor olması, geceleri eskisi kadar yanımıza gelmiyor, çoğunlukla kendi yatağında yatıyor. Hatta uyuyacağı zaman artık yanında anneyi değil beni istiyor’’ (Çocuk anneye mesafe almaya çalışmakta, çünkü aşırı yakınlık onun için endişe verici bir durum, ensestüeli çağrıştırmaktadır. Ayrıca babadan gelecek cezadan korktuğu ve bu nedenle onunla yavaş yavaş özdeşleşme çabası içerisine girerek, onu yanında tutmaya çalıştığı düşünülmektedir. Baba sınır koymaya, artık A’ya karşı sertlikten ziyade daha net bir tutum sergilemeye başlamıştır. Ama anne hala babayı tanımakta zorlanmakta olup, ilerleyen süreçte de babanın bu tutumunun süreklilik arz etmemesinin, A’nın tekrar geriye dönüşler yaşamasına neden olduğu görülmüştür).

O sırada A. yerinden kalkıp benim masamdaki kalemleri almak istedi, o sırada annesi Arda’ya sıkı sıkı sarılıp onu öpmek istedi. A. o esnada şu cümleyi kurdu : ‘’Annem bana çok sıkı sarılıyor, beni dudaktan öpüyor, ben sıkışıyorum.’’

Anne : ‘’Evet bunu evde de söylüyor rahatsız olduğunu ama dayanamıyorum. Çok özlüyorum onu ne yapayım. Bu zamana kadar hiç ayrılmadık. Şimdi o okuldayken ben evde A’nın eve geliş saatini bekliyorum. Sürekli şimdi 20 dakika kaldı,10 dakika, 5 dakika kaldı diye hesap yapıyorum.

‘Eve geldiğinde birlikte kitap çalışması yapıyoruz fakat benimleyken sürekli dikkati dağılıyor, kafası karışıyor, bir türlü bitiremiyor. Babasıyla daha güzel çalışıyor.’’

Anne : ‘Bu arada A. çok maç izliyor, buna nasıl sınır koyabilirim?

Annenin bu sorusu üzerine bu sınırı neden babanın değil de kendisinin koymaya çalıştığı sorusu gündeme getirilmiştir (G.U tarafından).

G.U.: Neden/nasıl bir sınırdan bahsediyorsunuz, biraz açar mısınız?

Anne : ‘Zararlı olduğunu düşünüyorum, oralardan da öğreniyor böyle saldırgan davranışları, bir de maçlarda çok küfür ediyorlar, A’nın öyle şeyleri izlemesini istemiyorum.’’

Görüşmenin ilerleyen dakikalarında anne, 3 gün önce yaşadıkları bir olaydan bahsetti.

‘‘Arabalı iki adam alışveriş merkezinden çıktığımız sırada bizi takip etti, o sırada babası camı açıp adamlara bağırdı, A’nın çok hoşuna gitti.’’ Baba sen o adamları döversin dimi dedi. A’dan ilk kez böyle bir cümle duydum. Şaşırdım açıkçası’’.

Ebeveynlere ve Çocuğa Dair Duygu ve Düşünceler :

Anneye Dair : Anne; genç, çekici, konuşkan ve eşiyle ilişkisinde baskın bir karakterdi. A’ya aşırı bir tutkuyla bağlıydı. A’yı büyük bir coşku ve sınırsız bir hevesle dünyaya getirmişlerdi (Anne görüşmenin başında bir çocukları olmasını çok istediklerini, hatta A’dan önceki yaşamını neredeyse hatırlamadığını ifade etmiştir). Görüşmeler sırasında genel olarak A’nın öyküsünü oluşturan, evde izledikleri tutum ve davranışlardan bahseden taraf ağırlıklı olarak kendisi olmuştur.

Görüşmeler sırasında annenin çocuğu yuttuğu gibi, aslında araştırmacı da onun tarafından ilk seanslarda yutulduğu hissine kapılmış, sürecin başında anne konuşurken düşünememiş, hızlı hareket edememiş, sanki onun döngüsüne girildiği ve onun sistemine dahil olunduğu hissi yaşanmıştır (araştırmacının sürekli sözünü kesmiş, hep kendisi konuşmak istemiş ve beden dilini çok aktif bir şekilde kullandığı görülmüştür). O an çocuğun da böyle bir duyguya kapılıyor olabileceğini düşünülmüştür. A ile gerçekleştirilen bir oyun seansı sırasında da bir an için anneyle özdeşleşildiği ve karşı aktarımda bulunarak A’ya tıpkı anne gibi istilacı bir tutum sergilendiği hissi yaşanmıştır (kurduğu oyuna müdahale edilmiş ve resmini ondan alma çabasına girilmiştir).

Annenin kaygısı, A’nın doğumundan bu yana geçirdiği hastalıklara da bağlı olarak annelerin bebekleri ilk doğduğunda yaşadığı olağan endişenin ötesindeydi. A’nın dışarıdaki bir ortamda zarar görmesi onu çok endişelendiriyordu. Onu güçlü kılmak adına bu durumu yemek yeme ile özdeşleştirmişti ve sürekli olarak A’ya bu konuda baskı yapmakta, büyümesi ve güçlü olmasının yolunun çok yemek yemesinden geçeceğini ifade etmekte, fakat bunun tam tersi bir tutum sergileyerek A’nın bebeksi kalma eğilimini desteklemektedir (aşırı korumacı tutum, otonomunu kazanabilmesi adına ona alan tanımama şeklinde kendini göstermiştir. Görüşmeler sırasında annenin gelişim uzmanına ve özel hayatında babaya alan tanımadığı durumlar da buna örnek teşkil etmektedir).

Annenin seans sırasında gelişim uzmanın yanında babaya bu şekilde hitab edebiliyor oluşu (Anne : ‘’A’ya kural koyarken de babası işte böyle vasıfsız bir yüz ifade takınıyor, çocuk da tabi ki babayı ciddiye almıyor, etkisiz eleman olarak görüyor onu’’) baş başa kaldıklarında daha ağır ithamlarda bulunuyor olabileceği düşüncesini uyandırmıştır.

Görüşmeler sırasında sık sık ‘’A’yla çok iyi anlaşıyoruz, o beni iyi anlıyor’’ cümlesini kurarken anne sanki yetişkin bir erkekten / eşten bahsediyor gibi bir izlenim bırakmış, bu da sanki aslında ensestüele ne kadar yaklaştığının bir göstergesi olduğunu ortaya koymuştur.

Bunun dışında anne sürekli kendisine öneride bulunulmasını istemiş, hızlı ve net çözümler beklemiştir:
G.U.: ‘’Ne yapacağımızı değil, bunların neden olduğunu düşünelim öncelikle.’’
Bu zaman zaman süreçten kopmalara neden olsa da, aslında ilerleyen zamanlarda kendi anlattıklarına dair iç görü kazanmaya başladığını hissettiren sahneler yaşanmıştır (‘aslında sanırım bunu böyle yaparak yanlış yapıyorum, vb tarzında söylemlerde bulunması) (anne/ebeveyn, mükemmel olamamanın yasını tutmalı (Habip,2012)).
*Babaya Dair **:*** Baba; güler yüzlü ve biraz da çekingen bir adamdı. Görüşmelerde genellikle sesiz, sakin bir tutum sergilemiş olup, daha ziyade dinleyici konumunda kalmayı sürdürmüş , zaman zaman konu hakkında örnek verecekken annenin ortaya atılıp sözünü kesmesiyle geriye çekilmiştir. Son görüşmelere doğru daha aktif katılım göstermeye ve anne-çocuk arasındaki ilişkiye girebilme yolunda adımlar atmaya başlamıştı (ilerleyen süreçte seanslar sırasında kısa süreliğine de olsa A’nın oyunlarına katılmaya başlamış fakat bu sefer daha yönlendirici olduğu ve A’yla zaman zaman çatışmaya girebildiği görülmüş, ayrıca evde A’nın yanında ona dair eşiyle sohbetlerde bulunmaya başladığı öğrenilmiştir). A’nın babasıyla zayıf bir ilişkisi vardı. Babanın işleri çok yoğundu ve onunla yeterli derecede vakit geçiremiyordu. Babanın kişisel geçmiş bilgileri onun bu tutumunu anlamlandırabilmek için yetersizdi fakat elde edilen az da olsa bilgiye göre kendisi de çocukluğunda anneyle çift olmuş ve baba daha pasif bir pozisyon almıştı.

Anne Baba Çiftine Dair Gözlemler : Annenin babaya olan yatırımının çok az olduğu, onu bu üçgenin dışında tuttuğu, bunu A’ya da hissettiriyor oluşu dikkat çekici düzeydeydi. Birbirleriyle görüşme boyunca neredeyse hiç göz teması kurmuyor, anne görüşme boyunca kendisine eşlik eden babaya neredeyse hiç söz hakkı tanımıyordu. Görüşmeler boyunca eşine ismiyle veya ‘eşim’ şeklinde hitab etmediği, daha ziyade ‘babası’ şeklinde bahsettiği görülüyordu. Bu noktada anne ve babanın aşk nesnesinin birbirleri değil çocukları olduğu düşüncesi kuvvetlenmeye başlamıştır.

A’yla İlgili Gözlemler : A., okula ilk geldiğinde alışmakta oldukça güçlük yaşadı (sınıfa girmek istememiş, kendisine yardımcı olmaya çalışan yetişkinlere sürekli olarak bağırmış, kendini

yerlere atma davranışı sergilemiştir). Uyum süreci yaklaşık iki ay kadar sürdü. Anneden ayrılmakta zorlandı. Aynı şekilde anne de A'yı bırakmakta güçlük çektiği gibi onu sürekli olarak 'tamam bebeğim ben buradayım, istersen seni eve götüreyim yarın geliriz istersen' gibi ifadeler kullandığı görüldü. A. bir süre için arkadaşlarına ve okula uyum gösterdiğinde ise anne erken bir saatte gelip onun yorulmuş olabileceğini ve bugünlük erken alıp alamayacağını sordu (Bunu yaklaşık 1 ay kadar bir süre boyunca haftada 2-3 kez tekrar etti. Bu noktada A'nın farklılaşma ve bireyleşme ya da anneden ayrılma amacıyla kendi veya çevresel kaynaklarını kullanma durumunun böylece engellenmiş olduğu görülüyordu. Anne kendisi de görüşmelerde, A. büyüdükçe ve oyunları farklılaştıkça, ondan daha bağımsız hareket etmeye başladıkça huzursuzlaşmaya başladığını söyledi.

A'yla gerçekleştirilen bireysel görüşmelerin başlangıç aşamasında araştırmacıda uyandırdığı temel duygunun öfke olduğu (sınırları aştığında) görülmüştür.

İlk 2 hafta / 1. ve 2. Seans : Aileyle ön görüşmeden sonra A'yla yapılan ilk iki seansta (bir hafta arayla), kuklaları eline alarak bir drama başlatmış, gelişim uzmanı onu yönlendirmemeye dikkat ederek onun oyunlarına eşlik etmeye çalışmış ve ona verdiği rolü üstlenmiştir. Bir gün böyle bir oyun sırasında kuklalara anne baba çocuk rollerini vermiş, anne ve babaya kendi annesiyle babasının isimlerini takarken bebek rolündeki kuklaya 'bu da çok kızgın bir bebekmiş' demeyi tercih etti. Neden kızgın olduğu sorulduğunda ise: ''hep ağlıyormuş, bir de yemek yemek istemiyormuş, annesi ona kızınca ağlıyormuş'' yanıtını verdi.

''Annem bana hep bebek diyor, onun için ben de bebek gibi davranıyorum.''

Annesi, A'ya dokunurken onu çok sıktığını hem A. hem de anne söyledi. Annenin sıklıkla okula bırakırken ve okuldan alırken onu dudaktan öperek karşıladığı, 'ona aşkım, sevgilim' diye hitab ettiği gözlemlenmiştir. A. okulda da öğretmenlerini ve arkadaşlarını dudağından öpmek isteyen, öğretmenlerinin uygun olmayan bölgelerine dokunmak isteyen bir çocuktur. Bireysel çalışmalarda çizdiği resimlerde (insan çizimlerinde) beden çizimiyle çok fazla uğraştığı dikkati çekmiştir.

3. Hafta / 3. Seans: Kendisinden aile resmi çizmesi istenmiştir (Ek-3). Önce çizmeyi reddetmiş, verilen kağıdı ters çevirerek ''Ben başka bir şey yapacağım'' demiştir. Bu tutumun ''Senin hiyerarşini tanımıyorum'' anlamına geldiği düşünülmüştür. Bir yandan da gelişim uzmanıyla göz teması kurmakta ve sanki onun negatifine ne kadar dayanabileceğimi test ettiği görülmüştür. Biraz itfaiye arabasıyla oynadıktan sonra masaya geçerek aile resmi çizmeye başladı. Resmini tamamladıktan sonra ısrarla eve götürmek istedi. Neden burada bırakmak istemediği sorulmuş, o sırada küçük yorumlarla sakinleştirilmeye çalışılmıştır.

- A.: ‘’Anneme de göstermem gerekiyor bu resmi o görmedi eve götüreceğim o yüzden’’ (Sanki anneden gizleyeceği bir şey olamazmış gibi bir izlenim yaratmıştır).

G.U.: ‘’Annenin görmediği, sadece ikimiz arasında olan bir şey olması sende farklı duygular uyandırdı…’’ şeklinde bir yorumda bulunulmuştur. Gülerek karşılık vermiş ve şimdi de hayvan resmi çizmek istediğini söyleyerek bir karınca ailesi çizmeye başlamıştır:

A.: ‘’Karıncaların evi burası. Evde yangın çıkmış. Kocaman alevler evdekileri yakalamış, hepsini yakmış, ateş hepsini yakmış, onlar da erimişler. Kimse kaçamamış, herkes ölmüş.’’

Dürtüsellik ateş, patlama, yanma gibi ifadelerle verilmiştir. Yangının kısa sürede her tarafa yayılan tehlikeli bir şey olduğu düşünüldüğünde, burada istilacı, nüfuz edici anne imgesine gönderme yaptığı düşünülmüştür. Evin yandığını ifade etmiştir. Kendilik parçası olarak düşünüldüğünde evin çocuğun iç dünyası olabileceği çıkarsamasında bulunulmuştur. Böyle bakıldığında iç dünyasında yangınlar olduğunu ve her şeyin bu evin içinde yandığını, eridiğini, parçalanıp yok olduğunu söylemeye çalıştığı, bunun aynı zamanda çocuğun agresyonuna da gönderme yapan bir durum olduğu düşünülmüştür.

Çizdiği resmin detaylarıyla ilgili olarak;

A.: ‘’Sana karınca ailesi yapayım mı? (dedikten sonra insan çizimleri yapmaya başlamıştır) Onlar çok miniklermiş, görünmüyorlarmış bile. Doğru mu çiziyorum bak bakayım. Baba olsun bu. Yok yok vazgeçtim çocuk bu (baba-çocuk birbirine karışmış, nesil farkı kaybolmuştur). Aile bu kadarmış. Anneyle baba varmış bir de. Anne çok güzel olacak, gözleri çok büyükmüş annenin, ama tek gözü şişmiş (neden?) ‘bilmiyorum’. Burnunda nokta varmış (cinsel dürtüyü bastırmakta zorlandığı düşünülmektedir). Sesli yapıyorum noktaları, başın ağrıdı mı? (hızlı bir şekilde kalemi sert darbelerle kağıda vurarak noktalar yapmıştır). Baba da yaptım ama onun gözleri şişmemiş. Arkada ağabey var (baba dediği çizime şimdi ağabey dediği görülmüştür). Abla da var bu ailede onun da gözleri kocaman şişmiş. Herkesin burnunda noktalar varmış. Ortadaki de A’ymış. Benim bebekliğim bu. Bu da S. İle D. (anne-babanın isimlerini söyledi). Ben burada aslanmışım (Tümgüçlülük devam ediyor. Baba yunus olarak yani daha annesel, kendisi ise aslan olarak tanımlanmış olup, babayı daha pasif pozisyonda algıladığı düşünülmüştür). Baba-çocuk canavarmış. Ben cimbomluyum. Anne kediymiş. Hep miyavlıyormuş. Çok ses çıkartıyormuş, çocuğun başı ağrımış. Çok sıkıyor ama annem beni. Baba yunus balığı olsun. O çok şişko çünkü. Abla da tavuk olsun. Aslanın tırnaklarını yapayım. Kocamanmış çok sivriymiş tırnakları. Parçalarmış ormandaki vahşi hayvanları bu aslan çok güçlü çünkü. Daha çok tırnak yapayım mı, 8 tane yapayım 5 tane değil’’ (dürtüselliği bastırmakta zorlandığı, saldırganlığın açığa çıktığı görülmüştür). Şimdi gözlerini yapayım. Bunlar da ağzıyla dişleri. Böyle canavar gibi olsun. Kuyruğu değişik olsun. Rengi

değişik olsun, bir de kocaman olsun. Kuş da yaptım (anneyi hala penisli hayal ediyor olabileceği fikri edinilmiştir) Gagası büyükmüş (kuşun çıkardığı sesi taklit etti) gagasını açmış, kocaman., uuu diye uçuyor. Uçuyor öteki kuşu yiyecek'' (Bu sahneyi daha önce oyunlarında da canlandırdığı göz önüne alındığında 'yutan anne'ye gönderme yaptığı düşünülmektedir. Annenin çocuğun yemeğini her yememe davranışını kendine karşı düşmanca bir tavır gibi algılayıp çocuğa bu doğrultuda yanıt vermesi de bu görüşü doğrulamaktadır).

Resimde kendisini annesinin başının üzerinde resmetmiş, aile resmi çiziminde kendi el ve ayaklarını çizmemiştir. Kendisini, tüm ihtiyaçları anne tarafından nüfuz edici bir biçimde karşılandığı için ve kendine birşeyler yapabilmesi adına alan tanınmıyor olması sebebiyle güçsüz, yetersiz hissettiği düşünülmektedir. Ancak anneyle var olabilmektedir. Bununla birlikte aile resmi dışında tek olarak erkek ve kız resmi çizmesi istendiğinde elleri ve kulaklarının abartılı bir şekilde resmedildiği, burnun ve gözlerin yine büyük olmakla birlikte bu sefer gözlerin içini boş bıraktığı görülmüştür. Burunları ve gözleri oldukça büyük olup, kulaklarının olmadığı dikati çekiyordu.

İlk çiziminin (Kız, Ek-2) dikkat çekici öğelerinin dudaklar (baştan çıkarıcı anne imgesi), gözler ve eller/parmaklar olduğu görüşmüştür (müdahaleci, nüfuz edici anne).

Çizimlerinde figürlere ilişkin sorulan sorulara verdiği yanıtlara bakıldığında;

Erkek çiziminde çizdiği kişiyi şu cümlelerle tanımlamıştır : ''Bu çok yaramaz bir çocukmuş. Çok akıllı ama. Hem de en üstü (tümgüçlülük). Herşeyi kafasıyla kaldırabilir, çünkü elleriyle kaldıramıyor (bir şeyleri tek başına yapabileceğine dair inancının zayıf olduğu görülmektedir) En güzel yeri kafası. Herşeyi çok iyi yapıyor (ruhsal anlamda yaşadığı eksikliği kendini zihinsel etkinliklere vererek bastırmaya çalıştığı, fakat başarısız kaldığı düşünülmektedir). En çirkin yeri burnu. Burnunun hiç sevmiyor. Hep acıyor burnu. Of ben çok sıkıldım ne zaman bitecek bu? Bu çocuğun babası hiç akıllı değil. Babasına çok kızıyor (çocuk aslında sınır koyan bir babaya ihtiyaç duymaktadır, bu nedenle babanın işlevsizliği onu aslında öfkelendirmektedir)''.

Sürecin ilerleyen zamanlarında (3 ay kadar) oyunlarında benzer temaları tekrarlayıcı bir şekilde, farklı malzemeler kullanarak canlandırmıştır.

Olgunun Dayandırıldığı Kuramsal Açıklamalar ve Yorum :

Çocuğun ebeveynlerden birinin arzu nesnesi olması, ödipal düşlemi terketmesini zorlaştırır. Ebeveynlerin baştan çıkarıcı olması ve evde cinsel uyarımın fazla olması da

ödipal dönemi terketmeyi güçleştiren etkenlerdir. Ödipal duyguları yoğunlaştırmak çocukta fiksasyon yaratır; bu da kişinin karakter yapılanmasını ve karşı cinsle kuracağı ilişkileri etkiler. Çocuğa aşk sözcükleri söylemek, onunla aynı yatakta uyumak, onu dudağından öpmek çocuğu uyaran davranışlardır.

Anne : ‘’Poposunda diş izi görürseniz endişelenmeyin ben bazen ısırıyorum oyun oynarken (gülerek).’’

Fain’in ‘’Aşık annenin sansürü’’ (1971) kavramının anlamına baktığımızda, annenin çocuğuna bedensel bakım sunarken düşlemsel dünyasında kendi aşk yaşamına dönebilmesi ve çocukla arasına belli bir mesafe koyabilmesi anlamına geldiğini görürüz. Annenin kendi aşk yaşamını düşlemlemesi, hem çocuğun ruhsallığı için bir uyarı kalkanı işlevi görür, hem de çocuğun bedenine verdiği annesel bakım sırasında kendisinde uyanan cinsel duyumlarını sansür etmesini sağlar (Parman, 2007). Bu noktada baba, anne-çocuk ilişkisine dahil olur ve anneye ‘kadın’ olduğunu hatırlatarak deliliğin bitmesini sağlar. Annenin bütün hayatını çocuğa adaması, aslında çocuğun değil annenin ihtiyacıdır.

Annenin daha sonrasında birincil annelik tasasından çıkarak kendi cinselliğine dönebilmesi, çocuğa sınırları olduğunu gösterir. Çocuğa sınırı çizen ise, annenin eşine duyduğu arzudur (Parman, 2007: 17,18). Annenin bir süre sonra kendi annelik meşguliyetinden kurtulması ve kendi yaşamının diğer alanlarıyla ilgilenmeye başlaması gerekir. Anne : ‘’A’nın okuldan eve geleceği saati dört gözle bekliyorum. Resmen delirmiş gibi zamanı sayıyorum 5 dakika kaldı 2 dakika kaldı diye’’. Nesnenin hüsrana uğratması kadar, nesnenin çocuğu bağımlı kılması da öfke yaratır. Anne, çocukla bu noktada baş edemezse çocuk herkesin sınırlarını zorlayarak test eder.

Benzer şekilde Green (1990), baştan çıkarma ve uyarı kalkanı arasında gidip gelen bu annesel rolün karmaşıklığının altını çizerek şöyle demiştir: ‘Annesel aşkın, dürtüsel yaşamın ortaya çıkışını elverişli kıldıktan sonra tek bir amacı kalır, o da bunu çocuk için dayanılır hale getirmesidir.

Bu bilgiler ışığında söz konusu vakada görüldüğü üzere, annenin bu sınırı çizebilmekte ve A’nın erken dönemdeki tümgüçlülüğünden kurtulabilmesinde yetersiz kaldığı düşünülmektedir. İlk nesne onu hayalkırıklığına uğratabilmeli ki çocuk geçiş nesnesine ulaşabilsin, aksi takdirde iç gerçeklikten dış gerçekliğe ulaşmakta zorlanabilir. Sınır koymamak, çocuğun arzularını yerine getirmek için çok korumacı bir tutum sergilemek çocuğun tümgüçlülüğünün devam etmesine yol açar. Bu durum literatür kısmında da belirtildiği üzere ileride narsistik patolojiye kadar gidebilir.

Bu vakada, annenin çocuğa karşı olan tutum ve davranışlarının, çocuğun oral ve anal gelişim evresini, beslemeyi ve tuvalet terbiyesini ele alış biçimi, çocuğun bağımsızlığından kıvanç duymak yerine, sanki annenin fallik erkekliğe hayran olduğunu düşündürmektedir.

Annenin çocuğun bedeniyle kurduğu narsisistik bağlantı, çocukta karşılık olarak anneyle bedensel birlik duygusuna, beden ve ben sınırlarıyla ilgili bir karışıklığa yol açar; bu durum ayrıca ödipal dönem çocuğunda genitalliğin vaktinden önce başlamasına yol açabilir. Anal, oral ve genital eğilim ve fantaziler birbirine karışabilir. Annenin şefkati çok erotize edici bir hal alırsa, erkek çocuk şefkat ve cinselliği bir araya getirememeye başlar (Parat, 2009). Anne eşiyle olan ilişkisinde yaşadığı duygusal boşluğu çocukla doldurmaya çalışması, çocukta uyarılım yaratır. Şefkatin ve şehvetin dili birbirine karışır. Çocuk, anne-babanın çift olduğunu anlamalıdır. Bu durum çocuğu hüsrana uğratır, ancak ruh sağlığını yapılandırır.

A'nın aslında bu istilacı, sembiyotik yutucu anneden kaçmak ve bu doğrultuda babaya yönelmek istediği düşünülmekte (babayı kendine saldırtmaya çalışması, yasayı çağırması, ya da yaşadıkları özel durumlar karşısında (takip edilme) 'baba sen çok güçlüsün, o adamları dövebilirsin'' şeklinde babaya duyduğu yaslanma ihtiyacı, vb) fakat baba özdeşleşemeyeceği kadar zayıf ve güçsüz görünmektedir. Dolayısıyla A. kendi içinde bir çatışma yaşamaktadır (anneye giderse yutulacak, fakat baba da yaslanabileceği kadar güvenilir bir nesne değil). Bu çatışmayı çözemeyen ruhsal aygıtın sorunsalı eylemle dışa vurduğu görülmektedir.

Ödipal dönemin yapılandırıcı olmasını sağlayan unsurlara bakıldığında çocuğun öncelikle bir yasakla karşılaşması ve yasağı kabul etmesi gerekmektedir. Bunun için çocuk ile cinsel merakının yöneldiği ebeveyni arasına bir üçüncü girmelidir. Bu üçüncü, çocuğa ebeveyni ile yalnız olmadığını hatırlatmaktadır. Üçüncünün varlığı, ensest ve babanın öldürülmesine dair yasaklara da gönderme yaparak çocuğun akrabalık ilişkileri içinde konumlanmasını sağlar. Böylece çocuk cinsiyet ve nesil farklılığını tanır (Green, 1990). Çocuğun kimliğini oluşturabilmesi ve benliğinin güçlenebilmesi için ebeveyn figürünü güçlü olarak algılamalı (babayı). Babayla özdeşleşebilmek için onunla yakın bir konumda olabilmek gerekir. Büyüyebilmek ve ona benzeyebilmek için. Vazgeçmek de, eksikliği kabul etmek demektir. Bu eksiklik, babanın daha güçlü olduğunu kabul etmektir (yani kastrasyonu kabul etme). Böylece çocuk, her zaman her arzusunun geçekleşmeyeceğini kabul eder.

Benzer şekilde Chasseguet-Smirgel'e göre de çocuk, annesiyle ilk dönemlerindeki ikili ilişki biçiminden babanın işleviyle çıkamadığında, tümgüçlülük fantezilerinden vazgeçemez ve ben ideali olarak kendini yerleştirdiği birincil narsizim döneminde takılı kalır. (Chasseguet-Smirgel, 1975). Konuyu anne baba tutumları açısından da ele almaktadır.

Sapkınlıkların etiolojisinde, annenin çocuğuna yönelik baştan çıkarma ve suç ortaklığı tutumuna çok sık rastlanılmaktadır. Chasseguet-Smirgel, böyle bir durumda çocuğun şunu düşüneceğini belirtmektedir: “Babamın yerini almama gerek yok, yani ona benzemeye çalışmama gerek yok, o yer, yani annemin yanı zaten bana ait” (Chasseguet-Smirgel, 1975: 25). Annenin baştan çıkarıcı, sürekli doyum veren tutumları ve babanın geri planda kalışı, çocuğun ödipal çatışmalarının çözümlemesine hatta bu çatışmaları yaşamasına dahi engel olmaktadır.

Söz konusu vakada, annenin babayı tanımıyor ve üçgen içinde bir alan açmıyor olması durumunun yanı sıra aynı zamanda babanın da bunun için bir çabası olmadığı düşünülmektedir. Bu durum çocuğun sağlıklı özdeşimler kurmasını engelleyebilir ve aktif pasif dengesini kurabilmesini zorlaştırabilir.

Ödipal dönemin sonunda süperego gelişimini tamamlar. Her iki ebeveynin de yasakları, değer yargıları ve idealleri içselleştirilir. Ödipal üstbenlik, tamamen babanın yasağını kabullenmekle ilgilidir. Erkek çocuk için anneni yasakları tek başına yeterli değildir. Bu noktada Lacan da benzer tespitlerde bulunmuştur. Lacan babanın çocuğu anneden ayırmasının çocuğun bireyselleşmesi ve topluma açılabilmesi için gerekli olduğunu söyler (Nasio,1988). Çünkü baba, bir ailede çocuğun dışarıya açılan yüzüdür.

Ödipal çatışmanın kökeni Grunberg’e göre annenin tümgüçlülüğü bir süre sonra çocuğu korkutmaya başlar. Çocuk anne ile yaşanan çatışmalarda kendi öfkesini anneye yansıtarak anneyi tehlikeli algılamaya başlar ve anne korkutucu hale gelir. Bu durum çocuğun kendi saldırganlığını uyumlandırma kapasitesinin gelişimini engeller ve çocuğun benlik gelişimi zayıf kalır. Bu deneyimler de çocuk için olumsuz erken dönem deneyimleridir ve bundan sonraki ruhsal işlevlerini etkilemektedir (Lebovici, 1981).

A. anneyi örümcekten tarantulaya dönüştürmüş, oyunlarında tehlikeli anne imgesine gönderme yapan sahnelere yer vermiştir.

Freud çocuğun anne babasına yönelik arzularından uzaklaşabilmesinin, anne babadan gelecek ceza ile gerçekleştiğini belirtir. Çocuk böylece onlara yönelik cinsel yatırımlarından vazgeçmek zorunda kalacaktır. Bunun sonucunda, çocuktaki karşı cinsten ebeveynine yönelik sevgi deseksüalize edilir ve yüceltilir. Cinsel arzu sevecenlik duygulanımlarına dönüşür. Terk edilen cinsel arzuların yerini özdeşimler alır. Çocuk ebeveyni ile özdeşleşir ve bu özdeşleşme sayesinde çocukta ebeveynin yasağı da içe alınmış olur. Bu da üstbenin çekirdeğini oluşturur (Freud, 1924).

Annenin çocuğa hiçbir eksiklik veya kayıp yaşatmamış olması, olası bir geçiş alanına izin vermemesi, çocuğun kayba dayanamaması ile sonuçlanır. Oyun, düşünme,

simgeleştirme, düşlemsel yaşantı hepsi bu geçiş alanında yer alır. Böylece çocuğun narsistik yaralarının, otonomide başarısızlık ile yakından ilişkili olduğu görülür.. çocuk ilk nesneler üzerinde tümgüçlülük düşlemini devam ettirir. Bu çocukların çevreyi denetim altına alma, ele geçirme dürtüsü (Denis,1977) bununla ilgilidir: annenin çocuğun ayrışması için ayrı bir alan açması gerekir; bu yerine gelmediğinde tümgüçlülük devam eder.

İstila endişesi nesneyi nefretle püskürtmeyi de tetikleyebilir. Birçok durumda davranış bozukluklarının ve çocuğun şiddetinin kökeninde böyle bir durum yatar: aşk içinde ayrılamayan çocuk, nesneden ancak nefretle ayrılabilecektir (Zabcı,2011). aşırı korumacı tutum – ki bu çocuğun yaşının özelliklerini görmezden gelerek yapabileceği şeyleri onun yerine yapmaktan, onunla birlikte uyumaya kadar çeşitli tutum ve davranışları kapsayabilir – ensesti çağrıştırır. Bu çocuklar bazen bu tuzaktan kolay kolay kurtulamaz, bir anlamda hiç büyüyemezler. Çocuğun kişisel seçimlerini hiçe saymak bir anlamda farklılığı yok saymak demektir (Habip, 2012).

Örümceğin tarantulaya dönüşmesi, çocuğun ilişkinin bir yönünü tehlikeli olarak algıladığının göstergesidir. Ensestüele yaklaşmak, ölümü çağrıştıran bir durumdur. A'nın zihni anneyle o kadar meşgul ki, anneye mesafe olarak yaklaştığında bile dikkati dağılmakta (baş başa etkinlik yaptıkları sırada anne A'nın oyunu yarım bıraktığını ve konsantre olmakta zorlandığını söyledi), bir arada olmak bilinçdışında ensestüel çağrışımları beraberinde getmekte ve bir arada bu kadar yakın olmak katlanılamaz bir hal almaktadır. Hem anneyle düşlemlerinde bir arada olmak istemekte, hem de bağımsızlaşmaya çalışmaktadır. İçsel çatışma, yoğun öfke ve saldırgan davranışlar olarak kendini göstermekte olup, simgesel düzlemde ifade edilemeyenin bedenle karşılık bulduğu düşünülmektedir.

Erkek resmi çiziminde: ''Bu palyaço çok komik. Komik bir devmiş bu.'' A'nın burada gücü minimize ettiği, kastrasyonu hafifletmeye çalıştığı, aslında anneyle çift olma durumunun kendisini korkutuyor olabileceği düşünülmektedir. Ödipal dönemin yapılandırıcı bir şekilde ilerlemediği görülmektedir.

A'da ruhsal organizasyona regresif bir yapılanmanın hakim olduğu, kadınsıyı tarif etmede manik reaksiyonlarda bulunduğu (bu kız dans ediyor, ellerini çırpıyor, vb), cinsel merakın yoğun, düşünceye yatırımın az, dürtüye yatırımın fazla olduğu düşünülmektedir.

Okul sürecinin bu vaka üzerindeki etkilerine bakıldığında, A. uzun bir süre öğretmenin/okulun koyduğu kurallara ve sınırlandırmalara şiddetli ve sert tepkiler göstermiştir. Aslında böylelikle bir anlamda okulun babasal fonksiyonunu belki de reddetmiş oluyordu. Zira sınırlar, çocuğun karmaşa oluşumları tarafından, özellikle de okula ve öğretmene karşı tutumunu oluşturan babasıyla ilişkisi tarafından belirlenmiştir. Öğretmenin

hem bedensel, hem de ruhsal anlamda koyduğu sınır ve her şeyden önemlisi bu sınırın sevgiyle birleşmesi, A. üzerinde zamanla terapötik bir etki yaratmaya başlamıştır.

3.2. Olgu Sunumu – II (D.Y.)

D.Y. 5 yaş 6 aylıktır. Fiziksel gelişimi kronolojik yaşına göre iyi düzeyde olan, hareketli ve konuşkan bir çocuktur. Artikülasyon bozukluğu vardır. Çevresi üzerinde hakimiyet kurma isteği oldukça yoğun olup, istekleri konusunda fazlasıyla ısrarcıdır, bunlar gerçekleşmediği takdirde öfke krizi geçirmekte ve çevresindeki akranları ve yetişkinlere fiziksel zarar verme eğiliminde bulunmaktadır (vurma, itme, ısırma, tükürme, küfür etme). Sınıf içerisinde ve bireysel görüşmelerde, oyun ve çizimlerinde saldırganlık eğilimlerinin dikkat çekici düzeyde olduğu görülmüştür.

I.GÖRÜŞME

Anne ve baba ilk görüşmeye 20 dakika geç geldiler. Anne güleryüzlü bir şekilde odaya girerken, baba göz teması kurmadan sadece tokalaştı ve yerine oturdu. D. odaya girer girmez kişisel çekmecelerimi karıştırmaya başladı ve içinde neler olduğunu merak ettiğini söyledi. Baba herhangi bir müdahalede bulunmazken anne yalnızca sözel olarak uyarıda bulundu. Görüşme başladığında D. babasının kucağına oturmak istedi ve baba bir anda görüşmeden koparak D. ile ilgilenmeye başladı. O sırada anne görüşmenin içeriğini merak eden gözlerle sabırsız bir o kadar da tedirgin bir bekleyişle kendisine soruların yöneltilmesini bekledi.

Anne özel bir şirkette insan kaynakları sorumlusu olduğunu, kariyerinde tam yükselmek üzereyken eşiyle tanıştığını ve işi bıraktığını söyledi. İşi kendi isteğiyle bırakmış ve D'ya hamile kalmıştı. Özellikle bir kız çocukları olmasını çok istemişlerdi.

D'nin ismini babası koymuştu, güneş ve güzel kız anlamlarına geldiğini söyledi. Anne D'nın ismine yakışan bir çocuk olduğunu söyledi. Çok güzel, akıllı ve çok güçlü bir kız olduğunu belirtti.

Doğum Süreci ve Sonrası :

Anne hamilelik sırasında herhangi bir problem yaşamamıştı. Doğum epidüral anestezi ile gerçekleşmişti. Baba D'yı ilk kez onun kucağına verdiklerini ve bu durumun kendisini çok heyecanlandırdığını söyledi.

Anne hamileliği sırasında çok rahat olduğunu, rahatlıkla gezip dolaştığını söyledi. Hamileliğin ilk günlerinde kendisine özellikle annesi ve kayınvalidesi destek olmuşlardı.

Anne : ''Eşim o dönemde yine her zaman olduğu gibi şehir dışındaydı. Çok sık iş seyahatleri olur ve uzun sürer, hala da öyle.''

Bebeklik Dönemi :

Anne D'nın bebeklik dönemini anlatırken sık sık duraksamış ve hatırlamakta güçlük çekmiştir. Genel olarak D'nın zor bir bebek olmadığını söylerken görüşmenin ilerleyen kısımlarında kendisini ne kadar zorladığından bahsetmiştir. Anne görüşme sürecinde sıklıkla D'nın karakterini ne kadar beğendiğini vurgulamış, fakat onun gelişim özellikleri ve bebeklik döneminde onunla olan ilişkisine dair net bilgiler verememiştir.

Onun bebeklikten beri kişiliğinin hiç değişmediğini, hep tutturan ve inatçı bir çocuk olduğunu söyledi. Onu böyle kabullenmişlerdi ve anne yeni jenerasyon çocukların zaten hep böyle olduğunu düşünmekteydi.

D. hareketli bir bebekti ve anneyle baba onu bir yerde oturtabilmekte ya da sabit tutabilmekte zorlanmışlardı, hala aynı şekilde devam ediyordu. D'nın hiç dadısı olmamıştı. Onunla anne kendisi ve anneanne ağırlıklı olarak ilgilenmişti.

Yaklaşık 18 ay kadar anne sütü almış ve memeyi bırakması anneyi düşündüğü kadar zorlamamıştı. Memeden kesme sürecinde anneye kendi annesi yardım etmişti. İlk bir hafta çok ağladığını ama sonrasında sakinleştiğini ifade etti. Ardından katı gıdaya geçişte D. oldukça sert bir tepki göstermişti ve bir süre yemek yememişti (Katı gıda vücuda dışarıdan alınan ilk nesnedir. Bu geçişte anne babanın müdahalesinin oldukça önemli olduğu bilinmektedir). Anne o dönemlerde özellikle pek çok konuda kendilerini zorladığını, o yüzden ailece D'ya baskı yapmamaya çalıştıklarını söylemiştir.

Gelişimsel Özellikler :

Anne ve babaya D'nın gelişimsel özelliklerine dair sorular yöneltildiğinde anne kapıya doğru yönelmiş ve dışarıda bekleyen anneanneyi çağırıp ona sormak istemiş, çünkü ne zaman emeklediği, yürüdüğü, konuşmaya başladığını veya diğer detayları hatırlayamadığını söylemişti. Sonrasında yaklaşık olarak tahminlerde bulunmaya başladı. ''Normal bir çocuk kaç yaşında yürümeye, konuşmaya başladıysa D'da da aynı şekilde oldu, gayet normal bir çocuktu farklı gelişen bir durum olmadı''.

Tuvalet eğitimi annenin hatırladığı kadarıyla 2-2.5 yaş civarında tamamlanmış olup, bu süreci D'nın olağan denilebilecek sıkıntılarla atlattığı belirtildi (ilk 1 ay büyük ve küçük tuvaletini evin farklı köşelerine yapabildiği, vb). 1 ay boyunca altına hiç bez bağlamamışlar ve ev içinde kıyafet de giydirmemişlerdi. Sonra hiç zorlanmadan (yaklaşık 2 ay sonra) kendisi söylemeye başlamıştı.

Çocukluk Dönemi ve Anne Baba ile İlişkiler :

Anne D'yi sık sık anneanne ve babaanneye bıraktıklarını, D'nin bağımsız bir çocuk olduğunu ve 2-3 gün anneannede kaldığında dahi anneyi hiç arayıp sormadığını belirtti. Benzer şekilde 2 yaş civarında anneyle baba on günlük bir tatile çıkmışlar ve D'yi anneanneye bırakmışlardı. Anne sonrasında herhangi bir sorun yaşamadıklarını söyledi.

D'nin yatağını yaklaşık 8-9 aylık civarındayken ayırmışlardı, şu anda kendi yatağında yatıyor fakat uykuya dalmadan önce muhakkak anneyi bir süre yanında istiyordu. Son 4-5 aydır ise gece yarısı uyanıp anneyle babanın yanına geliyor ve onlarla uyumak istiyor, baba büyüdüğü zaman zaten kendi yatağında yatacağını, şimdi onların yanında olmasından kendisinin de mutlu olduğunu söylüyordu. Anne bu sırada, eşinin de flört dönemlerinde tensel temastan çok hoşlandığı için kendisini de sürekli öpüp sarıldığını söyledi. Baba o sırada anneyi onaylar şekilde başını salladı (neden çocuğa dair dokunsal birşeyden bahsederken anne babanın temasları hakkında konuşulmaya başlandığı, şefkatle şehvetin dilinin aile içerisinde karışıyor olabileceğini düşündürmüştür).

Anne : 'D., morali bozuk olduğu zamanlarda yatmadan önce onu ağlayarak anlatır.' Son zamanlarda yine uykuya dalmadan önce vücudunda ağrılar olduğunu söylemeye başlamıştı, neresi olduğunu göstermesi istendiğinde midesi olduğunu söylüyor ve midesinin bulandığını, kusmak istediğini ifade ediyordu (bu söylemle doğuma gönderme yapıldığını düşündürmektedir) Son zamanlarda yalnızlık ve karanlık korkuları da başlamıştı.

Evde genel olarak kurallar yoktu ve D'yı daha esnek bir ortamda büyütüyorlardı, bu zamana kadar bunun çok fazla olumsuz bir yansımasını görmemişlerdi, kendilerini demokratik bir aile olarak tanımlıyorlardı. Verilen hemen hemen tüm kararlarda D'nın da fikri soruluyor, hatta geldikleri son nokta tamamen D'nın isteklerinde karar kılmak oluyordu (eve yeni bir eşya alınacağında, tatilde gidilecek yere, okul seçiminde). Evde de sık sık ebeveynlerine karşı olumsuz tutum ve davranışlarda bulunuyor, isteklerinde ısrarcı olabiliyor, olmadığında ise öfke krizlerine girebiliyor, onlara vurmaya başlıyor ve kendini yerlere atıyordu, fakat anne-baba tarafından tüm bu yaşananlar bu yaş döneminde olağan karşılanabilecek durumlar olarak tanımlanıyordu.

Anne D'nın sosyal ortamlarda oldukça girişken bir çocuk olduğunu, kısa sürede akranlarıyla ilişki kurabildiği, fakat paylaşımda problem yaşadığı ve problem çözme konusunda desteğe ihtiyaç duyduğunu söyledi. Okulda da sorunlarını daha çok o sırada arkadaşına karşı fiziksel güç uygulayarak çözmeye çalışıyordu. Dün bahçede oyun oynarken arkadaşıyla bir problem yaşamış ve hızlı bir şekilde oyuncağı elinden çekmiş sonra da, ''oh elin kanayacak şimdi, her yerinden kanlar akacak'' şeklinde bir cümle kurmuştu.

Anne baba sınır koymaya çalıştığı zamanlarda D. bağırarak ‘siz beni sevmiyorsunuz, ben öleyim istiyorsunuz’ gibi ifadeler kullanıyor, bundan tedirgin olduğunu söyleyen ebeveynler ise D’ya karşı daha esnek bir tutum içerisine giriyorlardı. Ona istemedikleri bir şey yaptırmaya çalıştıklarında (örneğin oyuncaklarını toplaması gerektiğini söylediklerinde) birden kendisini yerlere atıyor, bağırmaya başlıyordu. Anne hemen ardından ona sarılarak sakinleştirmeye çalışıyor (ona sarılıyor, öpüyor) fakat başarısız oluyordu.

Annenin özellikle vurguladığı noktalarda biri, evde birşeyi yanlışlıkla yere düşürdüğünde çok korkuyor ve birden ağlamaya başlıyor, hemen arkasından da ‘bizim evimizde kurallar var mı, bana şimdi kızacak mısınız?’ diye sorgulamaya başlıyor oluşuydu.

Anne tarafından D’nın karakterinin tıpkı dayısına ve babasına benzediği, hatta evde birbirinin aynısı iki kişiyle yaşadığı ifade edilmişti. Anne, kendi erkek kardeşinin de küçükken aynı D. gibi davrandığını, her ikisinin de mükemmeliyetçi ve hırslı olduklarını, şimdi D’nın da bir şeyi yanlış yaptığında çılgına döndüğünü söyledi (baba varken çocuğun anne tarafından dayıyıa benzetiliyor oluşu, annenin zihninde bu çocuğun erkek kardeşten mi yoksa eşinden mi sorusunu düşündürmüştür). ‘’Babanın işle ilgili stresi daha fazla olduğu için D’ya karşı bazen daha sabırsız davranabiliyor, sesini hemen yükseltiyordu, ama D. babadan pek etkilenmiyor.’’

D. babayla birlikte daha fazla vakit geçirmek istiyordu ve annenin tabiriyle ona çok düşkündü. Hep babasının kendisiyle oynamasını, onunla ilgilenmesini ve onun yedirip giydirmesini istiyordu. Anne bu yaşlarda kız çocuklarının babalarına düşkün olduklarını, fakat D’nın düşkünlüğünün aşırı olduğunu vurguluyordu. Özellikle babayla evcilik oynuyor ve drama yapmak istiyor, oyuncaklarını konuşturmak için babasına rol vermek istiyordu fakat baba bu tarz oyunları sevmiyordu.

Baba bu sırada annenin sözünü keserek, okulda öğretmenlerinin onu uyarmasından çok rahatsız olduğunu, duygusal bir çocuk olduğunu ve D’nın bundan olumsuz yönde etkilendiğini söyledi. konuyla ilgili öğretmenleriyle konuşmamı istediğini söyledi.

D. evde ‘’okulda kimse beni sevmiyor, neden okula gelip benim doğum günümü kutlamıyorsunuz, bütün çocukların anne babaları geliyor, siz de beni almaya gelin okula, parti yapsınlar benim için okulda’’ şeklinde ifadeler kullanıyordu.

Ebeveynlerin kendi ebeveynlerine dair paylaşımları :

Anne, kendi annesini özverili, sakin bir kadın olarak tanımlıyor, bununla birlikte kendisinin bu anlamda annesine benzemediğini, daha sabırsız ve ani çıkışları olabilen bir kişi

olduğunu belirtiyordu. Babasının ise yardımsever olduğunu belirtiyor, bu noktada eşiyle babasını karşılaştırmaya başlıyor ve eşinin babası kadar fedakar ve yardımsever bir adam olmadığını söylüyordu. Kendi çocukluğunda babasıyla ilişkisinin zayıf olduğunu, bu zamana kadar babasıyla hiç sarılmadıklarını söylüyordu (gözleri doldu). Baba kendi ebeveynlerine dair konuşmakta çekimser davrandı. Görüşmenin başından bu yana sürece dair olan negatif tutumunu sürdürmek suretiyle sessizliğini korudu, sadece babasını D. doğmadan önce kaybettiklerini söyledi.

II.GÖRÜŞME :

Anne baba görüşmeye birlikte katıldılar. Annenin ilk görüşmede olduğu gibi yine yüzünde sürekli bir gülümseme vardı (olumsuz durumlardan bahsederken bile). Baba ise göz teması kurmuyor, iletişime geçmeden sadece elindeki telefonu ile ilgileniyor ya da camdan dışarıya bakıyor, genel itibariyle oldukça gergin görünüyordu.

İlk görüşmeden bu yana D'nın genel durumu ile ilgili konuşuldu. Anne ev içerisinde yakınmalarının hala devam ettiğini, sınırlandırmaya çalıştıklarında daha tepkisel davranabildiğini, bu nedenle de ne yapacakları konusunda kafalarının karışık olduğundan bahsetti. O sırada babanın telefonu çaldı ve ayağa kalkıp odanın içinde dolaşarak telefonla konuşmaya başladı (görüşmeyi değersizleştirdiği görülmüştür).

Baba oturduktan sonra anne babaya masanın altından ayağı ile vurdu, sonrasında baba, okulda çok sert bir disiplin uygulandığını, bu kadarına gerek olmadığını, bu yaştaki çocuklar için böyle davranmanın çok normal olduğunu ve bu kadar sorgulanmaması gerektiğini ifade etti. Sınıfların kalabalık olduğunu söyleyerek; ''15 kişilik sınıfta çocukların elbette bu tarz öfke krizleri geçirebileceklerini söyledi.

Görüşmenin ilerleyen dakikalarında anne D'nın okulla ilgili paylaşımlarından bahsederken baba, annenin saçlarına dokunmaya başladı (gelişim uzmanının (düşünmemesi ve yorumlayamaması) ve eşinin (daha fazla şey anlatmaması için) dikkat dağıtmaya çalıştığı düşünülmüştür).

Sonrasında anne, evde D'nın agresif davranışları karşısında onu ikna etmeye yoluna gittiklerini ve bir şeyi zorla yaptırmamaya çalıştıklarını söyledi.

Yakın çevrelerinden bazı kişiler, D'yı bir pedagog'a götürmeleri konusunda anne babayı ikna etmeye çalışıyordu, fakat baba özellikle bir uzmana gidilmesine karşıydı, çünkü babanın deyimiyle D'nın kişiliği yavaş yavaş oturacaktı, ortada çok ciddi bir problem varsa da bunu okul çözmeliydi.

III.GÖRÜŞME

Anne görüşmeye D'yla katıldı. Baba önemli bir toplantı nedeniyle gelememişti. D'nın son görüşmemizden bu yana (iki haftadır) ölüm korkuları olduğundan bahsetti. Son zamanlarda okulda odamda oynadığım bireysel oyunlarda ve çizim çalışmalarında da ölüm temasını sıklıkla işlediğini düşündüm. Evde bebeklerine rol biçip oynatırken onları öldürüyordu fakat hangi karakterlere bunu yaptığını anne hatırlayamadı.

Anne yeniden evde D'ya karşı tutumlarından bahsetmeye başladı.

D'nın önceki görüşmelerde olduğu gibi yine kişilik olarak baskın bir karakter olduğunu, bu nedenle onu kontrol etmekte güçlük çektiklerini söyledi. Anne D'yı kendisine göre isteklerinin daha fazla arkasında durmayı başarabilen, sonunda da muhakkak dediğini yaptıran bir çocuk olarak tanımlıyordu. Bu anne ve babaya göre olumlu bir şeydi. O ne istediğini iyi bilen, kararlı bir çocuktu. D'nın öfkeli ve saldırgan davranışları karşısında çoğu zaman anne geri çekiliyordu. Aslında bu zamana kadar hatanın kendisinde olduğunu, ona karşı hep çok yumuşak davranarak yanlış yaptığını düşünüyordu. Anne görüşmenin sonlarına doğru evde kuralları çoğu zaman D'nın koyduğunu söyledi.

D., annenin ifadesiyle bu zamana kadar okula gelmek istememe gibi bir durum yaşamamıştı. Okula severek ve isteyerek geliyordu (bu noktada okulun onun çerçeve ihtiyacını karşılayan, onu sınırlandıran bir ortam olduğu, D'nın da zaten ihtiyacı olan, kendini güvende hissedeceği ve onu yönlendirebilecek bir nesne olduğu görülmekteydi).

Haftasonu, D'nın gelinlik istemesi üzerine neredeyse bütün bir şehri sabahtan akşama kadar gezmişlerdi. Anne : ''aslında beğendiği gelinlikler oldu ama ona göre olanı kalmamış, biz de sırf üzülmesin diye büyük bir gelinlik aldık ama tabi basit bir şey'' (Bu ifade annenin sanki D'nın babayla çift olma arzusuna hizmet ettiğini düşündüren bir sahne olmuştur)

Anne: ''D. benim 'hayır'larımı pek 'hayır'dan saymıyor, aslında babasınınkileri de.'' Aile D'yı yaz okuluna vermeyi düşünüyor (annenin fiziksel olarak D'nın yanında, fakat ruhsal olarak çocukla birlikte olamadığı fikri edinilmiştir), kendileri de kısa süreli bir tatile çıkmayı planlıyorlardı.

Ebeveynlere ve Çocuğa Dair Duygu ve Düşünceler :

Anneye Dair : Anne fiziksel olarak çekici bir kadındı ve sakin bir görünüm sergilemişti. Görüşmeler boyunca sürekli gülümsemiş, kaygı düzeyinin arttığı durumlarda ise bunu gizlemek için özel bir çaba sarfetmiş, fakat kendini aşırı kontrolü çoğu zaman başarısız

kalmıştır. Bazen (özellikle ilk görüşmede) sanki bir sonraki soruya vereceği cevaba odaklanmış gibi zaman zaman dikkati dağılmış ve o sırada yöneltilen soruya konsantre olmakta güçlük çekmiştir. Diğer görüşmelerle birlikte düşünüldüğünde aslında genel olarak D'nın tarihini kurabilmek, öyküsünü oluşturup anlatabilmekte güçlük çektiği görülmüştür (gelişim özelliklerini anneanneye sormak istemesi, uzun süre sessiz kalması,vb). Aslında annenin belirttiği kadarıyla doğumundan bu yana sürekli D. ile birlikteydi ve onun fiziksel ihtiyaçlarını yeterince karşılayabilmiş görünüyordu fakat belki de ruhsal anlamda onu doyuramamıştı ve zihni D. ile yeterince meşgul değildi. Düşüncesinde ona belirli bir yer açabilmek için çaba sarfetti, aktarımda bulunurken daha yüzeyseldi, kafası karışıyor, kurduğu bazı cümleler birbiriyle çelişiyor, tutarsız ifadeler kullanıyordu. Birden farklı bir konudan bahsetmeye başladığı zamanlar söz konusu olmuştur.

Anne, D'nın okul içerisinde ve aslında evde de benzer şekilde davranış ve tutumlarını olabildiğince normalleştirmeye çalışmış, fakat bir yandan da süreç ilerledikçe (savunmalar azalıyor) ve D'nın saldırgan davranışlarının şiddeti ve yoğunluğu arttıkça onun endişelendiği gözlemlenmiştir (yaşadıkları bu durum karşısında artık yavaş yavaş çaresizliğini sözcüklere dökmeye başlaması buna örnek teşkil etmektedir). Bu noktada aslında süreçten faydalanmak istemiş, fakat eşinin gölgesinde kalıyor olması dikkati çekmiştir. Çünkü baba kesinlikle psikolojik yardım almaya karşı olduğunu dile getirmiştir (Baba tümgüçlü ve eksikliğe tahammülü olmayan bir tablo çizmiştir. Anne ve baba arasındaki farkın ise negatife olan töleranslarının ne kadar düşük olduğunu farklı tutumlarla gösteriyor olmalarıydı. Baba daha görünür bir şekilde bunu yaparken -öfkeli söylemler, agresif davranışlar, vb- anne daha pasif agresif bir tutum sergilemiştir).

Anne D'yla oyun oynamayı sevmediğini, özellikle evcilik ve bebeklerle oynanan oyunlarda çok sıkıldığını, onunla yalnızca kısa süreli masa başı aktivitelerine dahil olabildiğini ifade etmiştir (Oyun alanı, anneyle bebek arasında yer alan ya da temelde anneyle bebeği birleştiren potansiyel bir mekandır. Oyun sadece içgüdülerin işin içine girmesi değil, kişisel ruhsal gerçeklik ile gerçek nesnelerin denetlenmesi deneyimi arasındaki etkileşimin de istikrarsızlığıdır aynı zamanda (Winnicott, 1971).

Babaya Dair : Baba görüşmeler sırasında genel olarak umursamaz (aslında tedirgin, ''neden bu kadar çok soru soruyorsunuz?'',savunmacı yaklaşım,vb), zaman zaman da tepkili bir tutum sergilemiştir. Oldukça tümgüçlü, grandiyöz bir tavır içerisinde olduğu görülmüştür. İlerleyen süreçte (daha derinlemesine bilgiler alınmaya başlandıkça) rahatsızlık duymaya başladığı dikkati çekmiştir. Görüşmeler sırasında kendisinin de görüşü alınmak istendiğinde kalkıp odanın içinde dolaşmaya, telefon ile konuşmaya ve acil telefon görüşmelerini öne

sürerek odadan çıkma yoluna gitmiştir. Bunlar baba tarafından süreci değersizleştirmeye çalışan tutum ve davranışlar olarak değerlendirilmiştir.

Ev içerisinde olup bitenlere, anne-baba ve anne-baba-çocuk üçgenine dair yaşanılanların bu kadar sorgulanmasının doğru olmadığını ifade etmiş (Baba: ‘’Neden soruyorsunuz bu soruları?’’ perseküte bir tepki olarak değerlendirilmiştir) o sırada araştırmacı da (gelişim uzmanı) dış dünyanın bir parçası). Babanın aslında kendi yıkıcılığından korktuğu ve bunu dışarıya yansıttığı düşünülmüştür).

II. Görüşmede baba düşüncelerinin bir noktasında, kendisinin babalık rolünün sorgulanmakta olduğunu belirttiğinde, görüşme olumsuz bir yere gitmeye başladı. Konuşma sırasında böyle bir anlama yol açabilecek herhangi bir şey söz konusu olmamıştı fakat baba ani bir çıkışla gelişim uzmanına biraz daha mesafe almıştı.

Baba görüşmeler sırasında neredeyse hiç göz teması kurmamaya özen göstermiş, göz göze gelindiği dakikalarda da öfkesiyle neredeyse tüm odayı, eşyaları- yok edecekmiş hissi yaratmıştır. Bununla birlikte D. odada olumsuz bir davranış sergilediğinde ya da anne eve dair olumsuz bir paylaşımda bulunduğunda baba baştan çıkarıcı bir pozisyona bürünmüş (annenin saçlarını okşamaya, bacağına dokunmaya başlamış, iş seyahatleri olduğunda gerekirse haftasonlarında bu görüşmelerimizi yapmamız gerektiğini söylemiştir.)

Anne- Babaya Dair : Anne eşinden çekinen bir görünüm sergilemiştir. D’yla ilgili olumsuz bir paylaşımda bulunduktan sonra her seferinde eşiyle göz göze gelmiş, sonrasında kullandığı ifadeleri yumuşatma yoluna gittiği görülmüştür (‘’Evet D. baş edilmesi güç bir çocuk’’ dedikten sonra, ‘’Ama bu yaştaki çocuklar genelde böyledir zaten değil mi?’’) D’yla ilgili paylaşımlarında babanın odadan çıktığı iki sefer biraz daha rahatladığı ve daha bağımsız hareket edebildiğini düşünülmüştür. Genel olarak söylemlerine bakıldığında birbirlerine yatırımları oldukça fazla gibi görünmekle birlikte, zaman zaman babanın anneyi, değersizleştiren tutum ve davranışları olduğu dikkati çekmiştir (annenin sözünü kesme, annenin düşüncelerini ikinci plana atma,vb). Anne- baba kızlarının büyümüş de küçülmüş tavrını seviyorlardı ve sanki bunu cesaretlendiriyorlardı.

D.: ‘’Ben çocuk değilim, yetişkinim, annemle babam öyle söylüyorlar bana’ (bir oyun seansında canlandırdığı sahne sırasında kurduğu bir cümle). Ayrıca anne bu inatçı ve sınırsız tutumlarını (D’nın) onun karakterinin bir parçası olduğunu ve bu durumun da onların hoşuna gittiğini ifade ediyordu, (böyle bir durumda çocuğun erken bir ‘ben’ gelişimine itiliyor olabileceği düşünülmektedit -çizim ve oyunlarında kendini baştan çıkarıcı ve kadınsı öğelerle sunması, dikkat çekme çabaları, vb).

D'yle İlgili Gözlemler : D. sınıf içerisinde arkadaşları ile paylaşım konusunda problem yaşamaktaydı; 'Hemen o oyuncağı bana ver yoksa seni öldürürüm, annemle babama söylerim seni döverler, ağzından kanlar gelir, babam seni bıçakla keser, beni sinirlendirirsen seni ikiye bölerim' şeklinde ifadeler kullanmakta, sınıfta birden çığlık atarak bağırmaya başlamakta, sıkıldığını, sınıfta durmak istemediğini söyleyerek dışarı çıkmaktaydı. Etkinlik sırasında da sürekli ayakta dolaşmak istiyordu. Yine benzer davranışlar sergilediği bir gün öğretmeni sakinleşmesi için farklı bir odaya aldığında birden gülmeye başlamış, öğretmene dönerek: ''Bana bir daha kızarsan sana vururum, tükürürüm. Sen beni hep dövüyorsun, bana vuruyorsun, sana çok kızgınım beni buraya getirdiğin için'' dedi. Sandalyeleri yerlere devirmeye başlamış, biraz sakinleştikten sonra da resim yapmak istediğini söyleyerek ''ben şimdi bir çiçek bahçesi yapmak istiyorum, sonrada öğretmeni odadan ayrıldıktan sonra bana bu resmi eve götüreceğim, yok yok vazgeçtim çok güzel olmuş bu sana hediye edeyim' dedi. Ardından öğretmeni için de bir sticker alıp ona hediye etmek istediğini söyledi. Sınıfa girdiğimizde öğretmenin yanına oturdu, onun saçlarını okşamaya ve kollarına dokunmaya başladı, ona sarıldı.

Okulda genellikle günlük rutinlerin karşılanması amacıyla (yemek yeme, ellerin yıkanması vb) sıraya girmeleri gerektiğinde her seferinde en önde olmak istemiştir; ''Senin için en önde olmak ne ifade ediyor'' diye sorulduğunda: ''Yarışma gibi, önde olursam kendimi kazanmış gibi hissediyorum, arkada olunca kaybediyorum, çok üzülüyorum, kızıyorum, o zaman ben de önümdekilere vuruyorum'' şeklinde yanıt vermiştir. Oyun oynamak ya da bir etkinlik gerçekleştirmek için sırayla öğrenciler odaya alındığı zamanlarda da ''Ben beklemeyi hiç sevmem, önce beni almanı istiyorum yoksa seni döverim'' şeklinde ifadeler kullanmıştır.

İlk 4 seans odaya geldiği zamanlarda oldukça kontrolsüz hareketler sergilemiştir (odadaki kişisel dolap ve çekmeceleri izinsiz açmaya başladı -içinde ne olduğunu merak ettiğini ifade etti, kutudaki oyuncakların hepsine aynı anda açıp bakmak, koltuğa oturup bilgisayarı karıştırmak istemiş, yönlendirilmemiş oyunlarda ne yapacağını bilememiş ve sınırlandırılmaya ihtiyaç duymuştur). D'nin aslında bir çerçeveye ihtiyaç duyduğu ve kendisini güvende hissetmek için sınırlara gereksinimi olduğu düşünülmüştür.

Takip süreci başladığından itibaren yaklaşık 2 ay kadar sınıfta haftada aşağı yukarı iki kez kendini minderlerin üzerine atmış, gözlerini kapatmış, kendi tabiriyle bayılma taklidi yapmaya başlamış, öğretmenleri ve arkadaşları yanına geldiğinde ise gülerek şaka yaptığını, onları kandırdığını söylemiştir.

1. Hafta / 1. Seans : Odaya girer girmez, anne baba görüşmesinde olduğu gibi yine ilk olarak dolaplara ve kişisel çekmecelere yönelerek açmaya çalışmış açamadığında anahtarın nerede saklandığını öğrenmek istemiştir. Sonra odadaki farklı nesneleri (boya kalemleri,

küçük hayvanlar, mutfak araç gereçleri) eline alıp 'bu pipi mi, pipiye benziyor, bu da kuku, bu da popo olsun o zaman' gibi ifadeler kullanıp, sesli bir şekilde gülmeye başlamış, bunu sonraki birkaç seansta daha tekrarlamıştır.

2. Hafta / 2. Seans : Bire bir oynanan bir oyun sırasında, önce biberonu alıp oyuncak bebeği beslemiş, sonrasında da her yerinin yaralandığını –elleri,ayakları,kolları-ağzı-başı- söyleyerek sargı beziyle bebeğin el ve ayaklarını sarmaya başlamış, sonraki seanslarda da aynı kurguyu tekrarlayıcı bir şekilde sürdürmüştür. Oyunu sırasında sık sık aynayı eline alıp bebeğin yüzüne tutmuş ve yüzünün de mikroplarla dolu (mikrobun kavramsal olarak D. için zarar veren, hasta eden, kontrol edilemez bir şey olduğu, dolayısıyla kontrolü kaybetmekten korkuyor olabileceği düşünülmüştür) olduğunu o nedenle sarması gerektiğini söylemiş, yoksa kendi tabiriyle bebeğin hastalanabileceğini, sonunda da ölebileceğini (kendi saldırganlığı açığa çıkıyor) ifade etmiştir. Sarmadan önce her yerine sert bir şekilde iğneyi batırmaya başlamış, sonra da her yerinin kanadığını söylemiştir. Sonrasında odada yapıştırıcı olup olmadığını sormuş ve bantı eline alarak tüm küçük figürleri birbirine bağlamaya başlamıştır. ''Bunlar hep kırılmış, ayrılmış birbirinden, yapıştıralım sağlam olsun'' dedi (ardından suçluluk duygularına bağlı telafi çabalarının geldiği fikrine ulaşılabilir. Yapıştırma, bir araya getirme bağ kopukluğu ve ya iletişim eksikliğine bir gönderme olarak değerlendirilmiştir. Öfkesinin altında kırılgan bir yapı olduğu düşünülmüştür).

3. Hafta / 4. Seans : Yine bir oyunda rol canlandırma sırasında:

''Ben dev bir kadınım, kocamanım, patronum ben. Her şeyi ben yönetirim. Bizim evimizde de kurallar var biliyor musun, ama hepsini ben koyuyorum. Burada da kuralları ben koyarım'' demiştir (Burada tümgüçlü savunmalar dikkati çekmektedir).

Aynı seansta çizim çalışmasının gerçekleştirildiği sırada kendisinden insan-ağaç- aile resimleri çizmesi istenmiştir. İnsan-ağaç çizimlerinde dikey olarak verilen kağıdın pozisyonunu değiştirmiş, bir anlamda karşı tarafa; ''Ben senin hiyerarşini tanımıyorum!'' mesajını vermeye çalışmıştır.

Kız resmi çiziminde;

''Bu kraliçe, yok kral, kraliçe….'' Bu ve benzeri ifadeleri ile D'nin özdeşim sorunsalı olduğu düşünülmüş, nesne sürekliliği olmaması, çocuğun ebeveyne tutunamayışı gibi noktalarında göz önünde bulundurulmasına dikkat edilmiştir.

Resimlere ilgili detaylara baktığımızda;

Ellerin olmadığı, hayata tutunabilmekte zorlandığını düşündüğü, bu yüzden de tümgüçlü savunmalara başvurarak kırılganlığını örtmeye çalıştığı, çocuksu eksikliğiyle yüzleşmek

istemediği düşünülmüştür. Boyun ve burunun çizilmediği, cinsel dürtülerin bastırılmasında zorlanıyor olabildiği fikri edinilmiştir. Kolların iki yana açık pozisyonda olması benlik ve sosyal ilişkilerle ilgili bir durum olduğunun göstergesi olup. D'nin insanlarla ilişki kurma arzusuna gönderme yapılmıştır. Kendisini çerçeve içine almış, dış kontürleri kalın ve bastırarak çizmiştir (tehlikeli dış dünya algısı, çerçeve ihtiyacı gibi noktalara temas ettiği düşünülmüştür).

Kız resminde çizdiği kişinin ne yaptığı sorulduğunda;

''Kanatlarını istiyor, uçmak istiyor (tümgüçlülük) sonra da çiçek toplayacak'' cevabını vermiş, kiminle yaşıyor sorusunu ''tek başına'', erkek veya kız kardeşi var mı diye sorulduğunda ise ''evet kız kardeşiyle birlikte yaşıyor'' şeklinde yanıtlamıştır. Resimdeki kişiye dair olumlu sıfatlar atfedilen maddelerdeki sorulara ise (güzel mi, akıllı mı, güçlü mü?, vb) evet yanıtını verirken, olumsuz tanımlamaların olduğu maddeleri sert bir şekilde 'hayır, asla' diyerek cevaplamıştır.

Nelere kızar, öfkelenir sorusunda oturduğu yerden kalkıp odanın içinde dolaşmaya başlamış, sonra da 'arkadaşlarım oyuncağımı alırsa, annemle babam istediğimi yapmazsa, saçlarımı kestirirse, biri bir şeylerimi çalarsa çok kızarım' yanıtını vermiştir (Annenin babayı onun elinden alacağı ya da onu cezalandırıp güzelliğini çalacağına dair kaygılandığı düşünülmektedir).

En bağlı olduğu kişi sorusuna ''ablası'' demiştir (Ablanın anne olarak ifade edildiği düünülmüş, zaman zaman çizdiği kişiye annesinin adıyla bazen de kendi adıyla hitab ettiği ve nesil farkını reddetme yönünde bir eğilime sahip olduğu görülmüştür).

Kiminle yaşıyor diye sorulduğunda ''tek başına'' demiştir (Kastrasyon endişesinden, yani bir kız çocuk olarak kastrasyonu annenin sevgisinin kesilmesi olarak yaşıyor olmaya bağlı veya babayı uzaklaştırarak ensestüelden kaçmaya dönük bir tutum sergilediği fikri edinilmiştir)

İnsanlara güveniyor mu? diye sorulduğunda ise; ' hayır çünkü kimse onu sevmiyor, onu hep dövüyorlar, kötü davranıyorlar'' demiştir.

Anne babası ile nasıl geçiniyor?

Önce duraklamış, sonra tekrar ayağa kalkıp çığlık atıp sonra da gülmeye başlamıştır:

''Annesi babası yok ki, ölmüşler, çok yaşlanmışlar, bu kız tek başına yaşıyor dedim ya sana''

-Bu resim sana neyi anımsatıyor?

''Çok güzel olduğumu, her şeyim çok güzelmiş.''

Erkek çiziminde;

‘’Bu erkek bir şeye çok kızmış. Ağlıyor. Hastalanmış.’’

Erkeğin en çirkin yeri neresi ? Yüzü.

Sinirli biri mi? Evet. Nelere öfkelenir? ‘’Biri elinden oyuncağını alırsa çok kızar.’’

Kimle yaşıyor bu erkek? ‘’Annesiyle.’’

Üzgün mü ? ‘’Evet. Yok yok çok mutlu.’’

Ağaç resminde (Ek-5); ‘’Bu çok yaramaz bir ağaç. Bu kadar anlatacağım sana. Bir şeyler daha söyleyeceğim ama, yok yok vazgeçtim (baştan çıkarıcı tutum)’’. Ağaca kollar yaptı. Ne ağacı diye sorduğumda bilmediğini, sonrasında da iğne ağacı (sosyal ilişkilerde saldırgan eğilimler, kendini güvensiz hissetme, bu nedenle kendini koruma çabasının izlerine rastlanmıştır) olduğunu söyledi. Resmi tam vereceği sırada ise ‘’Bu sihir ağacıymış, sihirli güçleri varmış, ne isterse yapabilirmiş’’ yanıtını vermiştir (Ağacın dallarının gövdeden daha büyük olması yine dürtüyü kontrol etmekte zorlandığının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir).

Aile resminde yalnızca babasıyla ikisini çizdi. Kendisinde burun olduğu ama babada burun çizimini gerçekleştirmediği dikkati çekmiştir. Burun olmaması babanın baştan çıkarıcı olmasına gönderme yapan bir durum olduğunu düşündürmüştür. D.: ‘’Ben kediyim, çünkü kedi gibiyim, çok güzel olduğum için. Öyle yürüyebilirim, çok güzel taklit yaparım, yapayım mı? (yerde kedi gibi miyavlayarak emeklemeye başladı). Babam da köpek olsun. O da köpek gibi havlar, ısırır. Bir de hep telefonla konuşur. Çiçek de yaptım buralara, ama çiçekler ölmüşler, kimse sulamamış onları. Babamla çiçek topluyoruz, çok mutluyuz.’’ Ardından yine babasıyla ikisini bir tiyatro sahnesinde resmederek (Ek-4) daha sonra aynı resme kendilerini izleyen seyircileri eklemiştir.

(Resmin sonunda şu soru sorulmuştur) Peri gelse ondan ne dilerdin ? ‘’Ben kendim periyim zaten. Bir de kilidim olsun isterdim. Her yeri açabilirdim, gizli olan çekmeceleri, her yeri. Bu sadece iki kişilik bir aile. Babamla ben varız. Babam çok büyük ve şişman, o yüzden göbeğini yapıyorum. Neredeyse patlayacak. Ben de burada büyümüşüm, kocaman olmuşum, boyum da uzamış. Güneş de yapıyorum. Köpek beni kaçırıyor ama anne izin vermiyor. Ben kedi köpek çizmeyi bilmiyorum. Şapka çizerek bunun parti şapkası olduğunu söyledi. Babasıyla partiye gittiklerini ifade etti (manik tepki olarak yorumlanmıştır).

Odadan ayrılırken iki sticker istedi. ‘Birini öğretmenime vereceğim’ dedi. Sınıfa döndükten sonra diğer çocuklara hikaye (leylek hikayesi) okuyan öğretmenin yanına giderek onun kollarına tutundu yanına oturdu ve ona sarıldı).

5. Hafta / 7. Seans : Bir oyun sırasında da özellikle oraliteye gönderme yapan bazı temalar dikkati çekmiştir: Anneleri oyuncak kedilere yemek yapmıştı, fakat bunlar D'nın deyimiyle kedileri öldüren bir yemekti ve yedikten sonra hepsi zehirlenip ölmüşlerdi (''Dış dünya tehlikeli, dış dünyadan gelen de. O halde kendimi savunmalıyım'' düşüncesinin hakim olduğu düşünülmüş, oral sadistik dürtülerin açığa çıktığı görülmüştür. Bununla birlikte çocuk kesin olarak oral dönemde problem yaşamıştır denilemez. Anne fiziksel anlamda yeterli derecede beslemiş olabilir, fakat aile görüşmelerinden de elde edinilen bilgiler doğrultusunda ruhsal anlamda onu besleyememiş olabileceği düşünülmektedir).

Oyun sırasında şöyle bir cümle kurmuştur : ''Uykularında ölmüş bu kediler. Bu bir rüyaymış, ama çok kötü bir rüya. Ben de hep kötü rüyalar görüyorum, çok korkuyorum, o yüzden hep gözlerim açık yatıyorum. Gözlerimi kapatamıyorum''

- ''Gördüğün rüyalardan biraz bahseder misin?''
- ''Canavarlar vardı, eve girmişler beni kaçıracaklarmış, yiyeceklermiş beni ama ben hepsini döverim onların, sihirli kılıcım var benim''.

6. Hafta / 8. Seans : Küçük hayvan figürleri oynadığı bir oyunun kurgusunu şu şekilde anlatmıştı; annesinin yavru ayıyı kucağından yere düşürdüğünü, sonra ayının başının patladığını, kemiklerinin kırıldığını, sonra da hepsinin ağlamaya başladığını söyledi. D.: ''Sonra bu ayının annesi de ölmüş, hastaymış. Çocuğu da hasta olduğu için çocuğunun hastalığı anneye bulaşmış'' (aslında kendi yıkıcılığının anneyi yok etmesinden korktuğu ya da kendi agresyonunu anneye yansıttığı/dışarıda bir nesneye yüklediği izlenimi edinilmiştir. Böylece kendi içinde bu agresyonun katlanılamaz bir boyuta ulaşmasını engellmeye çalışmaktadır.

Aynı seansta kötü adamların resmini çizmek istediğini söyledi.

Anne babasını kötü olarak nitelendiren çocuk için Dolto der ki, o çocuğa olumsuz duygusuna yer vermesini ve çocuktan kötülüğü çizerek tasarımlamasını ister. Çünkü analist (burada danışman) çocuk tarafından kötünün ne anlama geldiğini bilmez

(ben de kendisinden böyle bir resim istediğimde çizerken şu cümleyi kurdu, ''çiçek yaptım ama ölmüş bu çiçekler,su vermemişler, ölmüş, şaka yaptıımmm.''

7. Hafta / 10. Seans **:** Pamuk prenses çizmek istediğini söyledi. Resmin hikayesini anlatması istendiğinde şu cümleleri kurdu : ''Bu bir pamuk prenses. 6 yaşında. Hiç ölmeyecekmiş. Çok güzelmiş. Annemin resmini çiziyorum'' dedi.

Olguya Dair Kuramsal Açıklamalar ve Yorum :

D. ile ilk karşılaşıldığında oldukça sınır problemi olan bir çocuktu. Yukarıda da bahsedildiği üzere sadece akranlarına değil yetişkinlere (anne baba ve öğretmenlerine) karşı da fiziksel ve sözel saldırganlık sergilemekte, fakat bazı oyunlar, çizim çalışmaları ve konuşmalar sırasında elde edinilen izlenimler, geçmişin çatışmalarından mesafe alıp, gelişebilmeye/ilerlemeye müsait bir çocuk olduğunu düşündürmekteydi.

Sınır koymamak, çocuğun tümgüçlülük fantazilerini terk etmesini güçleştirir. Tümgüçlülük düşlemi: ‘’Memeyi yaratan benim. İstedim, oldu.’’ Bunu yapmazsa dağılacak. Bu düşünce onu ayakta tutuyor. İlk nesne onu hayalkırıklığına uğratabilsin ki çocuk geçiş nesnesine ulaşabilsin. Çocuk bazen iç gerçeklikten dış gerçekliğe ulaşamaz, çünkü hiç engellenmeyle karşılaşmamıştır. Bu vaka’da da benzer bir izlenimle karşılaşılmıştır.

Freud bir yetişkinin kendi arzularını erteleyebilmesi ve isteklerinden fedakarlık yapabilmesini çocuklukta bununla ilgili hazırlık yapılmasına bağlamaktadır. Buna göre, bir çocuğun yetişkin hayatında toplumsal kurallara uyabilmesi için önce ailede engellenmeyle karşılaşması gereklidir (Freud, 1930).

Ebeveynlerin çocukla baş edememesi, çocuğun sınır arayışının başka yönlere kaymasına neden olur. Anne, agresyonu da kapsamalı, çocuğun agresyonunun nedenini anlamaya çalışmalıdır. Ebeveyn çocuğunu sakinleştiremeyince, çocuk kendi kendini sakinleştirme yöntemleri bulur, bunlar kafasını duvara vurma, aşırı mastürbasyon, vb olabilir. Anne, saldırgan dürtüyü tahammül edilebilir hale getirir ve çocuk onu bu şekilde tekrar içe alır. Annenin anlamı oluşturma işlevine ‘alfa işlevi’ denir. Düşlem kapasitesi ile aynı anlama gelir (Bion,1962).

D’nın aslında bir çerçeveye ihtiyacı vardı. Yakınlaşmaya ve işbirliği yapmaya açık bir çocuktu, fakat diğer vakalarda olduğu gibi burada da anne baba tutumunun ve tümgüçlülüğünün buna engel olduğu görülmekteydi.

Çocuğun düşlemsel saldırganlığının gerçek nesneye zarar vermeyeceğini anlaması gerekir. Anne çocuğuna bu mesajı vermezse, çocuk fren bulmak için şiddetin dozunu arttırır (Winnicott, 1971). Çocuğun früstrasyon deneyimleri doyum deneyimlerinden daha fazlaysa çocuk öfkeli olur. Dolayısıyla her şey kayıp ve doyum deneyimlerinin dengede olmasına bağlıdır.

Winnicott’a göre düşlemdeki yıkıcılığa öfke eşlik etmez, tam tersine nesne ayakta kalabildiği sürece öznenin hissedeceği duygu sevinç olacaktır. Böylece nesne artık kullanılabilir durumda olacaktır. Yok etmek aslında bir başarıdır, çünkü çocuk saldırgan

olabilme riskini göze almıştır, nesnenin ayakta kalabildiğini görmüştür, ona karşı sevgi duymaya başlamıştır ve bundan böyle yıkıcılığı kendi düşlemlerinde kapsayıp tutabilecektir. Kendi tüm güçlülüğünün sınırlarının artık farkındadır, bu da kendi saldırganlığını kabul etmek anlamına gelir (''D. benim 'hayır'larımı pek 'hayır'dan saymıyor, aslında babasınınkileri de''). Winnicott'a göre bu çocuklar aslında güvenilir bir nesne arayışı içindedir. Aslında söz konusu nesne tarafından bir sınıra, çerçeveye ihtiyaç duyarlar. Winnicott çevrelemeyi annenin kollarına benzetir ve şöyle bir sıralamaya gider: Çocuğu önce annenin bedeni, kolları çevreler; sonra, ebeveyn ilişkileri, ev, yakın akrabalar, okul, toplum ve yasalar. Eğer bir çocuk önce ev içinde antisosyal davranışlar sergiliyorsa, yani anne babanın sınırları yeterli olamıyorsa, bu sonra dış çevreye (okul, arkadaşlar gibi) ve yasalara intikal edecektir (Winnicott, 1956).

Anne, D'nın karşısında ağırlıklı olarak pasif bir konum alırken, baba daha tutarsız davranmakta, onun olumsuz davranışları karşısında ya tamamen tepkisiz kalmakta, ya da daha sert bir tutum sergilemektedir (bağırma). Burada kastedilen sıradan anlamda bir 'baba otoritesi' değil, aksine babanın Yasa'ya sahip çıkması ve uygulamasıdır. Babanın salt kendi yasasını uygulaması veya hiçbir yasayı uygulamaması – ki bu da aslında aynı kapıya çıkar- çocuğun toplumsallaşmasını zorlaştıran durumların ortaya çıkmasına yol açar (Habip, 2007). Bununla birlikte D'nın oyunlarında, söylemlerinde, ayrıca yapılan görüşmeler neticesinde babanın ona karşı baştan çıkarıcı bir tutumu olduğu görülmektedir (D'yla birlikte uyuyor, birkaç kez onu yıkadığını ifade etti, ayrıca bedensel temasa dayalı oyunlarda farkında olmadan çocuk uyarılıyor, dolayısıyla şefkatle şehvetin dili birbirine karışıyor olabilir). Ebeveynler üç yaşından sonra çocuklarına sevgi ve ilgi gösterdiklerinde, çocuk açısından zorunlu olan cinsel mesafeyi göz önünde tutmaları gerekir. Bu mesafe korunmadığında çocuk ebeveynin çekiciliğini kendisini nesnelleştiren bir çekicilik olarak algılar. Bu durumda ebeveynin dürtülerinin bir nesnesi haline gelmiştir ve bedenine vakıf olamaz. Bedenine yöneltilen bakım sırasında veya yersiz sevgi gösterilerinde çocuk fazlasıyla uyarıldığından cinsel bir gerilim yaşar, bu nedenle kendi varlığını tehdit altında hisseder (Abrevaya, 2002).

Bu çocuğun latansa girmekte güçlük yaşayacağı düşünülmektedir. Çünkü ebeveynleriyle aynı düzlemde yer almaktadır. Onların kararlarına dahil olduğu ve onlara isimleriyle hitab ettiği görülmektedir. Okulda da öğretmenlerine doğrudan adlarıyla seslenmektedir. Ayrıca çocuğun cinsel uyarılım içinde tutulduğu düşünülmektedir. Üçüncü olmayı kabullenmede zorluk yaşamakta, etkinlikler sırasında veya günlük rutinlerin karşılanması sırasında öğrenciler sıraya girdiklerinde her seferinde en önde olmak istemekte, parmak kaldırdığında öğretmen başkasına söz hakkı verdiğinde bağırmaya başlamakta ve izinsiz sınıfın dışına çıkma davranışları sergilemektedir.

D., bu şekilde aynı ebeveyn tutumuyla karşılaşmaya devam ettiği ve söz konusu aileye müdahale edilerek çocuk desteklenmediği sürece ileride ergenliğin sarsıntılarına dayanamayacağı düşünülmektedir.

Bu çocuklarda ilerleyen dönemlerde sınır sorunlarına rastlamak mümkündür. Bu çocukların üçgen ilişkiler kurma kapasitesi mevcuttur ama bu üçgen içinde uyum zayıftır. Nesne ilişkileri zaman zaman uyumlu olmakla birlikte, bazen de son derece uyumsuzdur.

Genel olarak D'yle yol alınabileceği düşünülmüştür. Bununla beraber anne-babanın D'nın yaşadığı sorunsalı normalleştirmeye çalışarak onu daha zor bir sürece sürüklüyor oluşu, ilerleyen dönemlere daha ağır yüklerle girme ihtimali kaygı verici bir noktaya ulaşmıştır (anne babanın inkar mekanizması, aslında ebeveyn açısından kendi sorunsalı/eksikliğinin ortaya çıkacağı endişesini ortaya çıkarmıştır, çünkü baba tümgüçlü bir görünüm sergilemektedir. Gelişim uzmanına yaslanırsa eksikliği açığa çıkacak, sonrasında kendisi bu duyguyla nasıl başa çıkacaktı. Ebeveyn tarafından bu duyguların hissedilmiş olabileceği düşünülmektedir.).

''Narsisizme Giriş'' (1914) başlıklı metinde Freud, ebeveynin çocuğa karşı aldığı tavırda, onun çocuğuna yönelik aşırı hoşgörülü tutumunda, kimi zaman onun yeteneklerini abartmasında ebeveynin narsisizminin yeniden canlandığını ve çocuk üzerinden gündeme geldiğini anlatır ve der ki : ''Ebeveynin çocuğuna karşı, mesafeli bir gözlemle anlaşılamayacak, ısrarcı bir tutumu vardır. Ona bütün mükemmellikleri atfetme, onun bütün kusurlarını gizleme ve unutma tavrıdır bu'' (aslında çocuğunu kendi uzantısı olarak gören ebeveynin kendi kusurlarını örtme çabası). ''Bizim hiçbir sorunum yok' tavrı (babanın deyimiyle). Bu cümle mükemmel olamamanın getirdiği endişeye inkar yoluyla verilen bir cevap niteliği taşır (Habip, 2007).

3.3. Olgu Sunumu – III (E.U.)

E.U. 5 yaş 5 aylık. Kendisinden 5 yaş büyük bir ağabeyi var. Fiziksel gelişimi ve bilişsel becerileri iyi düzeyde olmakla birlikte dikkat problemi yaşamaktadır. İhtiyaçlarını, olumsuz duygularını öfke patlamaları ve saldırgan eğilimler aracılığı ile (arkadaşının elinden oyuncağı sert bir şekilde çekme, itme, vurma, bağırma, çığlık atma, tükürme) ifade etmeye çalışıyor, ev içerisinde de ebeveynlerine (özellikle anne) karşı benzer davranışlar sergilemektedir. Onların talepleri karşısında oldukça inatçı bir tutum sergiliyor, istekleri yerine getirilmediğinde öfke krizi geçirmektedir.

I.GÖRÜŞME

Anneyle baba randevuyu unuttular, görüşme 3 gün sonra yapılabilmiştir. Birlikte katılım gösterdiler, vaktinde geldiler.

Baba ikili koltukta önce E'le oturdu. E. uzun bir süre babasının yanında oturup evden getirdiği oyuncak tavşanı ile oynadı. Sonra da masaya geçip resim yapmaya başladı (tatil resmi yaptığını söyledi).

E'in doğumundan önceki süreç hakkında konuşulmaya başlandı.

E. planlı bir hamileliğin sonucu olarak dünyaya gelmemişti. Anne bir hastalığı sebebiyle (şiddetli baş ağrıları) doktora gittiğinde hamile olduğunu öğrenmişti. 'İlk duyduğumda çok şaşırdım, hiç beklemiyordum, ama üzülmedik' şeklinde duygularını ifade etti.

E'in adını babası koymuştu. Anne ; 'İlk çocuğumuzun E..'nin adını ben koymuştum. Çünkü onu çok istemiştim (bir erkek çocuğu olmasını). Kimseye bırakamazdım bu işi. İlk çocuğumdu çünkü o benim. Şimdi sıra babadaydı. Alternatif isimlerden bir liste oluşturmuşlar onların arasından E'de karar kılmışlardı. E., babanın çok yakın bir arkadaşının kızının ismiydi. Bu kız babanın ifade ettiği üzere çok akıllı bir öğrenciydi ve E'de hep birinci olacaktı.

Anne, hamilelik süresi boyunca sağlık problemleri yaşadığından bahsetti. Antibiyotik kullanmıştı, çünkü ağır bir grip geçiriyordu. Ayrıca o dönemde yeni bir eve taşınıyorlardı ve o sırada çok yorgun düşmüş, bağışıklığı zayıflamıştı (kendi ifadesiyle).

Anne : ''Sonraki süreçte E..'de (oğlu) normal çıkan annelik hormonu Elif'te oldukça düşük çıkmıştı. E'yi içerde tutabilmek için (doğmadan önce içeride, doğduktan sonra da zihninde

tutmakta zorlanıyor gibi görünmektedir) ilaç kullanmak zorunda kaldım. Çok zor bir dönemdi benim için.''

Bebeklik dönem :

Anne : ''E. çok zor bir bebekti. İlk 4-5 ay şok oldum, o kadar çok ağlıyordu ki bir türlü susturamıyorduk. Sesi de çok gürdü bir bebek için. Resmen çığlık atarak ağlıyordu. Gazlı bir bebekti. Çok ağrısı oldu, kucağımda bile çok zor sakinleşiyordu (annenin sakinleştirebilme kapasitesi, bebeğin iyi nesneyi içe alma süresini etkiler (Klein, 1927). O zamanlarda belliydi inatçı bir çocuk olacağı (gülümseyerek)''.

''Sürekli ayağımda sallamak zorunda kaldım (bu hareket aslında agresif bir tutumdur). Kavrama problemim vardı zaten (Anne burada doğrudan bir ifade kullanmakta, fakat bu çocuğun ruhsallığında da gerçek anlamda yerini bulmaktadır. Bu durum annenin kapsayıcı işlevlerinin yetersizliğini düşündürmektedir). E'yi kucağımda tutabilmekte zorlanıyordum. Meme emerken de mesela ağabeyi mememi emerken gözlerini kapatır, kendinden geçer, yanakları kırmızı kırmızı olurdu, fakat E'nin meme emerken gözleri hep açıktı ve sürekli etrafına bakmaya çalışırdı, huzursuz gibiydi. İlk 4 aydan sonra birden meleğe dönüştü sanki. Ağlamaları, hırçınlıkları ve inadı biraz daha azaldı gibi. Ne oldu biz de anlayamadık. Ben zaten o dönem çalışmadım. Sadece E. 1 yaşındayken iki haftalığına seyahat amaçlı yurtdışına çıkmıştık E.. ile. Baba iş için yurtdışındaydı. E'yle bakıcı ilgilenmişti.''

Annenin E'nin memeyle ilişkisini ağabeyle karşılaştırdığı konuşma sırasında E'nin birden anlamsız sesler çıkarmaya, sonra da yüksek sesle şarkı söylemeye başlaması dikkat çekiciydi. Söylenilenleri sabote etmeye çalışıyor düşünülmektedir. E. annesini yanına çağırarak o sırada yaptığı resmi göstermek istedi (Yaptığı resim aracılığı ile ağabeyin penisiyle rekabete girmiş olabileceği düşünülmüştür). Anne yerinden kalkmadan kaldığı yerden anlatmaya devam etti.

Anne: ''E'nin bakımında benimle bakıcı vardı. İlk 1 ay aynı bakıcı ilgilendi. Sonra E. düştü ve başını yere çarptı, öyle olunca bizim de o bakıcıya güvenimiz sarsıldı, endişelendik o yüzden değiştirdik. Sonrasında çok kısa süre içerisinde 6-7 bakıcı değişikliği yaşadık (başta anne olmak üzere yaşamında sabit, yeterince güvenilir bir nesne olmadığı görülmektedir). Bir tanesinin memleketine dönmesi gerekiyordu, diğeri E'nin hareketliliği ve hırçın davranışlarıyla baş edemedi. Öteki ailesinin yanına döndü. Şimdi bir bakıcımız daha var, o son 6 aydır bizimle. Gayet memnunuz (fakat E'yle aslında yeterince vakit geçirmemekte, dadısı aynı zamanda ev işleriyle de ilgilenmektedir. Anne demişti ki: ''bundan öncekiler sadece ya ev işleriyle ilgilenmek ya da sadece E'e bakmak istiyordu''. Bu durum

‘’peki eve mi bakılsın, çocuğa mı?’’ sorusunu düşündürmüştür. E. okulda sergilediği mastürbasyon davranışını evde de tekrarlıyor olabilmekte fakat bu dadısı tarafından gözlemlenememektedir. Anne uzun süre odasında tek başına kalabildiğini övünerek söylemişti, çünkü onun gözünde tek başına saatlerce oynayabilme kapasitesine sahip bir çocuktu). Ben E’yle maalesef pek oyun oynayamıyorum, sıkılıyorum, hemen konsantrasyonum bozuluyor.’’

Anne kanserli çocuklarla ilgili bir vakıfta çalışmaktadır. Gündüzleri orada bulunması gerekmekte olup, akşamları da eve döndüğünde de kendini çok yorgun hissetmekte, ancak E..’nin (ağabey) ödevlerine yardım edebilmektedir, çünkü E…’nin özellikle bu yıl çok yoğun bir programı olduğunu, aynı anda hem müzik kursuna hem de baskete gittiğini, aynı zamanda derslerinin de ağırlaştığını ifade etmiştir.

Baba : ‘’Ben çok yoğun çalışıyorum, eve geldiğimde E. genellikle uyumuş oluyor fakat uyumadığı zamanlarda mutlaka evcilik oynarız, sohbet ederiz ya da güreşiriz ne yapmak istiyorsa onu yaparız.’’

E. 4 ay kadar anne sütü almıştı. Annenin ifade ettiği üzere emmeyi sevmeyen bir bebekti. Anne sürecin devamını şu cümlelerle ifade etti : ‘’Ben aslında ilk çocuğumda çok sütlüydüm fakat E’de kısa sürede zaten azalmaya başlamıştı. E…. çok rahat emmişti, ama E’yi emzirirken göğüslerim mastit oldu. Sonra o da isteksizleşmeye başlayınca bir daha meme vermedim. Yetersizdi zaten sütüm. Kestikten sonra bir süre (15 gün kadar) çok ağladı ama artık geri dönemezdim çünkü göğüslerim acıyordu (annenin memesini ısırdığında anne canının acıdığını söyledi. Oral haz, nesneye zarar verme ve nesneden zarar görme (misilleme) endişelerine neden olur. Bebek memeyi ısırdı, anne tekrar meme verdi, bebek tekrar ısırdı, anne bu sefer meme vermedi, bebek memeyi bir daha almadı. Bu bebekte tahrip duygusuna yol açabilir). 2 sene önce de göğsümden kist ameliyatı geçirdim. Şimdi de E. bazen ‘’anne hangi memendi o diye sorar ve o acımasın diye diğer göğsüme başını koyar bazen, çünkü ona zarar vereceğinden, acıtacağından korkar, dokunamaz bile.’’

Memeden kesildikten sonra 2-3 ay kadar emzik kullanmıştı. Sonrasında bir geçiş nesnesine sahip olup olmadığı anne tarafından hatırlanamadı.

Anne bir süre sonra memeden kesme sürecini şu şekilde anlatmaya devam etti;

Anne : ‘’E’yi memeden ilaçla kestik. 15 gün kadar sürdü. Katı gıdaya geçişi çok zor oldu (dışarıdan gelen her şeyin onun için tekinsiz olduğu ve çocukta tehlikeli dış dünya algısı oluşmuş olabileceği düşünülmektedir). Şimdi de zaten yemek problemi var görüyorsunuz. Tamamen reddetti. Çok direndi, sonra yavaş yavaş yemeye başladı ama yine de yeterli değildi doyması için. Şu anda da E’nin bize karşı kullandığı en büyük kozdur yemek yeme

konusu. İlk geçiş sürecinde uzun zaman kabızlık yaşadı. Sebze hiç yemiyordu. Zaten şimdi de doğru düzgün yemek yemez. Bakıcısına sorduğumda o yediğini söylüyor, demek biz varken yemiyor. 'neden böyle yapıyor diye düşünüyorum?'

G.U.: Bu size ne düşündürüyor?

Anne : ''Dediklerini yaptırmak için yemek yemeyi kullanıyor bize karşı. Akşam yemekleri bizim tek bir araya gelebildiğimiz zamanlardır. 1.5 saat sürüyor neredeyse E'nin yemeğini yemesi. Çok inatçı. Ben de desteklemeye çalışıyorum ama bir türlü olmuyor, bulacağım bir çaresini. Bazen sonunda tatlı vereceğim, birlikte oyun oynayacağız diyorum o zamanlarda yediği oluyor.''

Gelişim Özellikleri :

Anne : ''14.ayda emeklemeye, 15.ayda yürümeye başladı. 2 yaşında da artık konuşabiliyordu. Pardon bir saniye, E… ile karıştırdım. E. 1 yaşında yürümeye başlamıştı. '' (E'nin gelişim özelliklerini sık sık ağabeyi ile karıştırıyordu)

E. tuvalet eğitimini 2,5 yaş civarında kazanmıştı. O süreçte E'ye ağırlıklı olarak dadısı, anneannesi ve kısmen anne destek olmuşlardı. Tıpkı ağabeyin de olduğu gibi E'nin de altına bezini bağlamamışlardı ve her tuvaleti geldiğinde altına bakıyor bez olmadığı için yapamıyordu. Bu şekilde tuvaletini yapmayı öğrenmişti fakat 2 ay sonra E. yeniden tuvaletini söylememeye başlamıştı. Aslında ev içinde değişen farklı bir durum olmamıştı (annenin aktardığı kadarıyla) sadece o yaz ağabeyiyle çok bir arada kalmıştı ve onu çıplak görmüştü. 'Anne ağabeyimin pipisi var benim neden yok' gibi sorular soruyordu acaba onunla mı ilgisi var diye düşünüyorum'

G.U. Peki E'nin bu sorusunu siz nasıl yanıtladınız ?

Anne : 'Çünkü ağabeyin erkek sen kızsın. Kızlarda pipi olmaz' deyip geçiştirmiştim. Bu durum 1 ay kadar sürdü sonra geçti. Şimdi bir sorun yaşamıyoruz. Sadece nadiren de olsa bana sinirlendiği zaman gidiyor tuvalete değil kenarına yapıyor.' (sonrasında anne nasıl bir tepki veriyor?) Anne : ''ilk zamanlarda konuşmaya çalıştım, neden yaptığını anlamaya çalıştım, fakat hiç birşey söylemiyordu, çok sinirlendiğim birkaç sefer de poposuna hafif bir şekilde vurmak zorunda kaldım''.

G.U. ''İşe yaradı mı?''

Anne : ''O günden bu zamana biraz daha azaldı''

G.U. ‘’Hangi zamanlarda ve neden sinirleniyor?‘’

Anne : ‘’Mesela bazen ağabeyisinin istediği bir şeye izin veriyorum ama ona vermiyorum. Örneğin dışarı çıkmak istediğinide ‘ağabeyin erkek o çıkabilir ama sen daha çocuksun’ diyorum. Öyle dediğimde ‘ağabeyimi benden daha çok seviyorsun, seni sevmiyorum diye bağırıyor bazen çok üzülüyorum.‘’

Çocukluk Dönemi ve Anne Baba ile İlişkiler :

Anne E’ye evde yemek yeme, oyuncaklarını toplama ve kıyafetlerini değiştirme gibi konularda destek olmaya çalıştığını, çünkü çok ağır hareket ettiğini bu sebeple de okula çoğu zaman geç kaldıklarını belirtti.

E’nin evde kendisine ait bir odası vardı ve burada annenin deyimiyle ‘bıraksanız tek başına saatlerce oyun oynayabilir’di. Anne : ‘’E. çok inatçı, ben de bazen oyunlarda ona tahammül etmekte zorlanıyorum, o yüzden çok oyun oynayamıyoruz birlikte’’ (Annenin kurgusalın içinde bile çocuğun öfkesine tahammül edemediği, dolayısıyla bu da E’nin dış gerçeklikte agresyonunu karşılayıp dönüştürebilmesinin neredeyse imkansızlaştığını gösteriyordu).

Anne : ‘’E. evde istemediğim bir davranış yaptığında (evcilik oynarken vitrindeki gerçek çatal ve kaşıklarla oynamak istiyor) ona kızıyorum, sözel olarak uyarıyorum, bazen daha sert bir şekilde yani sesimi yükselterek bunu yaptığım zamanlarda oluyor. Öyle olduğunda çığlık atmaya başlıyor, eline ne geçirirse fırlatıyor, sonra yanına gidip onu sakinleştirmek için ellerini ve kollarını tutuyorum. Baba zaten E’ye aşık. O yüzden E’nin öfkesi karşısında çoğu zaman çok sakin ve tepkisiz kalıyor.’’

E’nin bu sene korkuları başlamıştı. E. aslında babanın ifadesiyle çok cesur bir çocuktu ama yaşı gereği karanlık korkusu, hayaletler ve canavarlardan son zamanlarda çok korkar olmuştu. Fakat çoğu zaman yatağında yalnız yatabiliyordu.

Anne : ‘’Bir de son zamanlarda sürekli şunu söylüyor : ‘Anne ben kakamı yaptım bana kızdın mı? (Dışkı öfkenin bir ifadesi olarak düşünüldüğünde: ‘’acaba öfkem annemi yok edecek mi?’’ gibi bir algıya düşüyor olabileceği düşünülmektedir).

E’yi evde en mutlu eden şeylerden biri banyo yaptıktan sonra annesi tarafından havlusuna sarılıp annenin deyimiyle havluyu iyice E’nin vücuduna sararak kendisinin kundaklanmasıydı, hatta anne bunun son aylarda sıklığının arttığını, akşamları uykuya dalmadan önce annesinin onu böyle sarmasını istiyordu (kapsanma, tutulma ihtiyacına bir

gönderme olarak değerlendirildiğinde bebekliğindeki bir sahneyi tekrarlıyor olabileceği düşünülmüştür).

E. evde oynadığı evcilik oyunlarında hep bebek olmak istiyordu. Bazen de anne olup küçük bebeğin saçını çekiyor onu kucağından yere atıyordu.

(E'de o dönem okulda sıklıkla mastürbasyon davranışı gözlemleniyordu-günde 2 kez-. İkinci görüşmede gelişim uzmanı tarafından bu konuya da yer verilmesi planlandı)

Anne-Babanın Kendi Ebeveynleriyle İlgili Paylaşımları :

Anne, kendi ebeveynlerinden bahsederken çok otoriter bir babası olduğunu ve çocukken ondan korktuğunu, babayla yakınlaşma çabalarının ise genellikle başarısız kaldığını ifade etmiştir. Babası bir erkek çocuğu olsun istemişti, dolayısıyla anne kendisini baba için bir hayalkırıklığı olarak görüyordu. Annesi ise daha sakin, duygusal, kendi halinde bir kadındı.

Babanın kendi ebeveynleriyle ilgili kurduğu tek cümle, anne babasının neşeli insanlar olduğu ve mutlu bir çocukluk geçirmiş olduğuydu.

II.GÖRÜŞME

Anne ve baba ikinci görüşmeyi yine unuttular (randevu gün ve saatini anneyle belirlemiştik, anne babaya bildirmeyi de unuttuğunu ifade etmişti). Anne arandığında bugün zaten gelemeyeceklerini, önemli bir işi olduğunu belirterek ertesi güne randevu almak istediğini söyledi.

4 gün sonra vaktinde ve anne baba olarak birlikte katılım gösterdiler. Ağabey okula olduğu için gelemedi. Anne kapıdan içeri girerken, çantasını arabada unuttuğunu fark ederek geri döndü ve çantasını aldı ve görüşme odasına geldi (Okul yönetiminden önceki yıllarda annenin E…'nin tüm görüşlerine vaktinde gelmiş ve hiçbir randevuyu unutmamış oldukları öğrenildi).

İlk görüşmeden bu yana E'yle olan paylaşımlar (oyunlar, sınıf içi ve bireysel gözlemler, sohbetler,vb) hakkında konuşuldu ve kendilerinden de son görüşmeden bu yana E'yle ilgili gözlemlerinden bahsetmeleri istendi.

Anne ilk olarak sözü aldı ve ; ''2. çocuk olduğu için mi bilmiyorum ama kendimi E'de çok rahat hissediyorum. İlk çocukta çok daha tedirgindim, sürekli peşindeydim oğlumun. Bu

sanırım biraz da E'nin karakteriyle ilgili. O çok güzel bir şekilde kendi kendini idare edebiliyor, kendi kendine oyun oynuyor, ben öyle evcilik falan oynamayı, ya da yerde bir şeyler yapmayı sevmiyorum pek, karakterlere rol verip onları konuşturmayı da. Kıyafetlerini de genelde kendi başına seçer, giyer çıkartır. E. dediğim gibi kendi kendini idare edebiliyor ama E..'de sanki hep bir eksiklik var gibi hissediyorum. O yüzden onunla daha fazla vakit geçiriyoruz, ödevleri çok fazla onları yapıyoruz birlikte (Aslında hissettiği eksiklik duygusunun kendisine ait olduğu ve bunu erkek çocuğuna yatırım yaparak azalttığı düşüncesini uyandırmıştır). E..'yle yapışık gibiyiz zaten.''

Daha sonra E'nin ağabeyine ve ağabeyiyle ilişkisindeki anneye bakış açısı hakkında konuşmaya başlandı. Anne, E'nin ağabeyini çok kıskandığını, ama bu yaşta kardeş kıskançlığının zaten çok doğal olduğunu bu yüzden fazla üzerinde durmadığını belirtiyor ve zamanla geçeceğini düşünüyordu.

Anne : ''E…'nin programı daha yoğun. Piyanoya gidiyor, dersler daha ağır. Ona daha fazla yardımcı olmam gerekiyor, ağabeyinin yapabildiği şeyler daha yoğun olduğu için tabi kıskançlığı biraz daha artıyor. Ama bazen neden bu kadar fazla olduğunu anlayamıyorum çünkü ağabeyine hiç neden yokken bile saldırdığı, ona vurup tükürdüğü ve kötü sözler söylediği oluyor, böyle zamanlarda E'yi hemen uyarıyorum. Odasına çıkıp sakinleşmesini söylüyorum. Biz E…'ye sevginin koşulsuz olduğunu öğrettik. O da bunu çok güzel içselleştirdi, ama E. ufacık bir tartışmada bile 'artık beni sevmiyorsunuz, istemiyorsunuz' diyor, sonra yine bana vurmaya ve çığlık atmaya başlıyor. Durduramıyoruz.''

Baba : ''E. benimle daha kolay sakinleşiyor. Böyle zamanlarda onunla konuşmaya ve neden böyle yaptığını anlamaya çalışıyorum.

(Annenin, babanın E'yle ilgili paylaşımlarından bahsetmeye başladığında genellikle sözünü keserek veya konuyu değiştirerek onu bloke etmeye çalıştığı gözlemlenmiştir.)

Anne : ''Bir de E.. oyuncaklarını daha kolay paylaşırdı, ama E. özellikle yeni bir şey aldığımızda onu elinden dahi bırakmıyor, kimseye vermek istemiyor. Bize bile… Oyuncaklarını sadece kendine saklıyor, elinde saatlerce tutuyor inanamıyorum. Bu ne demek sizce, bize bir şey mi anlatmak istiyor? (Anne bu noktada soruyu yönelttikten sonra ve buna benzer şekilde diğer farklı konularda da, hemen akabinde gelişim uzmanının sorularını kesmeye ve problemi kendisi yorumlamaya çalışmış, o sırada hem analist hem analizana dönüştüğü hissini uyandırmıştır). Belki ben de onunla pek paylaşımda bulunamıyorum o yüzden beni cezalandırıyor.''

Daha sonra E'nin okulda günde aşağı yukarı iki kez görülen mastürbasyon davranışı hakkında konuşuldu. Bu dönemde çocukların bedenlerini tanımak ve keşfetmek adına

vücutlarına dokunmalarının doğal olduğu, fakat E'de cinsel organına dokunma davranışının daha sık ve yoğun bir şekilde gözlemlendiği belirtilerek anne babaya konuyla ilgili düşünceleri soruldu.

Anne : ''Bahsettiğiniz durumla ilgili evde herhangi bir durum gözlemlemedik. Bazen onu gizli gizli takip ettiğim zamanlar da oluyor (gülerek) (Annenin o sırada aslında E'nin evdeyken vaktinin büyük bir bölümünü dadısıyla geçirdiğini, dadının ev işeri ile de ilgilendiğini, o süre içerisinde E'nin odasında olduğunu ve dakikalarca oyun oynayabildiğini ve belki de o sırada yapıyor olup olamayacağını düşünmeye başladığı görüldü ve 'belki de bakıcıyı bu anlamda yönlendirmem ve E'yle daha fazla bir arada olması konusunda uyarmam lazım' dedi) O bölgede kaşıntı problemi yaşıyor olabilir.''

''Geçen sene doktora gitmiştik. Doktor kızlık zarının uzantısı biçiminde bir tümör olduğunu ama şimdilik zararsız olduğunu söylemişti. Yine o sıralarda o bölgede dış kısımda siğil gibi şeyler oluştu ve yakılması gerekiyordu. O günden sonra geçen yıl ayda bir kontrole gidiyorduk, şimdi daha seyrek gidiyoruz. Şu an çok küçük, büyüdüğü zaman onu aldıracağız. Şu an sürekli ilaç ve krem kullanıyoruz.''

III.GÖRÜŞME

Anne ve baba görüşmeye vaktinde geldiler.

Bu görüşmede ilk olarak baba sözü alarak E'yle dün gece yaşadıkları olayı anlatmaya başladı. Akşam yemeği yemişlerdi. (anne söze girdi ve E'nin yemek probleminden bahsetmeye başladı) yemekten yemekten ziyade çok yemek seçiyor, sürekli kendi istediği yemekler pişsin istiyor (bu vakada besinle problem, anneyle problem olarak düşünülmektedir). Sürekli tatlı tüketmek istiyor dedi. Sonrasında anne yaşadıkları bir olaydan ötürü E…'ye çok kızdığını sonrasında E..'nin de alt katta oturan arkadaşına gittiğini söyledi. Elif o sırada ellerini yıkıyordu. Banyodan gelip ağabeyinin evde olmadığını gördüğünde nereye gittiğini sormuştu. Anne de ona dönerek : ''E… beni çok üzüyor, hep yaramazlık yapıyor, o yüzden ben de onu gönderdim, artık ona bakmayacağım, istifa ettim annelikten'' şeklinde bir cümle kurmuştu. Bunun üzerine anneyle baba E'nin üzülüp ağlayacağını düşünmüşlerdi fakat E. gülmeye başlamıştı. Sonra birden gülmeyi bıraktı ve nereye gittiğini ve bunda sonra ona kimin bakacağını sormuştu, annesi de bunu bilmediğini, artık onu önemsemediğini söylemişti (önce mutlu olmuş, fakat sonrasında her an kendisinin de bir gün anne tarafından evden gönderilebileceğine dair kaygısı su yüzüne çıkmıştır ve bu ilerleyen süreçte anne karşısında depresif bir pozisyon almasına (inhibe olmasına) yol açabileceği düşünülmektedir. Bu durum ileride söz konusu vakada sahte bir kendilik

oluşabileceği veya agresyonunun ileriye dönük daha da artabileceği şeklinde değerlendirilmiştir). E. ağabeyine karşı böyle ama aslında ağabeyi onu çok sever ve E'nin ona olan ilgisinden daha çok düşkündür o kardeşine.''

Akşam ilerleyen saatlerde E. babasıyla vakit geçirmişti. Onun omzuna atlamış ve atçılık oynamışlardı. Baba : 'Biz E'yle birbirimize çok düşkünüz. İşten gelir gelmez eğer uyumadıysa hemen boynuma sarılır öper beni'.

Anne : ''Eşim E…'ye karşı kural koyarken daha serttir ama E'ye gelince aynı sertliği gösteremiyor. Onu sürekli 'dünyanın en güzel çocuğu, bir tanecik prensesim' diye seviyor. E. bende yaşadığı eksikliği babayla tamamlıyor sanırım. Aslında keşke onunla daha fazla vakit geçirebilsem ama E…'yle dedim ya yapışık gibiyiz.''

Son olarak bu görüşmede anne E'nin harfleri öğrenmesinden dolayı çok mutlu olduğunu ve geçen gün eve geldiğinde 'anne ben bugün 'a' ile 'e'yi öğrendim. E, E'nin A'da anne'nin A'sı değil mi?' diye sorduğunu söyledi.

Ebeveynlere ve Çocuğa Dair Duygu ve Düşünceler:

Anneye Dair: Anne uzun boylu, geniş omuzlu, konuşması ve tavırlarıyla maskünen bir görünüme sahip bir kadındı. Görüşmeler sırasında genel olarak gergin ve kaygılı görünüyordu. Özellikle ilk görüşmede çantasını seans süresi boyunca kolundan çıkarmadı ve her an kalkıp gidecekmiş gibi koltuğun ucunda oturdu. Süreç ilerledikçe kaygı düzeyi azalmaya ve daha fazla paylaşımda bulunmaya başladı.

Annenin E'nin sorunsalı hakkında konuşurken araştırmacının (gelişim uzmanı) çerçeve çizmek istediği (yer ve zaman olarak) noktalarda sık sık sözünün kesilmiş ve aralarında anne tarafından göz teması kurulmamış olması, araştırmacıya sürecin dışında bırakılmaya çalışıldığını hissettirmiştir. Bu durum, annenin araştırmacıyla rekabete girdiğini düşündürmüştür, fakat o sırada araştırmacı da sakin kalmaya çalışmış ve bir yandan anneyle aralarında neler olup bittiğini anlamaya çalışırken diğer taraftan söylediklerine odaklanmaya çalışmış ve aslında ne anlatmak istediğini düşünmeye çalışmıştır (Anne E'nin her problemine kendisi zaten bir çözüm bulduğunu ifade etmiştir. Eksikliği kabul edemediği ve hissettiği engellenme karşısında bundan rahatsız duyarak şöyle bir soru yöneltmesine neden olduğu görülmüştür: ''Bu kadar çocuğa yetebiliyor musunuz?'' ''Hayır yetemiyorum'' cevabı verilmiş olsaydı belki kendini iyi hissedecekti, ''evet yetebiliyorum'' denilirse de onun gözünde tehdit edici bir figüre dönüşecek böylece araştırmacya daha fazla direnç göstermesine yol açılmış olacaktı. Araştırmacıya mesafe almaya çalışmış, ona sunulan malzemeyi/farkındalık kazandırmaya çalışılan noktayı değersizleştirmeye çalışmıştır.

Babaya Dair: Baba güleryüzlü, anneye göre daha rahat ve kendinden emin bir tutum sergilemiştir. Fiziksel görünüm açısından E. babasına benzediği görülmüştür. Baba vakit buldukça E'yle vakit geçirmekten çok keyif aldığını ve ona çok düşkün olduğunu dile getirmiş, bunu genellikle annenin E'ye dair olumsuz bir durum aktarmasının hemen akabinde yapmıştır. Baba E'yi sakinleştirebilme kapasitesinin anneye göre daha iyi olduğunu düşünüyordu ve bunu sıklıkla dile getiriyordu. Babanın görüşmeler sırasında dikkatli bir şekilde anlatılanları dinlediği fark edilmiştir.

Anne-Baba Çiftine Dair: Anne ve babanın çocuklarını kendi aralarında paylaşmış olduğu düşünülmektedir. Annenin E..'nin, babanın da E'nin bakımını üstlenmiş olduğu görülmüştür. Çünkü aynı ebeveyn sanki sıklıkla aynı çocuğa dair paylaşımda bulunmuştur. Aslında eş olarak birbirleriyle uyumlu görünen bir çiftti, bununla birlikte aile içerisinde çocuklarına karşı geliştirdikleri tutumda aynı uyumu sergilemekte zorlanmıştır (ayın kararlı ve net tavrı sergileyebilmek ve benzer disiplin anlayışlarına sahip olmak). Baba her ne kadar anneye göre katılım açısından daha pasif bir konumda dursa da, eşinin söylediklerini dikkatli bir şekilde dinlemiş ve ona ılımlı bir şekilde müdahale edebilmiştir.

E'yle İlgili Gözlemler: E. okul içinde, yetişkinlerle olan diyaloglarında daha donuk ve öfkelendiğinde kontrol edilmesi güç noktalara ulaşan bir çocuktu. Kendini yerlere atmakta, oyuncakları duvarlara fırlatmakta, sınıfın dışına çıkıp özellikle öğretmenine bağırıp 'git buradan senden nefret ediyorum, ölmeni istiyorum' gibi ifadeler kullanarak, tükürme, ısırma ve tekme atma davranışları sergilemiştir. Akranları ile ilişkisinde ise önce oyunun dışında bırakıldığında onların beklentilerine uygun tutum geliştirmeye çalışmış, fakat kontrolünün yetersiz kaldığı, sonunda da saldırgan dürtülerin açığa çıktığı görülmüştür. Örneğin bir gün sınıfta arkadaşı oyun içinde ona istediği rolü vermediği için oyuncak bebekleri ellerinden alarak kıyafetlerini yırtmaya çalışmış, arkadaşının yüzünü çizmiştir. Kimi zaman da öğretmenlerine karşı pasif agresif bir tutum sergilemiştir. Örneğin öğretmeni yönerge verdikten sonra eğer yapmak istemediği bir etkinlikse bunu reddetmiş ve grup dinamiğini bozacak şekilde derste yüksek sesle şarkı söylemeye ya da oyuncakları birbirine vurarak gürültülü bir şekilde oyun oynamaya başlamıştır. Öğretmenin onu uyardığı bir ders esnasında iki kez tuvalete giderek kapının arkasına tuvaletini yapmıştır (Evdekiyle aynı tutumu sergilediği görülmüş, bu noktada anneye olan duygularının öğretmene mi aktarıldığı düşünülmüştür).

E'nin okulda tuvalete gittiği zamanlarda uzun süre cinsel organına baktığı, o sırada endişeli bir yüz ifadesine büründüğü dikkati çekmiştir (Penis arıyor, eksiklik duygusu yaşıyor, özellikle annenin erkek çocuğuna aşırı yatırımı ve doktor kontrolleri bunda etkili olabileceği düşünülüyordu).

E'yle yapılan bireysel görüşmeler sırasında, E'nin araştırmacıda uyandırdığı temel duygu ve düşüncenin, E'nin ilerlemeye ve sorunsalının üstesinden gelmeye açık, ilişki kurmaya ve bu ilişki içerisinde yol almaya hazır bir çocuk olduğu görülmüştür.

1.Hafta / 1. Seans: Aileyle ön görüşmeden sonra E'yle yapılan ilk seansta oynadığı bir oyun sırasında (''hikaye oyunu oynayalım mı?'') babası uzağa giden çocuk için (kendi oluşturduğu bir hikaye): 'Babası giderse çok korkar, babasız yaşamak çok kötü bir şeydir. Ben bir keresinde bir rüya görmüştüm. Hayaletli bir rüyaydı. Ondan da çok korkmuştum. Hayaletler çocuğu korkutmaya çalışıyorlardı. Annesiyle babasını çağırıyordu o koca dev, onları öldürmek istiyordu'' ifadelerini kullandı (Burada ''dev''in anne olabileceği, kız çocuğun kastrasyonunun burada annenin sevgisini kaybetmek olarak verilmiş olduğu veya çocuğun bir yönüyle tehlikeli olan anne çocuk ilişkisine gönderme yapmış olabileceği düşünülmektedir).

2.Hafta / 2. Seans: Bir hafta sonra gerçekleştirilen ikinci görüşmede, odada oynadığı bir evcilik oyunu sırasında elindeki oyuncak bebeğin ağladığını söyledi. Neden ağladığı sorulduğunda 'annesinin memesini özlemiş, annesi çok uzağa gitmiş' yanıtını verdi.

Aynı seansta oyundan sonra bir sohbet sırasında E. gözlerinin ağrıdığını fakat ağabeyinin hasta olduğunu ve annesinin ağabeyi iyileştiğinde doktora hep birlikte gidebileceklerini, annenin E…'nin de gözlerin kontrol ettirmek istediğini söyledi.

Sonrasında arı resmi çizdi. E.:''Ben arı olsaydım herkese iğne fırlatırdım, bana kızanlara iğne fırlatırdım.''

G.U.: Kimlere fırlatmak isterdin iğnelerini ?

E.: ''Annem bana kızarsa ona fırlatırım, oyuncağını paylaşmayan çocuklara, öğretmene. Kuzu da yaptım buraya. Herkese süt fırlatacağım şimdi de. Çünkü beni çok sinirlendirdiler. Kötülük yapmak istiyorum onlar beni kızdırdıkları zaman. Ben büyüyünce doktor olacağım öğretmenim. İğne yapacağım. Anneme iğne yapacağım çünkü onu çok seviyorum'' (önce duygusunu verdiği, bilinçdışının bilince çıktığı, arkasından da savunmanın geldiği dikkati çekmiştir).

3.Hafta / 4. Seans: Odada bulunan peluş ayı ailesine yönelerek bir oyun kurguladı. ''Ayı ailesi ormanda uyuyorlarmış. (Kim bu ayılar?) Anne, baba, çocuk. Sonra birileri gelip bunları kesmiş. Yemekleri yokmuş, aç kalmışlar. Aç aç uyumuşlar. Bebek ayı uyurken babası sokağa gitmiş yemek aramak için'' (Yemek aramak, bulmak, hazırlamak ve sunmak annesel bir şey olarak görülmektedir. ama bu işlevi burada baba görmektedir).

4.Hafta / 6. Seans: E. Bu seansta oyuncak tuvaletin bulunduğu alana giderek bebeği tuvalete oturtmaya çalıştı. Bir yandan da şunları söyledi: ‘’Anne bebeğe tuvaletini yaptırıyor ama bebek istemiyor. Bebek az kalsın tuvaletin içine düşüp kaybolacaktı, ölecekti, sonra annesi kucağına alıp yine tuvaletini yaptırmaya çalıştı. Bu kadar, burada bitmiş hikaye.’’

Aynı seansta daha sonra odada yapılan bir resim çalışması sırasında kendisinden önce bir insan sonrasında ağaç, son olarak da bir aile resmi çizilmesi istenmiştir. ‘Aa ben resim yapmayı çok severim’ diyerek resmi çizmeye başlamıştır.

‘İnsan çizimi’ sırasında öncelikle erkek resmi çizdi. Postür olarak keskin ve köşeli vücut hatlarına sahip bir çizimdi. Ayrıca her iki cinsiyeti çizimde de dış kontürlerin kalın bir şekilde çizildiği görüldü (tehlikeli dış dünya algısı). Oldukça büyük gözleri ve ağzı vardı. Parmakları yoktu. Beden çizimiyle uzun süre uğraştığı dikkati çekti (dürtü kontrolünde zorlandığı görülmektedir). Resimle ilgili konuşmaya başlandı. Resimdeki kişinin cinsiyetinin erkek olduğunu, onun ağladığını, çünkü balonunun patlamış olduğunu söyledi. Sonra da; ‘’Bu baba. Kızının balonu patlamış, o da çok üzülmüş, ağlamış’ yanıtını verdi. Kötülüklere kızan bir baba. Hırsızlara kızar o. Kötülerle savaşıp yenebilir’’dedi. Akıllı, güçlü, sağlıklı ve yakışıklı olarak tanımladı. Resimdeki kişi en çok kızını seviyor ve onunla beraber yaşıyordu. Bu resim sana ne düşündürüyor diye sorulduğunda ‘anneyi’ cevabını verdi. Sonrasında ona benzemek ister misin diye sorulduğunda ise, evet çünkü ben de baba olmak istiyorum’’ dedi (Özdeşimlerle ilgili kafa karışıklığı yaşadığı ya da hayalkırıklığı yaratan anneyle özdeşime girmek istemediği düşünülmektedir).

İkinci çizimi (Kız; Ek-6) öncekiyle karşılaştırıldığında, erkeksiyi kadınsıdan daha iyi tasarımlayabildiği (Kadınsı tasarımda dış gerçeklikle baş edebilme kapasitesinin zayıf olduğu, çocuğun eksikliği kabullenebilmesini zorlaştırdığını düşündürmektedir) görülmüştür. Resmi çizmeye başladıktan sonra üç kez silip yeniden yaptı (baş-ağız-beden) ‘Ben büyüdüğümde baba olmak istiyorum. Burnumu sevmiyorum.’ Ağzı yaparken ‘çok büyük oldu bu’ diyerek silip yeniden çizdi.

Bu çiziminde özellikle eller ve ayaklar (ayakta kalabilmekte zorluğa bir gönderme yaptığı görülmüştür) dikkati çekmiştir. ‘’Sen yıldız yapmayı biliyor musun?’’ diye sorduktan sonra resme yıldız çizmeye başladı (resim kadınsının tarifi ve de aynı zamanda anneye vurgu olarak düşünüldüğünde, burada annenin yıldızlar kadar uzak olduğunu düşünüyor olabileceği fikri edinilmiştir) Resmi olabildiğince doldurmaya çalıştı (Boşluğa tahammül etmek onun için zor görünmekte, o yüzden neredeyse tüm sayfayı doldurmuş, boş yer bırakmamaya çalışmıştır. Eksikliğe tahammülü olmadığı görülmektedir. Bu eksikliğin içsel boşluk mu, penis eksikliği mi olduğu düşüncesi oluşmuştur). Büyük kulaklar (anne tarafından

eleştiriliyor olabilir, çünkü annenin, bu ailenin kastrasyon makinası olduğu görülmüştür) dikkati çekmiştir.

Daha sonra ‘ağaç çizimine geçti. Gövdesi oldukça uzun ve bulutlara kadar ulaşan bir ağaçtı. Ağacın dalları gövdeye göre daha küçüktü. Yine her yeri bulutlarla doldurdu ve etrafına çiçekler yaptı. Bunun ne ağacı olduğu sorulduğunda ve onunla ilgili bir hikâye anlatması istendiğinde:

E.: ‘’Bu bir şey ağacı değil, normal öylesine bir ağaç, meyvesi yok.’’ Bu ifade kendini sosyal yaşamda sıradan bulduğunun bir göstergesi gibi görünmektedir (oyunlara dahil olmaya çalışıyor fakat kontrol edemediği dürtüsellik buna engel oluyor. Zaman zaman ötekinin doyumuna hizmet eden bir tutum sergileyebiliyor, kendisini ancak bu şekilde değerli ve kabul edilebilir hissediyor, fakat kontrol başarısız kalıyor).

‘’Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde çocuklar bir tohum bulmuşlar, sonra onu toprağın içine saklamışlar bilmeden. Sonra o kocaman olmuş ve bir ağaca dönüşmüş. Sabah uyandıklarında kocaman ağacı görünce çocuklar çok mutlu olmuşlar. Bir gün fırtına çıkmış, rüzgârdan her yer yıkılmış. Ağaç da kırılmış. Sonra çocuklar ağacı ayakta tutabilmek için etrafını iple bağlamışlar’’ (Kurguladığı hikaye E.’nin bilinçdışında hayatta kalmaya çalıştığını ve doğuma gönderme yaptığını düşündürmektedir, ayrıca plansız bir gebeliğin sonucu olduğunun bilinçdışında sanki farkında olduğu izlenimi edinilmiştir. Burada ‘ip’ ifadesinin göbek bağını simgeliyor olabileceği düşünülmüştür).

Son olarak ‘aile resmi’ (Ek-7) çizdi. Önce babayı, ardından dadıyı, E…’yi (ağabey) çizdi. Sayfanın sağ kısmında çok az bir yer kalmıştı ve anneyi oraya yerleştirmeye çalıştı ‘’Yer kalmadı o yüzden annemin saçlarını böyle yapıyorum’’. Kendisini çizmedi fakat hikâyeyi oluşturduğu sırada kendisinden de bahsetti: ‘’Pikniğe çıkmışlar. Anne yürüyor, E. yemek kutusunu taşıyor. E… anne ile birlikte ormanda yürüyor. Baba da onlarla birlikte yürüyüşe gitmiş. E. yalnız kalmış ormanda. Yok yok hep birlikte yürüyorlarmış (sonra güneş çizdi)’’. El ve ayakları çizmedi (Sonra bu resmin arkasından ikinci bir aile resmi daha çizmek istedi. Bunun bir şeyleri telafi etmek istediği anlamına geliyor olabileceği düşünülmüştür. Annenin tehdit edici tutumları resme yansımakta olup belki de annenin kendisini bırakıp gideceğini, yok olacağını düşündüğünü yansıtmıştır).

‘’Küçük domuzcuk da varmış bu resimde. Angry birds onlar (gerçeklik rahatsız edici boyuta ulaştığında çocuğun kurgusala yaslandığı görülmüştür) Şimdi ağabeyimi çiziyorum. İkisinin tişörtlerini yaptım. Ağabeyimin tişörtünün ipi de var. Onun üzerine angry birdsde ki bomba kuşunu yaptım (agresif dürtü açığa çıkıyor). Çok yaklaşırsa bum diye patlar. Bu da benim. Denize gitmişiz burada. Benim giysilerim burada değişmiş. Bebeklik halim bu benim (diyerek

kendini de resme ekledi). Yok yok büyümüşüm, büyük giysileri giydirmiş annem bana. Tamam bitti. Annem burada hastaymış. Ateşler çıkıyor annemden. Patlayacakmış neredeyse. Başı ağrıyor şimdi de evde yatıyor. Güneş de yaptım. Tamam şimdi bitti ‘’

(Resimde çizdiği kişiler bir hayvan olsaydı) ‘’Babam bir hayvan olsaydı köpek olurdu, ya da zürafa olsun o çok büyük çünkü. Ağabeyim aslan olurdu ama orta boylu aslan. Ben kedi olurdum. En küçük benim çünkü. Annem de aslan olurdu, o da ağabeyime benziyor çünkü (anneyi ağabeyi ile özdeşleştiriyor)’’.

Peri gelse; ‘’Beni periye, erkekleri de zombiye dönüştürsün (neden?) ‘’Tamam erkekler de periye benzesin.’’

Olguya Dair Getirilen Kuramsal Açıklamalar ve Yorum:

Annenin E’yle ilişkisi pek çok yönden tatminkar olmadığını düşündürüyordu. Ağabey, annenin sevgi kapasitesinin çoğunu tüketirken, E. annesi için sanki kısmen bir hayal kırıklığı gibiydi. Anneyle ilgili aşırı kaygısı ve onunla yakınlaşma çabası, onun yanında olmak ve ondan hiç ayrılmamak ya da zihninin sürekli onunla meşgul olması gibi yorucu bir biçimde kendini gösteriyordu (okulda dikkat dağınıklığı yaşıyor olmasının da bundan kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir).

Söz konusu vaka’da, temelde annenin aslında kendi kadınsılığı, eksikliğe tahammül edememe ve tümgüçlü duruşunun kız çocuğu üzerindeki yansımalarını, buna bağlı olarak ödipal dönemde anne-çocuk ilişkisinin de bu doğrultuda gelişimsel açıdan yeterince sağlıklı yapılandırılamadığı düşünülmektedir. Anne kastrasyonu kabul etmiyor, pasif konumda kalamıyor gibiydi. Görüşmeler sırasında da aslında destek beklediği noktalarda kendisine cevap verileceği ya da durumun danışman tarafından anlamlandırılmaya çalışıldığı zamanlarda karşı tarafın sözünü kesme ve kendisinin açıklama yapma girişimleri, göz teması kurmayışı, vb. dikkat çekici düzeydeydi.

Annenin babası, anneyi hep bir erkek çocuk olarak hayal etmiş, onun doğumuyla birlikte hayal kırıklığı yaşamıştı (annenin deyimiyle). Anne yıllar sonra kendi annesinden dinlediği hikâyeler üzerinden bunun üzüntüsünü yaşamış, babasıyla olan mesafeli ilişkisini buna bağlamaya başlamış, babanın ölümünden sonra da suçluluk duyguları yaşamaya başlamıştı. Şimdi bir kız bir erkek çocuğu vardı fakat anne baba görüşmeleri ve E’nin yansıttıkları, annenin erkek çocuğuna olan abartılı yatırımını gözler önüne seriyordu. Bununla birlikte E’nin genital bölgesinde yaşadığı rahatsızlıkla ilgili olarak; gerekli olan cerrahi girişim çocuğun fantezisinde kendi bedeninin doktor (anne) tarafından kasıtlı olarak yaralanması

durumuna dönüşebilir. Böyle şeylere kendi gözleri önünde izin veren anne baba da yine çocuğun fantezisinde düşmanların ve saldırganların koruyucusu haline dönüşerek nefret, öfke ve kızgınlığın hedefi olurlar (A. Freud, 1946). Böyle bir operasyonu çocuğun, annenin agresyonu olarak algılamış olabileceği fikri edinilmiştir. –''Annem penisimi kesiyor onun yerine bana kuku yaptırıyor''- Çocuğun gözünde içine giren, intrüze eden anne figürüne dönüşmektedir.

Abrevaya, 'Anneden Kızına Kadınsılığın İletimi' başlıklı makalesinde, kadının eksiklik boyutunu, yani öznel düzeyde iğdişi (castration) üstlenebilmesinin kızına kadınsılığı iletiminde temel olduğunu göstermeye çalışmıştır. Şöyle der : ''Bir kadının anne olarak konumlanması ve kızına kadınsılığı iletebilmesi kuşaklararası farklılığın sağlanmış olmasına bağlıdır. Bunun ön koşulu da, annenin çocukken Oedipus karmaşasını, yani cinsel farklılığı ve kuşaklararası farklılığı çözmüş olmasına bağlıdır'' (Abreyava, 2001: 48-49).

Yine aynı makalesinde kız çocuğunun kadınsılığının oluşumunu ilk olarak doğumdan itibaren birincil anneyle olan ilişkide konumlandırmaktadır. İkinci yapısal kavşak da oedipus karmaşasına denk düşer. Kız çocuğu penisi olmadığını kabul ettirdiği andan itibaren kadınsılık deneyimi başlar ve kızın penisi olmadığını kabullenmesi, genital organına değer vermesi de, annenin kendindeki kadınsılığa ilişkin bilinçdışı tavrına ve kadınlığı aktarabilen sözcüklerine bağlıdır.

Biz bu vakada anneyi analiz etmediğimiz için geçmişte kendi anne babasıyla ilişkilerini tam olarak bilemiyor ancak kısıtlı düzeyde alınan bilgiyle yorumlayabiliyoruz. Annenin aktardığı yukarıdaki bilgiler ışığında kendisinin bu tutumu karşısında E'nin de eksikliğe tahammül edemeyen, aslında temelde narsistik yaraları olduğu, fakat bunu geliştirdiği tümgüçlülük savunmalarıyla örtmeye çalıştığı izlenimi uyanıyordu. Bununla birlikte anne, grandiyöz tutumu ve ailenin kastrasyon makinası olarak konumlanması sebebiyle, E'nin kendisiyle bu dönemde olması gereken çatışmaya girmesini engelliyor ve bu çatışmadan sağ çıkabilmesine izin vermediğini düşündürüyordu. E de bu saldırgan eğilimlerini belki de tehdit edici anne figürüne sergilemektense okul ortamında ortaya koyuyordu. Bu durumun, okulun daha güvenli ve kapsayıcı bir ortam olmasından kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir.

E'nin annesiyle olan ilişkisinde (Kleinien anlamda) iki kaygı kaynağının hakim olduğu düşünülüyordu. Zulmedilme korkusu ve depresif kaygı. Annesi sanki bir yandan misillemeci ve hayal kırıklığı yaratan bir figürü temsil ediyor, diğer yandan da E'nin vazgeçilmez nesnesi olarak konumlanıyordu ve E. saldırganlığının annesi için tehlikeli olduğunu hissediyor gibiydi. Bu yüzden bir yandan da onu kaybetme korkusu yaşıyordu.

Anne, bebeklik döneminde E'yi tutabilmekte, onu kavrayabilmekte, ayrıca sakinleştirebilmekte de güçlük çektiğini söylemişti. Bakım verenin bedensel teması uygulayış biçimi de (handling) önemlidir. Bebeği kucağında tutma şekli, onu fiziksel temas aracılığı ile ne şekilde sakinleştirebildiği noktası da önemli annelik işlevlerindendir (Winnicott, 1975). Bir beden ya da dürtü gereksinimiyle ilişkili olarak yaşanmış olan engellenme ve hoşnutsuzluk duyguları çocuğun belleğinde bu gereksinime bağlı olarak kalır. Dürtünün haz yerine hoşnutsuzlukla yüklenmesi onun etkililiğini , doyuma olumlu yönelişi zayıflatır. (A. Freud,1946). Annenin çocuğun doyumunu gereğinden fazla ertelediği, kıstığı ya da reddettiği durumda çocuğun beni dürtülere düşmanca yaklaşır; yani gelecekteki bir nevrozun ön koşullarından sayılan bir konumu benimser.

Willock yıkıcı davranışların altında narsistik yaraların yattığını belirtmektedir. Güvenli bakım eksikliği sağlanamadığı için ileride kendileri de sosyal ilişkilerin de karşılaştıkları kişileri değersizleştirir ve çoğu zaman güç mücadelesine girerler (Willock, 1986). E de sınıf içerisinde ve birebir çalışmalarımızda uzun bir süre otorite figürüyle birlikte hareket edebilmekte, yönergeleri uygulayabilmekte güçlük çekmiş, benzer şekilde arkadaşlık ilişkilerinde de sık sık çatışmaya girdiği ve fiziksel zarar verme eğiliminde bulunduğu gözlenmiştir.

E. bir çiziktirme oyunu sırasında kendi yaptığı bir çizim için şu ifadeyi kullandığı görülmüştür :

''Of şuraya bak, bu canavara benzedi'' dedikten sonra hemen akabindeki çiziminde de; ''İki timsah birbirini yiyecek, birbirine bakıyor, çok kızgın büyük olan ötekini yiyecek'' şeklinde ifade etti; Bu ifade persekütif endişe olarak yorumlanmıştır. ''Anne beni yiyecek, yutacak.'' Bunların çocuğun kendi oral agresif düşlemleri olabileceği düşünülebilir. Kendi agresyonu yoğun olduğu için persekütedir, fakat burada agresif olma sebebinin, kapsayıcı işlevlerin zayıflığı olduğu düşünülmektedir.

Bir ebeveynin çocuk için çevredeki uyarıcıları anlamlı hale getirebilmesi, onu bir tasarıma dönüştürebilmesi, çocuğun öfke patlamaları karşısında stabil kalabilmesi (ancak aynı zamanda etkilenmesi) ve onu sakinleştirebilme işlevlerinin tümüne 'kapsayıcı işlev' denir ve bunun sağlanabilmiş olması, çocuğun ilerleyen dönemlerde kendi öfke ve saldırganlığını dönüştürebilmesi, bunu simgesel düzlemde ifade edebilmesinde etkilidir (Bion, 1962, 1963, 1965). Bu vaka' da da, annenin oyunlarda dahi çocuğun olumsuz duygulanımlarına tahammül edemiyor oluşu, dış gerçeklikte çocuğun agresyonunu dönüştürebilmekte çoğu kez başarısız kaldığının bir göstergesi olabilir.

3.4. Olgu Sunumu – IV (B.T)

B.T, 5 yaş 6 aylık. Kronolojik yaşına göre fiziksel gelişimi oldukça iyi görünmekteydi. Boyu ve kilosu kendi yaş grubundaki diğer pek çok çocuğa göre iyi biçimlenmiş bir çocuktu. Konuşkan ve hareketliydi. Sınıf içinde ve evde eyleme geçme (itme, vurma, tekme atma), aynı zamanda otorite figürlerine karşı gelme davranışı (yetişkinden gelen yönergeleri almama/reddetme, kendisine verilen bir sorumluluk ya da genel beklentiler karşısında bağırma, küfür etme, kendine vurma) sergiliyordu. B'nin 14 yaşında bir ağabeyi ve 11 yaşında bir ablası vardır.

I.GÖRÜŞME

Görüşmeye anne baba birlikte katıldılar ve vaktinde geldiler. Anne B. ile birlikte aynı koltuğa otururken, baba onlardan biraz daha uzakta olan tekli koltuğa oturdu.

B'nin annesi mali müşavir, 32 yaşında. B. ikinci çocuğu. İlk eşinden bir erkek çocuğu var (14).

B., planlanmış bir gebelik sonucu dünyaya gelmişti. Anne, eşinin de ikinci evliliği olduğunu, onun da ilk evliliğinden bir kız çocuğu (11) olduğunu, ikisinin birlikte de bir çocukları olmasını istediklerini söyledi. Anne B'den önce bir düşük yaşamıştır.

Anne B'nin ismini kendi babaannesinin koyduğunu söyledi. Süreci ''Babaannem ailede oldukça otoriter, herkese sözü geçen bir insandır, bizim ailemizde bu zamana kadar tüm çocuklara adını o vermiştir. Kardeşleriyle mutlu ve barış içinde yaşasın diye ona bu ismi vermek istedi. Biz de babasıyla kabul ettik o sürece hiç karışmadık'' cümleleriyle ifade etti.

Doğum Süreci:

Anne, B'nin 4 kg 400 gr doğduğunu, oldukça büyük bir bebek olduğunu, hamileliğinin sonlarına doğru kendisinin de ciddi boyutta nefes darlığı yaşamaya başladığını, bu nedenle B'yi doktorların ve kendisinin de kararıyla sezeryan ile doğum yapmaya karar verdiğini ve B'yi 15 gün erken dünyaya getirdiğini söyledi. Anne doğum sırasında bir zorluk yaşamadığını belirtse de sonraki süreci anlatırken oldukça kaygılandığı görülmüştür (sesi titremeye başladı, gözleri doldu ve bir süre sessizlik oldu). B'nin doğumun hemen akabinde doktorlar ciğerlerindeki suyu çıkartamamış, o nedenle 1 hafta yoğun bakımda bulunmak zorunda kalmış, bu süreçte anneyle bir araya gelememişlerdi ve anne ona uzaktan bakmakla

yetinmişti. Yoğun bakımdan çıktıktan sonra antibiyotik kullanmaya başlamış, yaklaşık 1-2 ay kadar nefes alıp vermede problem yaşamıştı.

Bebeklik Dönemi:

Anne, B'nin bebekliğini şu cümlelerle ifade etti: '' B. çok uyuyan bir bebekti, hatta o kadar hareketsizdi ki, neredeyse hiç kıpırdamıyordu. Çok tepkisizdi. Hiç bir şeyini anlayamıyordum. Doktoru epilepsiden şüphelenmeye başlamıştı. O dönem çok endişelendik. 4 aydan sonra biraz daha hareketlenmeye başladı.''

Sonraki dönemde (lohusalık) anne, özellikle kendi annesinden destek almıştı, çünkü doğum sonrasında kısa süreli (yaklaşık 1 ay) bir depresyon yaşamıştı (hem Barış'ın o dönemde yaşadığı sağlık sorunları, hem de kendini o dönemde iyi hissetmiyor oluşundan dolayı). Anne o sırada eski eşinden bahsetmeye başlayarak şu cümleyi kurmuştur: '' İlk eşimi B'nin doğduğu günden tam 5 yıl önce kaybettim. Birinin ölüm diğerinin doğum günü aynı gün oldu.'' (B'nin doğumuyla annenin yas süreci yeniden başlamış, bilinçdışında eski eşini doğrumuş olabileceği düşüncesi oluşmuştur). Anne o, süreçte kendini daha iyi hissedebilmek adına (doğumdan 10 gün sonra) işe başladığını, o sırada B. ile anneannenin ilgilendiğini, iş dönüşü de yine ailece anneannede yemeklerini yedikten sonra eve döndüklerini ifade etti. B'ye 3 yaşına kadar anneanne bakmış, 3 yaşından itibaren de anaokuluna gitmeye başlamıştı.

B 2.5 yaşına kadar anne sütü almış, memeyi bırakmakta oldukça zorlanmıştı. Anne o süreçte zaten çalıştığını ve B'den uzak kaldığını, dolayısıyla bir süre sonra B'nin mecburen memeyi bıraktığını söyledi. O dönemde anne, kendisi işteyken Barış'ın evde sinir krizi geçirir gibi ağladığını kendi annesinden dinlediğini söyledi. Halen biberon kullanıyor. Gündüz değil, ama özellikle gece yatmadan biberondan süt içmek istiyor. Aslında anne başlarda biberon konusunda tepkisini net bir şekilde ortaya koyduğunu, ama kendi annesinin (anneanne) 'bir şey olmaz, o daha çocuk' söylemlerine daha fazla dayanamayıp B'ye bu konuda esnek davranmaya başlamıştı. Katı gıdaya geçiş sürecinde de oldukça problem yaşamışlardı ve B besinleri yutmakta zorlanıyordu. Şu an ev içerisinde yemek konusunda hala ebeveynleri, özellikle anneyi zorlamaya devam ediyor; anne baba ile birlikte sofraya oturmak istemiyor, o sırada onların dikkatini çekebilmek için gürültü yapıyor, koltukların tepesinde zıplıyor, anne yemek yedirmek istediğinde (anne : 'onun en sevdiği yemekleri yaptığım halde') ise onu reddetme davranışı sergiliyordu (B'nin ismini babaanne koymuş, memeden kesme sürecinde de anneannenin müdahalesi söz konusu olmuştu). Tüm bu bi bilgilerin ışığında annenin B'nin gelişimi ile ilgili konularda süreci yönetmekte zorlandığı ve daha pasif bir konum alarak bu işi

başkalarına bıraktığı görülmekte, B'ye karşı net davranamadığı ve sınır koymakta güçlük çektiği düşünülmektedir).

Bebekliğinden bu yana uykularıyla ilgili olarak aldığımız bilgiler doğrultusunda ise, B'nin 1 yaşına kadar anne babasıyla aynı yatakta, 1 yaşından sonra da aynı odada farklı yataklarda yattığı, zaman zaman korkularını dile getirdiğinde de (karanlık korkusu) yine yanlarında yattığı öğrenildi. Anne bu durumun kendi suçları olduğunu, B'nin odasını bir türlü düzenleyemediklerini ifade etti (Annenin çocuğu kendisinden ayrı ve uzakta tutmak istemediği dikkati çekmektedir. Dolayısıyla çocuk üçüncü olamamakta, sınırlar (bedensel sınırlar da dahil) kaybolmaktadır). Bu durumun çocuk için de tehdit edici bir pozisyon olduğu düşünülmektedir).

Gelişim Özellikleri:

Gelişim özellikleriyle ilgili olarak; B. 11 aylık civarında emeklemeye, 1 yaşında da yürümeye başlamıştır. Tuvalet eğitimini 3 yaş civarında kazandığı fakat bu sürecin oldukça zorlayıcı olduğu, 6-7 ay boyunca B'nin sürekli olarak hem büyük hem de küçük tuvaletini evin her köşesine yaptığı belirtildi. Sürece dair daha detaylı bilgi alınmak istendiğinde ise bu süreçte B'nin yanında anneannesi olduğu, dolayısıyla B'nin tuvaletini uygunsuz yerlere yaptığında nasıl bir tutum sergilediğine dair bilgisi olmadığını, sadece elinden geldiğince B'ye ılımlı yaklaştığından emin olmakla birlikte, bazen sabrının taştığı noktalarda dayanamayıp B'ye kızabildiğini, o zamanlarda da benzer şeylerin yaşanmış olabileceğini söyledi (Yine de B'nin bu süreçte nasıl bir tutumla karşılaştığı net olarak bilinmemektedir).

Çocukluk Dönemi ve Anne Baba Tutumu :

Anne ve baba bu zamana kadar evde düzenli ve kararlı bir şekilde uyguladıkları kurallar olmadığını söyledi. Fakat anne kendi deyimiyle artık B'ye nasıl öğüt vereceğini ve onu nasıl koruması gerektiğini bilemiyordu. Babanın zaman zaman azarlamaları hiçbir işe yaramamakla kalmıyor, tersine B'nin başarısızlık ve öfke duygularını arttırıyordu. Son 4-5 aydır okuldan gelen şikayetlerin artması ve evde de benzer uygunsuz davranışların daha yoğun olarak görülmeye başlaması sebebiyle sınırlar konusunda daha hassas davranmaya başladıklarını, bu hususta özellikle anne kendisinin daha fazla çaba sarfettiğini söyledi. Burada baba görüşmenin genelinde koruduğu sessizliğini bozarak kendisinin çok yoğun çalıştığını, akşamları eve geldiğinde de B'yle birlikte vakit geçirmeye çalıştığını (ama kendisi eve geldiğinde B. çoğu zaman uyumuş oluyordu) söyledi. Anne kurallar konusunda babayla kopukluk yaşamakta, bu dengesizliğin B'yi de olumsuz etkilediğini düşünmekte, hatta bazen

kendisi de dayanamayıp B'ye vurabilmektedir (popoya vurulması çocuğu erotize edebilmekte, ellerine vurulması ise çocuk tarafından, kendisinin tutma işlevlerine zarar verilen bir durum gibi algılanabilmektedir. B. babasından bir şey istediğinde ise baba 'git annene sor' diyerek annenin tabiriyle kendisini zor durumda bırakmakta, bu da annenin (yine kendi ifade ettiği üzere) kendisini kötü ebeveyn olarak konumlandırmasına yol açmaktadır (anne bundan dolayı suçluluk duyuyor, bir süre sonra da dayanamayıp çocuğun agresyonu karşısında kendi kararlı duruşundan vazgeçiyordu-Winnicot'un deyimiyle-nesne ayakta kalamıyordu).

B'nin bakımını neredeyse doğduğu günden okula başladığı (3 yaş) döneme kadar anneanne üstlenmiş, çocuğun yaşamında pek çok kuralı devreye o sokmuştu. Fakat bu kuralların neler olduğu, nasıl uygulandığı ve B'nin verdiği tepkiler anne baba da dahil olmak üzere net bir şekilde ifade edilemediğinden (erken dönemde gelişim özelliklerine dair sorulan bazı sorular ve B'ye bir gelişim görevini kazandırırken izlenen yöntem/tutum ve karşılığında B'nin verdiği tepkiler ile ilgili sorulan soruların bir kısmında annenin sessiz kaldığı görüldü. Anne kendi annesini genellikle ılımlı bir kişi olmakla birlikte bir kuralı çok fazla tekrarlamaktan hoşlanmadığını, biraz sabırsız bir insan olduğunu, bu nedenle zaman zaman B'ye kızabildiğini (sözel olarak B'yi sert bir şekilde uyarması) söyledi. Okula başlama sürecine kadar yemeğin anneannenin evinde yendiği, çamaşırların orada yıkandığı ve benzeri pek çok ihtiyaçlarının yine orada karşılandıktan sonra evlerine geçtikleri öğrenildi (Bu son cümle ile anneannesinin evine kaka ve çiş yapmasını beraber düşünüldüğünde bütün gereksinimlerini karşılayan kişi anneanne olduğu için çişi kakayı bakım verene hediye olarak mı sunduğu düşünülmüştür).

Anne ilk çocuğunda sınırları çizebilme konusunda yetersiz kaldığını, B'de de aynı şeyleri yaşamak istemediği halde gün geçtikçe onun da ağabeyine benzemeye başladığını (zarar verme, öfkeli tutum ve davranışlar), büyük oğluyla o dönemde yeterince ilgilenemediği, çünkü eşini kaybettiği için zor günler geçirdiğini anlatmıştır. 'Kendi içime döndüğüm, dış dünyayla bağlantımı neredeyse tamamen kopardığım bir dönemdi, şimdi B'ye baktığımda o da ağabeyinin aynısı oldu, yine beceremedim diyorum.'' İlk eşinin yani büyük oğlunun da o dönemde babasını kaybettikten sonra zorlayıcı bir süreçten geçtiğini, bu agresifliğini bugün de sürdürdüğünü ve B'nin de ağabeyinden etkilediğini, onu örnek aldığını söyledi.

Anne, B'yle en keyifli oldukları zamanlardan bahsederken hafta sonları dışarı çıktıklarından, alışveriş merkezine gittiklerinden bahsetti (bu çocuğa değil aslında yetişkinin kendi vaktini değerli kılmaya yönelik bir aktivite olarak görülmektedir). B ile eskisine göre biraz daha yakınlaşmaya başladıkları, artık bir arada daha fazla vakit geçirmeye özen gösterdiklerini anlattı. Ayrıca B'nin içinde hep bir kahraman olma hayali olduğunu, evde

kurduğu oyunların çoğunun korsanlarla, askerlerle, kılıçlarla olduğu, sürekli birilerini kurtarma oyunları oynadığını söyledi (Bu kurtarma oyunlarının hangi amaca hizmet ettiği ve kimleri kurtarmaya çalıştığı düşünüldüğünde tüm bu kurgu kastrasyon endişesine karşı bir savunma olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca anneyi de kurtarmaya, onu da canlandırmaya çalışıyor olabileceği düşünülmüştür, çünkü anne depresif bir görünüm sergilemektedir).

Bu noktada ağabey derslerinden fırsat buldukça B. ile birlikte nadiren de olsa oyun oynuyordu. Anne her ne kadar zaman zaman kavga etseler de genel olarak iki kardeşin iyi anlaştığını söyledi.

B'nin anneyi en çok zorladığı zamanlar, sabahları okula gitmek üzere evden çıkarken ve istediği bir şey yerine getirilmediği (okula giderken evden çikolata, şeker vb. gıdalar götürmek istemesi, hava koşullarına uygun olmayan kıyafetler seçmesi, vb.) zamanlardı.

Anne B'nin bir şeye başlayabilmesinin çok zor olduğunu, faaliyetlerde de ders çalışırken de hep yarım bıraktığını, dikkat problemi olabileceğini söyledi.

Görüşme sırasında B'nin sık sık annesinin kulak memesiyle oynadığı ve onun hırkasına sarıldığı, kucağına oturmak istediği görüldü, sonrasında dışarı çıkmak istedi, ardından masanın üzerinde bulunan küçük hayvan ve insan figürlerini yere atmaya başladı. Baba ayağa kalkarak B'nin elinden sert bir şekilde tutup onu engellemeye çalıştı ve tekrar masaya oturup orada sessiz bir şekilde görüşmenin bitmesini beklemesini istedi. Baba: ''adam gibi otur burada yoksa seni dışarı çıkartırım yalnız kalırsın sonra daha çok canın sıkılır''.

Anne Babanın Kendi Ebeveynlerine Dair Paylaşımları :

Görüşmenin sonunda kendi ebeveynlerine dair paylaşımda bulunurken baba, kendi ailesinin uzakta yaşadığını, pek fazla görüşmediklerini ve aralarında duygusal bir kopukluk olduğundan söz ederken, anne kendi ebeveynlerinden daha olumlu bir şekilde söz etmiş, özellikle annesinin doğum süreci ve sonrasında kendisine çok destek olduğunu ifade etmiştir.

II. GÖRÜŞME

Odaya girmeden önce B, koridorda kapının önünde duran bir arkadaşına vurarak onu yere itti. Baba kolundan tutarak sarstı, o sırada anne müdahalede bulunarak B'yi konuşup yönlendirmeye çalıştı: ''hadi bakalım şimdi oyun odasına giriyoruz, ama bu şekilde davranmaya devam edersen sakinleşene kadar dışarıda beklemek zorunda kalacağız''.

Görüşme başladığı sırada B odanın bir köşesinde resim yapmaya başladı. Korsan resmi yaptığını, ses çıkarmamamızı istediğini, korsanların bizi duyarlarsa yakalayıp öldüreceklerini söyledi.

Anne ilk görüşmemizden bu yana B'de herhangi bir değişiklik olmadığını, ev içinde ve okulda hala çok öfkeli olduğunu gözlemlediklerini, kendilerine karşı da benzer davranışlarda (vurma,tükürme,bağırma,küfür etme) bulunduğunu söyledi.

B o sırada resmini bitirdikten sonra annenin yanına gelerek elindeki korsan resmini ona vermek istedi. Sonra başka bir resim yapmak üzere (sınıfını çizmek istediğini söyledi) masaya geçti.

Anne ilk görüşmemizden bu yana B'nin sorunsalı ile ilgili daha fazla düşünmeye başlamıştı. Belki B'yi psikiyatri servisine de göstermelerinin daha iyi olacağını düşünüyordu. Bu noktada baba yine, annenin konuyu fazla abarttığını, böyle boş işlere gerek olmadığını söyledi. Bu tarz söylemler karşısında anne kendini sorunu çözme yolunda yalnız hissettiğini söylüyordu.

III. GÖRÜŞME

B. o gün hastalığı sebebiyle (dün gece ateşlenmiş, kusmaya başlamıştı, bu sabah da doktora götürmüşlerdi) okulda bulunmadığından, baba da şehir dışında olduğu için anne tek başına görüşmeye katılmıştır. Annenin deyimiyle ağabeyin dersleri çok yoğundu ve okulda da devamsızlığı çok fazla olduğu için görüşmelere katılamamıştı.

Son görüşmemizden bu yana kendisini nasıl hissettiği, duyguları ve gözlemleri hakkında konuşmak istediğimi söylediğimde anne şunları anlattı;

Geçtiğimiz hafta B'yi psikiyatriste götürdüğü, psikiyatristin psikiyatrik bozukluk noktasında herhangi bir bulgu gözlememiş olmakla birlikte dürtüselliği yoğun bir çocuk olduğunu, takip edilmesi gerektiği, şu an için bir psikolog/pedagogdan destek alabilecekleri yönünde öneride bulunduğunu söyledi. O sırada B ile psikiyatristin yaptıkları bir çalışma sırasında B'nin uygulamayı yapmak istemediğini ve masayı yumruklamaya, oyuncakları dağıtmaya başladığı öğrenildi.

Anne B'yi istekleri çok fazla olan bir çocuk olarak tanımlıyordu. Özellikle son 1 aydır B, ev içerisinde annesine karşı fiziksel anlamda zarar verme noktasına ulaşmıştı (annenin saçını çekme, tekme atma, kulaklarını çekme, vb.). Fakat anne bu durum karşısında pes etmemeye çalıştığı ve B'nin karşısında koyduğu kurallar doğrultusunda kararlı bir şekilde durmaya özen gösterdiğini, ona sınır koymaya çalıştığını söyledi. Baba ise B'nin bu ısrarcı

tutumuna katlanamadığı için hemen gidip ona istediği tableti almıştı. Anne, B'nin olumsuz davranışları karşısında baba tarafından ödüllendirildiği için isteklerini uygun şekilde ifade etmeyi hiçbir zaman öğrenemeyeceğini düşünüyordu.

Görüşmenin ilerleyen dakikalarında anne B'nin ilgi alanlarının yavaş yavaş değişmeye başladığından bahsetti, oyun hamurlarıyla son zamanlarda daha fazla oynamaya başlamış, ayrıca sürekli uzayla ilgili sorular sorup uzay resimleri yapmaya başlamıştı, ''anne biz uzaya düşersek ne olur, ölür müyüz, uzay nasıl bir yer?' (latans döneminde daha akademik veya farklı alanlara duyulan aşırı merak (cinsel merak) sublimasyon olarak ortaya çıkmaktadır, fakat bu yaş döneminde böyle bir çocukta neyin göstergesi olabileceği düşünüldüğünde anne rahmine veya bir belirsizlik, anlamlandıramadığı şeylerden dolayı duyduğu kaygıya bir gönderme yapıyor olabileceği düşünülmektedir). Anne, B'nin yaptığı uzay resimlerinin içini hızlı ve sert bir şekilde siyaha boyuyor olmasının kendisini endişelendirdiğinden bahsetti. Bunun nedenini sorduğumda ise, iç dünyasında neler olup bittiğini anlayamıyor olmanın kendisini tedirgin ettiğini, ona yardımcı olamadığı için daha da kötüye gideceğinden korktuğunu söyledi.

B haftasonu babayla bir tartışma yaşamıştı. Anne B'nin babasıyla güreş yapmak istediğini fakat babasının daha sakin etkinlikleri tercih ettiğinden bahsetti (B'nin aslında gücünü gösterebileceği bir alana ihtiyacı vardır, fakat babayla rekabete girememektedir. Çocuğun da kendi gücünü göstermesi ve bazen kazanması gerekmektedir, ancak babanın buna izin veren bir tutum sergileyemediği görülmektedir). Dolayısıyla çocuk agresyonunu gerçek yaşamda açığa vurmaktadır. Babanın görüşmelerde aktarıldığı ve gözlemlendiği kadarıyla yeterince işlevsel olmadığı, işlevsel olduğu zaman da sevgisiyle değil, yalnızca agresyonuyla var olabildiği düşünülmektedir. Sevgi sınırla birleşmediğinde ise çocuğun ruhsallığı üzerinde kalıcı olamamaktadır. B. bir konuda ısrarcı olduğunda baba bazen dayanamamakta, mizac olarak da sabırsız bir insan olduğundan dolayı (anne böyle ifade ediyor) zaman zaman B'ye karşı öfke patlamaları yaşayabilmektedir. ''Böyle durumlarda B bize yüksek sesle 'siz çok kötü bir ailesiniz, sizden nefret ediyorum' diye bağırıyor. Küfretmeye başlıyor, sonra da ağlayarak yanıma gelip bacaklarıma yapışıyor ve özür diliyor (Bu sahne anneyle çocuk arasında sado mazoşistik bir ilişkiyi düşündürmektedir, annenin uzaklaşması-yakınlaşması, vb. Anneye bağırdıktan sonra özür dilemesi; suçluluk duyguları açığa çıkmakta, aynı zamanda anneden gelecek misillemeden korkmaktadır, aslında bunun kendi yıkıcılığı olduğu düşünülmektedir). Oyunlarında da bir şeyi yere atıyor, bir süre sonra sanki hem o attığı nesne kırıldığı için, hem de o nesneyi temsil eden kişiye zarar verdiği için suçluluk duyuyor gibi (tamir etme girişimleri). Anne söylemlerinden anlaşıldığı kadarıyla kolay yıkılan bir kadın gibi görünmektedir. Bu da çocuğun agresyonuna dayanamadığını, onu

dönüştürmekte güçlük çektiğini düşündürmektedir. Bu aslında çocuğu da tedirgin eden bir durumdur. Çünkü anne çocuğun karşısında güvenilir nesneye dönüşememektedir).

Görüşmenin sonlarına yaklaşırken anne, son 4-5 gündür B'de mastürbasyon davranışı gözlemlediğinden bahsetti (bir önceki sahneyle bağlantısı düşünüldüğünde annenin çocuğun poposuna vurması, onunla birlikte uyuması, aslında bedensel teması uygulayış biçimiyle çocuğu erotize ediyor olduğu fikri edinilmiştir).

Ebeveynlere ve Çocuğa Dair Duygu ve Düşünceler:

Anneye Dair: Anne çaresiz ve bakımsız bir görünüm sergiliyordu. Konuşma isteği yoğundu, fakat bedensel hareketleri ve konuşma temposu oldukça yavaştı. Görüşmeler boyunca yakınlaşma çabası içerisinde olduğunu hissedilmiştir. Sanki B'yi ayakta tutabilecek, onu toparlayabilecek tek kişi onun için şu an onunla bu görüşmeleri gerçekleştiren araştırmacının kendisiydi, çünkü her görüşmede B'yle daha fazla vakit geçirilmesinin ve onun yakından takip edilmesinin kendisi için çok önemli olduğunu, araşrtırmacının gözlemlerine çok güvendiğini tekrarlayıcı bir şekilde ifade etmiştir. Görüşmeler sırasında daha sorulmadan B'yle ilgili pek çok şey anlatmaya başlamıştır. Oldukça açık sözlü olduğu görülmüş ve hiçbir ayrıntıyı atlamamak için çaba sarfetmiştir. Yöneltilen sorular içinde cevabını bilmediklerini hemen o sırada telefonla anneanneye sorabileceğini söylemiştir.

Sık sık B için çok üzüldüğünden ve endişelendiğinden bahsetmiştir. Kendini köşeye sıkışmış hissediyor gibi görünmekteydi. Kendince B için son 5 aydır elinden gelen her şeyi yapmıştı fakat hiç birisi işe yaramamıştı. Anne, B doğduğundan bu yana aslında kendisini onun bakımında yetersiz kaldığını düşünüyordu. Kendisini suçlamaya oldukça eğilimliydi. Anne: ''B doğduğunda yanında çok fazla bulunamadım, çok yoğun çalışıyordum. Onun bebeklik hallerini bazen unutuyorum, o zaman fotoğraflarına bakıyorum, üzülüyorum. Bazen belki siz de içinizden benim pek de iyi bir anne olamadığımı düşünüyorsunuzdur'' dedi. Ona bunu düşündüren şeyin ne olduğu soruldu: 'B'yi yetiştirmeyi beceremedik, sadece arkadaşlarına değil bize karşı bile çok saygısızca davranmaya başladı, onu gözlemlerken belki böyle şeyler düşünüyorsunuzdur diye bunu söyledim' dedi. Annelik işlevlerini yeteri derecede yerine getiremediğinden yakınıyordu. Sanki oğlu tarafından reddedildiğini düşünüyordu, çünkü anneannesinin yanında kendi evlerindekine göre daha uyumlu bir çocuktu. (Uyumlu derken, bunu biraz daha açar mısınız? diye sorulduğunda, oradayken anneannesinden daha fazla çekindiğini, bir şeyi kullanacaksa mutlaka izin istediğini söyledi).

Bir gün oyun odasında B'yle bir drama etkinliği gerçekleştirmişlerdi ve rol canlandırma sırasında iletişimleri ilk zamanlara kıyasla daha olumlu olmuştu ve uyumlu bir şekilde hareket edebilmişlerdi.

Annenin şu an eşine karşı olan eleştirel tavırları (B'yi istediği gibi yetiştirememiş olmasının nedenlerinden biri olarak babanın yanlış tutumlarını öne sürüyordu) seanslar sırasında sıklıkla anne tarafından dile getiriliyordu ve babaya karşı yer yer suçlayıcı (kendisinin kural koyarken eşinin arkasında durmadığı ve kendisine yeterince destek olmadığı için B'nin bu durumda olduğunu düşünmekteydi) bir tutum sergiliyordu.

Görüşmeler sırasında zaman zaman annenin gelişim uzmanını B'ye mükemmel bir anne ikamesi olarak sunmaya çalıştığı (''Lütfen onu her gün gözlemler misiniz? Resimleriyle çok şey anlattığını düşünüyorum ama elbette uzman sizsiniz ben ne anlama geldiğini anlayamıyorum. Sonra benimle de ne zaman isterseniz paylaşabilirsiniz, B'nin sizinle vakit geçirmekten keyif aldığını düşünüyorum, eve gelince yaptıklarınız anlatıyor''), onu iyileştirip yeniden gerçek annesine sunulmasını beklediğini düşündüren bazı sahneler söz konusu olmuştur: ''Oğlum bu davranışlarına son verdiğinde anne bizim de anne oğul ilişkimiz daha güçlenecek gibi geliyor''

Anne tüm görüşmelerde süreyi olabildiğince uzatmaya çalışmış ve sınırlar konusunda zaman zaman problem yaşamıştır (B'nin sorunsalında olduğu gibi) (''Aslında sormak istediğim başka şeyler de var. 5 dakika daha konuşabilir miyiz?'') Anneye burada bir çerçeve çizilmeliydi. Bir sonraki görüşmede aynı yerden devam edilebileceği, bugünlük sürenin dolduğu belirtilmiştir.

Babaya Dair: Baba görüşmeler sırasında genel olarak sessiz bir tutum sergilerken, yalnızca annenin kendisiyle ilgili bulunduğu eleştirilerde devreye girip söz almıştır (disiplin anlayışı konusunda). Baba mimiklerini ve beden dilini minimum düzeyde kullanan, donuk bir görünüm sergileyen bir kişiydi. Görüşmelerde genelde oldukça yorgun görünüyordu. Günlerdir çok yoğun bir şekilde çalıştığını ve uykusuz olduğunu dile getiriyordu. Baba, B'yle problemini çözme yolunda ilerledikleri süreci iğneyle kuyu kazmak olarak tanımlıyordu ve kendi haline bırakıldığında zaten zamanla toparlayabileceğini, henüz çok küçük olduğunu söylüyordu ve bir uzmandan yardım almaya kesinlikle karşıydı.

Görüşmeler sırasında B, legolar veya oyun hamurlarıyla ortaya çıkardığı bir ürünü babasının yanına gelerek beğenip beğenmediğini soruyordu.

Baba genel olarak sabırsız ve problem çözülecekse bunun bir an önce olmasını istiyordu, çünkü bu zamana kadar pek çok psikologa gitmişlerdi ve hiçbir işe yaramamıştı.

Anne-Babaya Dair: Anne-baba görüşmeler boyunca genel olarak birbiriyle uyumlu şekilde hareket etmekte güçlük çekti. İlk görüşmede B odaya girer girmez etraftaki oyuncakları dağıtmaya başladı, odada oyuncak silah olup olmadığını sordu, olmadığını öğrendiğinde legolarla tüfek ve kılıç yapmaya başladı ama ihtiyacı olan oyuncakları ararken her yere saldırır gibiydi. Baba B'nin bu tutumu karşısında sert bir tutum sergilerken, anne sözel olarak Barış'ı yönlendirmeye çalıştı. Anne babanın bir çift olarak evlilik yaşantılarına dair pek paylaşımda bulunmamış olmaları, bana birbirlerine karşı olan duygusal yatırımlarının zayıf olduğunu düşündürdü.

B'yle İlgili Gözlemler: B. sınıf içerisinde öfkesini kontrol etmekte güçlük çeken, akranlarına fiziksel ve sözel şiddet uygulayan ve otorite figürlerine karşı gelme davranışı sergileyen oldukça dürtüsel bir çocuktu. Oyun ve etkinliklerde arkadaşlarının oyunlarına müdahale ediyor, onların eşyalarına ve kullanım alanlarına zarar veriyordu. Yetişkin tarafından kendisinden bir şey talep edildiğinde kısa süreli pasif agresif bir tutum sergiliyor, karşı tarafa yansıtamadığı öfkesini kendisine yöneltiyordu. Örneğin sınıfta ve bire bir gözlemlendiği bazı dönemlerde öğretmeni kendisinden oyuncakları toplaması konusunda arkadaşlarına yardım etmesi gerektiğini söylediğinde itiraz etmiş, toplamak istememiş, öğretmen kararlı tutumunu sürdürmeye devam ettiğinde masayı yumruklamaya başlamış, ardından kendi saçlarını çekmeye başlamıştır.

İlk seansa gelirken içinde savaş oyunlarının yüklü olduğu bir tablet getirmişti (libidinal bir ilişki olmadığı, direk saldırganlık üzerinden ilişki kurmaya çalıştığı görülmüştür).

Eksikliğe tahammülü oldukça zayıftı. Yanlış yapacağını hissettiği etkinliklere başlamıyor, tamamlayamayacağını hissettiği çalışma ve faaliyetlerde ise sayfayı karalayarak ya da oyunu bozarak tepki veriyordu.

Son bir aydır fiziksel zarar vermenin yanın da küfür de etmeye başlamıştı.

Ağırlıklı olarak oynadığı oyunlarda, legolarla yüksek yapılar inşa edip sonrasında oyuncak bıçakla bloklara saldırıp onları yıkıyordu. Boyama çalışmalarına, ayrıca korsancılık, askercilik, savaş oyunlarına ilgi duyuyor ve kılıçlarla oynamaktan keyif alıyordu (evde bunu uygun yollarla akıtabileceği bir kanal bulamamakta, çünkü baba daha sakin etkinlikleri tercih etmektedir). Seans sona erdiğinde oda savaş alanına dönmüş gibi oluyordu (Çocuğun saldırganlığının meydana çıkmasına olanak sağlamak önemli olsa da daha da önemlisi, neden özellikle aktarım durumunun bu anında yıkıcı dürtülerin ortaya çıktığına ve bunların çocuğun zihnindeki sonuçlarına dikkat etmektir).

Yine paylaşım sırasında zorluk yaşadığı günlerden birinde bir kız arkadaşının bacağına sert bir şekilde tekme attıktan sonra öğretmeni sandalyede bir süre oturup yaptığı

davranış hakkında düşünmesini istedi. Aradan yaklaşık 10 saniye kadar bir süre geçtikten sonra ayağa kalktı ve elindeki sandalyeyi minderde oyun oynayan arkadaşlarının üzerine attı.

B, kendisini sıklıkla tehlikeli durumlara sokuyor (sıranın üstüne çıkıp zıplama, camların kenarlarına tırmanma, merdivenlerden kayarak inmeye çalışma,vb) , bu şekilde davranarak öğretmeni (evde anneyi) onu kurtarmak zorunda bırakıyordu. Hep daha fazlasını istiyor, asla kendisine verilen ile yetinmiyordu (faaliyet sırasında bir hamur yerine iki tane, boyaların tümü,vb).

B'yle gerçekleştirilen bireysel görüşmelerin başlangıç aşamasında B'nin araştırmacıda uyandırdığı temel duygunun sınırları aştığında hissedilen öfke ve onu kontrol etmekte güçlük çekmeye bağlı zaman zaman yetersizlik duyguları olduğu görülmüştür.

1.2. Hafta / 1.-2. Seans: İlk iki seansta odaya geldiğinde oldukça tedirgin görünüyordu. Verilen yönergelerin hiçbirini yerine getirmedi. Şu an ne yapmak istersin diye sorduğumda bahçeye çıkmak istediğini söyledi. Bahçede biraz vakit geçirdikten sonra odaya dönüldüğünde biraz daha rahatlamış olduğu görülüyordu. Daha fazla iletişime geçmeye ve oyunlarının içeriği aracılığı ile daha çok malzeme vermeye başlamıştı. Odaya geldiğinde ağırlıklı olarak kılıçlar, legolar ve vahşi hayvanlar olarak tabir ettiği küçük hayvan figürleriyle oynuyordu. Bazen de arabaları sert bir şekilde çarpıştırıyor, sonra da tamir aletlerini kullanarak onları onarmaya çalışıyordu.

3. Hafta / 3. Seans: Odada resim çizdiği sırada sert bir şekilde karalama yaptığı, boyaları kırdığı, fırça darbelerini hoyratça sayfalara vurduğu, böylece etkin saldırganlık dürtüsünü dışa vurduğu bir seans olmuştu. Resmini bitirdikten sonra ağzından ateş çıkan ejderha yaptığını, evde kendisinin buna benzer bir oyuncağı da olduğunu söyledi. Bunun yanı sıra legolarla veya kaplalarla ortaya koyduğu ürünü her seferinde gösteriyor, önce onay almaya çalışıyor sonra da cevabı beklemeden hemen başka bir oyuna geçiyordu. Aynı seansta şöyle bir cümle kurdu: ''Bak olmuş mu? Kocaman site yaptım, etrafı kapalıymış kocaman duvarlarla düşmanlar giremesin diye, savaşçılar burada yaşıyormuş, yüzüklerin efendisini izledin mi sen?''

4. Hafta / 4. Seans: Çizim çalışması gerçekleştirilen 4. seansta kendisinden bir insan resmi çizmesi istenmiştir. Önce erkek resmi çizmiş. çizdiği kişinin ne yaptığı ve yaşıyla ilgili sorulan sorulara şu yanıtı vermiştir:

''Polismiş o, bir sürü silahı varmış, ohoo 100 yaşındaymış (gülerek), çok büyük o. Arkadaşıyla yaşıyor. Onun adı Batu (sınıftaki yakın arkadaşının adı). Okula gidiyor. Çok akıllı, güçlü bir çocuk bu. En güzel yeri kolları, çok kaslıymış çünkü. Çirkin bir yeri yok. Biraz sinirliymiş ama. Bilgisayarda oyunu kaybederse, yüklediği paraları kaybederse, biri gelip

oyuncağını alırsa çok kızarmış.'' (Ona benzemek ister misin?) ''Bazen isterim bazen istemem.'' (Neden?) ''Bazen üzülüyor.'' (Neye?) ''Bilmiyorum.''

2.olarak çizdiği ''kız'' (Ek-8) resminde de şunları söyledi:

''Doktor olmak istiyormuş. Şimdi okula gidiyor. 15 yaşındaymış. Annesi babasıyla yaşıyormuş. Akıllı, güzel, sağlıklı.'' (Güçlü ve kuvvetli mi?) ''Bazen. Birisi gelip onu rahatsız ettiğinde kızıyor.''

Ağaç resmini hızlı ve karalama şeklinde yaptı. Bu ne ağacı diye sorulduğunda: ''Bilmem, bizim bahçedeki ağaçlar gibi bir şey işte, bitti, bu kadar''. Son olarak aile resmi çizmeye başladı (Ek-9), fakat çizim sırasında kaygı düzeyi artmış görünüyordu (''başka bir şey yapalım canım sıkıldı, of ne zaman bitecek'') Sonrasında biraz daha motive edildiğinde devam etti fakat çizimini ayakta gerçekleştirdi. Bir an önce bitirip sınıfa çıkmak istiyor gibiydi. Aile üyelerini çizerken önce:

''Ben şimdi Iron man sonrada askerler yapacağım''dedi. Bir kez daha yönerge verdikten sonra isteksiz bir şekilde kendisinden beklenileni yapmaya başladı. Anne-babayı çizerken kurduğu cümle : '' Bunların kalbi de varmış ama sonra kalpleri durmuş, bunlar robotmuş şakacıktan ama, o yüzden karaladım sonra tekrar çalışmış, bozukmuş bu kalp'' oldu (robot dedikten sonra- ki çizim gerçekten robotu andırıyordu- düğmeler yapmaya başladığını söyledi gövdeye). Anneyi çizerken önce: 'Şimdi anneannemi yapıyorum, ay şaşırdım annemi yapıyorum'' ifadesini kullandı (Kendisini anneyle yapışık çizdi, daha sonra ''bunlar çok bitişti yanlışlıkla, silip bir daha yapacağım'' dedi ve kendisini yeniden çizdi).

6. Hafta / 7. Seans : ''Şimdi oyun hamurlarından çok acı yemekler yapıyorum. Kimse yiyemez çünkü onlar çok acı, yersen ölürsün. Sonra bana yedirmeye çalıştı; ''Öldün mü sen şimdi?'' diye sordu. ''Hala hayatta olup olmadığımı merak ediyorsun'' diye yanıtladım. Sonra birden durdu. ''Şimdi de tatlı yemekler yaptım sana'' dedi. Tekrar yedirmeye çalıştı. Ben yemiş gibi yaptıktan sonra da; ''Şaka yaptım aslında ben onların içine gizli dikenler koymuştum, şimdi içini kanatacak, seni yine öldürecek'' dedi (oral agresyon)

8. Hafta / 10. Seans: Sürecin başında odada bulunan kırık oyuncakları çöpe atma eğilimi sergilerken, şimdi tamir aletleriyle onları dönüştürmeye/tamir etmeye çalışıyor ve yeniden eski yerlerine koyuyordu.

Genel olarak seanslar boyunca; B., görüşmeler ve oyunlar sırasında sürekli bir şeyler mırıldanıyor, şarkı söylüyor, kısacası sürekli bir ses duymak istiyor, sessizliğe tahammül edemiyordu. Bazen sınıfta bir masabaşı çalışmasında sessizlik olduğunda gürültü çıkarmaya başlıyordu. Bireysel görüşmelerde (örneğin resim çizerken) zaman zaman kafasını

kaldırmadan ve göz teması kurmadan ‘’niye konuşmuyorsun, konuşsana, sana playstationda neler oynadığımı anlatayım mı?, şeklinde ifadelerde bulunuyordu. Bu çocuğun sese tutunmaya çalıştığının bir göstergesiydi.

Süreç boyunca B’nin durumunda sık sık iniş çıkışlar söz konusu oldu. Annesi B için; ‘Kurt adam gibi. Tam da dolunay zamanlarında gerçekten çıldırıyor, sonra normale dönüyor kısa bir süre için’ ifadesini kullandı.

B’nin araştırmacıda uyandırdığı duygu ve düşüncelere bakıldığında; İlk görüşmede benimle olan iletişimindeki sınırsız davranışları karşısında ona karşı öfkelendiğimi fark ettim. Onunla bir araya geldiğimizde oldukça öfkeli ve keskin bakışlara sahipti. İlk haftalarda (yaklaşık 3 hafta kadar) bana da zarar verme davranışında (vurma, küfür etme) bulundu. Sanki zorla bir odaya hapsedilmişti ve bende zihnindeki ‘kötü meme-kötü anne’ye dönüşmeye başlamıştım. Tüm bunlar olurken ona ulaşamadığım ve davranışlarının altında yatan çatışmaları anlamlandıramadığım için kendimi bir süre çaresiz hissettim, tıpkı annenin görüşmeler sırasında aktardığı duyguları gibi. Onunla vakit geçirirken geriliyordum ve pek çok oyun seansının içinde kendimi o odanın içinde kaybolmuş gibi hissediyordum. Zamanla grup içerisinde ve bireysel olarak daha fazla vakit geçirmeye başladıkça aramızdaki iletişim kuvvetlendi. Bu gelişme B’nin bana oyunlarında ve sohbetlerimizde daha fazla malzeme sunabilmesini beraberinde getirdi.

Olguya Dair Kuramsal Açıklamalar ve Yorum:

Çalışmamızda yer alan bu vaka’da, erken dönemlerde yaşamış olduğu düşünülen annenin eksikliğinin yanı sıra, onun sadece fiziksel varlığı ya da yokluğuna değil, o süreçte annenin ulaşılabilirliğine ve genel ruh haline de duyarlı hale geldiği düşünülmektedir. B., kendisini ortalama bir çocuğunkinden daha fazla anne ve ikameleri tarafından dikkat çekmek adına kendini zor / tehlikeli durumlara sokuyordu. Yakınlık özlemi ile saldırganlığın karışımı olan çatışmalı duygular B için oldukça tipikti (görüşmeler ve gözlemler sırasında öğretmenine ve arkadaşlarına hızlı yakınlaşma ve uzaklaşmaları buna örnek teşkil etmektedir).

Çocuğun yaşamında nesne tamamen yok değildir, fakat yeterince sağlam vew güven verici olmadığı düşünülmektedir. Annenin ifadelerinde de belirttiği üzere, kendisinin anne bebek ilişkisinin başındaki anneliğe dair hissettiği yetersizlik duyguları ve ona gerektiği düzeyde ulaşamamış olmanın eksikliği ile kaygılandığı, bu sebeple geçmişe dair de yaşadığı suçluluk duyguları ile birlikte kendisini B’ye tam olarak sunamadığı görülmektedir (‘’tıpkı büyük oğlumda ki gibi bu seferde başarışı olamadım’’). Annenin kendi kaygı düzeyi arttıkça çocuğun ihtiyaçlarına yanıt vermekte daha da zorlanıyor olduğu dikkati çekmiştir. B’nin

saldırgan davranışlarının artmasıyla beraber anne onunla daha fazla ilgilenmeye başlamıştır, fakat bu çabaları şu an çocuğun yaşamındaki eksikliği telafi için henüz hala yetersiz kalmaktadır.

Winnicott'un kuramında annelik bakımındaki yetersizlikler, yani annenin çocuk için neredeyse mükemmele yakın bir çevre yaratmadaki başarısızlığı ya da bu çevrenin giderek kaybolması, çocuğun duygusal gelişimini olumsuz yönde etkiler (holding defoları) (Winnicott, 1975). Özellikle nesneyle kurulan ilişkinin niteliği, çocuğun ileriye dönük davranış bozuklukları ve suça yönelik davranışlarının temel taşını oluşturur (Winnicott, 1956). Bu olguda da annenin çocuğun istekleri ve dürtüselliği karşısında pasif bir konuma geçtiği, onun ihtiyaçları karşısında ayakta kalabilmekte güçlük çektiğini görülmektedir. Bu çocuğun saldırganlığını dönüştürecek bir ilk nesnesi olmadığı ve aslında güvenilir bir nesne arayışı içinde olduğu düşünülmektedir. Okulun bu çocuğun yaşamına olumlu bir katkı sağladığı, çünkü ona bir çerçeve çizdiği ve onu kapsayabildiği görülmektedir. Okul ortamında Kleinien anlamda bakıldığında libidinal dürtüler saldırgan dürtülerle birleşmektedir. Gelişim uzmanının (aslında ilk etapta kendi gözünde simgesel olarak bir canavarın) dönüşebildiğini, böylelikle artık onun kötü olmadığını görmesi önemliydi. Anne, saldırgan dürtüyü tahammül edilebilir hale getirir ve çocuk onu bu şekilde tekrar içe alır. Dolayısıyla kapsayan anne, çocuğun agresyonunu da kapsayabilen / karşılayabilen annedir. Anne, saldırgan dürtüleri kabul edip bunları anlamlandırarak bunlara karşı durur. Buna 'annenin düşlem kurma kapasitesi' denir (reverie kapasitesi) (Bion, 1962,1963,1965).

Araştırmada yer alan diğer vakalarda olduğu gibi bu olguda da tümgüçlülük savunmalarının öne çıktığı düşünülmektedir. Yine yoğun yaslanma ihtiyacı ve kırılgan bir yapı göze çarpmakta, fakat bunu sanki tümgüçlülükle örtmeye çalışmakta (aslında çaresizliği örtüyor), 'ötekine ihtiyacım var' pozisyonuna gelmemek için çaba sarfetmektedir. Dolayısıyla bu çocuğun ilişki kurmada yaşadığı zorluklardan birinin de bu olduğu düşünülmektedir. Çünkü yakın ilişki onun gözünde tehditkardır, Hayalkırıklığı yaratabilir veya terk edebilir. Diğer taraftan da buna ihtiyacı var. Çünkü tek başına olma kapasitesi sınırlıdır. Bu nedenle bir yandan da yaslanma ihtiyacı ve özdeşim arayışı içerisinde olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

B'nin hikayelerinde insanüstü, kurgusal yaratıkların çok fazla olduğu dikkati çekmiştir. Bu durum özdeşimlerinin kısmen bozuk olduğunu (canavar yanıtları), aslında bu tanımlamaların kendi içinde gördüğü canavar, yani kendi yıkıcılığı olduğunu düşündürmektedir. İçeride böyle bir duyguya dayanmak oldukça zordur. Bu nedenle yıkıcılık dışarı yansıtılmaktadır. Bir taraftan da bu onun tüm güçlülüğünü beslemekte olup, olmayan gücüne güç katmaktadır. B. düşlemsel dünyaya çok fazla yaslanmakta ve oyunları zaman

zaman oldukça uzun sürmekte, sonlandırabilmekte güçlük çekmektedir. Kaygıdan uzaklaşmak için de bu denli fanteziye başvuruyor olabileceği düşünülmektedir.

B'nin kullandığı ifadelerde sürekli bir kesinlik arayışında olduğu dikkati çekmektedir; ''Bugün bahçeye çıkacak mıyız çıkmayacak mıyız, kitap çalışması yapacak mıyız yapmayacak mıyız, servisle mi gideceğim anne mi gelip beni alacak?, vb. Ya evet ya hayır cevabını aramaktadır. Belki, şüphe, vb yoktur, çünkü 'belki' müphem olan, belirsiz olandır. Bu çocuğunda belirsizliğe tahammülü olmadığı görülmektedir.

B günde yaklaşık üç saat playstationda savaş ve dövüş oyunları oynuyor, ayrıca benzer televizyon programlarına maruz kalıyordu. Günümüzde internet ve medya aracılığı ile her şeye sahip olabilme anlayışının sıkça vurgulanması, insanların sınırlılıklarını aşmaya yönelik hızla değişen teknolojik gelişimler, çocukların arzularını sınırlandırmasına bir neden bırakmamaktadır. Günümüz insanı artık doğaya bile meydan okuyabileceğini düşünürken, yasaların ve otoritelerin belirlediği yasakların çocuklar tarafından çok fazla önemsenmemesi anlaşılır olabilmektedir (Lebovici, 1982; Etchegoyen, 2002).

Aichhorn'a göre çocuğun yıkıcı davranışlarının altında yatan temel neden, erken dönem nesne ilişkilerinde yaşanan aksaklıklardır. Eğer çocuğun ilk ve en önemli nesnesi yeterince güçlü değilse veya yoksa, o zaman gerçekçi ve toplumsal bir üst benin temelleri atılamamış olur. Böyle bir durum çocuğun güçlü özdeşimler kurmasını engellemektedir. Bu durum, çocuğun libidinal ilişkilerden yatırımını çekmesine ve agresyonun ön planda olmasına neden olmaktadır (Aichorn,1935).

Okul yaşantısının olgu üzerindeki etkilerine bakıldığında; Onu sınırlandıran bir işleve sahip olması, ayrıca agresyonu karşısında ayakta kalan ve bunu olumlu şekilde dönüştürebilen bir öğretmene sahip olması, B'nin ilerleyen süreçte yasakları kısmen de olsa tanımaya başlamasını, en azından dürtüselliğini kontrol altına alabilmek adına çaba sarfetmeye başlamasını sağlamıştır, fakat ev ortamında negatif tutum ve davranışlarının halen devam ettiği bilinmektedir.

3.5. Olgu Sunumu – V (D.A)

D.A, 5 yaş 4 aylık. Fiziksel olarak kronolojik yaşıyla uyumlu, kendisiyle diyaloğa geçildiğinde zaman zaman erkeksi tutum (omuzlarını kaldırarak ve hafif öne eğilerek yürüme,konuşma), bazen de bebeksi konuşma eğilimlerine sahip bir çocuktu. Okula uyum süreci oldukça uzun sürmüş, anneanne ve dedesinde ayrılmakta güçlük çekmiştir. Görüşmeye çağırıncaya dek anne ve babayla yaklaşık 1 aylık bir süre kadar hiç karşılaşılmamış olup, kendilerine yalnızca telefonla ulaşılabilmiştir.

Okulun ilk günlerinde anneanne kendisini kucağında indirmeye kalkıştığında onu tekmeliyor, vuruyor ve tırmanarak tekrar kucağına çıkıyordu. Bu süreçte (yaklaşık 1 ay) sınıf içinde öğretmenleri ve arkadaşlarıyla neredeyse hiç iletişime geçmedi ve sessiz bir şekilde kendi kendine masada veya minderde evden getirdiği oyuncağıyla oturdu fakat kurgusal bir oyuna dayalı herhangi bir eylemde bulunmadı. Yapılan grup etkinliklerine katılmayı reddetti. 1 ayın sonunda ilk olarak arkadaşlarıyla diyaloğa girmeye başladı fakat paylaşım, oyun kurmak, vb. konularda sıklıkla problem yaşıyor, istediği olmadığında arkadaşını itiyor ve oyunlarını bozuyordu. Yetişkinlerle iletişime geçmeye başladığı noktada ise ilk başlarda ketlenmiş gibiydi. Gereksinimlerini ve duygularını ifade etmekte zorlanıyordu. Bir süre sonra yetişkine tepki vermeye başladı fakat yönergeleri reddediyordu. Bir şey istendiğinde ‘git buradan, seni sevmiyorum, anneanneme söyleyeceğim seni’ diye bağırıyordu. İlk kez bir araya geldiğimizde benimle de iletişime geçmedi ve ilk üç görüşmemizde bana vurmaya çalışıyor, odanın içinde kendisini yerlere atıyor ve minderleri tekmeliyordu. 1.5 ay sonra sözel olarak daha fazla iletişime geçmeye, duygularını ifade etmeye, oyun oynamaya (fakir içerik) ve resim yapmaya başlamıştı. Böylece duygularıyla beraber geçmişten getirdiği malzeme daha iyi anlamlandırılmaya başlanmıştı.

I.GÖRÜŞME

İlk görüşmeye anne baba birlikte ve vaktinde geldiler. Beraberinde anneanneyi de getirmişlerdi fakat ilk görüşmede özellikle yalnızca anne, baba ve D görüşmeye alınmıştır. Bir sonraki görüşmede anneannenin de gelmesi gerekecekti çünkü D’nin erken dönem gelişim özelliklerine dair anneden daha fazla bilgiye sahipti.

Anne baba birbirlerini yaklaşık 10 yıldır tanıyorlardı. Evliliklerinden 3 yıl sonra çocuk sahibi olmaya karar vermişlerdi. Çevrelerinde herkes erkek çocuk olacağını düşünüyor, özellikle anne de beklentisinin bu yönde olduğunu dile getiriyordu. Annenin aktardığı üzere,

doktora gidip kız çocuk olacağını duyduklarında şok olduklarını belirtti (görüşmenin başında anne cinsiyet beklentisine bizim için kız ya da erkek olması önemli değil demişti).

D'nin ismini baba koymuştu. Saf, temiz bir çocuk olsun istemişlerdi.

Baba : ''Annesi ismine benim karar verebileceğimi söyledi. Kendisi pek karışmadı. Ben de D. olsun istedim.''

D. epidüral anestezi ile doğmuştu. Anne doğum sürecini anlatırken şu ifadeleri kullandı : ''Doktor aslında doğumun normal yolla olabileceğini söylemişti, ama canım çok kıymetlidir, acır diye istemedim. Tamamen sezeryan olursa da hiçbir şey göremeyecektim ama o ana dair yine de bir şey hatırlayamıyorum.''

Baba :'' Ben de doğuma girdim. Kamerayla çektim. İlk çocuğumuzdu ve benim için çok önemli bir andı. Doğum sırasında da herhangi bir komplikasyon olmadı, rahat doğdu.''

Bebeklik Dönemi:

Anne lohusalık döneminde herhangi fiziksel ya da ruhsal bir problem yaşamamıştı; ''İyi ki annem yanımdaydı. Zaten D'ye bu yaşına kadar hep o baktı. O olmasaydı D'nin bakımı çok zor olurdu benim için.''

G.U.: Size bunu düşündüren nedir ?

Anne, D'nin çok zor bir bebek olduğunu söyledi. Sürekli ağlıyor, sebepsiz huysuzlanıyor ve sinirleniyordu. Anne kendisini hiç uyutmadığını, bu yüzden neredeyse iki sene kendisini çok yorduğunu söyledi.

Anne: ''Bu yüzden çok uykusuz kaldım ve yoruldum. Memeyi de bırakamadı zaten bir türlü. Ben bir ay sonra işe döndüm. Sonrasında D yedi bakıcı değiştirdi. ''

G.U.: Neden ?

Anne: ''Bir tanesi zaten kaçak çalışıyormuş haberimiz yoktu. Ondan sonraki 2-3 bakıcı D'ye sahip çıkamadı bir türlü, çok ağladığını söylüyorlardı ve bakamadılar. Sonuncusu da birden memlekete dönmesi gerektiğini söyledi.''

D. 2-3 ay anne memesi almıştı. Anne, işe giderken sütünü sağıp deepfreeze'e koyduğunu, akşamları gelince de D'yi bir kez emzirdiğini söyledi. ''Dolap sütten geçilmiyordu artık. Ben işteyken annem veriyordu. Memeyi bırakmakta çok zorlandı, ben de emzirmekte'' (neden?) ''Göğüslerim acıyor gibiydi neden bilmiyorum o yüzden bıraktırmak istedim. Zaten

pek sütüm de gelmiyordu. Ben de meme ucuma bant yapıştırdım. Yara oldu diyordum çok ağlayıp meme istediğinde onu sakinleştirmek için (D'nin okuldaki oyunların da sanki bir şeyleri tamir etmeye, telafi etmeye dönük olduğu görülüyordu. Anneyle erken dönemde yaşadığı bu durum D'nin suçluluk duygularının artmasına yol açmıştır: ''Benim yüzümden yara oldu, memeye zarar verdim. Öfkem/saldırganlığım yok ediyor, paramparça ediyor'' düşünceleri) 4-5 günlüğüne anneanneye gönderdim (bıraktırmakta/sakinleştirmekte güçlük çektiği için) hiç görmedim. Orda da biraz ağlamış ama sonra almaya gittiğimde alışmıştı zaten bir daha da meme istemedi.''

D. katı gıdaya geçişte uzun bir süre (6 ay kadar) her yediğini püskürtüyor ve sinirleniyordu. Annenin deyimiyle ''kusuyormuş gibi yapıyordu ama aslında hepsi numaraydı''. Her şeyi blendardan geçirmeye başladılar. Zaten şu anda da anne D'nin çok fazla yemek seçen bir çocuk olduğunu, büyük parçalı yiyecekleri yemediğini, küçük parçalara ayrılmasını istediğini söyledi. Yemek yemesi için anneannesi genellikle ona her akşam alternatif yemekler hazırlıyordu.

D. iki yaşındayken annesinden bir ay süreyle ayrı kalmış, o sırada anneanne ve dedeyle Bodrum'daki evlerine gitmiş, o sırada anneyle baba İstanbul'da kalmış ve yoğun bir çalışma temposunun ardından babayla birlikte 10 günlüğüne tatile çıkmışlardı.

Çocukluk Dönemi ve Gelişim Özellikleri:

D. halen anneyle beraber uyuyor, baba ise çoğunlukla D'nin yatağında yatıyordu.

Baba : ''Aslında uzun zamandır ayırmaya çalışıyoruz ama bir türlü başaramadık. Birkaç kez denedik ama çok ağladı. ''

Anne : ''Bir de benim sürekli uykum bölünüyor kendi yatağında yattığında korkuyor, sürekli yanıma gelmek istiyor, sürekli kalkıp onu tekrar yatağına götürmek zor geliyor açıkçası.''

Korkuları ile ilgili konuşurken, anne D'nin kendisinin yanında uyurken hiç uyanmadığını söyledi. Sadece bazen çizgi film izlediğinde oradaki bazı hayali kahramanlardan (Iron man, dinazorlar, vb.) korkuyordu. O sırada yerde oyun oynayan D'ye dönerek 'peki sen nelerden korkarsın?' diye sorulduğunda ise D ''ölmekten korkuyorum'' yanıtını verdi. Anne ile baba o sırada çok şaşırdılar ve D'nin ağzından ilk kez böyle bir şey duyduklarını söylediler. Sonra D tekrar oyunun yarıda keserek ''yok yok şaka yaptım, karanlıktan korkarım ben, bir de gölgelerden '' dedi.

Anne D'nin erken dönem gelişim özellikleriyle ilgili bazı noktaları hatırlamakta zorlandı. Örneğin ne zaman emeklemeye, yürümeye ve ilk cümlelerini kurmaya başladığı zamanları

sorduğumda sessiz kaldı ve kendi annesinin bu konulara daha doğru cevap verebileceğini söyledi.

Tuvalet eğitiminin ilk kim tarafından ve ne şekilde verildiği sorulduğunda ise yine bu sırada D'nin dadı ve anneanne tarafından desteklendiğini, hatırladığı kadarıyla 3 yaş civarında kazandığını söyledi. Anneannesi müzik çalan oyuncaklı lazımlıktan almıştı. Eve gelmişler ve sürekli D'yi ona oturtmuşlardı. Alışması zor olmamıştı.

D'nin bir yıl önce kısa bir okul deneyimi olmuştu fakat annenin aktardığı üzere arkadaşlarını ve öğretmenlerini sevmediği için iki ay sonra okuldan almışlardı.

Evde belirli kuralları olmasa da babanın zaman zaman D'yi sınırlandırdığı öğrenildi (sürekli oyuncak istemesi, evde ağlayarak isteklerini yaptırmaya çalışması). Buna rağmen baba D'yle çok daha olumlu bir ilişkileri olduğunu, fırsat buldukça vakit geçirmeye çalıştıklarını, annesiyle daha fazla çatışma yaşadığını söylemiştir. Bunun nedenleri üzerine konuşmak istendiğinde ise; annenin işten yorgun geldiği ve belki de D'yle yeterince paylaşımda bulunmadığından D'nin buna kızdığı ve annenin dikkatini çekmek için ona daha fazla zorluk çıkardığı, ama anneden olumsuz bir tepki aldığında da babaya kıyasla daha fazla ağladığı ve sinirlendiğini baba tarafından aktarılmıştır.

Anne, D'nin ilk zamanlarda kendisiyle daha fazla vakit geçirmek istediğini, fakat özellikle son bir yıldır babayla paylaşımda bulunmaktan daha fazla keyif aldığını söyledi. Hatta son 3-4 aydır kendi içine daha fazla dönmeye başladığı (nasıl?), artık oyunlarında kendilerinden (anne-baba) ziyade odasında yalnız oynamayı tercih ettiğini söyledi ve bunu anlatırken ''Bu durum bizi rahatlattı'' cümlesini kurdu.

Anne : ''Bebekken çok zordu, ama şimdi o dönemlere göre biraz daha iyi. Gerçi yine istediği şeylere dair (oyuncak, gezme, ipad, vb.) çok ısrarcı, inatçı ve bir şey için tutturdu mu onu durduramıyoruz, kendini yerlere atıyor, bağırıyor, ağlıyor hatta son aylarda bize de zarar vermeye başladı. Ayağıma tekme atıyor, vuruyor ve benim evden gitmemi istediğini söylüyor. Bazen akşam okuldan eve geldiği zamanlarda hiçbir sebep yokken sinirleniyor, çantasını fırlatıyor, oyuncaklarını dağıtıyor, kaç tane oyuncağını kırdı son bir haftadır, artık cezalandırıyorum oyuncak almıyorum. Okulda ters giden bir şey mi var diye sorduğumda da hiçbir şey anlatmıyor. Öyle çok anlatan bir çocuk değildir zaten. Çok şaşırıyorum ne oldu bu çocuğa böyle diyorum ama herhalde bu yaşlarda normaldir.''

G.U.: Onunla en keyifli olduğunuz zamanlardan bahseder misiniz ?

Anne : ‘’Aslında gece uykuya dalmadan önce bazen yatakta yuvarlanırız, benim işten erken gelebildiğim zamanlarda yani haftada 1-2 falan. Birbirimizi güldürürüz. Bu D’nin çok hoşuna gidiyor.’’

Baba : ‘’İşten geldiğimde biraz sohbet ediyoruz onunla. Günün nasıl geçtiğini soruyorum. Yarın okulda neler yapacaklarıyla ilgili konuşuyoruz’’ (Anneyle değil de babayla paylaşımda bulunması, anneyi bu yolla yani ona bunu bir hediye olarak sunmamasıyla).

D’ye dönerek onun anne babasıyla birlikteyken en mutlu olduğu zamanları paylaşması istendiğinde (G.U. tarafından), kısa bir süre babasıyla göz teması kurduktan sonra ‘bilmiyorum’ diyerek yeniden oyununa döndü.

G.U.: D’den önceki yaşantınız ve şimdiki hayatınızı karşılaştıracak olsanız?

Anne : ‘’Şu an bambaşka bir hayatımız var. Şimdi çok hareketli. Hayatımız sanki çocuğa endekslenmiş gibi (anne bu ifadeleri kullanırken sanki başkasının çocuğundan bahsediyormuş hissi uyandırmıştır). Sanki kendi hayatımızı tümüyle ona endeksledik ve bizim bir hayatımız kalmadı gibi. Kendim için hiçbir şey yapamadığımı hissediyorum bazen. Alt tarafı bir sinemaya ya da gezmeye gitmek istiyorum mesela, D’yi kime bırakacağım diye düşünüyorum. Annem de biraz uzakta oturuyor, her seferinde gelemiyor artık eskisi gibi’’ (çocuk anne tarafından bir yük gibi tarif edilmiş bu da zihninde D’ye yeterince yer veremediği hissini uyandırmıştır).

Anne Babanın Kendi Ebeveynleriyle İlgili Paylaşımları:

Anne : ‘’Annem mükemmel bir kadındır. D’nin bakımıyla neredeyse hep o ilgilendi. Çok fedakardır. Çok emek verdi bize, babam da öyle.’’

Baba : ‘’Benim annem de D’yle arkadaş gibidir. Geldiğinde onunla oyun oynar fakat kural koyma konusunda biraz daha yetersiz kalıyor, D’yi çok şımartıyor ne isterse yapıyor. Babam çok daha mesafeli olmuştur bizlere karşı, şimdi de öyle.’’

II. GÖRÜŞME

Görüşmeye öncelikle anneanne tek başına geldi. Anneyle babanın yolda olduğunu, 15 dakikaya geleceklerini ve arzu edersem kendisiyle öncesinde görüşmeye başlayabileceğimi ve D’yle ilgili kendisinin de söylemek istediği şeyler olduğunu belirtti. Etik olarak anneyle

babanın beklenmesinin daha doğru olacağı, kendileri geldikten sonra hep birlikte görüşmeye başlanabileceği ifade edilmiştir.

20 dakika sonra anne ve baba geldi, böylelikle görüşmeye başlandı (D de odadaydı).

Anne görüşmeye geldiğinde künt bir yüz ifadesi vardı, tepkisiz görünüyordu. İş yerinde bu haftanın çok yoğun geçtiğini, o yüzden oldukça yorgun olduklarını söyledi ve görüşmenin aşağı yukarı ne kadar süreceğini sordu. Yaklaşık 45 dakika kadar süreceği belirtildi.

Ardında son görüşmeden bu yana kadar geçen süreç hakkında konuşulmaya başlandı. Anne eşiyle birlikte yemeğe gittiklerini, D'nin de anneannesiyle birlikte oyun parkına gittiklerini, ilk kez kendi yaşıtı olan bazı çocukların oyun parkında yanına yaklaştığını ve onların oyununa dahi olmak için çaba sarf ettiğini söyledi (anneanne parktaki gözlemlerini anneye bu şekilde aktarıyor), bundan çok memnun olmuşlardı. Bir de anne D'nin son zamanlarda saçlarını tararken ya da giydirirken kendisine ve anneanneye çok tepki göstermeye başladığını, fakat dedesi ya da babasının taramasından çok hoşlandığını söyledi.

Anne : ''D. yazları anneannesiyle birlikte yazlığa gider. Bu yaz da gidecekler fakat annem geçen yaz beni çok özlediğini söyledi D'nin.''

Anneanne : ''Bu sefer diğer senelere göre daha çok ağladı, üzüldü annemi özledim, annemi arayalım gelsin diye tutturdu, bu yaz götürmeyeyim diyorum kızıma ama onlar da çalışıyorlar, çocuğa bakacak kimse yok. Onlar da yoruldu eşiyle bir haftalık tatile gidecekler baş başa. Bakalım bir gidelim de olmazsa iki hafta kalır sonra sürekli sorarsa yine döneriz buraya tekrar. Çocuğa da yazık, bir de çok uzun kalıyor gerçekten, bir ay anneden uzakta kalıyor özlüyor doğal olarak.''

Anne : '' İki haftada bir yanlarına gitsem sizce yeterli olur mu? Ya da acaba D. için bir oyun ablası mı bulsak? Yalnız canı sıkılıyor, gerçi oyun oynayabiliyor tek başına ama yine de hiç arkadaşı yok.''

G.U.: ''Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz / ne hissediyorsunuz?

Anne: Yanında birisi olsun yalnız kalmasın istemiyorum. Ben çok uzun saatler oyun oynayamıyorum, sıkılıyorum. Zaten pek yaratıcı değilim öyle evcilik, kuklalar, oyun hamurları, vb. bile D. birlikte böyle şeyler yapalım istiyor''.

III. GÖRÜŞME

Son görüşmemize anne ile baba birlikte ve vaktinde geldiler. D sabah saatlerinde yaptığımız görüşmeye biraz uykusuz geldi, yorgun görünüyordu. Görüşmenin başında babasının oturduğu tekli koltukta onunla birlikte oturmak istedi. O sırada annesi dün gece D'yi tek başına oynadığı bir oyun sırasında gözlemlediğini ve onun neler yaptığını paylaşmak istediğini, kendisinin (anne) oyun oynamaktan sıkıldığını, en azından önceki görüşmelerdeki paylaşımlarımız doğrultusunda oyunlarını takip etmeye başladığını ifade etti. D oyuna başlamadan önce koltukta oturan ve o sırada tv izleyen anne babasını yanına çağırmış, onları ayağa kaldırmış ve el ele tutuşturmuş, sonra da okulda öğrendiklerini ilk kez anlatmaya başlamıştı. Ardından anneyle babasını dans ettirmeye çalışmıştı (Anneyle babayı harekete geçirmeye çalıştığı düşünülmüştür. D'nin çizimlerindeki kadın figüründen de heykel diye bahsettiği dikkati çekmiştir. Anne görüşmeler sırasında da hareketsiz ve ifade olarak da donuk bir görünüm sergiliyordu).

D., aradan yarım saat geçtikten sonra odada bulunan boya kalemlerini, mutfak malzemelerini çocuk masasının üzerine topladı. Bazı nesneleri yiyecek yapmıştı ve oyun sırasında kendi kendine konuşuyordu. Oyuncak ekmeği elinden düşürdüğünde çok korktu ve hemen onu yerden alarak kendi kendine 'tamam tamam bir şey olmadı, pislenmedi, yiyebilirim' cümlesini kurdu. Sonra birden her şeyi düzenlemeye başlamıştı. Her şeyi sıraya koymaya ve tek bir hizada tutmaya çalışmış, arada bazı oyuncaklar devrildiğinde büyük bir öfkeyle hepsini yıkmaya ve dağıtmaya başlamıştı. Sonra tekrar hepsini toplayıp bir araya getirirken, ''Yemekler dökülüyor, yemekler dökülünce onları sevmiyorum, kirleniyorlar'' ifadesini kullandı. Anne bunları paylaşırken D o sırada odanın içinde biraz dolaşıp oyuncakları inceledikten sonra, bazı oyuncakların yeri değiştiği için onları bulamadığını, doktor kitinin nerede olduğunun gösterilmesini istemişti. Sonrasında anne babayla görüşmeye devam edilmiştir. O sırada rafta duran oyuncak telefonu eline alarak 'şimdi annemi arıyorum' dedi. 'Alo geldin mi eve', anne : (kendi kendine konuşuyor) ''hayır daha gelmedim'' dedi. Telefonu kapattıktan sonra 'bu telefon hiç çalmıyor' dedi (anne, çocuk tarafından ihtiyaç durumlarında ulaşılmaz bir kişi olarak tasarımlanıyor gibi görülmektedir). Sonra steteskopu alarak annesinin yanına geldi ve 'anne içini dinleyeceğim' diyerek kalbini dinlemeye başladı. Önce 'kalbin atmıyor' dedi, hemen arkasında da 'aa yok yok atmaya başladı' dedi. Annesi o sırada D'nin steteskopla ilk etapta kendisine dokunmasından rahatsız olmuş gibiydi ve D'ye dönerek ''D'cim önemli bir şey konuşuyoruz, biz seninle eve gidince oynayacağız, söz, evde de var zaten doktor aletlerimiz, buradaki oyuncaklar. Şimdi sen kendi kendine oyna haydi' karşılığını verdi (Bir önceki görüşmede de D annesinin yüzüne dokunuyor ve onun saçlarını yumuşak bir şekilde çekiştiriyordu. Annesi sert bir dille

uyarmıştı) (Bu görüşmede anne baba ile konuşulanların yanı sıra özellikle D'nin anneye olan yaklaşımı ve onunla bedensel düzlemde kurmaya çalıştığı iletişim dikkat çekici düzeydeydi).

Ebeveynlere ve Çocuğa Dair Duygu ve Düşünceler :

Anneye Dair: Anne genç ve güzel bir kadındı, fakat ilk görüşmelere geldiği sırada oldukça yorgun ve yüzü solgun görünüyordu. Kapıdan içeriye ilk girdiğinde galoşlarını o koltuğa oturduğu sırada annesi eğilerek ona giydirdi. Önce hasta olduğu düşünüldü, içeriye girdiğinde anneye kendisini iyi hissedip hissetmediği soruldu, fakat iyi olduğunu söyledi. Bazen söyledikleri zor duyuluyor, bu nedenle zaman zaman kendisinden sesini biraz daha yükseltmesi isteniyordu. Bazen kendisine Duru'nun erken dönemlerine dair bir soru yöneltildiğinde önce bir süre sessizliğe bürünüyor, sonrasında gülümseyerek hatırlayamadığını, esprili bir dille soruların çok zor olduğunu söylüyordu. Genel olarak görüşmelerde sakin bir görünüm sergiliyordu.

Babaya Dair: Baba görüşmeler sırasında genel olarak ılımlı bir tavır içerisindeydi. Zaman zaman D'yle yeterince vakit geçiremediklerine dair suçluluk duyduğunu dile getiriyordu. İlk görüşmelerde baba daha sessiz ve çekingen bir tutum sergilerken, ilerleyen görüşmelerde D ve evdeki iletişimlerine dair daha fazla paylaşımda bulunmaya başlamıştı. Bununla birlikte zaman zaman babanın söylemleri ile davranışları birbiriyle tutarsız görünüyordu. Evde aslında D'yle zaman bulabildiğinde keyifli vakit geçirdiklerini dile getiriyor, bununla beraber haftasonları, vb eşiyle dışarıya çıktıkları zamanlarda o da eşiyle hareket ediyor ya da kendi kişisel ilgilerine yöneliyordu ve D'yi yanlarına almıyor, dadı ya da anneanneye bırakıyorlardı.

Anne – Baba Çiftine Dair: Anne baba birbirlerini severek evlenmişlerdi. Görüşmeler sırasında ise baba eşini daha dikkatli bir şekilde takip ederken, anne sözü babanın aldığı anlarda zaman zaman onu dinlemediği ve farklı şeylerle ilgilendiği zamanlar olabiliyordu (telefonuyla ilgilenme, camdan dışarıyı izleme, vb).

D'yle İlgili Gözlemler:

D'yle gerçekleştirilen bireysel görüşmeler sırasında D'nin araştırmacıda uyandırdığı temel duygunun başlangıç aşamasında nötr olduğu, sürecin ilerlemesiyle birlikte daha güçlü bir ilişki, dolayısıyla daha fazla malzemeyi beraberinde getirdiği görülmüştür.

İlk 2 seans: Belirli bir kurguya dayalı oyundan ziyade, odadaki oyuncakları tekrar inceledi, pek fazla sözel iletişim ve göz teması kurmadı. 15 dakika kadar sonra odadan çıkmak istediğini söyledi. O sırada duyguları hakkında konuşmak istediğimde masada duran

kalemliği yere attı. Ardından bir 15 dakika kadar küçük hayvan figürlerini alarak ‘’vahşi hayvanlarla küçük hayvanlar şimdi maç yapacak’ dedi ve hayvanları ayırmaya başladı, gruplandırmayı tamamladıktan sonra oyunu bıraktı ve ayağa kalkarak yeniden dışarı çıkmak istediğini belirtti.

2. Hafta / 3. Seans: D’yle birlikte bire bir oyun sırasında odada masanın üzerinde duran sargı bezini aldı ve kolumu sarmaya başladı. Ne yapıyorsun diye sorulduğunda ‘hadi doktorculuk oynayalım’ yanıtını verdi. ‘Gitme diye bağlıyorum seni, kolların çok acımış, düşmüşsün kanamış burası o yüzden bağlıyorum.’ (Anne tarafından tutulamadığını ve sonunda düşüp yaralandığını yansıtan sahneler söz konusu olmuştur). Çocuk tarafından kullanılan ‘’düşmek’’ ifadesi, depresif bir şeye gönderme yapıldığını düşündürmekte olup aslında düşenin kendisi mi olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Düşen bir çocuk varsa, orada aynı zamanda o çocuğu tutamayan bir anne vardır. Burada da annenin kapsayıcı işlevlerindeki yetersizlik olarak yorumlanmaktadır. Korunamadığını hissetmektedir, çünkü nesne onu tutacak kadar güçlü ve güvenilir değildir. Bu noktada bir süre gelişim uzmanını da tehdit edici bir figür olarak görmüş ve ilk iki seansta odada ve (ve sınıfında g.u tarafından yanına yaklaşıldığı zamanlarda) kalmak istememiştir. Bu seansta da kısmen de olsa o tedirginliğin devam ettiği görülmüştür. Gelişim uzmanıyla ilişki kurarsa belki o da onda hayalkırıklığı yaratacaktı.

3. Hafta / 4. Seans: Seansın başında yine tepkisiz bir şekilde bir 15 dakika kadar hiçbir şey yapmadan oturdu. Daha sonra oyun hamurlarına yöneldi. Oyun hamurlarıyla ne yapmayı düşündüğünü sorduğumda ağaç yapacağını söyledi. Ağacı yapmaya başladı fakat hamurun yetmeyeceğini söyleyerek ‘’ben en iyisi bunun resmini çizeyim’’ dedi ve kâğıt ile boya kalemlerini aldı. İç içe bir sürü pencere çizdi. En içteki pencerede bir oda olduğunu söyledi: ‘’Cam kenarlarında pislikler var. Her yer çok kirli olmuş. Burası bahçenin kapısı. Kapalıymış ama’ (bahçe pislikleri diye tabir ettiği noktaları daha sonra hızla silmeye başladı ve bahçe kapısını da sildi. İçeride biri var (Kim ?) ‘’Bilmiyorum’’ (bu çizimi yaklaşık olarak 19 dakika sürdü)**.**

D. birkaç sefer yaptığı resmi (ev, ağaç) farklı kağıtlara tekrar tekrar çizdi (yaşamında süreklilik arıyor izlenimi oluşmuştur).

İnsan çizimlerine baktığımızda;

İlk çizimi ‘kız’ oldu (iki kez çizdi) (Ek; 10). İlk resimde sadece bir yüz resmi çizdi. Gözler resimde küçük nokta şeklindeydi. Daha sonra yüzün yan tarafına uyuyan bir bebek çizdiğini söyledi. Sonraki resminde ise büyük içini karalamaya başladığı göz çizimi yaptı (Ek-11). Çiziminde el ve ayakların, ayrıca sol bacağın olmadığı görülüyordu. Resimdeki kızın 1

yaşında olduğunu, kendi başına parkta yürüdüğünü ve tek başına yaşadığını söyledi. En çok bağlı olduğu kişi sorusuna 'buraya çiziyorum onu' yanıtını verdikten sonra rakamlar yapmaya başladı (bir şeyler anlatmaya çalıştığı düşünülmüştür). Güçlü kuvvetli mi (hayır). En güzel yeri gözleri, en çirkin yeri burnu. Ne gibi istekleri var? (düşündü, dili bozuldu, yanıtlayamadı), sonrasında havuzlu ev dedi. Karanlıktan korkar. Nelere öfkelenir ? Bir şey kırıldığında, döküldüğünde, annesi kızdığında, midesi bulandığında. Ona benzemek ister misin? 'Hayır, elleri ayakları yok onun. Bacağı da kırılmış. İstemezdim işte, bilmiyorum. Vücudunun en çirkin yeri? ''Ayaklarım. Hep kirleniyorlar.''

İkinci insan çizimi (erkek): Sadece erkeğin belinden ve belden aşağı bölgesinden kenarlara doğru uzayan çizgiler yaptı. Bu nedir diye sorduğumda sessiz kaldı. Eller, ayaklar yok. Bu kez sol bacak var. Gövdeyi iki kez silip yeniden çizdi.

Aile resmi çizimi ise şu şekilde anlattı; '' Önce anneyi çiziyorum, yanında da abla var. Güneş de yaptım. (örümcek görünümlü bir güneş-sayfanın sağ tarafında) anneyle ablaya nokta yaptım. (konuştuğu sırada sayfaya hızlı ve sert darbelerle vurarak noktalar yaptı).'' Annenin sağ tarafına sarı çizgiler çizmeye başladı. Ne olduğunu sorduğumda 'bilmiyorum, o bir şey işte' dedi. Ben de babamla parkta oynuyorum. Israrla sayfanın arkasına resim çizmek istedi, başka bir kağıdı kabul etmedi. 'arkasına örümcek ağı yaptım kocaman, ama dokunma ona, ısırır sonra. Onun da üzerine noktalar yaptım, bak. Anne heykel oyunu oynuyorlarmış.''

4. Hafta / 5. Seans: Bir oyun sırasında küçük nesneleri birbirine bantla yapıştırdı, her şeyi bağladığını söyledi. İp bağlar, nesneleri bir arada tutar. İletişim eksikliğine, bağların kopukluğuna işaret eden bir durum olabilir. Sonra oyun masasının üzerindeki su, boya ve oyun hamurlarına yöneldi, bu tarz kendine duyusal uyaran sağlayan oyunlar oynamayı çok seviyordu (annesi de ev içerisine dair benzer bir durum aktarmıştı).

5. Hafta / 7. Seans: Üç gün sonra bireysel olarak gerçekleştirdiğimiz bir oyun seansı sırasında, hayvan kuklalarıyla bir oyun kurdu ve onları konuşturmaya başladı;

''Bir zamanlar bir tavşancık varmış. Annesine gitmek istiyormuş ama gidemiyormuş, annesini hiç bulamıyormuş. Uğur böceği gelip onu annesine taşımış. Tavşan biraz gözetlemiş gözetlemiş görememiş'' (Sonra ne olmuş?) ''Biri ona şaka yapmış. Gitmiş babasını bulmuş (aslında aradığı nesnenin anne olduğu fakat babanın subap görevi görüyor olabileceği bu hikâyede de ona yaslanarak bu eksiklikle başa çıkmaya çalıştığı düşünülmüştür). Annesiyle babası önemli bir şey konuşuyorlarmış. Çocuğa, ''uslu dur yoksa bir daha seninle oyun oynamam'' demiş. ''Mavi bir evin içinde bulmuş tavşan onları. Sonra da mutlu mutlu yaşamışlar.''

‘’Ben dün rüyamda ayıcıklar gördüm. Çok korkmuşlar. Biri ayıcıklara bir şey göstermiş. Bilmiyorum ne olduğunu. Korkmuşlar, gitmişler. Bir daha gelmemişler.’’

7. Hafta / 9. Seans: Bir sonraki gelişinde serbest resim yapmak istedi. Yanardağ çizdi. ‘’Bu bir yanardağ. Dumanlar çıkıyor, her yer duman olmuş görünmüyor. Patlamış yanardağ. Kuşlar uçamamış, kanatları kopmuş.’’

Olguya Dair Kuramsal Açıklamalar ve Yorum :

D. ilk görüşmelerde kaygılı ve depresif bir görünüm sergilemiştir. İlk 2 seans boyunca neredeyse hiç göz teması kurmamış, önce 5-10 dakika kadar ağlamış, sonra çok üzüldüğünü söyleyip nedeni sorulduğunda cevap vermek istememiştir. Ardından öfke patlamaları yaşamış, o sırada dişlerini gıcırdatmaya başlamış ve oyuncaklara, odada bulunan diğer eşyalara zarar verme eğiliminde bulunmuştur.

D’nin çizimleri, oynadığı oyunların içeriği, anne babayla olan ilişkisi, görüşmelerden edinilen izlenimler ve bilgiler ışığında, depresif/içe dönük bir yapılanmaya sahip olduğu, konuşmaktan kaçındığı ve ya söylediklerinin yerini bulmadığı (özellikle sürecin başında), bu nedenle eyleme başvurduğu, saldırgan dürtülerini kontrol etmekte güçlük çektiği ve problemleri fiziksel şiddet kullanarak çözme eğiliminde olduğu, çevreyle sosyal uyum kurmakta güçlük çektiği, çoğu zaman hayatın akışına müdahale edemiyor olmaktan dolayı (eller yok-oyun ve çizimlerinde benzer temalar) yaşadığı yetersizlik duygularına sahip olduğu düşünülmektedir. Geçmişe dair meselelere bağlı olarak kendi ayakları üzerinde duracak (sol ayak yok ve kendisi de sayfanın sol kısmında), hayata devam edebilecek gücü kendinde bulmada zorlanıyor olabilir. Aslında çizim ve oyunlarında izlediği bazı sahneler regresif, bağımlı bir yapıyı düşündürüyor (düğmeler, yatar pozisyonda bebek, vb). Erken dönemde anne çocuk ilişkisinde yaşadığı düşünülen güvensizlik ve annenin tutma/kapsama becerilerinin eksikliği, D’nin saldırgan dürtülerin yoğunluğu ile narsistik yaralanmaları da beraberinde getirmiş ve bu süreç ödipal döneme taşınmıştır. Şimdi de bunu örtmek amacıyla tümgüçlülük savunmalarına başvurduğu görülmektedir.

Çizimlerinde kendini tekil olarak vermektedir. Bu, ötekine yapılan yatırımın zayıflığını, çünkü yakın ilişkinin bir yönüyle tehdit edici olduğunu, bu nedenle de tek başına olmayı tercih ettiğini düşündürmektedir, fakat aynı zamanda yaslanma ihtiyacı da göze çarpmaktadır: - Resmim nasıl oldu?, Ağaç böyle mi çizilir?, vb sorular. Resimlerinde kullandığı rakamlarla birşeyler ifade etmek istediği izlenimi edinilmiştir (‘en bağlı olduğu kişi kim?, ‘şimdi onu çiziyorum işte’ deyip rakamlar yapmaya başlaması).

Kendi ruhsallığında arzularını işlemekte güçlük çektiği görülmektedir. Hala kendi içsel tasarımları olmadığı, dolayısıyla egonun işlevlerini yerine getiremediği, arzularıyla yasaklar arasındaki dengeyi kurmakta güçlük çektiği düşünülmektedir.

G.U.: Resimdeki kızın en çok istediği şey nedir?

D.: Bahçeli, havuzlu bir evi olsun istiyor (bu bir yetişkin arzusu sanki kendi isteği değil, aslında bunu aile istiyor).

Çizimini bitirdikten sonra odadan ayrılırken uzun uzun arkasına dönüp bana baktı. Sanki ‘’kaybolur mu acaba, bir daha buraya geldiğimde onu yine burada bulabilecek miyim’’ der gibi bir izlenim uyandırmıştır (tıpkı memenin-daha sonra annenin birden ortadan kaybolması gibi). Görüşmeler ve gözlemler sonucu D’nin güvenli bağlanma sürecinin sekteye uğramış olabileceği ve ayrılığı işleyebilmekte de zorluk çektiği düşünülmektedir.

Erken dönem anne bebek ilişkisinde annelik işlevlerinin ne kadar yeterli olduğu, ilerleyen dönemlerde çocuğun agresyon düzeyi üzerinde etkili olmaktadır (Winnicott, 1956).

D’yle yapılan bire bir oyun seansları, bireysel ve sınıf içi gözlemler, anne baba görüşmelerinden elde edilen bilgiler ışığında, D’nin anneyle olan ilişkisinin yeterince tatmin edici olamadığı, sağlam, sabit, güvenilir bir ilk nesne arayışının çoğu zaman hayalkırıklığıyla sonuçlandığı düşünülmektedir. Kuramsal açıdan ise olguya baktığımızda;

Anne, fiziksel ve duygusal uyumuyla kendisini D’nin çeşitli gelişim aşamalarına uyarlayabilmekte güçlük çekmiş, yani onun hareketlerini yanıtlayabilmekte, geçici de olsa tümgüçlülük yanılsaması yaşatmakta ve bu bağımlılık döneminde benliği tehdit eden ilkel kaygılardan korumakta yetersiz kalmıştır (Parman,2007).

Anne ve anneanne bir görüşme sırasında D’nin çok erken yaşlarda kendi işini kendisinin yapmaya başladığını gururla anlatmış, anne bunu ‘D tam bir tembel anne baba çocuğu’ şeklinde bir cümleyle gülümseyerek ifade etmiştir. Annenin uygun empatik yanıtının olmadığı durumda, temel olarak kendiliğin var olmamasıyla uyumlu bir biçimde sahte kendilik gelişir. Böylelikle çevrenin sağlamakta başarısız kaldığı bakım işlevlerini çocuk bir anlamda üzerine alır (Winnicott, 1971). D’de de benzer bir tablo görülmektedir.

Winnicott’a göre düşlemdeki yıkıcılığa öfke eşlik etmez, tam tersine nesne ayakta kalabildiği sürece öznenin hissedeceği duygu sevinç olacaktır. Böylece nesne artık kullanılabilir durumda olacaktır. Tersi bir durum çocuğun gelişmekte olan coşkusunu sekteye uğratır ve yetişkinlikte ortaya çıkan doyumsuzluğun, yıkıcı öfkenin ve tekrarlayan depresif atakların zeminini hazırlar. Winnicott’a göre bu çocuklar aslında güvenilir bir nesne arayışı içindedir. Yıkıcı davranışlar gösteren çocuklar sabit bir çevresel ortam aramaktadır. Bu

nedenle, çocuklar çevresindekileri harekete geçirmeye çalışmaktadırlar (D'nin bir çizimi sırasında anneyi heykel olarak tarif etmesi). Aslında söz konusu nesne tarafından bir sınıra, çerçeveye ihtiyaç duyarlar. Yaşamında sabit, güvenilir ve değişmez bir nesne arayışı içindedir (D'nin da bebeklik döneminde çok sık bakıcı değiştirdiği öğrenilmiştir (7), bu da yaşamında süreklilik arz eden kişilerin (anne) güvenilirliğine dair inancını kısmen yitirmesine yol açmıştır.

D., sürecin başında bire bir çalışmalarda araştırmacıya mesafe almaya çalışmış, verilen malzemeyi reddetmiştir (başlangıçta hem araştırmacıyı, hem de onun sunduğu malzemeyi değersizleştirmiş, ayrıca sonraki süreçte de bir tasarıma bağlayabilmekte güçlük çekmiştir). İlişki kurmada zorlandığı görülmüştür. Bu bize onun ruhsal dünyasında yakın ilişkinin tehditkar, hayalkırıklığı yaratan veya terk eden bir anlam ifade ettiğini düşündürmektedir. Diğer taraftan da yaslanmaya ihtiyacı vardır. Çünkü insanın tek başına olma kapasitesi sınırlıdır. Bu nedenle bir yandan da yaslanma ihtiyacı ve özdeşim arayışı içerisindedir.

Anne, D'nin bebekliğinde oldukça huzursuz bir çocuk olduğunu, onu sakinleştirebilmekte güçlük yaşadığını, bu nedenle ilk iki yılın kendisi için oldukça yorucu ve zorlayıcı geçtiğinden bahsetmişti. Bir bebeğin çevreden (ya da içsel gerilimleri) gelen uyarıcıları anlamlandırabilmesi için annenin bebek için bu uyaranları düzenleyip ona yeniden sunması gerekir. Anne çocuğun duygulanımlarına anlam veremediğinde, tasarım ve duygulanım arasında tam bir bağlantı kurulamaz; bu da çocuğun sözcüklerle ya da simgesel olarak tasarımlandıramamasına yol açar (Bion, 1962,1963,1965). Annenin ödipal süreçte D'nin öfkesini dönüştürebilmekte ve saldırgan dürtüyü tahammül edilebilir hale getirmekte güçlük çektiği görülmektedir. D'nin sürecin başında oyunlarının fakir bir içeriğe sahip olması, çizimlerini/figürleri bir tasarıma bağlayabilmekte güçlük çekmesi ve duygularını sözel olarak ifade edebilmesinde yaşadığı zorlukların temelinde erken dönemde yaşanılan hayalkırıklıklarının etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

D. oyunlar sırasında canlandırdığı ve figürlere atfettiği özelliklerde kanatları koptuğu için uçamayan kuşlar, çizimlerinde boşluğa tahammül edemeyip tüm sayfayı dolduruyor oluşu, aileyle yapılan görüşmeler, D'nin narsistik yaralarına gönderme yapıldığı ve kendilik tasarımlarının zayıf olduğu şeklinde değerlendirilmiş, var olan bağın agresyon üzerinden olduğu düşünülmüştür. Bu durum ilk nesnenin tamamen yokluğu değil fakat yetersizliği olarak değerlendiirlmelidir. Başlangıçta araştırmacı da onun için güvenilmez, tehdit edici bir figürdü. Bu nedenle onun dönüştüğünü görebilmesi önemliydi.

4. TARTIŞMA

Literatür taramaları sırasında ağırlıklı olarak bilişsel davranışçı kuram ve psikanalitik teori okumaları yapılmıştır. Bu okumalar sonucunda araştırmanın psikanalitik kuram çerçevesinde hazırlanmasına karar verilmiştir.

Bilişsel davranışçı kuramın öfke ve diğer sorunsallara daha 'tanısal ve ilişkiselliği ihmal eden' bir yaklaşımda bulunduğu, buraya kadar sözü edilen diğer kuramsal çalışmaların da genel itibariyle çocuğun dışsal özelliklerine, yani görünen üzerinden sınıflandırma yapmak suretiyle açıklamalar yapma girişiminde bulunduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada çalışılmış olan vakalar ve ebeveynlerle yapılan görüşmeler doğrultusunda sorunsalın yalnızca bilişsel düzeyde kalmayıp ağırlıklı olarak ruhsal aygıtla ve ödipal dönemde anne/baba-çocuk ilişkisi çerçevesinde çocuğun saldırgan eğilimlerinin daha derinlemesine anlamlandırılması gerektiği fikri edinilmiştir. Ayrıca psikanalitik kuramın çocuğun gelişimsel problemlerine doğrudan ortadan kaldırılması gereken bir durumdan ziyade, ruhsal işleyişi ile ilgili verdiği önemli bir işaret olarak kabul edip psikanalitik teorinin katkılarıyla altında yatan anlamlar üzerine düşünmenin daha faydalı olacağı düşünülmüş, bu çerçevede araştırmanın psikanalitik kuram doğrultusunda temellendirilerek hazırlanmasına karar verilmiştir.

Bu araştırmanın amacı, son yıllarda okul öncesi dönem çocuklarında sıklıkla tekrarlanan, 2-3 yaş döneminin ben merkezciliği ve ödipal döneme özgü dürtüselliğin dışında kalan, yoğunluğu ve şiddeti açısından ayırıcı saldırgan eğilimler sergileyen çocuklarda bu durumun ruhsal nedenlerinin anlaşılması ve bu davranışlar üzerinde anne baba tutumunun farklılıklara yol açıp açmadığının gözlemlenmesidir.

Saldırgan eğilimler; her türlü engellenmeye karşı tahammülsüzlük, yasa tanımama, kurallara uymama, sık ağlama, akranları ve yetişkinlerle ilişkisinde sözel (küfretme, bağırma) ve fiziksel (itme, vurma, tekme atma) saldırganlık şeklindeki gelişimi olumsuz yönde etkileyebilecek bu eğilimlerin ülkemizde ve dünyada sıkça görülmesi araştırılması gereken bir konu olduğunu düşündürmektedir.

Okul öncesi dönem, cinsel ve saldırgan dürtülerin hakim olduğu bir dönem olmakla birlikte, dönemin sonlarına doğru ve latansın başlamasıyla birlikte çocuğun iç dünyasına hakim olan dürtülerini toplum içerisinde kontrol edebilmeye başlaması, ebeveynleriyle sağlıklı özdeşimin yolunun açılması, okul dönemi –latans- ile birlikte de artık toplumsal düzende yer alabilmesi beklenir (Freud, 1905). Dolayısıyla ödipal dönemin yapılandırıcı bir şekilde

tamamlanmış olması, bir çocuğun latansa girebilmesinde önemlidir. Aksi halde çocuk okul döneminde –psikanalitik literatürde gizil dönem- zorlanacaktır. Latans dönemi (6-10) ödipal arzuların terk edilmesiyle başlar. Ebeveynlere yönelik ödipal arzuların ve nefret duygularının bastırılması, başarısızlıkların tekrarı (yani ödipal arzuların gerçekleşmemesi) ve kastrasyon korkusu ile mümkün olur. Böylece çocuksu tüm güçlülük düşlemi yıkılır ve ödipal arzular bastırılır. Dürtüsel faaliyet yani cinsellik ve saldırganlık, bastırma nedeniyle en iyi durumda sublimasyona uğrayarak artık "yasal" platformlarda kendini gösterecektir (Zabcı, 2011). Bu çocukların, ödipal çatışmaların üstesinden gelemedikleri takdirde latansla bağlantılı olarak ergenliğin sarsıntılarına da katlanmakta güçlük çekecekleri belirtilmektedir. Çünkü latans döneminden devralınan ruhsal yapı ve onun savunma mekanizmaları bu dürtü uyanışıyla baş etmeye uygun değildir. Böylece benlik kendini savunmak zorunda kaldığı bir dürtüsel dalga tarafından işgal edilmiş gibi olur (Freud A.,1936).

Bir çocuğun latansa girememe nedenlerine baktığımızda ise karşımıza yine ödipal dönemde izlenilen ebeveyn tutumları çıkmaktadır. Bugün özellikle kendini "demokratik aile'' olarak tanımlayan ailelerin aslında nesil farkını ortadan kaldırdıkları (Zabcı, 2011), bir çok kararda çocuğa eşit oy hakkı verdikleri veya kararı tamamen çocuğa bırakabildikleri (eve alınacak bir eşya, gidilecek tatil yeri, okulu, vb) görülmektedir. Böylece babanın sınır çizen/yasa koyan işlevi ortadan kalkmakta, daha annesel bir işleve bürünmektedir. Çalışmamızda görüldüğü üzere bu çocukların tümgüçlülük düşlemlerinden yavaş yavaş sıyrılabilmekte güçlük çektikleri, eksikliğe/kastrasyona tahammül edemedikleri, okul ortamında toplumsal düzene geçişleriyle beraber de istediği olmadığı takdirde arkadaşlarına vurma, öğretmene karşı gelme, kurallara uymama ve sadece kendi dediklerini yaptırma çabaları görülmektedir.

Jacobson, ebeveynin gücünün çocuklar için son derece önemli olduğuna değinmektedir. Buna göre çocuğun kendi kimliğini oluşturabilmesi ve benliğinin güçlenmesi için önce ebeveynin gücüne ve desteğine ihtiyaç duymaktadır (Jacobson, 1964). Ancak günümüz psikanalistleri ebeveynlerin çocuklar karşısında güçlerinin azaldığına dikkat çekmektedirler. Özellikle babanın çocuk üzerinde değişen rolü günümüz psikopatolojilerinin sosyokültürel sebepleri arasında yer almaktadır. Babanın gücünü kaybetmesi durumunda, çocuk yetiştirme ile ilgili otorite olma, denetleme gibi görevlerinin yeterli olarak yerine getirilememesi söz konusu olmaktadır. Çocuk isteklerinin engellenmesinden ötürü otorite figürüne karşı olumsuz bir tutum takınsa da, aslında ona çerçeve çizen ve karşı cinsten ebeveynle bütünleşmekten onu koruyan bu figüre ihtiyaç duymaktadır (Etchegoyen, 2002).

Ödipal dönemin yapılandırılmış bir şekilde ilerleyemediğinin göstergelerinden olan bir diğer ebeveyn tutumunun baştan çıkarıcı, çocuğu ile çift olan anne ve/ve ya babalar

olduğunu görmekteyiz. Bu durum, çocuğu uyaran aynı zamanda kaygılandıran bir yakınlaşmadır. Çünkü insanoğlunun bilinçdışında iki temel yasak vardır: ensest ve babayı öldürme yasağı; bu yasaklara yakınlaştıkça, bilinçdışında müthiş bir kaygı, suçluluk ve ceza görme korkusu ortaya çıkar (Zabcı, 2011). Çalışmamızda yer alan vaka'mızda da görüldüğü üzere, anne oğlu ile çift olmuş ve babayı dışarıda konumlandırmış, babanın işlevsiz pozisyonu ve annenin çocuğu erotize edici davranışları, çocuğun tümgüçlülüğünün kuvvetli bir şekilde devam etmesine yol açmış, bu durum okul ortamına da taşınarak okul kurallarına uymayan, arkadaşlarına saldırgan davranışlarda bulunup öğretmenlerine karşı gelme davranışları sergileyen bir çocuğa dönüşmesine yol açmıştır.

Ödipal dönemin yapılandırıcı olabilmesi için erken dönemlerde anneyle kurulan ilişkinin niteliği ve ödipalde çocuğun yasaklarla karşılaşması, bir üçüncünün çocuğa ebeveyni ile yalnız olmadığını hatırlatması gerekmektedir. Üçüncünün varlığı, ensest ve babanın öldürülmesine dair yasaklara da gönderme yaparak çocuğun akrabalık ilişkileri içinde konumlanmasını sağlar. Böylece çocuğun cinsiyet ve nesil farklılığını tanımasının zemini hazırlanmış olur (Green, 1990). Yasağı hatırlatan ebeveynle de özdeşleşilerek uzlaşma sağlanır (Freud, 1924). Çocuk ancak, bu içsel süreçlerden geçerek dış dünyaya yönelebilir. Çocuk ebeveynlerin ve diğer yetişkinlerin gücüne inanır. Böylece onlarla daha kolay ilişki kurabilir hale gelir (Trowell, 2002).

Chasseguet-Smirgel'in kuramı da aslında yukarıdaki görüşleri desteklemektedir. Ona göre çocuk, annesiyle ilk dönemlerindeki ikili ilişki biçiminden babanın işleviyle çıkamadığında, tümgüçlülük fantezilerinden vazgeçemez ve ben ideali olarak kendini yerleştirdiği birincil narsizim döneminde takılı kalır. Ruhsal yapılanmanın böyle bir aşamada fiksasyona uğraması, çocuğun sosyal dünyaya açılması sürecinde onun beklenilen davranışları sergilemesini engeller, yani çocuk norm dışı kalır (Chasseguet-Smirgel, 1975). Sapkınlıkların açıklanmasında da ödipal dönemin kazanımlarına büyük önem veren Chasseguel-Smirgel, bu dönemdeki çatışmaların çözülmesiyle birlikte çocuk tarafından cinsiyet ve nesil farkının tanınmasının önemini vurgular. Ödipal dönem ancak bu şekilde sonlandırılabildiğinde çocuk önce anne babanın, sonra okulun ve nihayetinde toplumun koyduğu yasaklara uyum sağlayabilecektir (Chasseguet-Smirgel, 1975).

Ödipal çatışmanın kökeni Grunberg'e göre anne tarafından başlatılır. Bu dönemde çocuk babaya yönelmediği takdirde anneyle olan erken dönem ilişkisini devam ettirir, onunla özdeşleşir ve bir süre sonra annenin narsistik tümgüçlülüğünü elde etmeye çalışır. Ancak annenin tümgüçlülüğü aynı zamanda çocuğu korkutur. Çocuk anne ile yaşanan çatışmalarda kendi öfkesini anneye yansıtarak anneyi tehlikeli algılamaya başlar ve anne korkutucu hale gelir. Bu durum çocuğun kendi saldırganlığını uyumlandırma kapasitesinin gelişimini engeller

(Lebovici, 1981). Yine çalışmamızda yer alan vaka'mızda annenin aslında baştan çıkarıcı tutumu yanında nüfuz edici, istilacı bir pozisyonu da barındırdığı ve çocuğun aslında bir taraftan da bağımsızlaşma çabalarını (kastrasyondan da çekindiği için), hatta bazı çizim çalışmaları ve oyunlarda tehlikeli anne imgesi verebildiği görülmektedir; ''Buraya örümcek yaptım. Çok büyükmüş, kocaman. Uuu tarantula, bir dokunursan ölürsün'' Annenin cezalandırmak için çocuğu kapının dışına çıkarması, zorla yemek yedirmeye çalışması, vb anne tarafından çocuğa sergilenen intrüze edici davranışlar olarak tanımlanmaktadır.

Green(1990) baştan çıkarma ve uyarı kalkanı arasında gidip gelen bu annesel rolün karmaşıklığının altını çizerek şöyle demiştir: ''Annesel aşkın, dürtüsel yaşamın ortaya çıkışını elverişli kıldıktan sonra tek bir amacı kalır, o da bunu çocuk için dayanılır hale getirmesidir. Fakat anne burada çocukla çift olarak ve sınır koymayarak çocuğun tümgüçlülüğünü sürdürmesine yol açar. Bu doğrultuda çocuğun dürtüsel taşkınlığı artarak bunu aşırı hareketlilikle sergilemekte, bunun üzerine bir engellemeyle karşılaştığı takdirde de agresyona dönüştüğü görülmektedir. Bununla birlikte anne bir süre sonra çocukla çift olmanın dışında onun gözünde korkutucu bir konumda yer alabilmekte ve çocuk için endişe verici bir noktaya gelebilmektedir.

Yukarıda bahsedilen ebeveyn tutumlarının yanı sıra, ödipal dönemde (ve/veya erken dönem ilişkilerine bağlı) anne çocuk ilişkisinde yaşanılanların ve bu süreçte annenin ''annelik işlevlerinin/tutumlarının'' yeterliliğinin de, çocuğun saldırganlık düzeyi üzerinde etkili olduğu düşünülmüştür.

Winnicott'un da aktardığı üzere, erken dönem anne bebek ilişkisinde annelik işlevlerinin ne kadar yeterli olduğu ilerleyen dönemlerde bebeğin agresyon düzeyinde etkili olmaktadır (Winnicott, 1956).

Aichhorn'a göre çocuğun yıkıcı davranışlarının altında yatan temel neden, erken dönem nesne ilişkilerinde yaşanan aksaklıklardır. Eğer çocuğun ilk ve en önemli nesnesi yeterince güçlü değilse veya yoksa, o zaman gerçekçi ve toplumsal bir üstbenin temelleri atılamamış olur. Böyle bir durum çocuğun güçlü özdeşimler kurmasını engellemektedir. Bu durum, çocuğun libidinal ilişkilerden yatırımını çekmesine ve agresyonun ön planda olmasına neden olmaktadır (Aichhorn, 1935).

Çalışmamıza katılan vakaların bir kısmının gözlemleri ve ebeveynleriyle yapılan görüşmeler sonucunda; bu olguların saldırganlık düzeyleri üzerinde yalnızca ödipal döneme özgü gelişimsel problemlerin etkili olmadığı, annelerin erken dönemlerden gelen kapsayıcı işlevlerinin yetersiz kalışının ödipal döneme taşınmış olabileceği düşünülmüştür. Kendilerini fiziksel ve duygusal uyumlarıyla çocuğun ihtiyaçlarına gerektiği kadar (ve şekilde) yanıt

vermekte zorlanmış oldukları (yeternice iyi anne) (Winnicott, 1975), çocuklarını sakinleştirebilme kapasitelerinin zayıf olduğu fikri edinilmiştir (Bion, 1962,1963,1965). Kişinin sahip olduğu ilk sakinleşme metodları da aslında bununla ilintilidir ve oldukça kalıcıdır. Sınır patolojilerde de gözlemlenen 'ya iyi ya kötü' işleyişi yani ambivalansa geçememe, kötü deneyimlerin anne tarafından dönüştürülememesi ve 'kötü' olarak kalması buna örnek teşkil eder. Araştırmada yer alan vakaların üç tanesinde artikülasyon bozukluğu vardır. Artikülasyon bozukluğunda Kleinien anlamda erken dönem ilişkilerindeki aksaklıklara vurgu yapıldığı bilinmektedir (Klein, 1927). Ayrıca vakaların tümünde sürecin ilerleyen zamanlarında simgeleştirme yetilerindeki artışın (yeterli olmamakla birlikte) onların saldırgan eğilimlerini kısmen de olsa dönüştürebilmelerinde etkili olduğu görülmeye başlanmıştır.

Winnicott'a göre saldırgan eğilimler ve yıkıcılık gösteren çocuklar aslında güvenilir bir nesne arayışı içindedir. Burada Winnicott çocuğun ilk nesneyle, yani anneyle olan erken dönem ilişkisine gönderme yapmaktadır. Yıkıcı davranışlar gösteren çocuklar sabit bir çevresel ortam aramaktadır. Bu nedenle, çocuklar çevresindekileri harekete geçirmeye çalışmaktadırlar. Aslında söz konusu nesne tarafından bir sınıra, çerçeveye ihtiyaç duyarlar (Winnicott, 1956). Araştırmamıza katılan tüm vakalarda aslında danışmana yaslanma ihtiyacının yoğun olduğu, fakat kendi eksikliklerileyle yüzleşmekten çekindikleri için tümgüçlü savunmalarla bu durumu örtmeye çalıştıkları ve yer yer bunun yetersiz kalışı görülmüştür (olgu yorumlarında bu durumun örneklerine yer verilmiştir). Bu nedenle aslında antisosyal davranışlar sergileyen çocuğun olumsuz deneyimleri onarma ihtiyacı vardır ve bu saldırgan davranışlar aslında bir yardım çağrısı ve nesne arayışıdır (Winnicott, 1956).

Willock (1986), yıkıcı davranışların altında narsistik yaraların yattığını belirtmektedir. Güvenli bir bakım eksikliği onları korkutmuştur. Araştırmamızda yer alan söz konusu yetersiz/hayalkırıklığı yaratan anne tutumuyla karşı karşıya kalmış çocukların oyunlarında ve çizimlerinde erken dönemlere ilişkin narsistik incinmelere gönderme yaptıklarını düşündüren sahneler söz konusu olmuştur. Çizimlerinde kanatları kopmuş, uçamayan kuş vurgusu, oyun içerisinde tekrarlayıcı biçimde birşeyleri tamir etmeye/onarmaya dönük kurguların canlandırılması, annenin flu bir imge olarak verilmesi buna örnek teşkil etmektedir.

Genel olarak bakıldığında, saldırganlık eğilimleri yüksek olan çocukların dürtüsel boşalıma daha yatkın olduklarını ve bu çocukların bastırma, simgeleştirme, ile yön değiştirilemeyen dürtülerin ruhsal dünyalarına daha hakim olduğunu düşündürmektedir. Burada, Uygarlığın Huzursuzluğu (1930) adlı eserinde toplumsal yaşama uyum sağlamak için dürtülerin engellenmesinin gerektiğini belirten Freud'a gönderme yapılabilir. Bu eserde eğer bir kimse kendi dürtülerini engellemezse bir arada yaşamanın mümkün olmayacağı belirtilmiştir. Bu çerçevede, çalışmamızda saldırgan eğilimleri yoğun olan çocuklarda dürtüsel

boşalımı ve kontrolsüzlüğü gösteren tutum ve davranışların, bu çocukların toplumsal gerekliliklere ve kurallara uyum sağlamakta zorlanmalarını açıklamaktadır (Aichhorn, 1935; A. Freud, 1965).

Bu bilgiler ışığında görülmektedir ki, toplumsal uyumun nasıl olabileceğini anlamaya çalışırken hadım edilme tehdidinin kabulünü, başka bir anlamda da Ödipal çatışmanın çözümünü ele almak önemlidir. Freud "Ödipus Karmaşasının Çözümü" adlı makalesinde çocuğun ödipal döneme ait ebeveyn nesnelerine yönelik arzularında yaşadığı hayal kırıklıkları sayesinde uzaklaşmak zorunda kalacağını belirtir (Freud, 1924).

Çalışmamızda yer alan vakaların saldırganlık düzeyleri üzerinde ebeveyn tutumlarının etkililiği değerlendirilirken her çocuk kendi gelişimsel hikayesi içerisinde ele alınmış, agresif tutum ve davranışlarının kaynağında yatan nedenlerin bir kısmında ödipal sorunsal göze çarparken, diğer kısmında erken dönem ilişkilerinde yaşanan fiksasyonların öne çıktığı görülmüştür. Bu çocukların aslında üçgen ilişkiler kurma kapasitesi mevcuttur ama bu üçgen içinde uyum zayıftır. Üçüncü olabilme, ebeveyn çiftine mesafe alma, fallik gücün ve kastrasyonun kabulü konularında daha fazla güçlük çekmeleri beklenmektedir. Bu da Ödipal dönemi bir süreç olarak kabul eden psikanalistlerin görüşleri ile açıklanabilir. Buna göre Ödipal çatışmalar hiçbir zaman tamamen aşılamaz, yalnızca kişi bu çatışmalarında daha iyiye doğru yol kat eder (Lebovici, 1982; Etchegoyen, 1993). Ayrıca günümüz psikanalistlerinin, çağımızın ruhsal problemleri ile ilgili saptadıkları sosyal etkenler, çalışmamızda yer alan ve benzeri dürtüsel eğilimlerin yoğun olarak görüldüğü çocuklarda medyanın (televizyon, bilgisayar ve video oyunları, internet, vb) sebep olduğu olumsuz ve aşırı uyarılımın sonuçlarını gözler önüne sermektedir.

Ödipal döneme ait ruhsal dünyayı yapılandırıcı unsurların kazanılmasını zorlaştıracak bir sosyal ortam, çocukların bu döneme ait çatışmalara uyumlu bir şekilde mesafe alamamalarına neden olmaktadır. Özellikle televizyondaki cinsellik ve şiddet içeren öğeler, çocukların ödipal dürtüsellikten uzaklaşmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, bu medya kanalları aile tarafından denetlenmediği takdirde, çocuktaki uyarılımı ve dürtüselliği arttırmaktadır. Farklılaşan aile yapıları, yukarıda sözü edilen yanlış ebeveyn tutumları ve ebeveyn kontrolünün azalması, internet ve medya aracılığı ile her şeye sahip olabilme anlayışının sıkça vurgulanması, insanların sınırlılıklarını aşmaya yönelik hızla değişen teknolojik gelişimler, çocuklara onların arzu ettikleri her şeye kolaylıkla ulaşabileceklerinin sinyalini vermektedir, dolayısıyla bu çocukların otoritenin belirlediği yasaklara uyum gösterebilmesi gün geçtikçe daha da zorlaşacak gibi görülmektedir (Lebovici, 1982; Etchegoyen, 2002).

Klein (1923), ‘okul’ kavramının bir çocuğun libido gelişiminde oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Çocuğun ev ortamından çıkıp üçüncüye açıldığı okul ortamı ile birlikte, aslında çocuk saplanmalarının ve karmaşalarının temelini oluşturan bir çevreden çıkarak, kendisini yeni nesne ve etkinliklerle yüz yüze bulur; ve şimdi onların üzerinde libidosunun hareket kabiliyetini denemelidir. Araştırmamızda çalıştığımız vakalarda sürecin ilerleyen kısımlarında okulun kapsayıcı işlevlerinin (öğretmen tutumu, arkadaşlar, libidinal ilişkilere yapmaya başladığı yatırım) çocuğun saldırgan eğilimleri üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Özetle, başta anneyle kurulan erken dönem ilişkileri ve onu takip eden süreçte, ebeveynlerin çocuk karşısında aldığı konum, izlediği tutum ve davranışlar, akabinde gelen ilk toplumsal düzlem olan okul yaşantısı çocuğun ruhsal yaşamının düzenlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Çalışmamızda yer alan vakaların sergilediği saldırgan davranışlar, bu döneme özgü dürtüselliğin –şiddeti ve yoğunluğu açısından- dışında yer almaktadır. Dolayısıyla ödipal çatışmayla aynı gelişim dönemindeki diğer çocuklar kadar uyumlu bir şekilde baş edemedikleri ve beklenilen gelişimsel düzlemde ilerleyememeleri beklenmektedir.

Literatür kısmında yer verilen ve olguların yorumlanmasında yol gösterici olan önemli psikanalistlerden biri olan Winnicott ruhsal olarak çocuğunu ‘tutan-kavrayan’ annenin kritik önemini kavramsallaştırmıştır, fakat onun kuramının zayıf tarafı, bu kavrayan annenin dinamiklerini atlamış olmasıdır (Winnicott, 1947). Anneliğe eşlik eden tüm etkenleri derinlemesine ele alsa da, çalışmalarında anneliğin kendisi nispeten incelenmemiş olarak kalmış, dolayısıyla bu sınırlılık bizim çalışmamıza da yansımıştır. Aile görüşmelerinde anne babanın kendi anne babasına dair yeterli bilgi edinilememiştir. Dolayısıyla anne babanın kendisi de çalışmanın asıl merkezinde olmadığı için çocuğun söz konusu sorunsalı üzerinde kuşaklar arası iletimin detayları incelenememiştir.

Araştırmamız, çocukların saldırgan eğilimleri üzerinde anne baba tutumlarının etkisiyle sınırlıdır. Dolayısıyla diğer değişkenler (çocuğun mizacı, ailenin eğitim düzeyi, vb) göz önünde bulundurulmamıştır.

Bu çalışmada evreni temsil edebilecek sayıda ve düzeyde kişiyi örnekleme dahil etmek çoğu zaman mümkün olmadığı için, bu araştırmada elde edilen sonuçların genellenebilmesi güç olabilir. Bu nedenle nitel araştırmalarda ancak sınırlı genellemeler yapılabilmektedir. Bizim çalışmamız da daha detaylı inceleme ve yorumlamaya dayanması sebebiyle 5 kişi ile sınırlı tutulmuştur.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak, saldırgan eğilim ve öfkeli davranışlar gözlemlenen bu çocuklarda ödipal dönemin yapılandırıcı biçimde ilerlemediği görülmektedir. Düzenli olarak bir terapi programına dahil olmadıkları takdirde latansa girmekte zorlanacakları ve/veya ergenliğin sarsıntılarına dayanmakta güçlük çekecekleri düşünülmektedir. Ödipal dönemin yapılandırıcı unsurlarından olan Ödipal üçlüyü oluşturma, fallik gücü, kastrasyonu, anne baba çiftini ve üçüncü olmayı kabul etme bu patoloji grubu için oldukça zor gözükmektedir. Bunun sonucunda bu grupta benlik kontrolünün de dürtüler üzerinde zayıf kaldığı görülmektedir. Çalışmanın bulguları, davranış bozukluklarını dürtülerin ertelenememesi ve Ödipal döneme ait çatışmaların uzaması sonucunda görülen sıkıntılar olarak değerlendiren psikanalistlerin görüşleri ile uyuşmaktadır (A. Freud, 1965; Aichhorn, 1935, Chassegurt-Smirgel, 1975).

Aichhorn, saldırgan eğilimlerin dönüştürülebilmesi noktasında öfkeli tutum ve davranışların gelişimsel bir sorun olarak kabul edilmesi gerektiğinden bahseder. Aynı bedensel sıkıntılarda ateşin çıkması gibi bu davranışlarda da ruhsal olarak kişinin yardım ihtiyacını belirtir. Kişi böyle davranarak bilinçdışında yerleşmiş sıkıntılarını göstermektedir. Sağaltım sürecinde, kişiyi antisosyal evreden sosyalleşme evresine çekmek gerekmektedir (Aichhorn, 1935).

Çalışmamızda yer alan ve benzer davranışlar sergileyen çocuklar için izlenmesi gereken ebeveyn tutumlarına özetle baktığımızda; Habip (2012), 'Psikanalizin İçinden' adlı eserinde ebeveynin çocuğa karşı alacağı sağlıklı tutum çerçevesinde üç temel ölçütün göz önünde bulundurulmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar ensest yasağı, cinsiyet ve nesil farkının tanınmasıdır. Dolayısıyla anne babaların çocuklarına karşı izledikleri yaklaşımda bu üç kuralı dikkate almaları önemlidir.

Gelişim uzmanı açısından dikkat edilmesi gereken noktalara bakıldığında ise, çocuğun sorunsalına bağlı olarak yardım almak amaçlı başvuruda bulunan ebeveynlere gelişim uzmanının yaklaşımı ve aile bireyleriyle kurduğu etkileşimde göz ününde bulundurması gereken koşullar şunlar olmalıdır; Çocuğunu ilgilendiren bir sorunun çözümünü yabancı birine bırakmak zorunda kalan bazı ebeveynler için bu durum incitici olabilir veya çocuğunun sorununu anlama ve çözme yetisinin kendinde yatmaması, ebeveynde kendini değersizleştirme ve güçsüzlük duygusu yaratabilir (Arnoux, 2007, akt. Abrevaya, 2007).

Öfkeli tutum/davranış ve saldırgan eğilimler sergileyen çocuğun okul ortamında bu sorunsalıyla başa çıkmaya çalışma noktasında ise şunları söyleyebiliriz;

Araştırmacılar son yıllarda çocukların ruh sağlığında oluşan sorunların, toplumsal sorunların da nedenleri içinde yer aldığı kanısına varmaya başladılar (Ferenczi, 2006. Akt. Şahin, 2011). Pek çok devrimci eğitimci, okul eğitimini psikanalizden etkilenerek ele almasına yol açmıştır, fakat Freud eğitimle olan ilişkisinde belli bir mesafeyi her zaman korumuştur. Bununla birlikte Ferenczi (1908), çocukluk döneminde gelişimsel problemlere yakalanmayı engelleyecek pedagojik reformların yapılmasını ve burada da psikanalizden yararlanılmasını önermiştir (akt. Şahin, 2011).

Klein ise pedagojinin çocuk üzerindeki etkisi üzerinde durur ve okuldaki pedagojik yaklaşımın anlayışlı olmasının çocukların ruh sağlığını olumlu yönde etkileyeceğini özellikle vurgular. Çocuğun karmaşalarını göz önünde bulunduran anlayışlı bir öğretmenin, çocuk için başından beri iğdiş edici babayı temsil eden, anlayışsız, hatta zalim bir öğretmene kıyasla ketlenmeleri daha da azaltacağı ve daha olumlu sonuçlar alacağı açıktır. Öte yandan okuldaki en iyi koşullar altında bile öğrenmede çok güçlü ketlenmelerin meydana geldiğini, ancak yine de, öğretmenin fazlasıyla düşüncesiz davranmasının kesinlikle her zaman ketlenmeyle sonuçlanacağı Klein tarafından birden fazla analizle saptanmıştır (Klein, 1923). Dolayısıyla okul, bir çocuğun yaşamında hem koyduğu kurallarla onu sınırlandıran, aynı zamanda yukarıda söz edilen öğretmen tutum davranışları, akran ilişkileri ve etkinlikleri ile kapsayıcı işlev görmektedir.

Şahin, ‘’Psikanalitik Pedagoji Tarihine Kısa Bir Bakış’’ (2011) adlı makalesinde şu çıkarımlarda bulunmuştur; Okulda psikanalizin uygulanamayacağı, ancak psikanalitik bilgilerden, psikanalizden geçmiş öğretmenler ve psikolojik danışmanlar aracılığı ile okulun çocuğun gelişimsel seyri ve sorunsalı üzerindeki işlevlerini daha iyi yerine getirebilmek için yararlanabileceğinden bahseder. Psikanalizin bir eğitim konusu olarak kullanılması değil, fakat yönelim olarak psikanalitik düşünebilmenin önemine vurgu yapar.

Bu bağlamda öğretmenlere, saldırganlık davranışı sergileyen çocuklara okul öncesi eğitim kurumlarında nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda başta bu davranışları anlamlandırabilecekleri düşünce sisteminin yerleştirilmesi ve doğrudan uygulamaya dönük hizmet içi eğitim verilmesi yararlı olabilir. Çocuk yetiştirmede ve ebeveynin çocuğa karşı tutumlarını belirlemede, anne-baba tarafından çocuğun gelişim dönemlerine ilişkin özelliklerinin neler olduğunun bilinmesi çok önemlidir. Anne-babalar bu konuda bilgilendirilebilir ve onlara problem davranışları azaltmaya yönelik destek verilebilir. Okul ortamında bu tarz bir yaklaşım, şüphesiz değerli bir yenileşmenin de yolunu açacaktır.

Türkiye' de okul öncesi dönem çocuklarının sergilediği saldırganlığı araştıran çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çocuklarda saldırganlık gibi olumsuz davranışların erken dönemde belirlenmesi, uyum problemlerinin azaltılması noktasında önemlidir. Gelişimsel – projektif testlerle ve erken dönem nesne ilişkilerine dair hipotezler barındıracak bir çalışmanın, ödipal dönemdeki ayırıcı olan saldırgan eğilimlerin etiyolojisine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Okul öncesi –ödipal dönem- çocuklarıyla yapılan bu araştırmanın; hazzı/doyumu erteleyebilme, dolayısıyla dürtülerini kontrol edebilme gibi beklentilerin daha fazla olduğu latans dönem –okul çağı- çocuklarıyla da yapılması, bu dönemdeki saldırganlık eğilimlerinin sonraki dönemlere geçişleri ne şekilde etkileyebileceğinin görülebilmesi ve ödipal dönemin öneminin kavranabilmesi açısından önemlidir.

Araştırmamızda yalnızca saldırgan davranışlar sergileyen çocuklarla çalışılmıştır. Böyle bir sorun yaşamayan, ödipal çatışmalarıyla daha uyumlu yollarla baş edebilen aynı sayıda çocuk da araştırma kapsamına dahil edilerek bu iki grubun karşılaştırılmasının, aralarındaki ayırıcı özelliklerin daha net bir çerçeveden değerlendirilmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

Son olarak; ödipal dönemdeki dürtülerin yoğunluğunun latansla birlikte (6-10) azalması/yön değiştirmesi, dolayısıyla bu döneme kadar olan saldırgan dürtülerin normal kabul edilebileceğine dair bir anlayış, günümüzde sosyal, kültürel ve eğitim programlarındaki farklılaşmalar nedeniyle, artık bir çocuğun daha erken toplumsal düzende yer almasını, toplumun yasalarına uyum göstermesini ve dürtülerini kontrol altına alabilmesini gerektirmekte, dolayısıyla artık ödipal dönemin sonlarına yaklaşmış bir okul öncesi çocuğun da kurallara uyabilmesi, toplumsal yaşantıya uygun davranabilmesi beklenmekte ve gelişimsel dönemin bir parçası olandan ayırıcı düzeyde farklılaşan saldırganlığı göz ardı edilmemelidir.

6. KAYNAKLAR

ABREVAYA, E. (2002), **Annelik: Genitallik Öncesiyle Genitallik Arasında Bir Serüven:** Psikanaliz Yazıları (4), 69-84.

ABREVAYA, E. (2001), **Anneden Kızına Kadınsılığın İletimi:** Psikanaliz Yazıları (2), 43-53.

AICHHORN, A.: 1935, **Wayvard Youth: A Psychoanalytic Study of Delinquent Children, Illustrated by Actuel Case Histories**, Meridian Books, New York.

AKDEMİR, D., GÖKLER, B.: 2008, Bipolar Duygudurum Bozukluğu Olan Anne Babaların Çocuklarında Psikopatoloji, **Türk Psikiyatri Dergisi,** 19/2, 134-139

AMATI-SAS, S.:1999, Kitlesel ve Özel Cinsellik, **Bensiz Biz**, ed. Bella Habip, İthaki Yayınları, İstanbul, 2002, 307-310.

ARNOUX, D.J.: (2007), **''İletilebilen Ruhsal Yaşama Dair''**, Psikanaliz Yazıları (15), 13-36.

BAKER, K.: 2008, Conduct Disorders in Children And Adolescents**, Pediatrics and Child Health**, 19/2, 73-78.

BANDURA, A. (1973). **Aggression: A Social Learning Analyis**, New Jersey: Prentice-Hall.

BECK, A., T. (1979). **Cognitive therapy and the emotional disorders**. Boston: International University Press.

BOWLBY, J.:1944, Fourty-Four Juvenile Thieves: Their Characters and Home Lifes, **The International Journal of Psycho-Analysis**, 25, 19-48.

BOXER, P. & TISAK, M. S. (2005), **Children' s beliefs about the continuity of aggression**. Aggressive behavior. Vol.00, 1-17.

BUDAK, S. (2000). Psikoloji sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

CHASSEGUET-SMIRGEL, J.:1975, **Ben İdeali**, çev. Nesrin Tura, Metis Yayınları, 2005

ÇAĞDAŞ, A. ve SEÇER, Z. (2005). **Anne-Baba Eğitimi** (1.Basım). Konya: Eğitim Kitabevi, 241-262.

DODGE, K.A., COIE, J.D. : 1987, **Social Information Processing Factors in Reactive and Proactive Aggression in Childrens Peer Groups, Journal of Personality and Social Psychology**, 53,1150-1158.

DYKEMAN, B. F. (1995). **The social cognitive treatment of anger and aggression in four adolescents with conduct disorder**. Journal of Instructional Psychology. (22). 194-203.

ELGAR et. al. :2004, Temporal Relations in Daily-Reported Maternal Mood and Desruptive Child Behavior, **Journal of Abnormal Child Psychology**, 32/3, 237-247.

ERDİNÇ, S. (2009). **Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi,** Yüksek Lisans Tezi.

ETCHEGOYEN, A.:2002, Psychoanalytic About Father, in: **The Importance of Fathers: A Paychoanalytic Reevaluation,** ed. Susan Budd, Brunner-Routledge, New York, 20-39.

FREEDMANN, J.L., Sears, D.O., Carlsmith, J.M. (1998). **Sosyal psikoloji**. (Çev:A. Dönmez).Ankara: İmge.

FREUD, S.:1905, Three Essays on the Theory of Sexuality (1905). **The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume VII (1901-1905): A Case of Hysteria, Three Essays on Sexuality and Other Works**, Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis, 1974, London, 123-246

FREUD, S.: 1913, Totem and Taboo, **The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume VIII,** Hogarth Press and The Institute of Psycho Analysis, 1974, London

FREUD, S.:1920, Beyond the Pleasure Principle, **The Standart Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVIII (1920-1922), Beyond the Pleasure Principle , Group Psychology and Other Works**, 1-64

FREUD, S.: 1923a, The Ego and the Id, **The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIX (1923-1925): The Ego and the Id and Other Works**, 1-66

GREEN, A.: 1990, **Hadım Edilme Kompleksi**, çev. Levent Kayaalp, Metis Yayınları, İstanbul, 2004

GREEN, R. W., DOYLE, A. E.:1999, Toward a Transactional Conceptualization of Oppositional Defiant Disorder: Implications for Assessment and Treatment, **Clinical Child and Family Psychology Review.**

HABİP, B., (2012), **Psikanalizin İçinden,** İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

HENDREN, R. L., MULLEN, R. L.:2006, Conduct Disorder and Oppositional Defiant Disorder, in. **Essential of Child and Adolescent Psychiatry**, ed. Mina K. Dulcan, Jerry M. Wiener, American Psychiatry Publishing, Washington.

JACOBSON, E.: 1964, **Kendilik ve Nesne Dünyası**, çev. Selim Yazgan, Metis Yayınları, 2004.

JOUBERT, C.: (2009), **''Şiddetin Ruhsal İletimi: Psikanalitik Aile Terapisi Yaklaşımı''**, Psikanaliz YAZILARI (19), 99-14.

KLEIN, M. (1999), **Haset ve Şükran**, çev. Yavuz Erten, Orhan Koçak, Metis Yayınları.

KLEIN, M.: (1927), Criminal Tendencies in Normal Children, in: **Love, Guilt and Reperation: And Other Works 1921-1945**, The Free Pres, New York, 170-186

KLEIN, M.: (1928), Early Stages of the Oedipus Conflict, in: **Love, Guilt and Reperation: And Other Works 1921-1945**, The Free Press, New York, 186-199

KLEIN, M: (1933), The Early Development of Conscience in the Child, in: **Love, Guilt and Reperation: And Other Works 1921-1945,** The Free Pres, New York, 248-258 .

KLEIN, M.: (1923), The Role of the School in the Libidinal Development of the Child: **Love, Guilt and Reperation: And Other Works 1921-1945**, The Free Press, New York, 49-62.

LEBOVICI, S: (1982), The Origins and Development of The Oedipus Complex, **International Journal of Psycho-Analysis**, 63, 202-212

McMAHON, R. J., FOREHAND, R. L.: (2003), **Helping The Noncompliant Child: Familybased Treatment for Oppositional Behaviour**, The Guilford Press, New York.

MORRIS, G.C. (2002). **Psikolojiyi anlamak**. (çev. H. Belgin Ayvaşık; Melike Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. No:23 .

ÖZEN, G., (2011), **Kayıp Babalar ve Geride Kalanlar**, Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi Çocuk ve Ergen Depresyonu (16), 109-122.

ÖZEN, G., (2010), **Karşıt Olma ve Karşıt Gelme Bozukluğu Olan Çocukların Ruhsal İşleyişlerinin Projektif Testlerle Değerlendirilmesi**, Yüksek lisans tezi.

ÖZMEN, A. (2004), **"Seçim kuramı ve gerçeklik terapisine dayalı öfkeyle başa çıkma eğitim programının üniversite öğrencilerinin öfkeyle başa çıkma becerileri üzerindeki etkisi."** Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

PARAT, H., (2009), **Annesel Erotik ve Çatışmaları**, Psikanaliz Yazıları (19), 77-98.

PARMAN, T., (2007), **Annelik Üzerine: Bir Psikanalitik Sözlük Denemesi**, Psikanaliz Yazıları (14), 15-22.

PARMAN, T. (2003), **Bir Psikanalist: Wilfed Ruprecht Bion**, Psikanaliz Yazıları (7), 119-128.

ŞAHİN, A.: (2011), **‘’Psikanalitik Pedagoji Tarihine Kısa Bir Bakış’’**, Psikanaliz Yazıları (22), 35-44.

PFISTER, O: (2011), **‘’Pedagojik Danışman’’**, Psikanaliz Yazıları (22), 69-73.

THOMAS, R. C. : 2007, “Yıkıcı Davranım Bozukluğu”, **Kaplan and Sadock’s Comprehensive Text Book, Sadock B.J, Sadock V. A.**, 8. edt., 3205 – 3215.

TROY, M. & SROUFE, L. A. (1987). **Victimization Among Preschoolers: Role of Attachment Relationship History**. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 26, 166−172.

TUNABOYLU-İKİZ, T. (2002), **Sigmund Freud ve Klasik Psikanalitik Görüşte Dürtülerin Akıbeti**, Psikanaliz Yazıları (4), 11-17.

TÜKEL, R., (2011**), Bebek ve Anne Arasındaki Mekanda Öznenin Yaratılması: Winnicott'Un Çalışmalarına Bir Bakış**, Psikanaliz Yazıları (23), 15-35

Türk Dil Kurumu (1988). **Türkçe Sözlük**. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. : Yayın no 549. Cilt 2: Ankara.

TÜRKBAY, T.,CÖNGÖLOĞLU, A., SÖHMEN, T., CESUR, G.:2002, **Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu Eşlik Eden ve Etmeyen Dikkat Eksikliği Aşırı Hareket Bozukluğunda Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi**, Türk Klinikleri Psikiyatri Dergisi**,** 3, 53-58.

ÜNSAL, Z. K., (2011), **Winnicott'un Kuramında Şiddet ve Suçluluk**, Psikanaliz Yazıları (23), 73-81.

WILLOCK, B.: 1986, Narcissistic Vulnerability in the Hyperaggressive Child, **Psychoanalytic Psychology**, 3, 59-80.

WILMSHURST, L. : 2009, **Abnormal Child Psychology – A Developmental Perspective**, Routledge, New York, 309- 313.

WINNICOTT, D. W.:1956, The Antisocial Tendency, **Through Paediatrics to Psycho-Analysis**, The Hogarth Pres and The Instiute of Psychoanalysis, 1975, 306-316.

WINNICOTT, D. W., 1998, **Oyun ve Gerçeklik**, çev., T. Birkan, İstanbul, Metis Yayınları

WINNICOTT, D. W. (2002), **Birincil Annelik Tasası**, Psikanaliz Yazıları (4), 101-107.
YOSHİKAWA, E.:1994, Prevention as cumulative protection: Eff ects of early family support and education on chronic delinquency and its risks, **Psychological Bulletin**, 115, 28-54.

ZABCI, N., 2012), **Çocukluk Döneminde Görülen Sınır Patolojilerin Ortak Özellikleri,** Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi Sınır Patolojiler-I (17), 23-29.

ZABCI, N., (2012), **Sınır Patolojilerde Nefretin Kökeni Üzerine**, Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi Sınır Patolojiler-II (18), 21-28.

ZABCI, N.: 2011, **Latans (Okul Çağı) Döneminde Çocukların Dürtüsel İşleyiş Özellikleri ve Projektif Testlerin Katkısı**, Doktora tezi, İstanbul.

7. EKLER

Ek- 1

ÖNGÖRÜŞME FORMU

Tarih :
Çocuğun;

Adı – Soyadı :
Doğum Tarihi :

Annesinin;	**Babasının;**
Adı – Soyadı :	**Adı – Soyadı :**
Yaş :	**Yaş :**
Meslek :	**Meslek :**

Çocuğun kardeşleri (Büyükten küçüğe, yaşları, sınıfları, işleri) **:**
Evde beraber yaşayan diğer kişiler (Görevleri, yaşları) :

Problemin Tanımı : (daha önce yardım alındı mı ?)

1. Anne baba olmaya karar verdiğiniz süreçten kısaca bahseder misiniz (çocuğun tarihi nereden başlıyor) ?
2. …….. ‘nın ismi kim tarafından koyuldu, anlamı nedir ? (sevilen bir aile büyüğü ise, o kişinin nasıl biri olduğu sorulacak)
3. Doğum öncesi, gebelik ve hamilelik sonrası süreç:
   - Planlanmış bir gebelik miydi ?
   - Hamilelik süresince herhangi bir sorun yaşandı mı? (düşük, zamanında, normal doğum, sezeryan)
   - Hamileliğin ilk günlerinde destek alındı mı, kimden ? (fiziksel ve ruhsal problemler)

- Cinsiyet, vb konularında çocuk ailenin beklentilerini karşıladı mı ? Kız / erkek olması sizin için ne anlam ifade ediyor ?

4. Bebek ne kadar süre anne sütü aldı ? Memeden kesilme öyküsü ? Emzik, biberon, vb kullandı mı? Katı gıdaya geçiş süreci ?

5. …….. ne zaman yürümeye / konuşmaya başladı ?

6. Tuvalet eğitimini ne zaman ve ne şekilde kazandı, bu süreçte yanında olan kişi kim/kimlerdi ?

7. …….. ‘ nın sizden uzun süre ayrı kaldığı oldu mu ?

8. Beslenme alışkanlıkları ?

9. Özbakım becerilerini yaşına uygun bir şekilde gerçekleştirebilir mi ?

10. …….. ‘nın evde kendine ait bir odası var mı ?

- Uyku düzeni nasıl ?
- Yalnız mı yoksa anne / baba ile birlikte mi yatıyor ?
- Korkuları var mı ?

11. Anne, baba ve kardeşleri (varsa) ile ilişkiler ? (Çocuğun anne babayı zorladığı durumlarda ebeveynin izlediği tutum ve yaklaşımlar nelerdir, bunlar işe yarıyor mu, çocuğun yetişkinin tutumları karşısındaki tepkileri nelerdir?)

12. Dışarıda farklı ortamlarda veya arkadaşlarınızın çocuklarını gözlemlediğinizde onların (çocuklarının) en çok hangi davranışları sizi rahatsız eder?

13. Yeni ortamlara girdiğinizde ….. nasıl davranır ?

14. …… ile en keyifli olduğunuz zamanlar, birlikte yapmaktan hoşlandığınız etkinlik, vb ? (anne / baba çocukla oyun oynuyor mu, ne sıklıkla ? diğer etkinlikler)

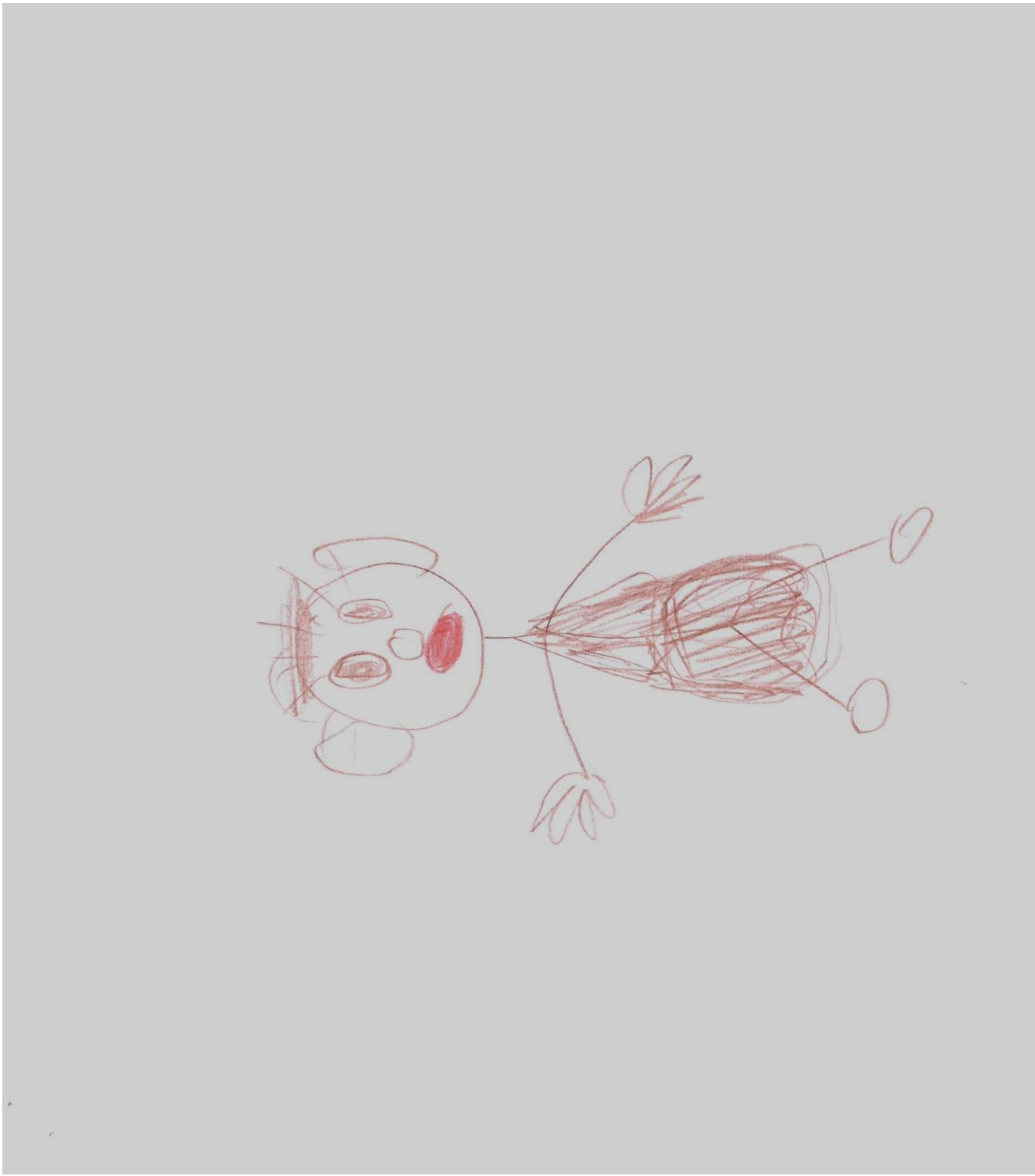
15. Oyunların türü, aldığı roller, ağırlıklı olarak tercih ettiği oyuncak çeşitleri, bilgisayar oyunu oynar mı, tv izleme süresi, hangi tür programlar izler ?

16. ……’nın doğumundan bu yana ailede herhangi bir hastalık, kayıp, taşınma, vb durumlar yaşandı mı ?

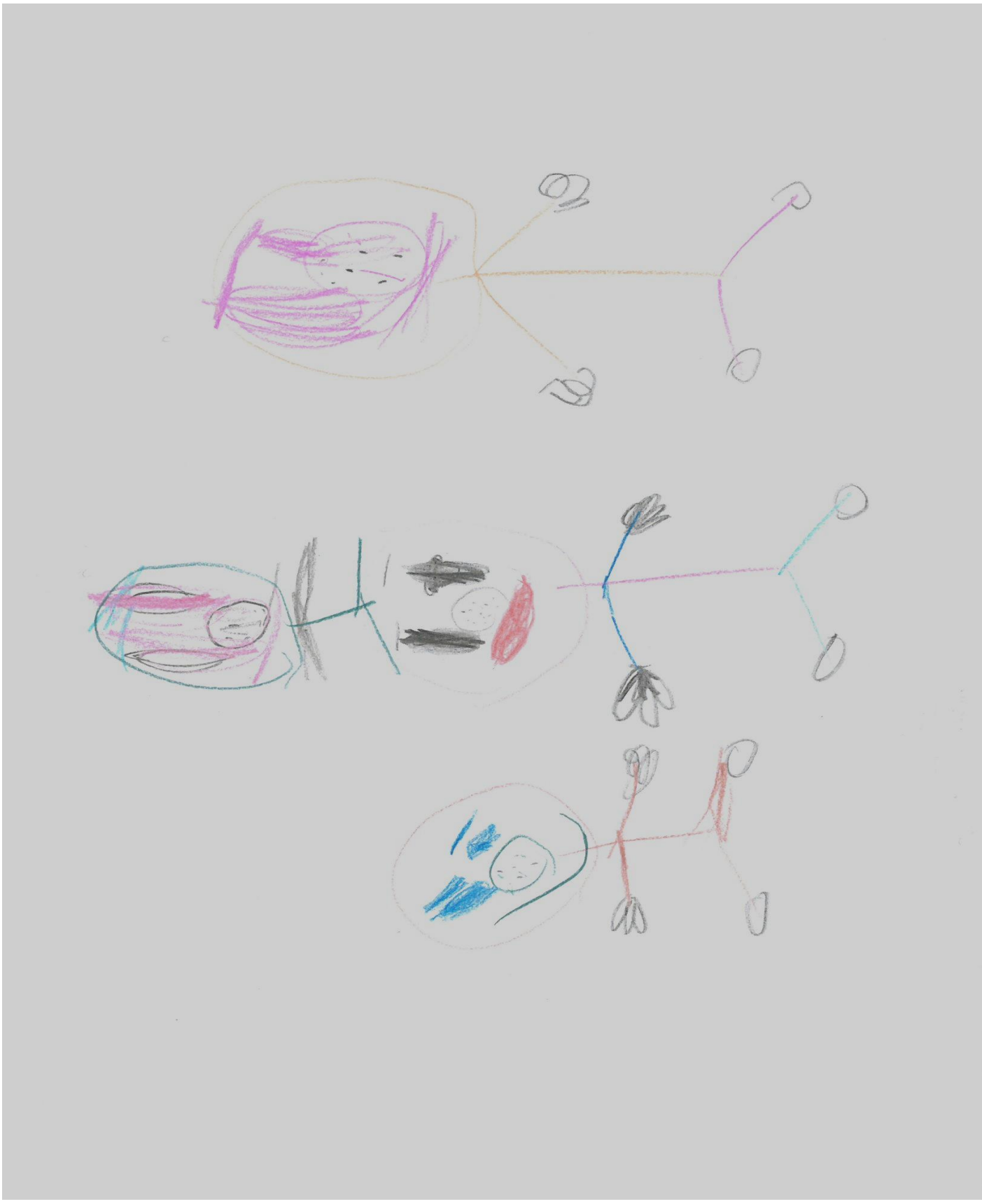
17. Kendi anne babanızı kısaca nasıl tanımlarsınız ?

18. …… doğmadan önceki yaşantınız nasıldı, bugünle karşılaştırdığınızda hayatınızda neler değişti ?

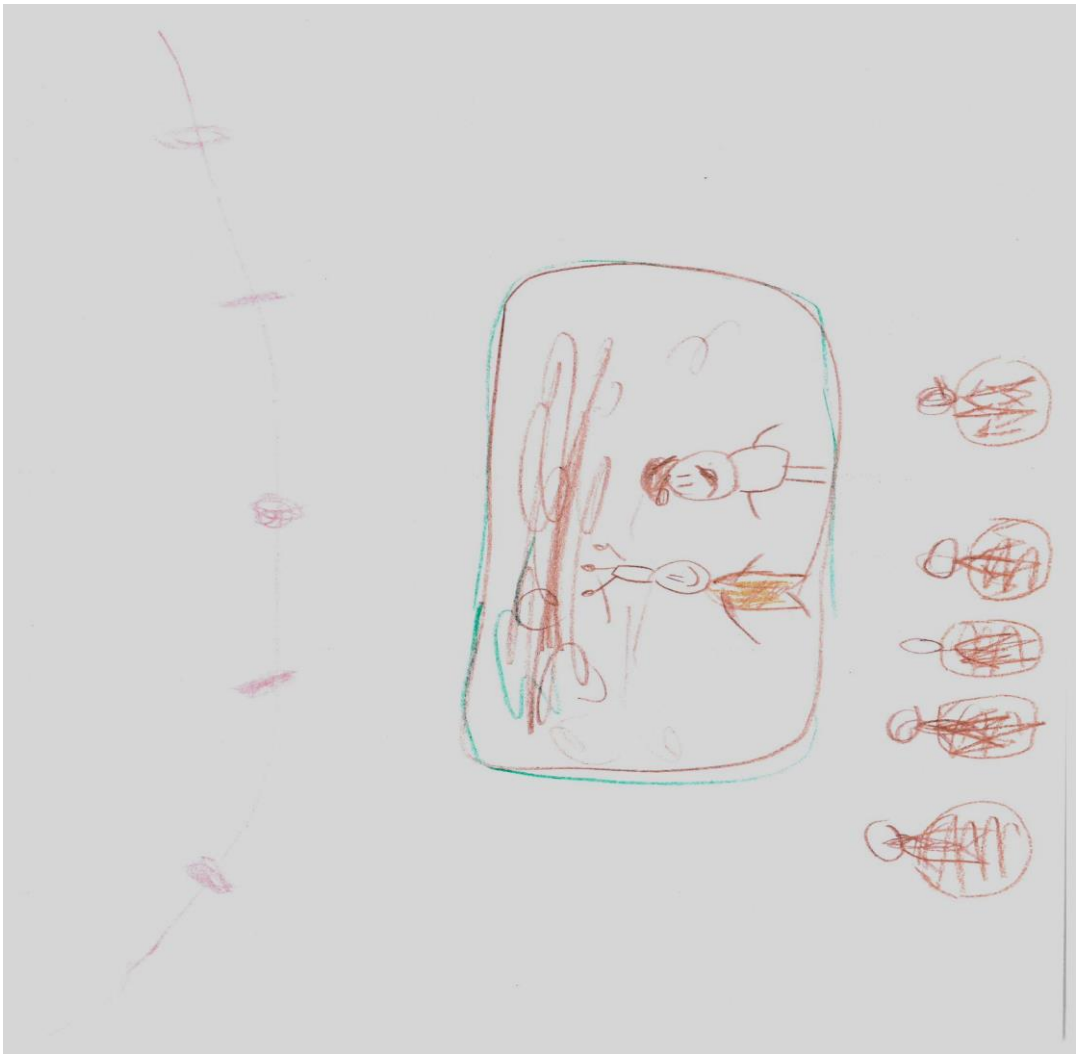
EK-2

EK-3

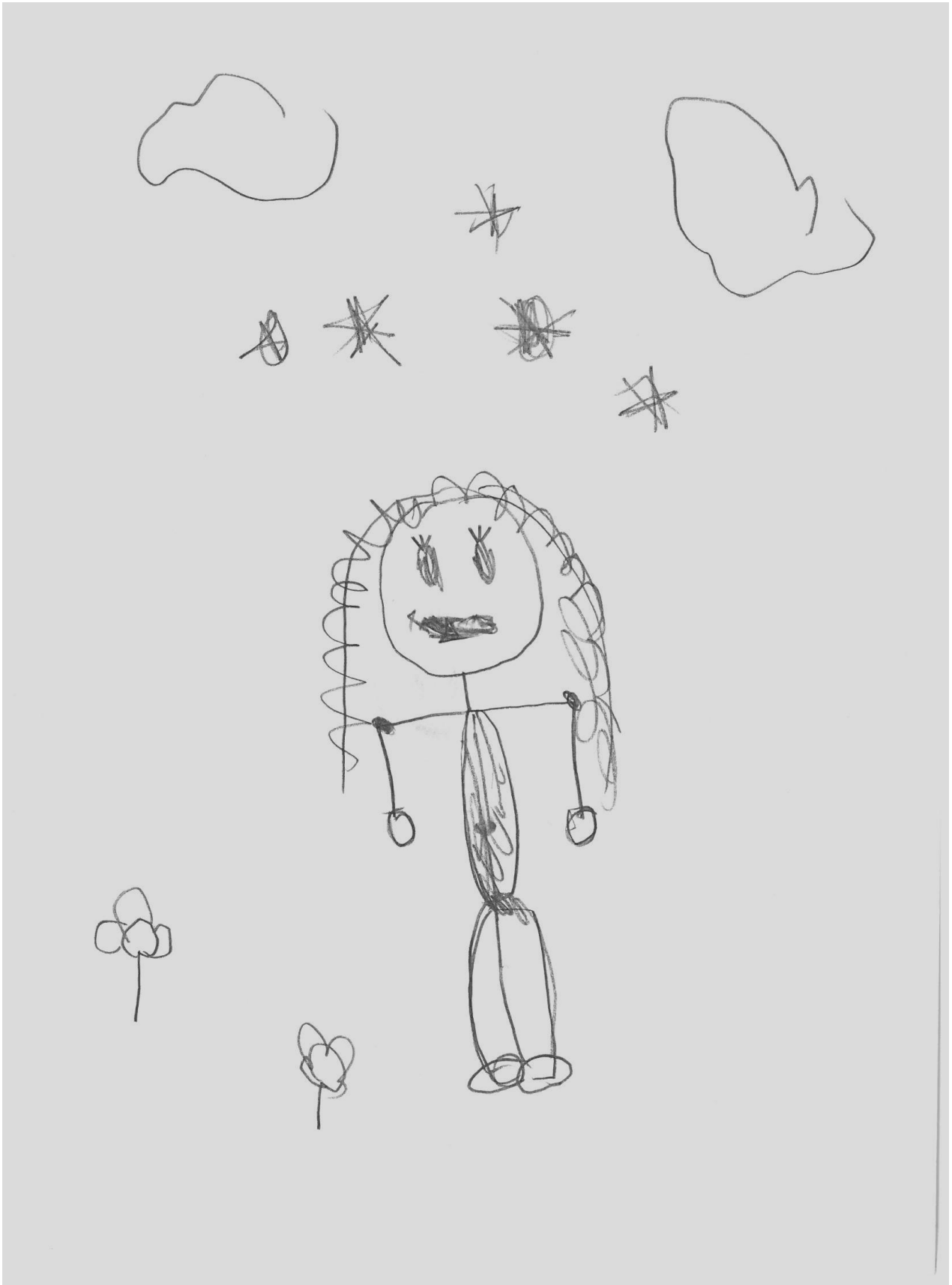
EK-4

EK-5

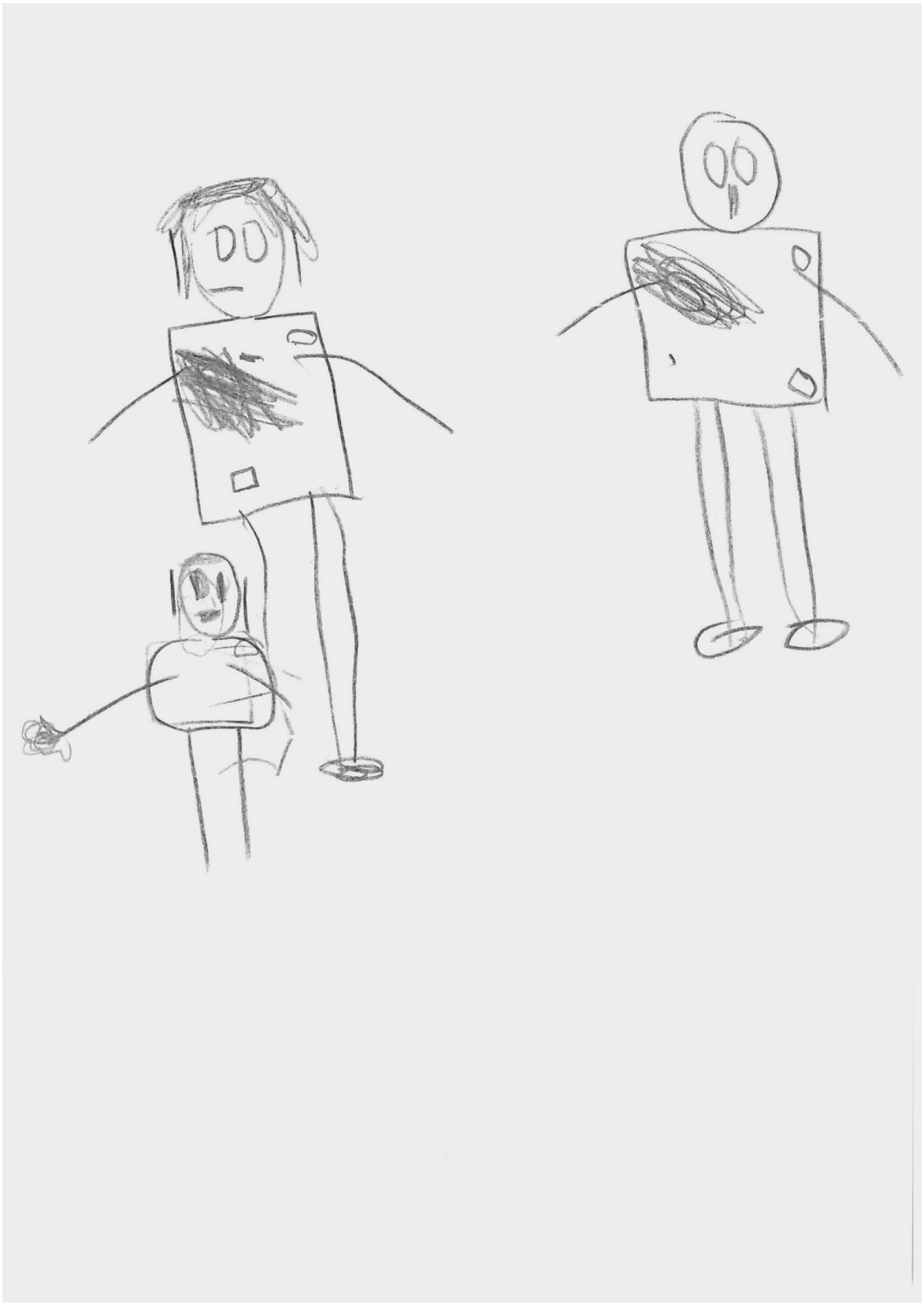
EK-6

EK-7

EK-8

EK-9

EK-10

EK-11

8. ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi ve Yeri : 01.07.1985/BURSA

EĞİTİM

2011 - 2014 : Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi (Tezli)

2004 - 2009: Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik (Burslu)

1999 - 2002: İzmit Anadolu Lisesi

1991 - 1999 : İnkilap İlköğretim Okulu

İŞ DENEYİMİ ve STAJLAR

08.2013 _ ……....: Saint-Joseph Fransız Lisesi Eğitim Vakfı Özel Küçük Prens Okulları

07.2009 _ 07.2013: Bilfen Eğitim Kurumları

05.2008 - 09.2008 : Altis Nöroloji ve Psikolojik Danışmanlık Merkezi

01.2008 – 02.2008: Metin Sabancı Balta Limanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi

EĞİTİM VE SEMİNERLER:

10.2013 - …….. : Rorschach, CAT ve TAT Testleri ile Çocuğun Ruhsal İşleyişinin Değerlendirilmesi Eğitimi, Yrd.Doç.Dr. Neslihan ZABCI. Rorschach ve Projektif Testler Derneği.

09.2013 - 06.2013: Çocuk Çizimlerinin Projektif Değerlendirilmesi, Uzm. Psikolog Funda Akkapulu AYDIN. Rorschach ve Projektif Testler Derneği.

07.10.2009 – Reaching Children Through Experiantal Play Therapy , Byron E. Norton, Ed.D, Boğaziçi Üniversitesi.

28.02.2010 – 15.05.2010 : Çocuk Merkezli Oyun Terapisi ve Süpervizyon Eğitimi. Nisan Psikolojik Danışmanlık Merkezi, Uzm. Psikolojik Danışman Filiz Çetin,

03.04.2010 – 18.06.2010 : Psikolojik Testler Derneği, Uzm. Psikolog Mutlu Esentürk Hacıosman, Uygulamalı WISC-R Eğitimi.